MILÍČ Z KROMĚŘÍŽE

OTEC ČESKÉ REFORMACE

NAPSAL

TH. DR. FRANTIŠEK LOSKOT

PRAHA 1911

NÁKLADEM VOLNÉ MYŠLENKY - KNIHTISKÁRNA DYK A RYBA, PRAHA-VRŠOVICE

Připomenutí spisovatelovo.

Mezi muže, jimž české dějepisectví dosud svůj dluh nesplatilo, náleží Milíč z Kroměříže.

Jméno jeho sice nevymizelo nikdy z české historie; ale zprávy o něm, nemáme-li zřetele k tomu, co brzo po jeho smrti napsal o něm neznámý jeho žák a potom M. Matěj z Janova, jsou vlastně jen stručné a částečně i nesprávné zmínky, a to i ve spisech autorů kališnických a českobratrských, kteří přece vědí, jaké místo Milíčovi v reformačním hnutí českém náleží.

Bohuslav Balbín T. J. vydal sice životopis Milíčův pocházející z péra jeho neznámého žáka. Ale stanovisko nedovolilo Balbínovi, aby význam Milíčův v českém vývoji náboženském správně vytkl. Balbín naopak usiloval dokázati, že Milíč nebyl předchůdcem a připravovatelem české reformace, v čemž my vidíme jeho přední slávu. Milíč jevil se mu jen jako mravokárný kazatel.

Na přísně vědecký základ postavil bádání o Milíčovi z Kroměříže teprve František Palacký svým spisem Die Vorläufer des Husitenthums in Böhmen.

Důležitými podrobnostmi náčrtek Palackého doplnil Václav Vl. Tomek. Ferd. Menčík mimo některé zajímavější úryvky ze spisů Milíčových vydal jeho knížky o Antikristovi a List k papeži Urbanovi V. Lad. Klicman podal zvláště cenné poznámky k literární činnosti Milíčově a Vlastimil Kybal seznámil nás s některými jeho názory theologickými, zvláště pokud s nimi souvisí názory Matěje z Janova. Podrobněji význam Milíčův pro českou reformaci v rámci životopisného obrazu ocenil Václav Novotný.

Pokračováním prací těchto autorů chce býti spis, jejž tuto české veřejnosti předkládám, a jenž má stejně bedlivý zřetel jak ku pramenům, tak k literatuře.

Spis můj nečiní nároků, aby byl považován za definitivní práci o Milíčovi. Obírá se hlavně jen postavou Milíče samého, chtěje vzbuditi vřelejší zájem pro Milíče jak u odborníků, tak i u širších vrstev našeho národa. Ostatně, jak ze stavu přítomného bádání vyplývá, nebylo ani tu možno vyhnouti se různým mezerám a hypothésám.

Úkolem dalšího bádání vedle odstranění těchto nedostatků bude především vyšetřiti souvislost Milíče se současným prouděním myšlenkovým a pak stopovati podrobně vliv jeho v českém hnutí reformačním.

Základem k tomu musí býti kritická edice ne sice nutně všeho, co Milíč napsal, ale aspoň důležitějších věcí. Představuji si, že by menší spisy mohly býti vydány celé, z jeho sbírek kazatelských pak jen to, co má význam pro poznání Milíče samého a poměrů současných.

Muž toho významu, jako je Milíč, toho zasluhuje, a bádání o počátcích české reformace, má-li spočívati na solidních základech, se bez toho neobejde.

Jeť Milíč z prvních Čechů, v nichž hledala česká duše samostatný výraz. —

Z důvodů, jež ve své práci uvádím, nazývám našeho hrdinu prostě Milíčem z Kroměříže, nepřidávaje jméno Jan, a k vůli jednotnosti píšu Milíč i tam, kde cituji autory, kteří dříve dle obvyklé orthografie psali Milič.

P. T. správám a pp. úředníkům knihoven musea zemského a pražské universitní vzdávám povinný dík za mnohou ochotu při sepisování této práce poskytnutou.

Král. Vinohrady, dne 29. listopadu 1910.

F. L.

Úvod.

Mimo úzký kruh odborníkův v dějepise a ty, kdož ze záliby pilněji než bývá zvykem dějinami se obírají, ví se v našem národě o Milíčovi z Kroměříže celkem málo. Průměrný inteligent ví o něm v néjpříznivějším případě, že byl mravokárným kazatelem a předchůdcem Husovým. A přece význam Milíčův v dějinách českého hnutí náboženského zasluhuje, aby jeho jméno i činnost byly dobře známy i nejširším vrstvám českého národa.

Milíč není jen předchůdcem M. Jana Husa jako na př. Konrad Waldhauser. Milíč je mnohem více. Snad jeho význam vystihnu nejlépe, když ho nazvu otcem české reformace. Představa tato tane mi na mysli vždycky, kdykoli se touto slavnou postavou našich dějin obírám. Jsem přesvědčen, že tak význam Milíčův na úkor pravdy nezveličuji.

Nazveme-li Milíče otcem české reformace, dáváme mu jméno, jež náleží k nejčestnějším, jichž se může dostati vynikajícím mužům českých dějin.

Milíč jest český člověk svým narozením, svou bytostí, svým působením, svým pojetím křesťanství i života přes to, že sám sebe považoval za přesně orthodoxního a že od jiných za takového byl považován. Čeští Bratří byli si jasně vědomi souvislosti mezi Milíčem a Jednotou. Bratr Jan Jafet na otázku, jakým způsobem stalo se oddělení Jednoty Bratrské od církve římské, odpovídá: Jedno skrze ty, kteří zavedení církve oznámili jako Milíč, M. Jan Pařížský, druhé skrze ty, kteří Babylon bořili, jako Hus, Jeroným. [1])

[1]) Jar. Goll, Archiv ochranovský, Č. Č. M., 1876, r. 50., str. 735.

Jest to ryze česká duše Milíčova, která především vysvětluje, proč působení Milíčovo nalezlo takovou ozvěnu v českém národě.

Milíč, toť přímo inkarnace českého ducha, a tato okolnost jej učinila v daných poměrech otcem české reformace.

Co vše jest obsaženo v těchto slovech, vysvítá z úvahy, co jest česká reformace.

Naše nazírání na českou reformaci jest často velmi povrchní; týká se spíše zevnějšku, aniž by vystihovalo ducha.

Česká reformace není snad jen nějaký náhodný, pomíjející konflikt s papežstvím či církví, vyvolaný jednou neb několika osobnostmi, konflikt, jejž by někteří pokoušeli se vysvětliti výhradně jen přijetím ideí Angličana Viklifa od některých českých lidí, tak že by se mohlo zdáti, že antagonismus proti církvi byl českému národu takřka jen vočkován z ciziny.

Česká reformace jest neskonale více. Třeba v ní vytknouti dva momenty, negativní a positivní. Moment negativní znamená přímo živelní opposici českého ducha proti církvi římské proti křesťanství, jak je český člověk viděl uváděti v život v církvi a církví, a konec konců i proti církevně křesťanské kultuře, zvláště v oboru sociálním. Česká reformace, toť ovoce více či méně uvědomělého poznání, že církev nemůže už nasytiti a ukojiti českého ducha a české srdce, a že nezbývá jim jiného leč kráčeti od té chvíle cestami vlastními. Hledání těchto nových cest a úsilí po vytvoření kultury české, toť positivní moment české reformace.

Jest tedy po této stránce česká reformace prvním mohutným zábleskem svérázné kultury české, prvním samostatným krokem v oborech, jež u našich středověkých předků stály v popředí zájmu, v oboru náboženském, sociálním a národním.

A že se český duch na těchto samostatných cestách ocitl jest ve značné míře činem a — smíme říci — zásluhou Milíčovou.

Ovšem vývoj spějící k vytvoření kultury české nebyl uskutečněn rázem a bez přerušení. Učinili jsme k ní přímo velikolepý náběh ve stol. XV. v husitství a později zvláště v českobratrství — a teď musíme začínati takořka úplně znovu.

Tento nezdar vysvětliti lze hlavně problémem malého národa. [2])

Církvi, jíž k disposici stála tehdy celá Evropa, podařilo se v XV. věku samostatný vývoj kulturní v našem národě nejprve ochromiti a konečně ve stol. XVII. utlumiti zdánlivě takořka úplně, a to opět za pomoci zbylých živlů reakčních v Evropě.

Česká reformace byla výsledkem dosavadního historického vývoje v Čechách, jemuž směr udávala hlavně zvláštní povaha českého národa.

Česká reformace, její podstata i cíle, jakož i okolnosti, za nichž se zrodila, dokazují, že národem římsko-katolickým se Čechové plně nestali nikdy. Měli pouze zevnější nátěr katolicismu, třeba skvělý, jenž je s to, aby zmátl badatele nedosti pronikavého.

Jest zajímavo pozorovati proces pokřesťanění v Čechách; první poznatek, jehož se tímto pozorováním doděláme, jest, že onen proces pokračoval velmi zvolna a velmi nesnadno, máme-li na mysli jak jeho hloubku, tak i kulturu, která k nám s křesťanstvím přicházela. Fr. Palacký se mýlil, mluvil-li o upřímném pokřesťanění Čechů na samém počátku křesťanské epochy českých dějin. [3])

Pravda, český duch vssál ze křesťanství dosti životních šťav, ale pro to, co mu bylo v křesťanství cizím, vzdálenějším, zvláště pro to, co bylo specielně římským, jsouc částečně přežitkem z dob starého Říma, byl méně přístupen, ne-li docela nepřístupen.

Mezi nazíráním českým a římským lze konstatovati četné a hluboké difference, které nebylo lze ani průběhem staletí vyrovnati, a které překážely dokonalému proniknutí českého národa křesťanstvím.

Církev se vyznačuje fanatismem dogmatickým, ne tak Čechové, kteří přední důraz kladou na morálku a kacířství vidí nejen v theoretických úchylkách od víry a dogmatu, ale také, a to především v přestupování norem mravních. Kacířem jest jim ne tak bludař, jako svatokupec, lichvář, člověk neřestný.

---

[2]) Srv. V. Novotný, Česká politika, díl I. str. 579, 580.

[3]) Fr. Palacký, Dějiny národu českého, díl I. str. 117.

Také se nedali Čechové — aspoň ne na dlouho — zaslepiti leskem obřadů církevních a usilovali o mravnost hlubokou a opravdovou.

Zároveň však třeba poukázati, že Čechové pro některé výstřelky křesťanské morálky rovněž neměli valného smyslu. Čechové nezaložili žádného řádu a četné kláštery osazeny býva'y až do dob husitských z veliké části mnichy německými. Mnich netěšil se v Čechách nikdy respektu a vlivu takovému jako v některých jiných zemích křesťanských až do nedávna Kanonické právo musilo býti Čechům přímo vnucováno, jak svědčí na př. spor biskupa Ondřeje II. s Přemyslem I. v němž běželo o přiznání církvi, jejím úředníkům a ústavům postavení privilegovaného a zúplna zvláště v praxi neujalo se církevní právo v Čechách nikdy. Instituce poddanství jež ve středověkém křesťanství s jeho příkazy o pokoře a poslušnosti měla znamenitou oporu vybízela rovněž český lid a jeho mluvčí jakým byl na př. Tomáš ze Štítného ku stálým protestům. A v ohledu národním proti církvi mezinárodní a vlastně protinárodní protičeské zachova'i si Čechové vždy vřelý cit vlastenecký a národní.

Jen několik těchto okolností jsme uvedli, abychom pochopili jak se mohlo státi že lid český povstal proti církvi krátce potom když císař Karel IV. a arcibiskup Arnošt z Pardubic získa'i jí tolik zevnějšího lesku a ji v Čechách — jak se zdálo — upevnili na věky.

A mužem, jehož činnost mě'a za následek že český lid se ocitl v opposici proti církvi jest právě kněz Milíč z Kroměříže. Proto jsme ho nazvali otcem české reformace. [4])

Tato reformace tedy tkví kořeny svými v rozporu mezi křesťanstvím církevním a národní povahou českou jejímž šťastným interpretem byl právě Milíč.

---

[4]) Palacký v Dějinách národu českého III. 21 píše: „Popisujíce skutky muže tohoto, zdrželi jsme se něco déle, protože zievení se jeho, upomínavši mnohého věřícího na první zvěstovatele křesťanství, provozovalo v národu Českém moc velikou a trvalou. V osobě jeho zajisté byla se takořka vtělila ona jarota cílu i obraznosti, ona hluboká nábožnost, ale poněkud bolemyslná, ona čilá jemnost i urputná odhodlanost, jimiž národ řečený od jakživa se vyznamenával; a protož on to byl, jenž podporován jsa přízní nejvyšších ouřadův světských i duchovních, hnul tímto duchem národním až ve samé hloubi jeho

Bylo však třeba bližšího popudu, jenž Milíče a po něm národ uvedl na dráhy vlastní — necírkevní. Tímto slovem označuji také činnost Milíčovu přes to, že jeho tvářnost jest na první pohled tak pravověrná.

Bližším popudem k vystoupení Milíčovu byl mravní úpadek církve a společnosti křesťanské. Středověká církev a její praxe, toť čirá apostasie od křesťanství evangelického a Milíč se pokusil přiměti církev, aby se vrátila k evangelismu. Ale tím právě jeví se jeho úsilí jako necírkevní, ať nedíme, revoluční.

Mravní úpadek současné doby vylíčil Milíč v listě k papeži Urbanovi V. [5]) jejž napsal, tuším, někdy v polovici roku 1368, když bičován přímo oním úpadkem, volal k papeži, aby strádající církvi přispěl.

Rány církve byly jeho, Milíčovy rány, jak praví výslovně v úvodě k svému dopisu.

Dopis tento, jejž na svém místě uvedeme v doslovném překladu, kreslí ovzduší, v němž vyrostl Milíč-reformátor a jež přispělo k vytvoření jeho duševní fysiognomie, určilo jeho životní cíl a přimělo k činnosti, která v dějinách českých zanechala stopy nesmazatelné.

Tedy zvláštní ráz české povahy a doba, toť dva faktorové, které musíme míti na paměti, chceme-li porozuměti české reformaci a i Milíčovi samému.

---

a uvedl jej ponejprv do ševelení onoho, podobného vlnám mořským, z něhož, když se přimísili ještě živlové jiní, vyvinula se později bouře neslýchaná. Moc jeho jevila se zvláště důraznými slovy a bezprostředními skutky; naproti tomu spisové jeho, nesouce na sobě patrné známky kvapu, nemají do sebe té ráznosti a jadrnosti, málo míst vyjímajíc, která by jediná jim pojistiti mohla stálou důležitost." — A Konstantin Höfler (Concilia Pragensia . . ., XXXIV.) oceňuje Milíče takto: „Kann man somit vom universalhistorischen Standpunkte Milič jene unbedingte Anerkennung, welche er vielfach in neuerer Zeit gefunden hat, nur in sehr beschränktem Masse zuerkennen . . ., so bleibt er doch als die eigentliche (einheimische) Quelle, aus welcher der Husitismus sich erhob und seinen vorherrschend individuellen Charakter annahm, immer von grosser historischer Bedeutung, der Reinheit seines Willens nach eine höchst achtbare Erscheinung." Höfler zhusta nechápe Milíče správně, ba i křivdí mu; ale význam jeho v českém hnutí reformačním uznává i on.

[5]) Milíč a dva jeho spisy z r. 1367, Věstník Spol. nauk (třída fil.-hist.-jazyk.) 1890, str. 318—325. — V. Novotný (Jan Milíč z Kroměříže, v Lidové čítance moravské, str. 85) správněji klade vznik tohoto listu do polovice r. 1368.

Milíč ještě jasněji než Konrad Waldhauser nejen nadšeným slovem s kazatelny, ale i svým životem, a hlavně životem, ukázal hlubokou propast, dělící církevní theorii od praxe, postavil před zraky českého lidu ideál mravní dokonalosti, pojatý po česku, se stanoviska poměrů českých, a vzbudil proň u něho nadšení nebývalé. Pomocí kazatelské školy a zvláště některých svých vynikajících žáků (M. Matěje z Janova a Tomáše ze Štítného) postaral se, aby tento ideál z myslí českých nezmizel, což ale mělo opět za následek, že i nadále trvala nespokojenost s mravním úpadkem společnosti křesťanské a církvi, která se nestarala o jeho vyléčení. Této nespokojenosti některé nové okolnosti, jako rozkol západní církve s papežskou dvojicí a potom i trojicí, a vliv některých cizích theorií (Viklif) dodávaly nové potravy.

Národ vůči církvi zaujímá stanovisko stále kritičtější a — skeptičtější uvědomuje si jasněji, co může od ní očekávati v ohledu nábožensko-mravním, sociálním i národním a že mu nezbývá jiného, než aby se s církví rozešel. Její ideál mravní byl jiný než ideál český.

Tak si můžeme vysvětliti, jak dějinný vývoj od Milíče přes Matěje z Janova vede k Husovi a husitství.

Milíč českému vývoji náboženskému i kulturnímu vtlačil u vysoké míře svého ducha s jehož stopami setkáváme se v českém hnutí reformačním při každém kroku a jenž se dovedl uplatniti především v Českém Bratrství, které souvisí organicky s působením Milíčovým.

Milíč — toť Český Bratr stol. XIV!

Ale tím právě také — **otec české reformace.**

I.

ŽIVOT A PŮSOBENÍ MILÍČE Z KROMĚŘÍŽE.

Milíčovo mládí. Vzdělání.

Jestliže chceme líčiti život a působení Milíčovo, ocitáme se ve velikých nesnázích, pokud se týče jeho mládí a první polovice jeho věku mužného.

Máme sice dva jeho životopisy od jeho dvou žáků, ale tyto obírají se výhradně jen posledním desítiletím jeho života a jeho činností reformátorskou. Pomocí jich, různých zmínek o Milíčovi v současných spisech a pak i jeho vlastních spisů lze nám snadno pořiditi si věrnou jeho podobiznu. Ale všecky vyjmenované prameny nepraví nám o mládí Milíčově mimo to, že se narodil v Kroměříži z rodu měšťanského, pranic. Nevíme tedy bezpečně nic o tom, kde se vzdělal, zda doma či v cizině, jaké bylo jeho mládí, zda šťastné či neveselé, jaké vlivy naň působily. Je nám nemožno sledovati bezpečně vývoj jeho osobnosti až do okamžiku, kdy se počíná jeho obrácení. Oba životopisy předvádějí nám Milíče, dotknuvše se krátce jeho obrácení, jako hotového, zralého, tak jak se nám jeví v plném rozkvětu své činnosti.

A přece by nás tolik zajímalo, kdybychom mohli stopovati vývoj osobnosti Milíčovy od útlého mládí a zvláště, kdybychom mohli zjistiti, které vlivy na vytvoření jeho duševní fysiognomie od počátku spolupůsobily. A naděje, že by tento nedostatek pramenů mohl býti v budoucnosti odstraněn, není.

Milíč byl v četných spisech starších i novějších jmenován Janem Milíčem. Od dob Bohuslava Bílejovského [1]) ve stol. XVI. až do doby nejnovější bývá tak nazýván obyčejně. Také ve článku Klicmanově v Ottově Slovníku Naučném [2]) a v článku V. Novotného v Lidové čítance moravské [3]) se s pojmenováním tímto setkáváme. Pojmenování to, jakkoli není věcně nesprávné, přece s authentickými prameny současnými nesouhlasí. Není pochyby, že Milíč křtěn byl na jméno Jan, ale rovněž nelze pochybovati, že všeobecně jen Milíčem byl nazýván a také sám sebe tak nazýval. — Na listinách, jež za jeho spolupůsobení v Kanceláři Karlově byly vyhotoveny, podepisuje se Milíč vždy jen Miliczius de Chremsir. [4]) Také dva jeho žáci, autoři jeho životopisů, z nichž první byl muž nám dle jména neznámý, a druhý M. Matěj z Janova, nejmenují ho Janem. [5]) Milíčem prostě jej nazývá také jeho posluchač a obdivovatel Tomáš Štítný. [6]) Bylo tedy jméno Jan teprve později, a to, jak svědčí listina v pozn. 4. uvedená, dosti časně ku jménu Milíčovu připojováno, což však zdá se nám dosti přirozené. Můžeme totiž připustiti jako domněnku velmi pravděpodobnou, která se blíží jistotě, že ti, kdož především na Moravě na jméno Jana Evangelisty, „miláčka" Ježíšova, byli pokřtěni, na rozdíl od těch, kdož křtěni byli na jméno Jana Křtitele, zváni byli prostě „Milíči", při čemž jméno Jan odpadlo právě tak jako nyní na př. místo František Xaverský říkáme prostě Xaver.

---

[1]) V Kronice České, ruk. mus. král. Českého V. E. 6, list 10 b. Kronika tato byla dvakrát vydána tiskem, a to v Norimberce r. 1537 a v Praze r. 1816.

[2]) Sv. XVII., str. 337.

[3]) Str. 79 a násl.

[4]) Glafey, Anecdotorum... čís. 346, 392, 401, 427, 440, 446. Listina, o níž mluví Tomek (Dějepis města Prahy, III. díl, str. 178, pozn. 94), svědčí sice o tom, že vedle jména Milíč se na jméno Jan nezapomínalo, ale listina ona je padělkem pořízeným na základě listiny ze dne 29. března r. 1373. A právě také ta okolnost, že Milíč sluje zde také Janem, svědčí o jejím podvržení. Jako jinde, byl by se náš Milíč i zde podepsal Miliczius de Chremsir. — Srv. k tomu Böhmer-Huber, Reichsregesten... str. 253 a 430.

[5]) Viz Prameny dějin českých, díl I., str. 403 a násl. a str. 431 a násl.

[6]) Srv. na př. Erben, Tomáše ze Štítného Knížky šestery o obecných věcech křesťanských, v úvodě str. VIII., XVI., XVII. atd.

Milíč — zdá se — že bylo jméno dosti obvyklé, vyskytuje se častěji v listinách z té doby dosud zachovaných. [7]) Z nedostatku tohoto poznatku pak prohlásil Wolný kroměřížského kanovníka Milíče z r. 1350 za totožného s naším mravokárcem. [8]) A v té okolnosti, že kdysi se místo Jan Evangelista prostě říkalo Milíč, nalézám také nejpřirozenější výklad toho, proč později ku jménu Milíčovu — jako vysvětlivka či doplněk — přidáváno bylo jméno Jan. [9])

Milíč narodil se v Kroměříži na Moravě z obyčejného měšťanského rodu [10]) a nikoli, jak někteří spisovatelé starší za to měli, z rodu šlechtického či dokonce panského. Za potomka rodu šlechtického měl Milíče Prokop Lupáč z Hlavačova, [11]) dle M. Daniela z Veleslavína náležei Milíč stavu panskému, [12]) ba Jiří Krüger z Tov. Jež. sveden jménem Milíč odvozuje našeho kazatele z rodu pozdějších pánu z Talmberka z Miličína. [13]) Na omyl spisovatelů těchto poukázal již v XVIII. stol. Jan Tomáš Berghauer. [14])

Nechceme rozhodovati, zda domněnka o vznešeném původu Milíčově mimo malou důkladnost historického bádání nebyla snad udržována také theorií, dle níž šlechtický původ jest už sám sebou jakousi zárukou lepších duševních kvalit člověka, jen jako lidé moderní, prostí předsudků rodových, můžeme hrdě poukázati, že byl to synek prostých rodičů českých, jenž duši českého lidu zúrodnil tak, že mohla vydati nádherný květ české reformace.

Kdy se Milíč narodil, nevíme a nemůžeme toho určiti ani přibližně. Možno pouze říci, že Milíč při svém vystoupení na veřejnost jako kazatel jeví se jako muž věkem zralý, což ostatně patrno i z toho, že zastával povinnosti arci-

---

[7]) Srv. Erben-Emler, Regesta, I. nro 937, 1002, 1012, 1236; II. nro 1606, 2020; III. nro 350. Ortografie bývá různá; píše se: Milisc, Milicz, Militsk, Milisch, Milik, Milische, Miliz, Mylitius, Milihz, Milits, Milicius, Milischo.

[8]) Wolný, Kirchliche Topographie von Mähren. I. Abthl., II. Band, str. 84.

[9]) Srv. také Jelínek, Záhady ze života Jana Amosa Komenského. Č. Č. M. 1910, str. 366 a násl.

[10]) Prameny dějin českých, I. 403.

[11]) Rerum bohemicarum Ephemeris ke dni 9. března.

[12]) Kalendář historický ke dni 2. února str. 61.

[14]) Sacrorum pulverum . . . pars prima, str. 165.

[14]) Protomartyr . . . I., str. 93.

jáhenské, ale přece zase dosud v tom věku, jenž dával naději, že pro své ideály může vykonati ještě velice mnoho. Můžeme se tedy domýšleti, že byl-li r. 1363 asi čtyřicátníkem, narodil se někdy v létech dvacátých čtrnáctého století.

O jeho mládí a vůbec o jeho životě až do té doby, kdy přichází jako registrátor císařské kanceláře (r. 1358), nedochovalo se nám zpráv žádných.

S plnou bezpečností může se snad jen domýšleti, že prvého vzdělání nabyl ve svém rodném městě Kroměříži. V tomto městě v rozkošné rovině úrodné Hané, jež vyrostlo na místě starodávné slovanské vesnice a r. 1290 od biskupa olomouckého Dětřicha městským právem brněnským bylo obdařeno, prožil Milíč svoje mládí. Kroměříž už tehdy byla letním sídlem své vrchnosti, olomouckého biskupa a sídlem kapitoly; bývaly tam konány také dioecesní synody.[15]) Můžeme se tedy domýšleti, že tam také o školství aspoň v jisté míře bylo postaráno, a že Kroměříž, ačli v tomto směru nad ostatní venkovská města moravská nevynikala, aspoň za nimi pozadu nezůstávala.

Kde však, zda ve vlasti či v cizině nabyl Milíč vzdělání vyššího, nevíme. Skorem jistě můžeme říci, že nestudoval v Německu, poněvadž až do svého věku mužného v němčině příliš neprospěl.[16]) Naproti tomu nezdá se některým, že by úplně byla vyloučena domněnka, že studia vyšší jako četní jiní jinoši ze zemí českých, konal v Italii.[17]) Celkem však zdá se nám nejpravděpodobnějším, že se Milíč venkoncem jen ve své vlasti vzdělal, a to v Olomouci na tamní škole při biskupském chrámu, kde nejen svobodným uměním (aspoň částečně), ale jistě také základům bohosloví ve spojení s církevním právem vyučováno bylo. Z mistrů, kteří

---

[15]) Wolný, l. c. str. 83.

[16]) Prameny . . . I., str. 408: nunquam in iuventute teutonicum profecerat.

[17]) Domněnku tuto vyslovují: Palacký-Jordan (Die Vorläufer des Husitenthums, str. 19), jenž z okolnosti, že doučil se němčině teprve ve věku mužném, soudí, že nestudoval v Německu, ale v Italii, či spíše doma; Emler (v úvodu k životopisům Milíčovým, Prameny . . . I, XXXII), jenž praví: jen tolik se dá tvrditi, že konal studia svá snad v Italii, nebo nejspíše jen ve své vlasti, ne v Němcích, poněvadž teprv v mužném věku německy se učil; Jaroslav Vlček (Dějiny české literatury, I. str. 51) píše: Milíč z Kroměříže, kněz a kazatel ve Vlaších i v Čechách vychovaný.

na této škole vyučovali, známe na př. Bohumila (r. 1286) a Radslava (r. 1305)[18]) Předpoklad o olomouckém studiu Milíčově přispěje nám také k vysvětlení, jak Milíč jakožto studující olomoucké školy ukončiv svá studia, vstoupil, jak za to máme, do kanceláře markraběte Jana, aby odtud po létech do kanceláře císařské byl povolán.[19])

Mimo to v oné době byla Olomouc městem slovansko-německým. Milíč mohl se tam v obyčejném životě obejíti docela dobře se svou mateřštinou, ač měl příležitost a snad i potřebu někdy také němčiny použiti, ale tak, že v ní dokonalosti nenabyl. Doučil se němčině teprve v Praze. Tedy i tato okolnost rovněž mluví pro Olomouc jako místo, kde Milíč svoje studia konal.

Učených stupňů universitních Milíč nenabyl. Veleslavín se mýlí, když ho nazývá mistrem,[20]) a s ním Krüger[21]) i Berghauer,[22]) jenž jej má dokonce za mistra kanonického práva i bohosloví! A jest to právě také tento nedostatek učených stupňů, jenž nás potvrzuje v mínění, že Milíč studoval v Olomouci, kde ovšem, poněvadž tam nebylo university, hodnosti mistrovské neb doktorské dosíci nemohl.

Ostatně Milíč na nás činí dojem, že jest spíše samoukem než žákem, jenž dlouhá léta a snad i první čas mužného věku ztrávil v lavicích školních. V tomto názoru jsme upevněni také tou okolností, že t. zv. articuli declaratorii, jež obsahují žalobu na Milíče, nazývají ho neučeným ve svatém písmu,[23]) totiž v tom smyslu asi, že se mu nedostalo vzdělání v pravém smyslu slova vysokoškolského.

Tím ovšem Milíč v očích našich neklesá naprosto, naopak, spíše získává. Snad právě nedostatek přílišného školského vzdělání přispěl k tomu, že vyrostl v tak svéraznou a přímo strhující individualitu kazatele a apoštola.

[18]) Šembera, Paměti města Olomouce, str. 91.

[19]) Palacký, Radhošť, díl II., str. 311.

[20]) Kalendář historický ke 2. únoru.

[21]) Sacrorum pulverum, pars I., 165.

[22]) Protomartyr I., 94.

[23]) Palacký, Vorläufer, s. 43.: „sed sicut singularis de silva, ferus, indoctus in sacris literis, officium praedicationis assumpsit...“ A M. Matěj z Janova (Prameny, I., 435) píše: „ačkoli byl dříve jen jednoduchý kněž a písař při dvořích knížat, stal se pak, když jej duch Kristův navštívil, tak moudrým a ve všem tak učeným.“ — Jeho značnou učenost v pozdějším věku nepopíráme, ale té nabyl především soukromou pílí.

Za své povolání zvolil si Milíč stav duchovní. Zdá se nám to dosti přirozené. V Milíči, měšťanském synkovi, jenž mě nepopíratelný sklon k mystice a kromě toho od mládí vyrůstal v ovzduší církevním, mohlo snadno vzniknouti přání státi se duchovním. Ostatně stav ten to nebránil tehdy uplatniti se i v jiném oboru než jen v práci povolání duchovnímu vlastní.

Prozatím však přijal Milíč pouze svěcení nižší či snad vůbec jen tonsuru; ještě roku 1360 přichází jako nižší duchovní.[24])

Milíč úředníkem v císařské kanceláři. Kanovníkem pražským.

V mužném věku nalézáme Milíče v císařské kanceláři Karlově. Kdy do ní vstoupil,[25]) nevíme, podobně jako nám není povědomo, za kterých okolností, k čí intervenci snad se to stalo. Už výše jsme poukázali, že Milíč jako odchovanec olomoucké kathedrální školy měl vstup do kanceláře Karlovy dosti snadný, zvláště předcházela-li delší praxe v kanceláři markraběte Jana, a doporučil-li jej markrabě. Že však Milíč do kanceláře Karlovy se dostal, svědčí o tom, i že byl velmi nadaný, i že se v úřadě svém osvědčil.

Vůdčího místa Milíč v císařské kanceláři sice nedosáhl, přece však domohl se tu stupně význačného, stav se konečně notářem. Ostatně postupoval dosti rychle.

Pokud ze zachovaných a nám známých listin možno zjistiti, vyskytuje se Milíč od 29. června 1358 do 18. února 1360 jako registrátor, od 29. února 1360 do 17. září jako korrektor, od 10. list. 1360 do 7. října 1362 jako notář.[26])

---

[24]) Novák, Acta Innocentii VI., pg. 471. — Není správno, jak tvrdí Emler, Prameny ... I, XXXII, jakoby se byl dal Milíč vysvětiti na kněze a potom teprve vstoupil do kanceláře Karlovy.

[25]) Palacký. Vorläufer s. 19 tvrdí, že Milíč vstoupil do veřejného života již r. 1350, že však není známo, kde se tak stalo a ve kterém úřadě. Nevíme však, oč Palacký toto své tvrzení (o r. 1350) opírá, ač jest velmi pravdě podobné. Böhmer-Huber, uvedený spis, XLI. a násl.

[26]) Böhmer-Huber, Die Regesten des Kaiserreiches unter Kaiser Karl IV., XLIII a Klicman Ottův Sl. N. XVII. s. 338. — Dle Böhmera-Hubera byl asi takový postup v kanceláři Karlově (registrátor, korrektor, notář), ač se vyskytují případy, kdy úředník dle našeho názoru vyšší

Lze ho tedy stopovati v kanceláři Karlově pouze jen asi po čtyři a čtvrt roku a to v tom věku, kdy se blížil, jak předpokládáme, ke čtyřiceti létům svého života. Tato okolnost zdá se předpokládati nutně jeho dřívější zaměstnání v jiné kanceláři, v době od uplynutí studií totiž až k době povolání za úředníka kanceláře Karlovy. Ostatně M. Matěj z Janova v životě Milíčově výslovně připomíná, že byl písařem při dvořích knížat, tedy nejen při dvoře Karlově. (Prameny I., 435.)

Jako registrátor zapisoval Milíč listiny v kanceláři vyhotovené do rejstříku, jako korrektor měl na starosti, aby čistopis listiny shodoval se s konceptem, jako notář vyhotovoval listinu k rozkazu buď císařovu neb kancléřovu či jiné vyšší, nadřízené osoby.[27])

V kanceláři Karlově nabyl Milíč značného rozhledu a rozsáhlé znalosti světa i lidí. Přicházel ve styk s muži nejvyššího společenského postavení, dověděl se o různých diplomatických jednáních a rozšířil svůj rozhled také tím, že doprovázel císaře Karla několikráte do ciziny. A cestování v tehdejší době mělo ještě mnohem větší význam než nyní. Jakožto dvořan osvojil si Milíč také uhlazené chování, jež spolu se skvělými dary ducha a srdce získávalo mu sympathie těch, s nimiž se stýkal.

Jak ze zachovaných listin patrno, byl Milíč na podzim r. 1358 v Norimberce, v únoru r. 1359 ve Vratislavi, a od srpna r. 1360 až do konce ledna 1362 v Bavorsku, především opět v Norimberce.[28])

Na těchto cestách nemohl Milíč nedoslechnouti o různých sdruženích lidí, kteří pod vlivem současných zmatků, pohoršlivých bojů mezi papežstvím a Ludvíkem Bavorským a černé smrti, této hrozné rány, jež v Evropě nadělala ohromných spoust, věnovali se mystickému způsobu života následujíce ve značné míře pantheisticky zabarvené názory dominikána Eckarta. Jan Tauler, Jindřich Suso a Mikuláš z Basileje patří k nejpřednějším mezi nimi.[29]) Tato

vykonával funkce úředníka nižšího. Naproti tomu však poukazujeme na Acta Innocentii VI., (pg. 471), kde Milíč se výslovně zove korrektorem; byl to tedy určitý, ustálený stupeň v kariéře úřednické.

[27]) Böhmer-Huber, XXXVI. a násl.

[28]) Böhmer-Huber, nro 2800 atd.

[29]) Kryštůfek, Všeobecný církevní dějepis, II. 2. str. 746 a násl.

německá mystika jest svérázným projevem německého ducha, jenž o půldruhého století později vydává ze sebe plod veliké reformace německé. Hlubším duchům německým nemůže církev už ve stol. XIV. poskytnouti ukojení a nasycení, proto se obracejí v sebe, ve své nitro a hledají tak osvícení i klid.

Bylo by zajímavo zjistiti bezpečně, zda a pokud tyto nové proudy německé měly vliv na Milíče a jeho duševní vývoj.

O tom, že o nich alespoň doslechl, rozumně pochybovati nelze. S Taulerem přišel Karel IV. r. 1348 dokonce v osobní styk ve Strassburku a s uznáním slyšel jeho hluboké výklady.[30]) Byly tedy názory německých mystiků na dvoře Karlově asi známy, třeba s nimi Karel aspoň zevně nesouhlasil z důvodů politických. Jeho prospěch byl úzce spojen s prospěchem kurie a církve, a církev učení německých mystiků odsoudila. Ovšem jiná otázka jest, měla-li německá mystika na Milíče, rovněž mysticky založeného, nějaký vliv. Srovnáme-li vzájemně názory Milíčovy, uložené v jeho spisech, a svědectví současníků o něm, s názory německých mystiků, třeba tvrditi se vší bezpečností, že Milíč věcně od nich jest naprosto nezávislý. Karl Schmidt, historik německých mystiků, se mýlí, jestliže považuje Milíče dokonce za předního stoupence německé mystiky, za jednoho z těch, kdož sluli „vědoucí“.[31]) Jak správně podotýká Friedjung, jsou mezi německými mystiky a Milíčem rozdíly nepřekonatelné. Snad nanejvýše reminiscence na ně přispěla později ku konversi Milíčově. Milíči, když se v něm odehrával proces, jehož výsledkem byla jeho konverse, zatanul snad na mysli příklad oněch zvláštních lidí a spolu s jinými činiteli byl mu pobídkou k novému životu. Více vlivu německé mystiky na Milíče připustiti nelze.

V kanceláři Karlově měl tedy Milíč příležitost jako málokdo k získání zkušeností životních a rozšíření poznání. Díval se na život jako s vysoké hory. Kanceláře tehdejší doby neznaly ještě oné byrokratické zkostnatělosti a bezduchého formalismu, jenž člověka mění ve stroj a odnímá mu vnímavost a porozumění pro skutečný život, jeho potřeby, vlnobití, žádosti, touhy, zápasy, bol, smutek, vášně.

---

[30]) Friedjung, Kaiser Karl IV., str. 191.

[31]) L. c. 176.

Kancelář Karlova bývala střediskem mužů vynikajících, často ušlechtilých snah osvětových.

Především nutno připomenouti, že humanismus našel ohlasu především v kanceláři Karlově, jejíž hlava, biskup litomyšlský Jan ze Středy, byl dokonce v přátelském poměru k Franciscu Petrarcovi Humanismus neznamená pouze intensivní studium pozůstatků klasické kultury a s tím spojené pěstování řeči latinské, tehdy velmi pokleslé, ale humanismus sám jest kulturním směrem, jenž vůči křesťanství s jeho askesí, zanedbáváním tohoto a přeceňováním života záhrobního přináší nové hodnocení jevící se především kultem lidskosti a přirozenosti a provázené nedůvěrou, ba odporem vůči všemu, co přirozenost hubilo, jako byla právě askese a mnišství. Humanismus chce, aby lidstvo radovalo se ze svého života pozemského, jest odpůrcem snah nesoucích se k tomu, aby svět proměněn byl v klášter. Není sice proti zbožnosti ale jeho zbožnost jest veselejší, radostnější a můžeme říci, lidštější.

Milíč sice humanistou nebyl, ale není pochyby, že humanismus zanechal i v jeho bytosti stopy, když ne v jiném, tedy alespoň v tom smyslu, že Milíč byl jím na lecco upozorněn, že v něm byl pěstěn kritičtější smysl a sílena stanoviska lidská, jež jej vedla k názorům od církevních tradic odlišným. Milíč chce, aby kněz studoval, je velmi kritický vůči mnišstvu, bída lidská jej velmi bolí, nepřeje platům, které poddaní odvádějí vrchnostem a zvláště kněžím atd.

Kancelář byla Milíčovi školou života.

Ostatně navštívíme-li Milíče v jeho kanceláři, shledáme, že jest dosud člověkem, ať tak díme, všedním; jeho konverse dosud nenastala. Jest úředníkem a jistě výborným úředníkem, ale má touhy a přání jako jiní lidé obyčejní. Jako tito hlásí se o kanonikát. Kanonikát se dával za odměnu neb k lepší výživě duchovních ve službách královských. Milíč chce si zabezpečiti, případně zlepšiti existenci a proto se uchází o kanonikát. Jaká propast mezi Milíčem, jenž chce býti kanovníkem, a Milíčem, jenž zříká se kanonikátu a všeho, a chce býti naprosto chud! A v jakém asi světle jevil se mu jeho krok později!

Aby cíle spíše dosáhl, užívá protekce svého nejvyššího představeného v kanceláři, císařského kancléře a biskupa litomyšlského Jana ze Středy, jenž se obrací k papeži Innocencovi VI., aby Milíčovi z Kroměříže, klerikovi olomou-

cké diocese a korrektorovi listin císařských, udělil provisi na beneficium s duchovní správou nebo bez ní, buď že by již uprázdněno bylo neb teprve uprázdniti se mělo, na podacím arcibiskupa pražského, případně i v samotném kostele metropolitním. Dne 21. ledna 1361 nařídil papež officiálovi pražskému, aby Milíčovi z Kroměříže reservoval na podacím arcibiskupově obročí s duchovní správou nebo bez ní, jehož roční výnos dle odhadu desátkového nepřesahuje 25 resp. 12 marek stříbrných, a to buď že by obročí ono bylo již uprázdněno, buď že by se teprve uprázdniti mělo.[32])

Do té doby byl tedy Milíč duchovním nižším, nemaje žádného jiného beneficia, ježto by tato okolnost v listě papežském byla výslovně uvedena, poněvadž by byla vyžadovala dispense.[33])

V. V. Tomek opíraje se o rejstřík desátku papežského z r. 1359, dle něhož mezi kanovníky kroměřížskými tehdy také jeden jménem Milíč se vyskytuje, má za to, že Milíč byl již tehdy kanovníkem kroměřížským požívaje praebendy v Martinicích.[34]) Názor Tomkův je však mylný.

Teprve tedy na základě zmíněného již milostného listu papežského neb některého jiného stal se Milíč metropolitním kanovníkem pražským. Vedle toho nalézáme ho i v úřadě pražského sakristy (sakřištan, hrobník sv. Václava), jímž se stal po Ctiborovi, připomínaném naposled 13. list. 1362.[35]) Jako pražský sakrista držel Milíč statek Tmáň a praesentoval jakožto patron dne 21. srpna 1363 na tamní faru kněze Svacha.[36])

Sakristie nebyla praelaturou kapitolní, nýbrž úřadem a vyžadovala, aby sakrista byl knězem.[37]) Soudíme tedy,

[32]) Novák, Acta Innocentii VI., pg. 471—472.

[33]) Stálo by tam asi: „přes to, že má již obročí v tom a tom kostele . . .“

[34]) Tomek, Dějepis města Prahy, III., 295. Jména kanovníků uveřejňuje Wolný ve své Kirchliche Topographie von Mähren, Olmützer Erzdiöcese, II. Bd., str. 84, pozn. 3. Ku jménu Milíčovu pak připojuje svoji poznámku ovšem nesprávnou: 1359 Domherr in Prag, angestellt in der kais. Kanzlei und berühmter Eiferer für Sittenreinheit des Clerus. To asi také svedlo i Tomka ku tvrzení o kroměřížském kanonikátě Milíčově. Tento Milíč byl jiný než náš kazatel. Jak už dříve jsme pověděli, bylo na Moravě jména Milíč dosti užíváno.

[35]) O. S. N. XVII., 338.

[36]) Libri Conf. lib. I., pars altera, str. 16.

[37]) Podlaha, Statuta metropolitanae ecclesiae Pragensis, pg. 31.

že Milíč stav se sakristou, dal se vysvětiti na kněze, ač nestal-li se jím už jako kanovník. Ostatně povýšení za kanovníka a svěření sakristie následovalo asi rychle za sebou.

Jako sakrista měl Milíč společně s kustodem čili strážcem nésti náklad na opatřování provazů ke zvonům a řemenů ke zvonečkům, na olej k mazání zvonů, na uhlí (do kadidelnic), různé nádobí kostelní, kadidlo, myrhu, vazbu knih kůrních, pometla. K uhražení těchto nákladů dostávali desátý a devátý peníz z oféry, jež se sebrala u ostatků a hrobů světců v kostele pochovaných během celého roku, vyjímajíc dobu od předvečera sv. Václava až do oktavy sv. Michala. Sakrista a strážce, ale především strážce, měli opatrovati věci v sakristii a každý z nich během měsíce po nastoupení úřadu měl zhotoviti inventář všech věcí v sakristii, a měli během druhého měsíce dáti jeho kopii děkanovi a kapitole. Neměli bez záruky ničeho půjčovati mimo chrám pod trestem suspense s úřadu. Strážce neb v jeho nepřítomnosti sakrista podával při slavných příležitostech bohoslužebná roucha arcibiskupovi a měl je v sakristii bedlivě uschovati. Sakrista sám k velikým svátkům připravoval oltáře a v určenou dobu vystavoval ostatky svatých a dával je střežiti ženami chrámovými a bonifanty. Sbíral a uschovával oféru položenou na hrobě sv. Václava. Z výnosu své praebendy ve Veliké Vsi měl dávati výživu dvanácti bonifantům vybraným děkanem kapitolním. V adventě měl sakrista dáti slušnou poctu služebníkům a duchovním kostela pražského.[38])

Propůjčení hodnosti kanovnické a sakristie bylo Milíčovi podnětem, že se zřekl svého úřadu v kanceláři císařské. Kdy se tak stalo, nevíme určitě. Poslední známá stopa jeho v kanceláři je ze 7. října 1362.[39]) Po té z kanceláře mizí úplně a žije v ovzduší zcela jiném než dosavad. A tato zevnější proměna v životě Milíčově má za následek důležitou proměnu vniternou, která v něm ještě rychleji uzrávala, když vykonával funkce arcijáhenské.

Otázka arcijáhenské důstojnosti Milíčovy vyžaduje bližšího osvětlení.

---

[38]) Tamže, pg. 31 sequ. Bonifanti, „kůrní žáci", dostávali výživu od kapitoly a říkali spolu s duchovenstvem svatovítským hodinky v kůru. Při tom navštěvovali kapitolní školu. Vybíral je kantor a ke kůru přikazoval i propouštěl děkan. Tamže str. 41.

[39]) Klicman, O. S. N. XVII., 338.

Jeho žák, autor zmíněného již životopisu Milíčova, praví, že Milíč „vyrostl v muže veliké praelatury, totiž arcijáhenství“.[40]) Slova tato nezní tak jasně, jak bychom se mohli domnívati; nevylučují dvojího výkladu. Dle povrchního nahlédnutí bude se kdokoli považovati za oprávněna prohlásiti Milíče za pražského arcijáhna. Jestliže však ohledáme tato slova bedlivěji, shledáme, že nemusejí míti nevyhnutelně jen ten smysl, že autor jejich jimi nic jiného asi říci nechtěl, než že Milíč nabyl brzo takových vlastností duševních, že mu mohlo býti svěřeno vykonávání funkcí arcijáhenských, jež Milíč beze vší pochyby vykonával.

V tomto výkladě slov biografa Milíčova nás potvrzuje i následující úvaha: Dne 7. září 1361 udělil Innocenc VI. na žádost kardinála biskupa portuenského Kvidona milostný list na arcijáhenství pražské markraběti Aleramovi z Cene licenciátovi kanonického práva, když bylo toto arcijáhenství uprázdněno smrtí Duranda Girarda, komořího biskupa právě jmenovaného. Durand zemřel v Avignoně a tím dle výhrad papežských připadlo obsazení uprázdněné praelatury papeži.[41]) Když pak markrabě Aleram obdržel brzo arcijáhenství v Bourges, dostalo se 6. dubna 1362 arcijáhenství pražského Janovi de Marolio.[42]) A ten je držel ještě r. 1367.[43]) Není tedy v katalogu pražských arcijáhnů vůbec místa pro Milíče z Kroměříže. A proto tedy nutně uzavíráme, že Milíč byl pouze zástupcem arcijáhna skutečného, ale v zemi nepřítomného. A existenci zástupce arcijáhna pražského připouštějí samy stanovy kostela pražského, když vypisujíce povinnosti arcijáhnovy, dokládají „jest-li přítomen, jinak **jeho zástupce**.[44]) Tímto zástupcem mohl býti Milíč jediné od podzimu 1362 do podzimu 1363. Jako zástupce arcijáhnův měl ovšem Milíč jeho práva a povinnosti a jevil se tudíž jako pravý arcijáhen. Povinnosti pak arcijáhnovy jsou tedy dvojí, jedny, jež má jako praelát ka-

[40]) Prameny . . . I. 404.

[41]) Novák, Acta Innocentii VI., 502, 503.

[42]) Tamže, str. 503.

[43]) Tomek, V., 116.

[44]) Str. 16. U Tomka V. 131 shledáváme náměstky arcijáhnů, jako byl Vácslav, farář sv. Jiljí 1360—62 (7./X.), tak že by pro Milíče vybýval asi rok (snad od podzimu 1362 do podzimu 1363). Rozumí se samo sebou, že k zastávání funkcí arcijáhenských bylo třeba Miličovi jurisdikce od úřadu arcibiskupského.

pitolní druhé jako funkcionář hierarchický opatřený jurisdikcí nad osobami církevními určitého obvodu. Arcijáhen prohlašoval při ordinacích jména čekatelů, byl samojediný oprávněn k vykonávání určitých funkcí bohoslužebných na bílou sobotu a při slavných bohoslužbách konaných od arcibiskupa, každý den dával dvěma žákům kůrním střídavě oběd a večeři.[45]) Mimo kapitolu měl arcijáhen úkol starati se především o zachování kázně mezi klérem a podnikati za tím účelem návštěvy čili visitace duchovenstva farního. Sám ovšem měl znáti zákony církevní, měl míti dle nařízení arcibiskupa Arnošta opis Statutů prohlášených na provinciálním sněmu pražském r. 1349 [46]) farářům, kteří by připustili ku sloužení mše kněze nemající průkazu svého biskupa ukládati ve prospěch kathedrálního chrámu pokutu jednoho věrdunku grošů pražských za každé jednotlivé připuštění.[47]) Arcijáhni měli dbáti, aby v jejich obvodech nebylo kněží souložníků, a v případě, že by je byli trpěli, měli sami býti potrestáni tak jakoby byli sami v konkubinátě živi.[48]) Na uhrazení nákladu spojeného s visitacemi směli vybírati opatření neb poplatek stanovený bullou papeže Benedikta XII.[49]) Kromě toho se zvláštním dovolením biskupovým směli i v jiných případech dožadovati se přispění od duchovenstva svého vikariátu, ale jen v míře skrovné.[50])

Dával tedy úřad arcijáhenský hojně příležitosti arcijáhnovi ku stykům s duchovenstvem. A Milíč tyto styky také ihned navázal a konal pilně visitace, při čemž útraty všecky hradil ze svého a slevoval poplatky, jimiž mu dle práva povinni byli. Neběželo mu o zisk, ale jen o vlastní jejich spásu.

Visitace seznámily Milíče s tím, co již dříve aspoň poněkud mu musilo býti známo. S necírkevním, ba nemravným životem mnohých farářů totiž. Nezachovaly se sice zápisky Milíčovy o visitacích jím vykonaných, ale zkuše-

---

[45]) Podlaha, Statuta . . ., pg. 16.

[46]) Dudík, Statuten des ersten Prager Provincial-Concils, str 34.

[47]) Tamže, str. 38.

[48]) Tamže, str. 48.

[49]) Klicman, Acta Clementis VI., str. 122. Cena viktualií neb obnos peněžitý, jež mohli v Čechách arcijáhnové požadovati od visitovaných farářů, neměl převyšovati 40 turonských.

[50]) Dudík, s. 39.

nosti jeho při nich nabyté nelišily se asi mnoho od toho, co vyšetřeno bylo při visitaci arcijáhenské r. 1379—80.

Stav duchovní v převážné většině zachvácen byl lakomstvím, které se neštítilo ničeho. Z lakoty ukládáno bývalo jediné pokání peněžité, a za peníze rozhřešováni i nejhorší hříšníci, jako lupiči, zloději, vražedníci. — Souložnictví bývalo mezi faráři věcí zcela všední, ale vedle toho byli faráři, kteří navštěvovali nevěstky, tyto k sobě do domů zvali, ba i tance adamitské při hostinách provozovali. Farář, jenž chodil po krčmách hrával v kostky, opíjel se, měl souložnici a ve své faře přechovával podezřelé ženské, nebyl ještě nejhorší a zasloužil dokonce pochvalu od svých farníků, ježto jeho předchůdci byli ještě horší. Hrozné tyto poměry nebyly pak od nadřízených úřadů stíhány dosti přísně, zhusta vůbec ne, ježto mnozí hodnostáři církevní vedli život ještě možno-li tak říci, horší. Do domů hradčanských kanovníků docházely nevěstky k velikému pohoršení takořka obecně [51])

Milíčovo obrácení. Počátky činnosti kazatelské.

Zkušenosti nabyté učinily na Milíče dojem nesmírný. Život kněží tak málo odpovídal ideálu, jejž o knězi, jeho životě a činnosti si počal tvořiti. Díval se na ty hrůzy mravní, jichž denně poznával vždy více, se stanoviska křesťana. S úžasem přemýšlel, kam se to kněží řítí.

A při tom počíná pociťovati také úzkost o sebe sama, o svoji spásu. Milíč začíná býti živ přísněji, oddávati se askesi, a to dle tradic ve středověku uznávaných: obléká se především v žíněnou košili, tak krotí své tělo a činí pokání za minulý život a za hříchy jiných. Žíněná košile jest mu od té doby součastkou jeho oděvu, a když odchází na cesty, svěřuje svému domácímu duchovnímu Štěpánovi dvě žíněné košile jako vzácný svůj poklad k opatrování.[52]) A vedle tohoto počal pěstovati Milíč ještě i jiný způsob askese třeba o něm pro tu dobu se jeho životopisec zvláště nezmiňoval. Lze říci že Milíč, čím více požívavosti kolem

---

[51]) Některé detaily sdělil Tomek, Dějepis města Prahy, III., 243 a násl.

[52]) Prameny .. I. 404.

sebe viděl, tím více počal si různých požitků odpírati. Nastupuje na cesty zcela jiné než jakými kráčeli bohatí středověcí praelati.

Milíč přestává býti všedním člověkem, jímž byl až dosavad. Není už jako jiní. V jeho nitru odehrává se hluboká proměna duševní.

S touto proměnou dostavuje se nový názor na život a nové hodnocení mravní. Vysoká důstojnost, lesk a bohatství nejeví se mu už žádoucím cílem. Vše počíná pozbývati v jeho očích ceny; jediné mravní ideál, mravnost nabývá v jeho duši ceny vždy větší. Starý a nový názor mravní zápasí v jeho nitru o vítězství.

Četba písma a spisovatelů církevních, zvláště pokud spisy jejich obsahují myšlenky mravně reformní napomáhají k dokonání onoho procesu v určitém směru. A snad i, jak už výše jsme podotkli, příklad německých mystiků zde spolupůsobil. Hlavním ovšem činitelem jest zde vlastní, hluboké přemýšlení Milíčovo a jeho horoucí cit, jež mu nedovolí stanouti uprostřed. Nic od té chvíle není Milíčovi tak cizím, jako prostřednost nejvlastnější známka všedních duší.

Milíč chce vytvořiti v sobě obraz křesťana a kněze dle vzoru nejskvělejších ideí Písma i Otců, tedy kněze apoštola a reformátora, tak jak jej pojímá on sám.

Ale uskutečnění tohoto ideálu stojí v cestě i vysoká důstojnost třeba to byla církevní důstojnost.

Milíč vším svým citem zabere se do slov evangelia: „Kdo neodřekne se všeho, co má, nemůže býti žákem mým.“

A výsledek jeho úvah?

Jest odhodlán zříci se všeho. Ve vnitru jest rozhodnut. Však bez toho jej tísní vzpomínka že kanonikátu došel milostí papežskou, tedy způsobem méně zákonitým.

Škoda, že pro nedostatek zpráv nemůžeme sledovati postup konverse Milíčovy krok za krokem. Tolik však můžeme aspoň s jakousi pravděpodobností tvrditi, že i Milíč byl člověk a že jako takový i on snad pociťoval obavu nějakou před krokem, že váhal, kolísal. Zříci se všeho, opustiti důstojnost, jež dává skvělé společenské postavení a zabezpečuje chléb — toť čin opravdu heroický. A mnozí, kdož byli odhodláni takový čin vykonati, ustoupili v posledním okamžiku zhrouceni velikostí svého předsevzetí....

Tu přichází do Prahy řeholní kanovník Konrad Waldhauser. Jeho mohutný hlas ozve se v Praze po velikonocích r. 1363 na kratší dobu a pak od konce září bez přerušení. Ukazuje Pražanům morální bankrot společnosti křesťanské a zve všecky k obnovení života, laiky i duchovní.

Milíč také asi jest mezi posluchači Waldhauserovými, a dává se uchvátiti jeho slovy. O něco později byl Milíč přítelem Waldhauserovým; [53]) snad s ním přátelské styky navázal už v památný podzim r. 1363.

Než budiž tomu jakkoli; třeba bychom pro nedostatek zřejmých zpráv nemohli nic bližšího o počátcích styků Milíče s Waldhauserem říci, přece možno s vysokou pravděpodobností tvrditi, že Waldhauser svým působením a snad i osobními styky přispěl k tomu, že Milíč učinil krok poslední.

Milíč oznámil kapitole i arcibiskupovi, že se zříká všech svých důstojností a že chce býti nadále prostým knězem. Jménem kapitoly požádali ho kapitolní praeláti, aby resignaci odvolal ale Milíč odpověděl slovy Písma, že ten, kdo drže pluh v rukou ohlíží se, není způsobilý vejíti do království božího.“ Arcibiskup Arnošt rovněž se snažil Milíče od úmyslu jeho odvrátiti. Když mu Milíč načrtával plán budoucí své činnosti a jal se líčiti její půvab přerušil ho arcibiskup a řekl mu: „Pane Milíči, což můžete lepšího učiniti, než pomáhati ubohému arcibiskupu pásti stádo jemu svěřené?“ Ale před zraky Milíčovými kmitala skvělou aureolou ozářená postava kazatele, tak zcela jiná než jakou znala jeho doba, a jakou snad měl v té chvíli na mysli i Arnošt. Milíč chtěl se státi kazatelem takovým jak on sám jej chápal, chtěl býti knězem, a zase právě takovým, jak jej dovedl pochopiti opět jen on sám. Kazatelem i knězem, jenž měl kdysi předstihnouti i samého Waldhausera.[54])

Datum, kdy se Milíč zřekl svých důstojností, neznáme. Dne 21. srpna 1363 byl ještě sakristou dne 23. prosince téhož roku jest však již jeho nástupcem Bušek.[55]) Poněvadž pak konečný krok Milíčův jest zcela nepochybně ve spo-

---

[53]) Menčík, Č. Č. M., r. 1880, str. 559 a násl.

[54]) Prameny . . . I., str. 404.

[55]) Berghauer, l. c. 95. Berghauer (tamže 94) chybně uvádí rok 1362. Poznamenává však zároveň, že Milíč důstojenství svého se zřekl, když byl se súčastnil synody konané na sv. Lukáše (30. října), při které prý konal za velikého pohnutí přítomných řeč o životě a počestnosti du-

jení s působením Waldhauserovým a tento v Praze dne 29. září opět kázati počal, můžeme říci, že za pozdního podzimu, ba snad až v prosinci Milíč důstojenství svých se odřekl.

Milíč byl tedy nyní volný, byl chud a prostým knězem; nic mu již nevadilo býti apoštolem. Milíč volí nový způsob života, jiný, než byl obvyklý v církvi zesvětačelé a zkažené. Odděluje se od její praxe, třeba neměl úmyslu odlučovat se od její theorie. Jeho nový život chce říci, že neschvaluje cesty, jimiž kráčí církev. Na těch cestách nelze dospěti k výšinám dokonalosti.

Dříve než vystoupil na kazatelnu v Praze, odebral se do města arcibiskupova, Horšova Týna, aby se prakticky vycvičil v duchovní správě a zvláště v kazatelství. Vyhledal tuto samotu v lesích šumavských, aby se v ní připravil na dílo, jež ve svých důsledcích mělo české historii dáti nový směr a připraviti nejslavnější epochu českých dějin.

Jeho životopisec nenapsal mnoho o jeho pobytu v Týně. Ale můžeme si sami o něm učiniti obrázek pravděpodobný.

Milíč věnoval se četbě církevních řečníků a vykladačů bible, a soudíme, že již v Týně nabyl značné jich znalosti. Vedle toho a ovšem vedle kázání a snad ještě i některých výkonů duchovní správy oddával se modlitbě a cvičil se v odříkání, až se ocitl brzo na samé hranici rigorismu. Kdysi vstoupil do krásné zahrady tamního faráře. Myslí mu kmitlo, jakou pochoutku mu bude po celou dobu letní poskytovati ovoce této zahrady. V tom se ale ulekl myšlenky, kterou měl za lákání ďáblovo a umínil si, že do zahrady už nevkročí a také jejího ovoce požívati nebude; spatřoval v tom rozkoš tělesnou, a on sem přišel ne k vůli ní, ale k vůli spasení duše.[56])

Po půl létě, jež Milíč ztrávil v Týně, zdálo se mu, že svoji přípravu může považovati za ukončenou a že se může vrátiti do Prahy k realisování velikého svého plánu. Bylo to kdysi na počátku podzimku r. 1364.

---

chovních. Neznáme však pramen, z něhož Berghauer tuto zprávu — ostatně dosti pravděpodobnou — čerpá. Rovněž nesprávně se domnívá Berghauer, že Milíč nejprve se zřekl arcijáhenství a ponechal si ještě na čas sakristii, na níž resignoval na podzim r. 1363. Správno jest, že všech důstojenství se zřekl současně r. 1363.

[56]) Prameny . . . I., 404—5.

Kazatelna u sv. Mikuláše v Menším městě pražském byla první, s níž se poprvé ozvalo slovo Milíčovo, jistě nesmělé s počátku a ještě dosti neumělé. Počáteční úspěchy jeho byly nepatrné. Lidu míval na kázání málo a poněvadž užíval rodného nářečí hanáckého,[57]) smáli se mu posluchači pro jeho výslovnost a pak i proto, že častěji zapomínal na ohlašování svátků. Ale tyto neúspěchy Milíče, jenž směřoval za určitě vytknutým cílem, nemátly. Ba nedal se mýliti ani domluvami přátel, aby kázání vůbec zanechal; poukazovali na chatrné výsledky, jichž se dodělali jiní rovněž zbožní a učení mužové. Ale Milíč upíral stále jen své zraky ku své idei, která mu znamenala náplň života a slova přátel vyzněla bez ohlasu. Vzpomínal v těch chvílích na to, co vypravují evangelia o Kristu, jenž se neohlížel ani na posměch ani na skrovný počet posluchačů.

Kráčel za svým cílem s vytrvalostí, jež dosti brzo situaci Milíčovi málo příznivou proměnila docela.

Jeho cesta k výšinám byla tedy trnitá; musil si úspěch vybojovati prací a vytrvalostí.

Posluchačstvo, jehož vkus byl zkažen tím, co dosud s kazatelny slýchalo, si zvyklo znenáhla na Milíče a jeho zvláštnosti. Cítili vnitřní oheň, jenž zaněcoval jeho slova a měl pro ně neodolatelné kouzlo. Cítili, že to, co slyší, nejsou naučené deklamace, ale že za každým slovem stojí celá bytost řečníkova. Nebyla to nasládlá kázání, jaká bylo slýchati s kazatelen chrámů mnichů žebravých, kázání, která měla za účel zjednati přízeň posluchačů řádu a klášteru. Nebyla to ani kázání Waldhauserova drtící hromem a šlehající do krve žíravým sarkasmem.

Kázání Milíčova také sice nešetřila žádné neřesti, ale nebičovala; dojímala přívalem citů řečníkových a uchva-

---

[57]) Prameny ... I., 405, praví: „propter incongruentiam vulgaris sermonis“ — „pro nevhodnost obecné řeči“. Palacký (Vorläufer, 20) má za pravděpodobné, že se tu mluví o nářečí hanáckém. Podobně vykládá ona slova Tomek (Dějepis Prahy, III., 207). Jiní myslí, že posluchači se uráželi proto, že nemluvil raději latinsky. Klicman (l. c. 338) váhá a praví, že zkusil dosti posměchu, snad že se některým nelíbilo, že nekázal raději latinsky, snad že nemohl dosti odvyknouti rodnému nářečí hanáckému. Máme za to, že nejpravděpodobnější jest výklad Palackého a Tomkův. A pak, jak správně podotýká Novotný (Lidová čítanka moravská, str. 83), bylo v kázání jeho příliš mnoho cizího a bylo třeba času, než posluchači tomu přivykli.

covala obrazy, jež kreslila před zraky posluchačů živá fantasie Hanákova.

Waldhauser byl scholastik a jeho operace pohybují se především v oblasti rozumu. Rozumem se chce dostati k srdci. Milíč byl mystik, muž inspirace, jenž dovedl podivuhodným způsobem dojmy své duše sděliti s jinými. A to mnohem dokonaleji slovem živným, než Písmem. Jeho psaná kázání naprosto nemohou vysvětliti jeho nebývalý úspěch řečnický.

Waldhauser byl cizinec, Němec: v Milíčovi cítili posluchači cosi spřízněného, českou duši. Tím vysvětlíme si tajemství, proč se podařilo Milíčovi vyvolati v duši české vlnění, které se mělo brzo rozpoutati v ohromnou bouři a které nemělo se stišiti ani po staletích.

Základní ton české reformace udává Milíč.

V chrámě sv. Mikuláše počínalo býti při Milíčových kázáních plno a kázání poslouchána s takovou vroucností, s jakou byla přednášena. A znenáhla už sv. Mikuláš ani nepostačoval. Lidé opouštěli dosavadní svoje oblíbené kazatele a shromážďovali se před kazatelnou Milíčovou.[58]) Proto se rozhodl Milíč přenésti svoje kázání do Většího města do chrámu sv. Jiljí.[59]) Odtud potom především vedl boj proti pýše, prostopášnosti a lakotě, v nichž viděl kořeny korrupce, jež prokvasila tehdejší Prahu.

Milíčova činnost kazatelská.

Milíčem vstupuje české kazatelství v novou epochu.

Nemyslím tu v prvé řadě na dokonalost výkonů kazatelských ani na zevnější formu kázání. Také před Milíčem měli jsme kazatele velmi chválené. Mezi těmi třeba především připomenouti samého arcibiskupa Arnošta z Pardubic, jenž slynul jako řečník velmi uhlazený, salonní.

Ale jest v jiném ohledu rozdíl mezi kázáním Milíčovým, jeho žáků a pokračovatelů a mezi tím, co se s českých kazatelen ozývalo před ním.

---

[58]) Prameny . . . I., 405.

[59]) Tamže.

Až do té doby stojí české kazatelství ve službách církve, jejích aspirací a — slabostí. Je hlasatelem církevního programu, jak jej vytvořil středověk. A kázání mnišská nemají jiného cíle než získati oblibu, vliv a moc jejich řádu. V tom právě spočíval největší úpadek kazatelství středověkého, jež se tu stalo nástrojem sobectví.

Za Milíče a po něm stává se české kazatelství interpretem českého ducha, orgánem české reformace. Ukazuje neudržitelnost programu církevního a nutnost, aby jeho místo zaujal program český, odpovídající českému duchu, jeho tužbám, snahám a zápasům.

Tento program měl ne-li jediný, tož aspoň nejvydatnější prostředek propagační v kazatelnách.

Milíč to tuší. Slovo kazatelské nezazářilo v Čechách nikomu před ním takovým skvělým podmanivým leskem jako jemu. Milíč tajemným kouzlem obestírá si ono slovo, a opíjí se přímo jeho mystikou.[60]) A tu nemůže už jinak, než oddati se jeho službě naprosto a bez výhrady, s žárem milovníka a obdivovatele. Jest odhodlán i trpěti pro ně posměch, hanbu, pronásledování, smrt. Je přesvědčen, že to slovo vytvoří nové lidi, nové dějiny . , . .

Proto práci kazatelské dával přednost přede vším ostatním, i před zamilovaným sobě rozjímáním. Slyšme, co o tom praví ve výkladu na sobotu po velikonocích:[61]) K vůli užitku tedy více práci má se věnovati kazatel než rozjímání, jakož praví Bernard v IX. řeči na velepíseň: Neoddávej se příliš rozjímání, poněvadž lepší jsou prsy; neboť i když Ráchel (rozjímání) sličnější, Lia (kázání) za to plodnější.

---

[60]) V řeči na Zjevení páně píše: Unum est verbum dei, quod praedicatur, et tamen in animabus hominum diversorum accipit diversum virtutis colorem. Nam ipsos martyres rubescere facit et sanguine proprio rutilare, virgines candore lilii refulgere. Sanctos conjuges caritatis facit purpura rutilare. Nempe idem verbum dei videtur in peccatoribus turbidum, dum eos de stercore elevans ostendit in palude peccaminum iacuisse. Hoc verbum in fonte fidei perspicax, in mari persecutionis turbidum, dum iustis in tribulationibus confirmatis conturbat animos tyrannorum, atd. . . . Haec aqua iuvenum alitrix, quos ut virgulta florescere facit. Haec fortes et adultos ut arbores fortiter humilitatis fixo radice, ne ventis turbinum excutiantur, stabilit et confirmat. Haec aqua, videlicet verbum domini de nubibus fluit, i. e. de praedicatoribus sanctis. In aliis praematuros, in aliis vero tardos fructus gignit. Hoc est, quia alii subito, alii autem tarde obediunt dei verbo. (Abortivus, ruk. univ. bib. pražské, II. D. 37, fol. 36 b.)

[61]) Gratiae dei, ruk. univ. pražské, V. B. 13, fol. 253 b.

Činný tedy život dle Bedy, toť chléb lačnícímu rozdávati, slovům moudrosti nevědomého vyučovati, chybujícího napravovati, volati pyšného bližního na cestu pokory, míti péči o nemocného atd. Tento názor obzvláště charakterisuje Milíče oproti řádům, kde kladena váha především na rozjímání, ač toto bývalo začasté pláštíkem a jen jaksi eufemismem pro zahálku.

Milíč je přesvědčen, že světu je třeba nadšených, statečných kazatelů, aby reforma mravní mohla býti provedena. V kázání v předvečer sv. Jana Křtitele[62]) praví: Ó kolik vládne nyní zlých knížat duchovních i světských, a jak by bylo třeba nejen Mojžíše, Eliáše a Jana ke kázání, ale i Krista a všech proroků a apoštolů, poněvadž celý svět jest postaven ve zlém, aby zlobě jeho odporovali. Jest sice svět pln apoštolů a proroků, biskupů a kazatelů, kteří na místě apoštolů v církvi bojují. A přece bůh stěžuje sobě skrze Ezechiele (kap. XXII., 30.) řka: Hledaje pak někoho z nich, kterýž by udělal hradbu a postavil se v mezeře před tváří mou za tuto zemi, abych jí nezkazil, žádného nenacházím. Hle, Jan samojediný proti celému Judsku počal přehorlivě kázati, ač mnoho bylo pokrytců a zlých knížat. My však — kněží duchovní i světští — rozmnožili jsme se nad písek mořský, jsou mezi námi mnozí mocní ve skutku i slově, a neodvažujeme se podniknouti útok proti ďáblu a hříchu, neodvažujeme se postaviti se na odpor lidem tak zjevně hřešícím před sluncem...

A toto přesvědčení o potřebě, ba nutnosti kázání a kazatelů statečných, podařilo se vštípiti Milíčovi do srdce českého lidu. Před takovým kazatelem dle ideálu Milíčova a před jeho slovem sklání se v úctě český lid a bojuje za svobodu jeho i jeho slova proti hierarchii, která se bojí, že od volného slova hrozí zhouba církvi i jí.

Zajímavý jest také tento názor Milíčův o účinku kázání. Dle něho kazatel nikdy nekoná práci marnou. „Nelze uvěřiti, že by kazatel nadarmo svým kázáním šlehal do vzduchu, ježto, i když lidé lehce váží jeho slova, přece jimi zlí duchové jsou bičováni. Tak se vyjadřuje v Abortivu o první neděli postní.[63]) Je to názor, jenž je důsledkem mínění

---

[62]) Gratiae dei, ruk. univ. pr., XII. D. 1, fol. 32 a.
[63]) Ruk. Č. Univ., II. D. 37, fol. 63 b.

ve středověku velmi obecného, že ďáblové obývají povětří a že tedy modlitba, kázání, neb i zvonění je zapuzuje.

Co nám prameny dějepisné vypravují o kazatelské činnosti Milíčově, oprávňuje nás, abychom jemu přiřkli přední místo mezi českými kazateli, jak se zřetelem na množství pronesených kázání, obzvláště máme-li na mysli poměrně krátkou dobu jeho působení, tak i pokud se týče jejich úspěchu.

Milíč byl z lidí, jež úspěch podněcuje k činnosti a horlivosti dvojnásobné. Myslíme ovšem nikoli na úspěch, jenž se projevuje chválou kázání a vyhlašováním kazatele za výtečného, uchvacujícího řečníka, ale úspěch, který se jeví především snahou po mravním zdokonalení v posluchačích samých. Lze říci, že Milíč dovedl dobrá, vytrvalá a energická předsevzetí svým posluchačům přímo vsuggerovati. Když stál v nadšení na kazatelně, jakoby se odštěpovaly jiskry, které zapadaly v srdce posluchačů, zaněcujíce zde očistný a povznášející plamen.

To bylo Milíčovi nejčistším štěstím a nejvyšším požitkem. To byla mzda za jeho práci ve službách slova.

Proto kázával každodenně, ba po několik let, po smrti Konrada Waldhausera, dvakrát denně. V neděli a zasvěcené svátky kázával rovněž alespoň dvakrát, velmi často třikrát, zhusta i čtyřikrát; kdysi kázal dokonce pětkrát v týž den a to: ráno u sv. Jiljí, na to v Týně, po obědě opět u sv. Jiljí, po čtvrté kajícím ženám v jejich domě a konečně po nešporách jeptiškám svatojirským na hradě pražském.[64])

Jako počet jeho kázání naplňuje nás obdivem i jejich délka. Jen zřídka trvalo jeho kázání hodinu, ale obyčejně dvě, někdy však až i tři hodiny. Na veliký pátek kázával skorem celý den: začal po jitřních hodinkách a kázal až do hodiny páté, a na to po obědě po tři hodiny.

Působivost jeho kázání jevila se mezi jiným také tím, že při vší nezvyklé délce neunavila, ale posluchače od počátku až do konce v napětí udržela.[65])

Milíč kázal především a hlavně v jazyce českém. Brzo však, a to již na počátku r. 1365, připojil k českým kázáním i latinská, jež v první periodě své činnosti konal po dva roky, až téměř do své prvé cesty do Říma pro studenty

---

[64]) Prameny, I. 406.

[65]) L. c. 406, 407.

pražské, kněze a jiné muže vzdělané ve chrámě sv. Mikuláše ve Větším městě pražském.[66]) Mezi kazatelem a těmito posluchači jeho latinských kázání vyvinul se brzo poměr velmi intimní. Když Milíč kázání svoje ukončil, provázívali ho jeho posluchači na cestě k jeho příbytku, jsouce šťastni, že mohou pobyti déle v jeho blízkosti a s ním rozmlouvati. Jako na jiné tak i na tyto posluchače působila osobnost Milíčova neobyčejným kouzlem. Zdál se jim „jakoby synem a takořka obrazem Ježíše Krista a zrovna vtěleným a zjevným podobenstvím jeho apoštolů;" těmito slovy vystihuje dojem osobnosti Milíčovy jeho žák M. Matěj z Janova.[67]) Ježto však ony průvody, jak přirozeno, měly ráz jakési okázalosti, uznání a pocty pro Milíče, loučil se Milíč se svým průvodem na konci prvé ulice, kterou mu bylo jíti. Tato latinská kázání Milíčova zavdala podnět k založení jeho kazatelské školy, družiny duchovních, kteří se jali na kazatelnách a v životě působiti v ideích svého učitele. Kromě toho z těchto latinských kázání, jež Milíč dával těm, kdož si přáli, opisovati, vznikla první sbírka Milíčových kázání, již v úvodě sám nazval z pokory A b o r t i v u s (Nedochůdče). Poněvadž pak ve svých latinských kázáních Milíč u sv. Mikuláše pokračoval také po svém návratu z Říma (1367), vznikla ještě druhá sbírka kazatelská, dvoudílná, mnohem rozsáhlejší prvé, nazvaná Milíčem Gratiae Dei (Milosti boží). O obou sbírkách promluvíme na svém místě podrobněji.

Ale ani tím se ještě Milíč nespokojil. Ve své horečné snaze po činnosti přál si býti učitelem i pražských Němců, a proto, jakkoli v němčině ve svém mládí příliš neprospěl, počal se nyní, na prahu stáří, za pomoci jednoho ze svých žáků pilně učiti němčině, a jal se brzo také v této řeči kázání konati, čímž se pražskému německému obyvatelstvu, které se ještě nestranilo proudu nábožensko-reformního, zavděčil zvláště po smrti Konrada Waldhausera (zem. 8. prosince 1369). S počátku mu ovšem kázání německá působila značné obtíže, i býval nucen napsati si náčrtek celého kázání v němčině.[68])

Podobně jako Waldhauserovi nestačila brzo ani Milíčovi Praha. Tu byl již veliký kus práce vykonán, ale český ven-

---

[66]) L. c. 408.
[67]) L. c. 432.
[68]) L. c. 408.

kov ležel dosud ladem. Šel tedy Milíč kázat na venek, do měst, zvláště na Moravu do své rodné dioecese olomoucké.[69]) Listem přibitým na dveřích kostela oznámil Milíč svoje kázání a v ustanovenou dobu stal se chrám dostaveníčkem lidu městského i venkovského z okolí. Tato propagační činnost Milíčova má veliký význam pro vznik a vývoj české reformace, jíž takto připravována půda. Jeho výpravami kazatelskými rozšiřován kruh lidí naplněných jeho duchem.

Výmluvný, ohnivý řečník a světec, zjev podobný biblickému Eliáši, tak zcela se lišící od plebánů, kteří tehdy vykonávali duchovní správu mezi českým lidem, zjevil se venkovu jako blesk, jenž zachvíval myslemi a budil myšlenky, které dřímaly skryty v duších českých. Jeho slovo plné suggestivní síly zapadalo do duší jako kvas, jenž pronikal všecko myšlení, celou bytnost, a jehož stopy nebylo už možno vymýtiti. Mimo náboženskou a mravní zvučela v Milíčových kázáních i struna sociální velmi výrazně. Posluchači odnášeli si dojmy vyvolané pražským kazatelem v srdcích do svých příbytků, vesnic a samot, tam dřímaly a rostly, žáci Milíčovi je živili, až Hus, jeho stoupenci, přátelé a mstitelé jiskry rozdmýchali v plamen, požár.

Tato rozsáhlá, intensivní a přímo vyčerpávající činnost kazatelská předpokládala u Milíče několikero podmínek.

Měl neobyčejnou paměť a svěží, pružnou mysl. Kromě toho stále četl a studoval, čímž přirozeně rozmnožoval svůj fond myšlenkový, jehož mu bylo třeba ku zpracování kázání. Potřebné doklady z písma i otců církevních dovedl velmi snadno vyhledati, ba uměl značné jich části z paměti. Jeho zásadou bylo: Kněz ve vědě nemá popouštěti, aby studiem a vytrvalým učením nedbalost lidu bloudícího napravoval.[70]) Jeho příprava na kázání, máme-li k tomu zřetel na jeho neobyčejné nadání řečnické, mohla tedy býti krátká a poměrně snadná. Nikdy se na kázání nepřipravoval celý den; promyslel je, když bylo dlouhé, nejdéle ve třech, ale také i ve dvou hodinách; obyčejně však nevyžadovala jeho příprava více než jednu hodinu. Tato snadnost a zručnost Milíčova v přípravě na kázání plnila současníky obdivem, ba úžasem, a to i takové, jako byl tehdejší pražský kanovník a bývalý profesor university pařížské, M. Vojtěch Raň-

---

[69]) L. c. 410.

[70]) Gratiae dei, ruk. univ. pražské, V. B. 13, fol. 65 b.

kův, jenž kdysi prohlásil: „Vše, co já maje kázati mužům učeným a osvíceným sotva za celý jeden měsíc sestaviti dovedu, sestavuje Milíč v mysli své za hodinu.“ [71])

Mezi autory, jichž spisů Milíč užíval jako pomůcky ke svým kázáním, byl také největší theolog středověký Tomáš Aquinský. Životopisec Milíčův sděluje výslovně, že si dal od kteréhosi studenta poříditi za plat opis Tomášova výkladu evangelia Lukášova.[72]) Mluví se tu ovšem o díle Tomášově Catena aurea (Zlatý řetěz).

Vedle přirozených schopností tedy Milíč stálým studiem hleděl se zdokonalovati v kazatelství. Onoho stálého studia bylo zapotřebí, aby se nevyčerpal a nesevšedněl, kteréžto nebezpečí hrozí každému řečníkovi a hrozilo i Milíčovi při nevídaném množství jeho kázání. Přípravu na kázání konal Milíč zhusta i mezi jídlem dávaje si předčítati neb i píše to, co měl kázati.

Tělesně pak Milíče k neobyčejným jeho výkonům kazatelským uzpůsobovala přísná životospráva. Tu však překročil brzo všelikou míru a dal se na takové dráhy, na nichž musil dospěti k úplnému vyčerpání sil. Jsa živ už v prvních letech svého kazatelství velmi přísně, zřekl se po roce 1367 vína i masa úplně. V den, kdy měl pět kázání, poobědval teprve tehdy, když ukončil kázání páté.[73])

Následkem ohromného napětí sil duševních i tělesných, jakož i strohé askese dostavilo se u Milíče zcela přirozeně a nutně přepracování a vyčerpání provázené častým bolením hlavy; netrvalo dlouho a dostavily se následky jiné, velmi neblahé, ekstase, vytržení. Středověk ovšem neznal pravé podstaty jejich a vysvětloval si je zasažením bytostí nadpřirozených.

Pokud se týče kázání samých, jejich stavby totiž, jest velmi jednoduchá.

Každé kázání má úvod, prothema, obírající se hlavní neb význačnou myšlenkou připadajícího evangelia a končící vždy modlitbou k panně Marii. Na to následuje vlastní úvaha, v níž Milíč především citáty z otců a spisovatelů církevních, někdy velmi dlouhými,[74]) vykládal smysl

---

[71]) Prameny, I. 406.

[72]) L. c. 409.

[73]) L. c. 406.

[74]) L. c. 435.

písma a připojoval své úvahy, praktická napomenutí, při čemž leckdy se dotkl i poměrů mravních, náboženských, sociálních a kulturních své doby. Tato methoda slula postillace.

Psaná kázání Milíčova o nichž pojednáme později obšírněji nepodávají nám věrný obraz způsobu jak Milíč kázal, zvláště když mluvil k lidu. Psaná kázání jsou vlastně schemata, jež měla posloužiti za pomůcku jeho žákům při sestavování kázání. V ústní kázání s kazatelny pronesená vložil Milíč mnohem více ohně a vlastní osobitosti, čímž dovedl posluchače dojmouti, uchvátiti, přesvědčiti, k následování pohnouti. Proto mohl Štítný napsati: „Ó s kakú žádostí kázáše jednú šlechetný Milíč u sv. Jiljie u Praze slovo toto! toť plápoláše silný duch z něho v boží milosti; mnohoj' tu vydal ohňových slov!“[75]) Ostatně některé partie psaných kázání byly jistě předneseny doslova také na kazatelně, a z nich můžeme se tedy přímo poučiti o Milíčově úchvatné a mohutné výmluvnosti. Ke kázáním, jež asi podobně byla přednesena, jak jsou napsána, náleží také obě kázání synodální, s nimiž se brzo seznámíme blíže.

Pokud se týče tendence kázání Milíčových, obracela se, jak praví jeho životopisec, především proti pýše, prostopášnosti a lakotě, považovaným za kořen všeho zlého.[76]) Nepravosti tyto potíral všude, kdekoli se objevily. Proto jeho výtky nemohly ušetřiti ani kněží a řeholníků; neostýchal se vytknouti chybu ani praelatům. Mužně káral nejvyšší hodnostáře církevní, arcibiskupy a biskupy, v čem shledáni byli chybujícími, praví M. Matěj z Janova.[77])

Brzo ukázalo se i skvělé ovoce kázání Milíčových; ovšem takořka jen u laiků. Z kněžstva jej následovala pouze menší část duchovenstva hlavně mladšího, která nebyla ještě stržena v proud neřestí a zachovala si porozumění i lásku k ideálům hlásaným Milíčem. Zevnější známkou obratu mravního vyvolaného Milíčem bylo, že „pyšné paní jaly se odkládati vysoké pláště, drahým kamením pokryté čepce, zlatem a stříbrem zdobené šaty; jiní pak hříšníci veřejní a tajní hříchy své oplakávali, lichváři vybrané velké úroky

---

[75]) K. J. Erben, Tomáše ze Štítného knížky šestery o obecných věcech křesťanských, úvod VIII.

[76]) Prameny, I., 405.

[77]) L. c. 433.

vraceli, řemeslníci, jichž řemesla bez hříchu málokdy provozovati se dala, těchto nechávali a jiným znova se učili. Jiní mnozí všecko pro Krista opouštěli a na samotu se ubírali, aby tam poustevnický a tuhý život vedouce z hříchů svých se káli."[78])

Matěj z Janova užívá tohoto apokalyptického podobenství, aby vylíčil úspěchy kázání Milíčových:[79])

„Když přišel do Prahy, praví, do tohoto hlavního a císařského města, které tenkráte bylo velmi hříšné a v duševních věcech takořka jako Babylon, učinil zmužile útok na draka, jejž jako boha ctili, a na velikou kuběnu a na starou matku kuběnství a na červenou nestvůru, jíž předsedala červená kuběna, a bojoval s ní všelikým způsobem tak vytrvale, až nesčíslné množství chybujících jeho horlivostí, jeho vzorným životem dle Kristových přikázání se řídícím, jeho ustavičným vytýkáním a zapřisaháním, a jeho buď jen příležitostným anebo schválním naléháním všeho druhu takřka k umdlení přišlo a přemoženo bylo, a konečně hanbou jsouc uchváceno od zřejmých a hrozných nepravostí se odvrátilo. Jak mnohé neřesti a bohaprázdnosti hojně oplývající nepravosti byvše jím kárány minuly, které bez jeho přičinění jistě by byly voláním svým až k nebi pronikly a my stavše se druhou Sodomou, byli bychom zahynuli jako druhá Gomorrha. Ale nyní z milosti Ježíše Krista, zásluhami a namáháním Milíčovým vrátila se Sodoma zase k své staré hodnosti, a duševně stala se Praha z Babylonu Jerusalémem, oplývajícím slovem Kristovým a učením spasitelným. Neb strašné neřesti, zvláště takové, které se veřejně páchaly, jsou již přemoženy a opustily nás, a na místě jich ozývají se již ctnosti v srdcích učenníků Krista Ježíše, pozvedají hlavu svou a rostou každý den a každou hodinu četněji a mohutněji a Ježíš ukřižovaný dává jim slavného vzmáhání se." —

Úspěch Milíčův byl tedy ještě rozhodnější a pronikavější a se zřetelem na budoucnost trvalejší, než Waldhauserův. Úsilí Milíčovo zplodilo v českém lidu onu mravní vážnost a hloubku, s níž se setkáváme v prvních dobách husitství a zvláště v českém bratrství a která emancipovavši se od povrchního obřadnictví a svatouškování pokusila se o rea-

---

[78]) L. c. 406.

[79]) L. c. 433, 434.

lisaci mravnosti opravdové hlubší, aniž by obřad považovala za nutný.

Tážeme-li se jakým způsobem dodělal se Milíč takových úspěchů třeba mimo jeho život, na nějž nesmíme zapomenouti, uvésti především jeho kazatelskou methodu. Podstatu této methody vyjádřil Milíč v řeči o vigilii sv. Jana Křtitele[80]) takto: ... dobří kazatelé ... především zastrašují srdce troubou přísného kázání, tak aby lidé se otřásli až ke skroušenosti a slzám; potom ihned posilují mysle hříšníků dodávajíce naděje všem, kdož se chtějí zpovídati. — A Milíč uměl zastrašovati srdce posluchačů otevřeným, někde přímo realistickým, ze srdce jdoucím líčením neřestí, čímž jeho řeč nabývala podmanivé síly. K dovršení dojmu užíval rád obrazů biblických a lícní apokalyptických.

Poslyšme kterak mluví (na den sv. Marka) o obžerství :[81]) Jestliže (bohatství) ničím nepřispívá ke cnosti duše, ani lepším člověka co do cnosti nedělá, rci, prosím, proč by mělo býti po bohatství dychtěno? Ba nejen cnosti nepřidává, ale ... převrací a neřesti místo cností zavádí. Následkem bohatství jest zhýralost, hněv, nestřídmost, nespravedlivý vztek, zpupnost, pýcha a všeliké hnutí nerozumné. Ale o tom budeme mluviti na svém místě. Začnu však, libo-li, hostinami a bohatými stoly. V tom prý záleží sláva bohatství. Srovnejme stůl boháčův a prostředního člověka a posuďme oba stolovníky. Tento druhý má spíše ze stolu pravý a čistý požitek než ti, kteří celý den hodují a obědvají až do večeře, až se jim přílišným roztažením žaludek svíjí, břímě požitých pokrmů je tísní a v jichž nitru vínem zaplaveném jakoby příbojem zasypaná duše se ubíjí, když ani oko, ani jazyk, ani noha své služby konati nemůže, ale všecky údy těla leží spoutány okovy vína tíže než řetězy, kdy ani spánek jim odpočinutí nepřináší, ani po něm střízlivost nenastupuje; ale vyděšeni jsouce ze spánku stávají se horšími než šílenci a zuřivci a jakoby samochtě ďábly na svou duši přivádějí. Stávají se posměchem a divadlem všem i samým služebníkům svým. Nic z toho, co vidí neb cítí, nepoznávají, nic nedovedou říci, aniž koho poslouchati.

---

[80]) Gratiae dei, ruk. univ. pražské, XII. D. 1, fol. 32 b.

[81]) Gratiae dei, ruk. univ. pražské, V. B. 13, fol. 270 a.

Ale jako nejošklivější břímě bývají odnášeni od hostiny na svá místa.

A o pijáctví kněží praví bez obalu v druhém kázání synodálním: Ze studií kněžských jedno jest, že studují na vyprázdňování pohárů a dnem i nocí v krčmách i mimo ně pijí a žerou jako prasata.[82])

Lichocení, kterým mnozí kazatelé usilovali se vemluviti v přízeň posluchačů, zavrhoval Milíč naprosto. Dle něho špatnými hlasateli jsou pochlebníci a nejvíce kazatelé; ti prý nejprve rozveselují srdce posluchačů, lahodíce jejich uším a mluvíce to, co lidé rádi poslouchají. Ale poněvadž hříchy nekárají, jsou prý lidé uváděni ve zmatek, a lidé jimi tak zaslepení říkají: nevíme, komu máme věřiti, jelikož tenhle praví, že toto jest hříchem a druhý to popírá. A poněvadž anděl dobrý (naráží tu Milíč na Zachariáše a jeho anděla) netoliko po nahnání strachu posiluje člověka, ale také radostnou novinou rozveseluje: tak i každý kazatel dobrý nejen po zarmoucení útěchu přináší, ale i větší hojnost milosti tomu zvěstuje koho zarmoutil.[83])

Lidé dobře také postřehovali, že Milíč svým kázáním nehledá slávy vlastní a že není tak sobecký a samolibý jako jiní, aby chtěl, by lidé poslouchali jenom jeho: Žádný kazatel praví v řeči na sv. Ondřeje, nemá se milovati tak, aby chtěl, by lidé jej následovali a nikoho jiného lepšího. Má vésti ku Kristu: jako družba a přítel ženichův ne sobě, ale ženichovi hledá nevěstu a ji za ruku přivádí k ženichovi.[84])

Na straně církevní, zvláště u mnichů, ale i u praelátů a farářů, setkalo se působení Milíčovo s odporem, ba i nepřátelstvím úhlavním. „Vida duch zlý — praví neznámý životopisec[85]) kterak přílišná pohroma skrze muže bohu milého mu hrozí, praelaty, plebany a řeholníky k zběsilosti proti němu ponoukal, tak že raději bránili mu a nazývali ho kacířem; než všichni dobří vesměs divili se jemu a milovali jej, neboť ti, kteří přezdívali mu kacířů, byli pošetilci.“

Záští nepřátel uplatňovalo se nejen různými piklemi a žalobami proti Milíčovi, jak z vypravování dalšího pozná-

---

[82]) Ruk. univ. pražské, I. E. 20, fol. 187 a.

[83]) Gratiae dei, ruk. univ. pražské, XII. D. 1, fol. 32 b.

[84]) Gratiae dei, ruk. univ. pražské. V. B. 13, fol. 14 b.

[85]) Prameny, I., 423.

me, ale i výstupy jednak komickými, jednak pohoršlivými. Když kdysi Milíč stál na kazatelně, osm minoritů dalo se pojednou do křiku, že to, co Milíč káže, není dle evangelia a dle epištol, podobně jako se asi rovněž v té době sběhlo v Žatci Waldhauserovi.[86])

Kazatelský úřad Milíčův připravoval mu stálé půtky a zápasy s protivníky mravní reformy. Všickni zastanci dosavadních nepořádků stáli proti němu. U Matěje z Janova čteme: „Jako pravý Eliáš horlil tento bohabojný kněz pro zákon Krista, jeho pravdu a moc tak, že mu neustále a neúnavně bojovati a hádati se bylo s mnohými falešnými proroky, mnichy a kněžími, také znalci zákonů a kleriky, a že téměř denně mu na smrt bylo zápasiti za pravdu.“ [87]) I když připustíme, že snad doslova tomu tak nebylo a že pisatel užil tu nadsázky, přece patrno alespoň to, že Milíč od svého veřejného vystoupení neměl chvilky klidné, že stále musil býti připraven k boji. Boj tento však měl jistě alespoň tu dobrou stránku, že lid poznával čím dále tím jasněji, že daleko největší díl osob církevních zaujímá stanovisko zcela nepřátelské vůči reformě hlásané Milíčem.

Litujeme pouze, že se nám z těchto zápasů Milíčových nezachovalo více podrobností.

Za to těšil se Milíč lásce a vážnosti u lidí dobré vůle, z nichž někteří zaujímali vysoké postavení společenské neb vynikali vzděláním. Připomeneme aspoň některé: císař Karel IV. choval k němu zvláštní sympatie, právě tak kardinál Anglicus Grimaud, kardinál albánský a bratr papeže Urbana V., v jehož domě býval v Římě i Avignoně Milíč hostem, v Čechách stál při něm a pokud mohl jej chránil arcibiskup Jan Očko z Vlašimi; neobyčejnou vážnost k Milíčovi choval M. Vojtěch Raňkův ještě z dob svého pobytu v Paříži. Když psal Waldhauserovi, přičinil poznámku, aby, nebude-li adressáta v Praze, dopis byl odevzdán panu Milíčovi, a Waldhauser neměl o obsahu korrespondence se zmiňovati nikomu vyjímajíc „pana a přítele (Raňkova) nejobzvláštnějšího, pana Milíče a jiné své druhy nejdůvěrnější.“ [88]) Odtud se tedy také dovídáme, že byl svazek upřímného přátelství mezi Milíčem a Waldhauserem. V blízkých stycích

---

[86]) Menčík, Věstník č. spol. nauk, 1890, str. 324.

[87]) Prameny, I., 433.

[88]) Menčík. Čas. č. mus., 1880, str. 560.

stál dále Milíč s domem Rožmberským a slavný Tomáš ze Štítného byl jeho obdivovatelem.

S některými osobnostmi tuto uvedenými stál Milíč v písemné korrespondenci; třeba litovati, že se nám z ní zachovalo tak málo.

Milíč kazatelem synodálním.

Od dob arcibiskupa Arnošta svolávány byly do Prahy dvakrát za rok — o sv. Vítě a sv. Lukáši — synody duchovenstva pražské arcidioecese.

Na těchto synodách byla prohlašována nařízení arcibiskupova a jiné zákony církevní týkající se duchovní správy, jakož i života a kázně kněží a tito vyzýváni, aby se jimi ve svém úřadě a vůbec celém životě řídili. Byl tedy účel těchto synod církevně reformační, ovšem pouze v rámci a duchu zákonodárství církevního. Reformační a především morální moment uplatňoval se řečí některého vynikajícího kazatele, jenž měl účastníkům synody připomenouti jejich povinnosti, postaviti před jejich zraky ideál kněze a při tom poukázati na skutečnost, která tehdy byla s ideálem v křiklavém kontrastu.

Faktický úspěch těchto synod nebyl valný, jak svědčí nemenšící se mravní úpadek duchovenstva. Duchovní, kteří z různých příčin propadli korrupci mravní, nedali se z ní povznésti sebe skvělejším kázáním synodálním, slyšeli-li je vůbec. Ti pak, kdož v čas působení Milíčova mezi pražským duchovenstvem byli lidmi dobré vůle, vyhledávali kázání Milíčova buď u sv. Mikuláše ve Větším městě pražském nebo v jiném chrámě nebo i vcházeli s ním ve styky bližší, stávajíce se jeho žáky.

Bylo dosti přirozeno, že i Milíč byl arcibiskupem zván za řečníka k těmto synodám.

Muž takových kvalit mravních a tak skvělého jména kazatelského byl jistě povolán, aby byl reformátorem života nejen laikův, ale i kněží.

Nevíme sice, kolikrát Milíč vystoupil jako kazatel synodální, ale jistě aspoň dvakrát, poněvadž až dosud se nám zachovala dvě jeho kázání synodální.

V kterých létech Milíč byl za kazatele synodálního pozván, nevíme. Domýšlíme se však, že se to stalo roku 1366

a 1371. R. 1365 byl Milíč ještě v začátcích svého kazatelství, r. 1367 byl v Římě, rovněž na podzim r. 1369. Roku 1373 a vlastně už r. 1372 měl starosti s Jerusalémem a vedle toho vzmáhalo se proti němu mezi pražským duchovenstvem hnutí nepřátelské. Zbývají tedy vlastně jen leta 1366, 1368, 1370, 1371. My pak jsme se rozhodli pro leta 1366 a 1371, poněvadž v těch letech to, co na synodách se zřetelem na kázeň duchovenstva ustanoveno bylo, souvisí úzce s obsahem synodálních kázání Milíčových. Domníváme se totiž, že Milíč byl také přizván k poradě o tom, co se na synodách mělo kněžstvu uložiti neb připomenouti, a že dle toho pak upravil svoje kázání, jež mělo za účel statuta synodální osvětliti a hlouběji do srdce i rozumu vštípiti.[89])
Sledujme co dle zachovaných kázání synodálních Milíč kázal duchovenstvu.

Obě kázání jsou zároveň vzácným dokumentem kulturně historickým.

*

V čelo prvého kázání položil Milíč slova: Kněží (moji) pohrdli zákonem mým, poskvrnili svatyně mé.

Úvod podáváme[90]) v doslovném překladu jako ukázku kazatelského slohu Milíčova a úvodů (prothemat) jeho kázání:

„Ctihodní otcové a pánové! Jako bůh všemohoucí pro spásu lidského pokolení poslal otce svaté totiž proroky a apoštoly, aby lidu svému kázali skutky víry a pravdy, tak lhář, t. j. otec lži, nepřítel lidského pokolení přiměšuje koukol do země některými svými kacíři, svatokrádci, pokrytci a falešnými kazateli lež přimísil, a nyní na konci věků přiměšuje opovážlivě k pravdě, jak prorokoval Apoštol v I. k Timotheovi 4.: V posledních dnech odstoupí někteří od víry, naslouchajíce duchům bludu a naukám ďáblů v pokrytectví mluvících lež. Proto ustanovil pán žence, t. j. kazatele pravdy ku sbírání koukolu aby faleš kacířů s pole církve odstranili a vrhli do ohně věčného a pšenici pravdy, totiž lid věrný, do stodoly nyní církve a posléze života věčného uložili. Abych tedy já nehodný zaujímaje místo žence zásluhou vaší koukol falše a pokrytectví, pokud bůh

[89]) Srv. Höfler, Concilia Pragensia, pg. 10 a 14.
[90]) Ruk. univ. bibl. pražské I. E. 20, fol. 181 b–185 a.

dopřeje, vypleti a pšenici pravdy síti a žíti mohl, jak jsem dříve pověděl: proto původce pravdy pokorně vzývejte, aby počátek i konec slov jeho mými ústy byl pronesen v pravdě, kterou byste pojali srdcem, hlásali ústy a naplnili skutkem, a abyste se spolupůsobením ducha svatého na konec spolu se mnou do věčné vlasti pravdy mohli šťastně přijíti. A aby nám toho dopřáno bylo, slavnou pannu Marii, matku milosti, všickni jednomyslně pozdravme řkouce: zdrávas, Maria, milosti plná.“

Z vlastního kázání sdělíme pouze postup myšlenek a některé partie zajímavější.

Když pokolení lidské návodem ďáblovým upadlo v křehkost, dal mu bůh zákon přirozený a svobodnou vůli, aby jimi za pomoci milosti posíleno mohlo voliti a konati dobro; poněvadž kleslo do nevědomosti, dal mu bůh jako lék zákon psaný, a poněvadž upadlo do zloby, dal mu zákon evangelický, zákon milosti. Přestoupení prvého zákona stalo se vraždou Abelovou, druhého klaněním se zlatému teleti, třetí přestoupení počíná nyní v čase evangelia a skončí se při příchodu Antikrista, kdy se dostaví poslední pronásledování. ‚Poněvadž tedy, nejmilejší, zákon páně i my jsme přestoupili, jak přirozený, tak psaný a evangelický....., po zásluze bůh žaluje na nás u proroka řkoucího: Kněží pohrdli zákonem mým, poskvrnili svatyně mé, a totéž činí skrze svého apoštola v listě k Římanům (2. kap.), kde ke každému z nás takto dí: Aj, ty sloveš Žid, a spoléháš na zákon, a chlubíš se bohem, a znáš vůli jeho, a rozeznáváš, co sluší naučen jsa od zákona, a za to máš, že jsi ty vůdcem slepých, světlem těch, kteříž jsou ve tmě, ředitelem nemoudrých, učitelem nemluvňat, majícím formu umění a pravdy v zákoně: kterak tedy jiného uče sám sebe neučíš, vyhlašuje, že nemá kradeno býti, sám kradeš? Pravě: nezcizoložíš, cizoložství pácháš? V ohavnosti maje modly, svatokrádeže se dopouštíš? Zákonem se chlubě, přestupováním zákona bohu neúctu činíš? Neb jméno boží pro vás v porouhání jest mezi pohany, jakož psáno jest. — S tím souhlasí Zlatoústý ve výkladě na slova: Praví zajisté a nečiní u Matouše (kap. 33.): Kněží víru káží, nevěrecky žijí, pokoj jiným dávají, sami ho nemají, pravdu vychvalují, lež milují lakomství kárají, lakomství konají; kdo tedy má za přestupníky zákona prositi Pána, když ti, kdož posláni jsou, aby prosili, sami jsou přestupníky zákona evange-

lického? Proto tedy si bůh stěžuje u Ezechiele XXII...." A po uvedení příslušného místa Milíč pokračuje: Hle ukazuje, že nejen jsme přestupníky zákona, ale i že vidíme mnoho přestupníků a jim neodporujeme a tak zákonem páně pohrdáme a to proto, abychom v pokoji a v rozkoších tělesných žili a tak poskvrněni zůstávali. Proto jsem dobře řekl: Kněží pohrdli zákonem mým.... Slova ta obsahují dle Milíče 1. chválu kněžské důstojnosti, 2. její zneužití (pohrdli zákonem mým), 3. vysoký stupeň tohoto zneužití (poskvrnili svatyně mé). K tomu připojuje Milíč dle uvedeného pořádku tuto úvahu: Co důstojnějšího nad kněze, k nimž kníže apoštolů mluví takto: Vy jste rod vyvolený, královské kněžstvo, lid svatý...! „To jsou zajisté ti, kdož na stolici Mojžíšově posazeni od pána vládnou a soudí národy majíce moc svazovati a rozvazovati na nebi jako i na zemi, jichž poručil pán ve všem poslouchati řka to, co se píše u Matouše (kap. 23.): Vše, cokoli vám řeknou, zachovejte a učiňte. Ale hrozné jest, co dodává: Ale činů jejich nekonejte. Praví zajisté a nekonají, svazují břemena těžká a nesnesitelná a vkládají na ramena lidí, ale prstem svým nechtějí jimi hnouti, což ač pravdou jest ve všech přikázáních církevních, hlavně však platí o pokání, ježto je ukládají lidem těžké, a sami je... nechtějí nésti, o čemž praví Milíč na ev. Matoušovo: Kdo kdy viděl duchovního, že se kaje, a že jsa přistižen a zahanben, ne proto truchlí, že hřešil, ale proto se hanbí, že ztratil slávu svou; rdí se, že jest někdy spozorován jako vinník, an vždy byl soudcem jiných. Na stolici Mojžíšově sedí zákonníci a fariseové — praví tamže Zlatoústý — to jest, mnoho kněží a málo kněží, mnoho dle jména, málo dle skutků. Vizte tedy, jak byste měli seděti na stolici Mojžíšově, poněvadž stolice nedělá kněze, ale kněz stolici, neposvěcuje místo člověka, ale člověk místo; ne každý kněz je svatým, ale každý svatý knězem! Kdo dobře seděti bude na stolici, čest dostane od ní, kdo špatně, křivdu činí stolici. Pročež špatný kněz z kněžství svého má hřích nikoli hodnost..."

Když pak byl uvedl slova Augustinova k Valerianovi týkající se kněžské důstojnosti, pokračuje Milíč takto: Pastýřů stáda božího jest zajisté mnoho, ale pro bůh, ovce páně pásti neumějí nebo nechtějí. Ejhle ovce hladem hynou nemajíce pastvy života. A proto, jak praví Řehoř, nemá

se státi rolníkem, kdo nedovede orati, nemá se státi vojákem. kdo nedovede bojovati, nemá se státi plavcem, kdo nedovede vyhnouti se nebezpečí, podobně nemá se státi pastýřem, kdo nedovede pásti. Veliká jest důstojnost kněží. Bůh jim praví: Jste bozi, ale, jak poznamenává Řehoř, praví také: Vy pak jako lidé zemřete, jakoby říci chtěl: Učinil jsem vás knížaty církve své, učinil jsem vás bohy, učinil jsem vás syny svými; [vy ale] nechtěli jste následovati boha, nechtěli jste následovati otce, nechtěli jste pásti ovcí mých. Učinil jsem podobně prvého anděla jako boha, učinil jsem ho jedním z knížat svých: zhřešil anděl a přestal býti bohem, přestal býti synem mým, vypadl z knížectví, nezemřel však, poněvadž nebyl věcí smrtelnou. Vy však jako lidé zemřete, poněvadž jste lidé... Následuje napomenutí k hodnému zastávání kněžství.

Ve slovech prorokových poukazuje se dále na zneužití kněžství, an se praví: Pohrdli zákonem mým..., jejž by přece měli nositi v srdci milujíce jej hluboce, ústy jej jiným hlásajíce, činy svými jej v životě naplňujíce. Ale kdo jest z nás, otcové a pánové, jenž by jej choval v srdci..., jenž by jej srdcem následoval a o něm v nitru přemýšlel, ... kdo jest z nás, jenž by jej choval v ústech, ... kdož, pravím, z nás jest, jenž by ostříhal v činech zákon páně vždycky..? .. Kněz.. především zákon.. v ústech svých má míti, aby nebyl jako němý pes neumějící štěkati... Dle Řehoře „třeba nám uvážiti, jak souvisí činy poddaných a praelátů čili představených, poněvadž, když poddaný svou chybou umírá, tu ten, jenž v čele stojí, poněvadž mlčel, pokládá se za vinna smrtí.“ Jest činem hodným odsouzení bez práce bráti mzdu. „Ejhle, z oběti věřících žijeme, ale co pro duše věřících konáme? Za svoji mzdu přijímáme, co pro vykoupení svých hříchů věřící v oběť přinesli. Sotva pro poklesek koho otevřeně káráme, a ještě, což jest horší, jestliže osoba někdy v tomto světě mocná jest, její činy snad se dokonce i vychvalují, aby... úřad, jejž udělila, neodňala. Ale nutno bez přestání míti na paměti, co o některých se píše v knize Ozeově: hříchy lidu mého pojídají. Proč ale praví se o nich, že hříchy lidu pojídají, ne-li proto, že podporují hříchy vinníků, aby mzdu časnou neztratili? Ale i my, kdož z obětí věřících žijeme, jež oni za hříchy své přinesli, jestliže jich požíváme a mlčíme, beze vší pochyby hříchy jejich pojídáme. Uvažme tedy, jakým jest u

boha zločinem hříchy mocných jísti a nijak proti hříchům kázáním nevystupovati. Když byl Milíč uvedl tato slova Řehořova, uzavírá tímto napomenutím: Mějte tedy, bratří a pánové ctihodní, horlivost horoucího a ohnivého slova božího v ústech vašich, aby slovo kázání vašeho hořelo jako pochodeň a proti neřestem plálo. Na to velebí Milíč horlivost pro spásu duší, dovolávaje se Richarda od Sv. Viktora. Mnohým ovšem tato horlivost chybí. Jiní k vůli pokoře neodvažují se kárati chybující. Jiní se obávají tak činiti, aby se nezdálo, že ruší bratrskou lásku.

Na to se táže Milíč: Kdo z nás zákon páně ostříhá, kdo z nás není přestupníkem jeho? A proto dobře děl Zlatoústý ve výkladu na slova Matoušova: cedíce komára, velblouda však polykajíce, takto řka: Všickni, což jejich jest hledají, ne, co jest Ježíše Krista. Jestliže zajisté biskupovi nedostane se povinné úcty od kněze, knězi od jáhna, jáhnovi od lektora, hněvá se a jest pobouřen. Vidí-li však biskup kněze, nebo kněz jáhna ve službě kostelní nedbalého, anebo že podřízení hřeší proti bohu, ani se nehněvá, ani si toho nepřipouští, poněvadž všichni o svou čest mají starost, o čest boží však nikoli. A podíly své, totiž hodnosti své každý bedlivě hlídají a hájí, ale dle hodnosti své o službu kostelní se nestarají. Jestliže kněžím desátků neodvedou, reptají všichni; jestliže spatří hřešiti lid, nikdo proti němu nereptá. A proto právem si do nás stěžuje Pán u Isaiáše (kap. 5.): Odvrhli zákon Hospodina zástupů a slovu svatého Israelova se rouhali. A abych důvěrně s vámi mluvil: Proč ostatní lidé kteréhokoli stavu nás nenávidí? Zajisté nemůžeme říci, že by lidé tohoto světa nás pronásledovali. jakožto syny světla jako Ismael pronásledoval Isáka a Esau Jakoba, ale že asi laikové k nám jsou nepřátelští, poněvadž nejsme synové světla, ale temnosti, poněvadž nesvítí skutkové naši před lidmi, aby oslavovaly otce našeho, jenž v nebesích jest, ale že zle činíce světlo nenávidíme. Nejsme Isákem, poněvadž se o zaslíbení připravujeme, ani nejsme Jakobem, poněvadž ďábla nepoškozujeme, ale spolupracovníky jeho jsme. Jakou tedy příčinu uvedeme, proč lidé světští chovají k nám nepřátelství? Nenapadá mi nyní jiná, ač by se jich dalo uvésti mnoho, leč že jsme přestupníky zákona, a jej ani srdcem nemilujeme, ani ústy ... nehlásáme, ani skutky neplníme, a tak zneužíváme kněžské důstojnosti.

Slova Ezechielova, v čelo kázání položená, poukazují také na vysoký stupeň zneužití důstojnosti kněžské. Čteme o kněžích, že poskvrnili svatyně Hospodinovy. „Zajisté tím, že v sobě i v jiných zrušili chrámy ducha svatého, učinili z nich peleše lotrů čili ďáblů... Kde jest větší spousta zločinců než v kněžích, kteří nejen sami v sobě jsou vší nepravosti plni, ale také jiným jsou příležitostí k hříchu a zřízeninou odsouzení věčného. Jako kněží, o nichž řeč v bibli, tak i nyní kněží nepravosti sobě shromažďují, tu cizoložstvím, smilstvím, krveprzněním, tělesnou láskou žen, líbáním a objímáním, a spolubydlením se souložnicemi, obcováním s nevěstkami, a abych všecku hrůzu vypravil, hříchy proti přírodě a, což zlobu lidskou přesahá, v hříších postaveni jsouce bohoslužbu vykonávají. Jiní upadše do hříchů biskupovi k rozhřešení vyhrazených a jediné prostým kněžím se zpovídajíce a k biskupovi se neobracejíce, po více dní ba roků k božské mši přistupují. Jidáš jednou zradil Krista, tihle však ne jednou, ale tolikrát Krista zrazují, kolikrát v hříších takových slouží. Takoví by se měli oběsiti jako Jidáš. K tomu je však Milíč nevyzývá, ale s útrpnosti tak praví, neboť po jednou hříšném sloužení mše by prý nek!esli tak hluboko do pekla, jako když tak učiní mnohokrát. V Jidáše pouze jednou vstoupil ďábel, do těchto tolikrát vstupuje, kolikrát přijímají. Nečiní rozdíl mezi tělem božím a pokrmem všedním. Dobře praví Ezechiel, že takoví právě tak jak pijí kalich Babylonu, tak pijí kalich utrpení páně. Běda opilství kněží či spíše kněžím krčmy a opilství vyhledávajícím, kteří pijí od rána do večera a rozpalují se vínem při zvuku citery, lyry a bubnů při hostinách svých a na dílo páně se neohlížejí.“ Kněží spíše stojí o rozkoše knížat světa čili ďábla, než o kázání, a kteří ustanoveni jsou za rybáře lidí, sami hledí býti ďáblovými lovci, krmí psy, krmí sokoly, krmí jestřáby, ač by přece krmiti měli chudé. Jak Augustin tak Jeronym ostře se vyslovují proti honům. Někteří honí zvěř v lese, jiní ženy v tanci. O jaké bláznovství kněží a duchovních; nevědí bídní, že kolik skoků udělají v tanci, tolika kroky skáčí do pekel. Nepovedou chor andělský čili ovce Kristovy..., ale povedou chor ďábelský neboli berany zapáchající zhýralostí.“

Jako kdysi Římané a zvláště kněží model konajíce službu před modlami tančili a při tom mnohonásobně údy své ohýbali, aby modly své důrazně povzbudili k vyslyšení,

tak i nyní kněží a duchovní tančí, aby ďábla lascivností pohnuli k vyplnění své vůle, či spíše aby si získali náklonnost nevěstek. Pravím, odkud to jest, že někteří se stydí, jsou-li nazýváni kněžími? Někteří pleš nenosí, někteří korunu hlavy své zakrývají, někteří vrkoče svých vlasů splétají. Ale kéž by se z nich staly provazy, na nichž by se oběsili neb s přivázaným kamenem mlýnským ke krku svému byli ponořeni, aby ostatním se od nich pohoršení nedostávalo! Někteří leští si obličeje jako nalíčené nevěstky, některým skvěje se roucho jako okrášleným dcerám babylonským, vyzdobeným ku podobenství chrámů, jako hroby obílené zevně, uvnitř ale plné kostí mrtvých. Tak oni zevně ozdobeni jsou plni uvnitř zhýralosti a zápachu. Někteří si vykračují v šatě přiléhavém, stažení tak, že sukně jejich jest těsnější než kůže nebo břich jejich. Podobně také někteří dávají svým koňům ozdobené úzdy, sedla, mají ostruhy a zbraně i šaty rytířské čili světské, tak že sotva lze rozeznati, zda jsou bojovníky ďábla či Krista. Někteří pasy zlaté a stříbrné i hedvábné nosí a nevědí, jak židům místo pasu dán byl v zajetí provaz... Někteří nohavice dle nohy pečlivě dávají upraviti, aby se neobjevily žádné záhyby a nosí střevíce čili škorně těsné a rohaté, aby očím lidí a zvláště žen se líbili ——— a nevědí ubozí, jaká pohroma se stala Holofernovi... Ale odkud všecko to než z lenosti, ježto nestudují, nemodlí se, nekáží. A odkud ještě to, zajisté z lakoty. Jinak by zajisté špatně nevynaložili leč to, čeho špatným způsobem bylo nabyto... Jeden obchody podniká, druhý jde za hanebným ziskem, jiný lichvaří, jiný béře platy, aby se lestně vyhnul lichvě. Slyšte, s jakým odporem o takovém mluví Jeronym: Duchovního provozujícího obchod, jenž z nízkého stal se vznešeným, z chuďasa boháčem, se varuj jako moru. Jiný krade neb pokradmu vstupuje v beneficia, ne dveřmi pravdy, ale jinudy, lží falešnosti, neb z důvodů falešných či pomocí falešných listin. Jiný pomocí úsluh, jiný podporou přátel, kdy se obročí dává ne pro boha, ale pro tělo a krev. Jiný ze žádostivosti, poněvadž nepřijímá beneficium čili kněžství, aby bohu sloužil, ale proto bohu slouží, aby beneficium obdržel, nebo skrze kněžství zisku časného došel. Jiný svatokrádeže se dopouští. Jiný neostýchá se vylupovati kostely. Jiný pak s Giezim prodává milost ducha svatého prodávaje místo pohřbu, svatosti, věci posvátné, nebo ukládaje pokání a

kvadragesimy (půst na způsob postního), a bera za to peníze. Jiný pak kupuje se Šimonem ducha svatého platě buď za posvěcení na kněze neb za udělení beneficia a tak dopouštěje se kacířství, ne proto, že by takoví byli kacíři ve vlastním smyslu slova, ježto přímo nemají žádného mínění nesprávného, ale proto, že pro podobnost (svého) činu (se Šimonovým) tak slují, ježto jednají tak, jakoby měli mínění, že lze dar ducha svatého obdržeti za peníze. Na to uvádí Milíč tresty ustanovené na kacíře a mluví o ohavnosti svatokupectví!

Čeho kněží z lakoty nabyli, to rozhazují z rozmařilosti, hrou v karty a kostky. Hráč vyhrané peníze nemůže si spravedlivě ponechati. Církevní zákon přísně trestá hráče.

Také pověreční bývají kněží. „Jsou i jiní kněží a duchovní, kteří svátostí zneužívají buď svým nebo ženských zaříkáváním, zaklínáním, výkladem karet, jsou takoví, kteří při mších neb při některých hodinkách z lásky k ženám, neb na jejich prosby, neb i za plat opásávají se pasy ke konání pověr, jsou, kteří píší proti horečce neb nemocem lidí i zvířat značky neb písmena na jablku, na hostii, na bobku, na cedulích; neb toto píší: Ježíš pak přicházeje... nebo: Bláto učinil... atd., když se evangelium čte, jakoby ona slova neměla moci, kdyby jindy byla psána, než když se evangelium čte, poněvadž to jest pověrečné, ježto se oné době věří, neb vřezávají kříže při čtení pašijí na květnou neděli neb amulety dělají... Tito kněží, kteří těchto pověr se dopouštějí, nejsou kněží Hospodinovi, ale Bálovi, ne Kristovi, ale Belialovi. Obracejíť letanie svatých a zaříkávání ďáblů;... hadači jsou, ne kněží.“

Po výčtu těchto kněžských neřestí a hříchů přechází přísný kazatel k závěru: „Co jest, co jsem učinil, co jest, že takové věci jsem mluvil? Jistěť hromadu jsem snesl, když jsem vám předváděl přílišné rozmnožení hříchů.“ Ale tu se řídil Milíč slovem proroka.

Mohutným napomenutím končí na to svoje úchvatné kázání. —

Z druhého kázání synodalního,[91]) jež je založeno na slovech: Stádo ztracené učiněn jest lid můj, pastýři jejich svedli je, uvádíme pouze několik úryvků.

---

[91]) Ruk. univ. pražské bibl. I. E. 20, fol. 185 a—190 a.

„Ze studií (kněžských) jedno jest, že studují na vyprázdňování pohárů a dnem i nocí v krčmách i mimo ně pijí a žerou jako prasata (devorant sicut porci).“

„Dobrému pastýři sluší čistota... To jest proti zhýralým pastýřům, kteří ovce páně poskvrňují nákazou cizoložství, smilství, tito kazí údy Kristovy a činí údy nevěstky. Odtud tance a milování žen, čímž poskvrněni poskvrňují jméno hospodinovo.“

„Dobrému pastyři sluší střídmost a skromná výživa.., což jest proti oněm, kteří když mají první mši, posvícení neb pouť, potom se nachlastají a opíjí...“

„Chudí by od kněží měli býti paseni, ale tito sami pojídají s četnou čeledí a se psy, s nimiž chodí na lov, neboť ve svých domech mají více psů než chudých.“ —

*

Kázání synodální svědčí nejen o odvaze Milíčově říci pravdu všem, ale i o výborné znalosti kněžského života a kněžské duše, kterou pronikl až na dno.

Hrůzy, které tu spatřil, vlily slovům jeho žár a sílu prorockou. Ale kněžstvo — neslyšelo a nedalo se vyburcovati z neřestí, které se staly nezbytnými průvodkyněmi jeho života.

Nevysvětlitelný problém zaslepenosti a zatvrzelosti!

Jak Milíč žil. Reformační prvky v jeho snažení.

Život Milíčův — toť nadšené, vytrvalé a energické realisování jeho mravního ideálu. A jako tento ideál lišil se naprosto od toho, co bylo cílem většiny kněžstva doby tehdejší, tak i jeho život kontrastoval ostře se životem ostatního duchovenstva.

Podáme nejprve náčrtek života Milíčova dle vypsání jeho dvou žáků a potom se pokusíme stanoviti v jeho působení a povaze prvky, ať tak díme, reformační.

K mravní dokonalosti se dle středověkých názorů vyžadovala sebetrýzeň, askese, a tu Milíč prováděl neúprosně, ovšem dle methody středověké. Spával málo, a to na prkně neb na lavici; jeho lůžko mělo jen jednu podušku a jedinou podhlavnici. Rozumí se samo sebou, že se snažil konati to tajně, nechtěje býti za to chválen. Jak tomu bývalo v

některých řeholích, Milíč spodního šatu před spánkem nesvlékal, ale spával v něm, ač mu v něm bylo vycházeti ven. Rovněž na účet středověké askese dlužno připočísti velikou obtíž s vypráním jeho roucha, čemuž se Milíč rozhodně vzpíral, tak že nezbývalo jiného, než že mu šat buď lstí, buď násilím musil býti stržen. Od počátku křesťanství považovalo se za zvláštní dokonalost vyhýbati se koupelím. Milíč neměl názoru jiného a vydával své tělo trýzni nečistoty a hmyzu. Poněvadž však, jak se mu zdálo, i to ještě na zkrocení těla bylo málo, mrskával své tělo často metlami, ovšem tajně. Žíněnou košili nosil už od těch dob, když byl ještě pražským arcijáhnem.[92])

Procházek nekonal ani za účelem tělesného zotavení a od té doby, co počal kázati, zábavy žádné si nedopřál; rovněž po jídle neoddával se odpočinku. Času se mu nedostávalo tolik, že četl a psal i mezi jídlem. Není také třeba podotýkati, že vystříhal se úplně společnosti s lidmi, kteří měli ve zvyku baviti se klevetami či za cíl svého života považovali požitek.

Vážnost úkolu, jejž na sebe přijal, a život uprostřed tolika mravních hrůz měly za následek, že i sám byl vážný a nikdy nepronesl slova pro zasmání neb vyražení, a proto se nedivíme, že ihned pokáral každého, kdo z jeho okolí by takové slovo byl promluvil.[93])

Chtěl, aby i okolí jeho bylo takové, jakým byl sám. Chtěl tak ovšem proto, že se strachoval o spásu druhých. Kterýsi duchovní, jenž proň za plat opisoval výklad Tomáše Aquinského na evangelium Lukášovo, nosil špičaté střevíce a na plášti t. zv. obojek. Milíče velice trápila tato závada, i prosil písaře velmi důtklivě a k tomu ještě 42 groše mu dal, aby prý „ty tretky“ odložil.[94])

Mohlo by se dle toho, co jsme uvedli, zdáti, že Milíčova duševní tvářnost byla chmurná, zamračená... Ale z těchto chmur prozařovala bytost, která vábila nesmírně a s níž společnost obšťastňovala. Milíč si podmaňoval svoje okolí, ať to bylo s kazatelny, či v životě soukromém, mezi přáteli pražskými, či preláty kurie římské. Matěj z Janova píše o tom takto: „Při tomto Milíčovi... seznal jsem do-

---

[92]) Prameny, I., 414, 415.

[93]) L. c. 409.

[94]) L. c. 409.

konalou lásku a nejvroucnější útrpnost ke všem lidem i k nepřátelům a pronásledovatelům v míře neobyčejné, a nebylo nikoho, kromě snad duchem posedlých, komu s ním mluviti a jednati bylo, aby s něho nebyl na se přijal lásku, vděčnost a mírnost ducha, a nikdo neodcházel od něho bez potěšení.“ [95]) Jeho zevnějšek dával tušiti vniterný soulad jeho duše, poctivost a svatost.[96]) Milíčova osobnost okouzlovala.

Na podobizně Milíčově zvláštní pozornost upoutává rys zbožnosti. Jeho životopisec vylíčil zbožnost Milíčovu dosti podrobně sděliv i některé detaily středověcky bizarní.[97])

Milíč byl velmi zbožný a jeho zbožnost se projevovala především modlitbou. Usínal při modlitbě a vstával k modlitbě i v noci, a to častěji, a když se pomodlil nejprve sám, budíval některého ze svých žáků, aby s ním (na způsob kůrový) odříkával hodinky, při čemž klečíval od počátku do konce. Zvláště zbožně modlíval se prý modlitbu „Sanctissima, gloriosissima“ („Nejsvětější, nejslavnější“), jež se říkala při hodince zv. prima (ráno) — a „vykonával ji — jak čteme — s častým slov těch opakováním a s velkým povzdechem, celý v boha pohřížen, tak že přílišnou nábožností vnitřnosti v něm kručely.“ Když dokončil hodinky noční i denní, připravoval se na kázání. Po kázání se zpovídal a to každodenně, načež se modlitbou připravoval ke sloužení mše, kterýžto obřad vykonával rovněž velmi nábožně a, jak významně praví životopisec, bez chvatu. Když odložil mešní roucho, vrhal se na kolena a nepodepíraje se ani o zeď ani o lavici, plně vzpřímen modlíval se dlouho, někdy až do nešpor. Býval velmi znepokojen, ba pln úzkosti, když někdy mše sloužiti nemohl a říkával: „Kdykoli onoho nejsvětějšího chleba nepožívám, neokřívá duše má žádnou útěchou; ale když duše má toho nejsvětějšího chleba požije, toho dne všecka větší protivenství takřka v popel se obracejí.“ Proto i jiné povzbuzoval k častějšímu přijímání svátosti oltářní. Tento rys ve zbožnosti Milíčově jest velmi závažný. Přechází i na jeho žáky a kult svátosti oltářní jest v českém hnutí reformačním nejen velmi živý, ale jest pro ně přímo charakte-

---

[95]) L. c. 431.

[96]) L. c. 409.

[97]) L. c. 415, 416.

ristický. Denně se modlíval Milíč modlitbu Augustinovu „Magnus es, domine“ („Veliký jsi, pane“) z paměti sice, ale dávaje se při tom kontrolovati svým žákem, jenž držel v ruce knížku a dával pozor, aby Milíč v žádném slově nepochybil. Šel-li kolem chrámu, neopomenul nikdy do něho vejíti za účelem modlitby.

Když Milíč vykonal svoji denní pobožnost, tu bylo-li třeba, vzav si za průvodce někoho ze svých žáků, spěchal vyříditi potřebné záležitosti ke dvoru arcibiskupovu neb císařovu.

Zbožnost Milíčova nepřekážela jeho práci. Slyšme, co o tom píše M. Matěj z Janova. „Jevil se ve všem jako druhý Eliáš, neboť trýzně ustavičně tělo své posty, bičováním, činěním pokání a jinými mnohými trpkostmi, při tom přece pro blaho lidu s takovou horlivostí pracoval, že každý, jenž to viděl, uznati musil, že práce jeho jdou nad možnost lidskou a přesahují všecku sílu tělesnou. Neboť neustále buď zpovídal neb navštěvoval nemocné a uvězněné a těšil a přiváděl na pravou cestu nestálé a hříšníky.“[98])

Milíč tedy se nemodlil pouze, ale houževnatě pracoval na realisování vytknutého cíle.

Dalším význačným rysem na podobizně Milíčově je vášnivá láska k chudobě. Kněžstvo tehdejší doby od nejnižších do nejvyšších vyznačovalo se honbou za penězi a bohatstvím, v němž vidělo prostředek k dosažení požitků. V nejpříkřejším kontrastu s těmito tužbami ostatního duchovenstva jevila se Milíčova chudoba. V ní se Milíč, jak správně podotýká Klicman,[99]) vyrovnal úplně přednímu světci středověku, Františkovi z Assisi. Chudoba Milíčova zdá se nám takořka nepochopitelna; ale porozumíme jí, až si uvědomíme její motivy. Ani vlastního příbytku neměl (před zřízením Jerusaléma), ale bydlil vždy tam, kde mu přístřeší bylo poskytnuto. Skrovné jídlo z milodarů připravoval mu služebný duchovní, někdy také některé nábožné panny, vdovy a jiné hodné paní prostá jídla mu vařily a připravená dávaly. Až do své prvé cesty římské držel se Milíč obecného zvyku jísti maso a píti víno, ovšem zcela mírně. Měl za to, že evangelium, v němž se praví: „oni jedli a pili, co bylo u nich,“ mírného požívání těch věcí

---

[98]) L. c. 431.

[99]) O. Sl. N., XVII., 338.

nezakazuje. Ale po návratu z Říma, jsa veden snahou po větší dokonalosti, počal se zdržovati masa, ryb a vína úplně. Jeho předním pokrmem byly od té doby pouze luštěniny; z těch si dával připravovati čtyři jídla k obědu, tři k večeři. Zvyk ten zachovával po šest let, tedy až do své smrti. Sledoval však mimo snahu po dokonalosti, jak se dle středověkého názoru domníval, ještě jiný cíl, jenž vyplýval z jeho pojímání kněžství a jejž životopisec vyjádřil takto: „Kdežto někteří někdy nedovolené věci páchali, jako za pokání i dovolených pokrmů se zdržoval, aby takto čas dní zlých odvrátil.“ [100])

Ač Milíč byl naprosto chud, nepovažoval se přece za zbavena povinností k chudým. A jest-li jeho chudoba činem hrdinským, vzbuzuje ještě větší obdiv, ba úžas jeho dobročinnost. Chudým studentům kupoval papír na opisování knih. Kdysi uzřel v pražských ulicích ženu nedostatečně oblečenou, ovšem nikoli z rozmařilosti, ale z chudoby, i obrátiv se ku svému příbuznému duchovnímu Štěpánovi, jenž jej doprovázel, poprosil ho snažně, aby dal svůj plášť oné ženě, poněvadž právě sám žádného neměl maje pouze šat spodní. Kdyby jeho přátelé nebyli mu sami, z vlastního popudu, šat darovali, nebyl by je nikdy zaň prosil. Když pak se mu od někoho dostalo oděvu nového, dal ihned svůj dosavadní chudým dle předpisu evangelia: „Kdo má oděvy dva, dejž jeden tomu, který nemá žádného.“ Jeho šatna nebyla nikdy bohatá. Málokdy měl dva oděvy spodní, v letě vždy jen jeden, v zimě oděv spodní a plášť. Vyplnil tedy to, co četl v evangeliu, do slova. Kdysi byla již zima dosti krutá, ale Milíč chodil stále jen v šatě spodním. To pozoroval jistý vznešený a nábožný muž jménem Tomáš, snad známý nám vladyka ze Štítného, požívající veliké vážnosti. Ten pozval k sobě svého přítele kněze Vojslava a řekl mu: „Pozoruju, že Milíč ničeho sobě nechce ponechati, ale chtěl-li by pro sebe podržeti, dal bych mu dobrý kožich z kůže liščí.“ Vojslav vyřídil tedy vzkaz Tomášův Milíčovi, ale tento mu odpověděl, že toho nikterak neučiní, aby slíbil, že kožich podrží pro sebe. Trpěl tedy raději zimu dále, než by byl s tou podmínkou kožich přijal.[101])

---

[100]) L. c. 409, 410.
[101]) L. c. 410, 422.

Denně stávaly zástupy chudých před domem, kde Milíč bydlel, čekajíce, až vyjde. Ten, jakmile je shlédl, rozdával jim vše, co měl. Jestliže sám neměl, běžel se vydlužit. Když pak ani sám neměl, ani odjinud si vypůjčiti nemohl, tu přicházíval všecek smuten mezi prosebníky a žádal je přívětivě, aby přišli jindy a sliboval, že jim udělí, co bůh udělí jemu. Když pak měl peníze, ač je třeba byl dlužen za něco jiného, za práci neb jinak, přece i tu pamatoval především na chudé a tázával se: „Kde pak jsou nyní chudí?"[102]) A když později zbudoval Jerusalém a zde živil množství obrácených nevěstek a kněží, kteří se stali jeho žáky a pomocníky jeho díla, brával někdy nazpět to, co na pokrmy dal správci kuchyně a rozdělil se o to s chudými. Jeho dobrota byla taková, že i o to, co mu bylo připraveno proti bolení hlavy, jež velmi často míval, se s jinými dělil, maje za to, že druh snad toho potřebuje více než on.[103]) O nadlidském přímo hrazení výloh spojených s vydržováním Jerusaléma, zmíníme se později.

Po kázání chodívalo za ním množství lidí, žádajících jeho rady. I tuto — duchovní — almužnu Milíč uděloval ochotně. Jakkoli býval unaven, rád porozprávěl a poradil, jak mohl nejlépe. Nečinil rozdílu mezi bohatým a chudým; ke všem měl se stejně laskavě. Když ho někdo přišel navštívit, povstal, pokročil mu vstříc a posadil ho vedle sebe. A když host odcházel, vyprovodil jej nejen ze světnice, ale často i z domu, v němž bydlel. Jen když přišla na radu žena některá, vpouštěl ji, ač nikdy nebyl sám, velmi nerad do světnice. Vyslechl ji sice, ale vždycky veřejně a nikdy k ní blízko nesedal. Jestliže pak některá příliš těsně se k němu přiblížila, ihned ji napomenul a řekl přísně: „Nejmilejší, neumíš státi dále?" Při rozmluvě se ženou míval vždy oči sklopeny; mluvila-li rozvláčně, požádal ji, aby vysvětlila krátce, co si přeje. Ač spodní šat měl jednoduše spořádaný a široký, přece nerad vycházel se ženou pohovořit bez pláště. Také nikdy žádné ženě ruky nepodal. Podobně, když za důležitou příčinou šel městem, ruky z pláště nevytahoval a s nikým nemluvil, leč bylo-li toho nutně zapotřebí. Tím méně pak se smál. Kráčel neohlížeje se ani

---

[102]) L. c. 410, 421.
[103]) L. c. 421, 422.

v pravo ani v levo. Když pak jeho průvodce, ať duchovní, ať někdo jiný s ním promluvil, ihned jej pokáral.[104])

Toť tedy obrázek života Milíčova, jak nám jej nakreslili jeho žáci, jichž vypravování jsme se přidrželi co nejvěrněji, často do slova.

Zcela právem jevil se Milíč neznámému svému životopisci jako „paprsek nejjasnější, jako lesk světla věčného, jenž vyšel s nebes, když slunce spravedlnosti bylo pod mrakem a jasnost svého světla ukrývalo.[105])

Je možno, že čtenář po tom, co zde bylo o životě Milíčově napsáno, dojde k úsudku, že fysiognomie Milíčova jest vlastně fysiognomií církevního, středověkého světce. Ale tomu není tak docela. V osobnosti Milíčově lze konstatovati momenty, kterých světec dle schematu katolické církve nemá a míti nesmí. Milíč jest mravním hrdinou, ale není církevním světcem. Ale to neznamená, že bychom jej chtěli považovati za něco méně. Naopak!

Vzpomínáme tu mimoděk na slova, jež napsal Arnošt Denis:[106]) I uprostřed dob nejvíce zmatených vyskytují se lidé, kteří jsouce věrni vyšším principům morálky a náboženství, jsou pro církev jak ctí tak i hrozbou zároveň, ježto jejich chování činí nedokonalost a chyby ostatních členů kléru citelnějšími. Papežství je kanonisuje a děsí se jich: za těmito ctnostmi se skrývá odboj.“ Denis napsal sice tu slova maje na mysli především arcibiskupa Arnošta. Ale větší platnost mají o Milíči až na větu o kanonisaci, která ostatně neplatí ani o Arnoštovi.

Život Milíčův, třeba se církevní theorie dotýkati nechtěl, byl sám sebou živým protestem a ať tak díme odbojem nejen proti zřejmým vadám a nepřístojnostem v církvi, ale i proti mnohému, co se v církvi během dlouhých dob vyvinulo a zákony církevními i státními, zástupci církevní vědy a velikou většinou veřejného mínění jaksi schváleno bylo; sem patří na př. bohatství a světské panování kněží. Jeho ideálem byly poměry evangelické, prvokřesťanské, ale to právě bylo čímsi proticírkevním.[107])

---

[104]) L. c. 407, 408.

[105]) L. c. 403.

[106]) Huss et la guerre des Hussites. Paris. 1878. str. 15.

[107]) Necírkevní momenty v osobnosti Milíčově vycítil také Konstantin Höfler, třeba že strannictví církevní nedovolovalo mu zaujati

Proti nemírnému vynášení kněžské důstojnosti se strany církevní má Milíč odvahu prohlásiti v kázání synodálním: „Ne každý kněz je svatým, ale každý svatý knězem." [108]) Zároveň připouští věřící k častému přijímání svátostí... přispívá ku překlenutí propasti mezi knězem a laikem.

A kdyby jiného nebylo, Milíč naučil své posluchače dívati se na církevní osoby kriticky, ale kritika mívá v zápětí skepsi, jež zaujímá místo dřívější důvěry a úplného se oddání. Připomeňme si také jeho poměr k mnichům, s nimiž zápasil bez přestání.

Milíč je věřícím člověkem, ale stejný, ne-li větší důraz, klade na praxi.

Milíč se modlí mnoho, ale nevěří, že by modlitba mohla

---

vůči Milíčovi stanovisko objektivní. Vytýká mu mezi jiným, že chtěl realisovati poměry evangelické, kdežto tehdejší církev se spokojovala kompromisem mezi evangeliem a životem. Ve spise „Prager Concilien" XXXII. píše o Milíči takto: In Milíč zeigte sich mehr das Schwärmerische, welches im čechischen Charakter liegt, verbunden mit dem Bestreben ideale Zustände herbeizuführen, bei dem möglichen, dem Erreichbaren nicht stehen zu bleiben. Ihm sagte die mystische Auffassung des Christenthums und eine derartige Neugestaltung des Lebens ungleich mehr zu, als die einfache, klare, verständige seines Vorgängers (Waldhausera. Pozn. spis.), welcher sich an die wirkliche Welt wandte und diese, die Sitten und Gebräuche zu bessern suchte. Milíč schien dieser Erfolg nicht zu genügen; ihm war es um vollständige Umwandlung des Menschen zu thun und während Konrad nur in der Kirche und durch diese zu wirken suchte, verengte Milíč sehr bald das grosse weite Ganze der letzteren, um ein von ihm selbst geleitetes, von ihm abhängiges Kirchlein in der Kirche zu haben. Ohne dass es Milíč selbst zum Bewusstsein kam, war in ihm und Konrad der Gegensatz des Pietismus und der katholischen Kirche hervorgetreten. Je mehr sich Milíč diesen Gedanken hingab und nach dem Vorbilde des vom Bischofe Johann von Dražic für gefallene und dann büssende Weiber gegründeten Magdaleniten-Convents sein Prager „Jerusalem" gründete, welchem nachher das Prager „Bethlehem" zur Seite gestellt wurde, desto mehr musste ihm von seinem kleinen Kreise aus Alles, was hiemit nicht völlig übereinstimmte, als vom Geiste des Antichrists erfüllt erscheinen. Selbst die grossen Erzbischöfe seiner Zeit genügten ihm da nicht. Vergeblich hatte Erzbischof Arnest ihn zu bewegen gesucht, ihn, seinen Oberhirten, in dem wohlbegonnenen grossen Werke, das die Seele dieses seltenen Mannes einnahm, zu unterstützen; er weigerte sich dessen, bald griff er seinen Oberen ebenso gut an als den Kaiser, den er öffentlich als den Gegenchrist bezeichnete, endlich auch den Papst und die Cardinäle. Nur s e i n Kirchlein scheint von dem Verdammungsurtheil ausgenommen worden zu sein, jedoch nicht Prag, welches das grosse Babylon und die apokalyptische Bestie war.

[108]) Ruk. univ. pražské, I. E. 20, fol. 182 b a jinde.

vyčerpati život úplně. Ba, práce zdá se mu užitečnější než modlitba; aspoň práce kazatelská.

Nezamítá obřad, ale neustrne na něm; nemyslí, že svatost záleží v přijetí obřadu.

Milíč je asketou, a provádí sice askesi také dle návodu středověkého; ale ani v této askesi nevidí ještě svatost. K ní musí přistoupiti život a především opět práce. Jeho život plný strádání a práce, toť nejslavnější askese. Jak pohodlný život u přirovnání s Milíčem vedly mnišské řády, kde při plných stolech a dostatku, ba nadbytku všeho se provozovala askese, která byla jen slabou upomínkou na bývalou strohost klášterní!

Církev se považuje za hlasatelku lásky k bližnímu; ale to nepřekáželo, aby ve společnosti křesťanské nelkala spousta vyděděnců a aby lidé a celé třídy společenské neztráceli svoje práva lidská. Pauperismus a úpadek sociální děsně řádil mezi člověčenstvem přes církevní přikázání lásky.

Ale Milíčovi zákon lásky není jen pouhým heslem; jest mu důležitou součástkou úkolu životního. Otázka sociální, třeba doba tehdejší neznala tohoto názvu, trpce se dotýkala jeho srdce. Rozpoznával ji jako otázku hospodářskou a mravní. A proto sám byl tolik chud a proto konal skutky milosrdné s takovým nadšením i sebezapíráním a systematicky, cítě se býti k nim zavázán. Proto s takovou horlivostí neúnavnou poučoval a povznášel. Proto také jeho morálka je zabarvena tak sociálně. Milíč nemiluje panování člověka nad člověkem. A třeba snad je nepopíral v zásadě, přece tak, jak se mu právě jevilo v praxi, jsouc provázeno tyranstvím a bezohlednými přehmaty, považuje je takřka za souznačné s ohavností, vyjadřuje v dopise k papeži Urbanovi V. politování, že biskupové svěřeného stáda proti této ohavnosti se nezastanou.[109]) Zajímavo jest také mínění Milíčovo o platech, jež vrchnostem se odváděly od poddaných. I když připustíme, že II. článek pražských farářů

---

[109]) Menčík, Milíč a dva jeho spisy . . . Věstník č. spol. nauk, 1890, str. 320: episcopi . . . non pascunt gregem suum nec visitant, cum tamen dominationibus et abhominationibus plena sit terra. Srv. také, co o knížatech a jich chování píše v témže dopise krátce před tím str. 319. Celý dopis v českém převodu bude otištěn v oddílu věnovaném spisům Milíčovým.

přehání, když tvrdí, že Milíč o těch, kteří by zakupovali platy z vesnic, měst, atd., myslí, že se vydávají v nebezpečí věčného zatracení, přece připustiti můžeme, že Milíč platům těm nepřál a zvláště, odváděly-li se duchovním (čl. III.).[110]) Také počali protivníci jeho vyvozovati z kázání Milíčových a jeho žáků, že prý žádný kněz nemá míti vlastního jmění, ale že všichni mají míti vše do spolku.[111]) Máme za to, že sice Milíč tuto myšlenku nevyslovil tak zřejmě, jak se tu praví, ale že asi podobného cosi mohlo vyplývati z jeho kázání a zvláště z jeho praxe. Jestliže takovéto názory se stanoviska evangelia, na němž stál Milíč, jenž chtěl obnoviti ideální poměry v církvi, třeba považovati za hluboce křesťanské, byly se stanoviska historického vývoje církevního silně proticírkevní, ba revoluční. Husitství snažilo se později zjednati jim platnost.

Tyto rysy považovali jsme za nutno přičiniti k obrazu Milíčovu, nakreslenému jeho žáky. Později se zmíníme o názorech Milíčových podrobněji. Nyní jsme o nich promluvili aspoň zběžně, aby obraz Milíčův nezůstal neúplný a jednostranný.

Ale právě tyto rysy posléze uvedené ukazují, v jak těsném vztahu stojí Milíč k české reformaci. Nyní patrno, pokud možno považovati Milíče za středověkého, církevního světce.

Abychom však předešli možnému nedorozumění, poznamenáváme předem, že asi sotva si uvědomil jasně všech názorů tuto načrtnutých a jich dosahu. Vytryskly z jeho srdce, a toto srdce spějící jediné k ideálu mravnímu, k reformě církve, mu řeklo, že jsou dobré. Nepostřehl, tuším, ani, že se v nich skrývá smysl proticírkevní, ba revoluční. Jeho nepřátelé však, lepší logikové a juristé než Milíč, zahrotili tento smysl mnohem ostřeji, než se nadál a přičetli mu názory, k nimž v jich úplné jasnosti dospělo české hnutí reformační teprvé po desítiletích. Proto mohl Milíč a jeho přátelé prohlásiti články odpůrců za křivé, nepravé.

Ale zárodek toho, co si později husitství dokonale ujasnilo, spatřujeme už u Milíče. Česká duše si v něm hledala výraz.

---

[110]) Srv. Palacký-Jordan, Die Vorläufer . . ., str. 40, 43, 44.
[111]) L. c. 43.

Chvíle únavy a pochybnosti. Vytržení. Antikrist.

Askese, studium, hloubání, nadlidská práce — to vše přivodilo u Milíče vyčerpání sil provázené vysokým stupněm rozechvění, z čehož opět zrodila se vytržení ekstatická. Milíč byl však přesvědčen, že k němu mluví „duch“. Z obsahu jeho vidění seznáváme, které myšlenky a tužby zmítaly duší Milíčovou, neboť ekstase ony nebyly ničím jiným než znásobenou repraesentací toho, čím se obírala jeho mysl ve chvílích normálních.

Touha, poznati správný smysl písem,[112]) naplňovala jeho nitro především a Milíč přemýšlel, jakými prostředky by se onoho poznání domohl. Byloť mu porozumění písmu chlebem života. Kdysi, když Milíč opět do ekstase se dostal, zjevila se mysli jeho intensivně slova ze Zjevení sv. Jana: Tomu, kdo zvítězí, dám jísti se stromu života — vniknouti ve smysl písma. Milíč pochopil slova ta: uvědomil si, že třeba přemoci dokonale hřích, a pak se stane účasten poznání touženého. Ale vedle toho se Milíč bedlivě modlil, aby mu bůh udělil svého ducha, by jeho poznání zbaveno bylo všeho poblouzení, by mu dal okusiti pravé moudrosti, tak aby nikoho neuvedl v blud a také sám v blud uveden nebyl.

Milíč má velikou touhu, vysoké přání: dosíci poznání pravdy a oprostiti se od bludu. K této metě nese se vším svým žárem a horoucností jeho duše. Je naplněn touhou společnou nejlepším a největším lidem všech dob, touhou proniknouti všechny záhady, přemoci veškeren blud, poznati, všecko poznati. — Porozumí-li písmu, všemu porozumí, všecko pochopí; jest písmo studnice moudrosti. V tom je opět kus čehosi středověkého, právě jako ve prostředcích, jimiž se poznání chce domoci: askesi a modlitbě.

Ale v tom už leká se své titánské touhy. Nesmí chtíti vševědoucnost — jen tolik vědění, kolik je mu třeba a kolik prospěšno církvi. Prospěch církve jest měřítkem míry jeho vědění. A v tu chvíli zdá se mu, že k nejvniternějšímu nitru jeho duše mluví hlas, který mu vytýká, že kdysi se mu zachtělo poznání, které převyšuje síly člověka a o němž

---

[112]) Srv. k tomuto líčení spisek Milíčův: Proroctví a zjevení o Antikristovi. Vydal F. Menčík, Věstník čes. spol. nauk, 1890, str. 328 a násl. Část jeho pojal neznámý životopisec do své práce o Milíčovi. Prameny, I., 410 a násl.

se domníval Milíč, že jest ho hoden jako člověk, jenž tak horoucně miluje slovo boha.

I činí pokání, zostřuje askesi; však dokonalé poznání se nedostavuje.

Ale Milíč nereptá...

Jeho duše jen zoufale se táže, má-li pracovati, či opustiti dílo započaté. Táže se pojednou, zda cesta, po které se pustil, je správná. Dříve byl přesvědčen, že ano. Teď váhá. Hle, mniśstvo jest vesměs proti němu a zavrhuje jeho počínání. A mniśstvo, toť přece výkvět církve! A on? Čím jest on?

Však jest křesťanem a pokorně poslouchá „ducha", jenž šeptá jeho srdci, aby vzal kříž na bedra svá, aby se odřekl a zapřel sebe sama...

Tak střemhlav se řítí Milíč s výšin svých tužeb a přání... Nedosáhne poznání, nebude vícekrát kázati, jest nezpůsobilý k tomu. Nezbývá mu nic jiného než vstoupiti do řádu. V klášteře se uzavře. „Duch", který mluví k němu v ekstasi, mu tak radí, ano vsuggeruje mu nedůvěru v sebe sama, tisícerými pochybnostmi plní jeho duši.

Co dříve, na počátku kazatelské činnosti, nedocílil výsměch a zrazování přátel, to teď přivozuje vyčerpání sil tělesných i duševních. Milíč klesá na mysli, je přesvědčen o své nicotě, ale touha po činech, k nimž se odhodlal, když se zřekl všeho bohatství a všech důstojenství, úporně zápasí s tímto přesvědčením o vlastní nicotě. Je pln úzkostí a v této úzkosti se svěřuje přátelům. Nevíme, kterým dle jmena. Ale těm, kteří nebyli nakloněni řeholníkům. Snad byl mezi těmi, komu se svěřil s trýzní svého srdce, i Waldhauser. Lze si představiti, s jakým zděšením poslouchali o jeho záměru, třeba ne pevném, že vstoupí do řehole a vzdá se činnosti kazatelské. Jestliže kdo kdy potřeboval dobré rady, byl to Milíč, štvaný a sžíraný výhní pochybností. A jestliže kdy byla dána rada dobrá, bylo to v tuto chvíli. Bez ní byl by oblekl kazatel snad roucho řeholní, a národ by neměl svého Milíče. A příští Husovo by se bylo oddálilo — na kdy? Přátelé dali Milíčovi radu velmi ráznou, radu, která se rovnala zákazu vstoupiti do řehole a opustiti dráhu kazatelskou. Dali v ten okamžik Milíčovi potřebnou sílu a odvahu, aby se nezhrozil obrovského cíle, jehož dosažení si vytkl. Lidé oni zasluhují tedy dík národa, neboť tento obdržel Milíče z jejich rukou.

Přece však Milíč přes odpor přátel zdržel se po delší dobu kázání, dle naučení papeže Řehoře, jenž při výkladu proroka Ezechiele pronesl radu, „aby kazatel pomlčením ku vznešenějšímu kázání se připravoval.[113])

Rada přátel ukázala se užitečnou i v jiném směru. Milíč přestal totiž důvěřovati bezpodmínečně hlasu, který se ozýval již dříve v jeho nitru a který neumlkal ani nyní. Milíč už tak ochotně neposlouchal tohoto hlasu, obávaje se, aby to nebylo pokušení. My, kdož známe člověka bez předsudku, a neuznáváme naň vlivu ani dobrého, ani zlého ducha, říkáme takovým pokušením deprese. Takovou duševní depresí trpěl právě Milíč. A při této depresi, jež byla výsledkem ohromného vyčerpání sil tělesných a duševních, počala se plniti duše Milíčova jinou vidinou, která ostatně visela tenkrát takořka ve vzduchu.[114])

Milíč začal sníti o příchodu Antikristově, tak jako mnozí z jeho vrstevníků. Doba plná zmatků a mravní zkázy znepokojovala duchy a plnila je zoufalstvím. Milíče právě tak, ba u větší míře než ostatní. Ve chvílích bolesti sahali po bibli, aby nalezli ukojení. A když četli, nemohli tak zcela zapomenouti na poměry současné, z nichž se chtěli vymaniti. Bylo velmi přirozeno, že doba, v níž žili, jevila se jim jako taková, která dle některých míst bible má přijíti před příchodem Antikristovým. Místo ukojení dostavovalo se jen ještě větší vzrušení a rozčilení. Myšlenka na konec světa a na příchod Antikristův podmanila si srdce i mysli. Stav, v němž se v tu dobu nalézal Milíč, vysvětluje, proč právě

[113]) Prameny, I., 411.

[114]) Václav Novotný, Jan Milíč z Kroměříže (v Bílého Čítance moravské) str. 84—85 píše: Byla to doba těžká. Duchovní ovzduší naplněno bylo hrozným, mrtvým klidem. Všude jevil se hluboký úpadek, rozervanost poměrů společenských i poklesnutí mravní uvádělo zbožné duše na celém světě do těžkých pochybností, církev zpovrchnělá, zesvětštělá, za světovládnými cíly se ženoucí a vlastního poslání zapomínající, nedovedla z těchto pochybností ukázati cestu. V takových dobách duše zbožné hledají útěchy v očekávání lepší budoucnosti, která, trestajíc hříchy dneška, přinese náhradu navrácením pravé říše Kristovy. Na celém světě tehdejším vznikají (jako také v podobných dobách dříve) rozličná proroctví toho druhu, čínice probouzením nových nadějí do budoucnosti přítomnost snesitelnější, — abych jen příkladu pro nás nejdůležitějšího (v budoucnosti) se dotknul, v této době začínají se dostavovati vidění známé světice švédské (potom téhož roku, co Milíč, zemřelé) Brigitty, jež na mnohé vynikající duchy také u nás měla hluboký vliv.

u něho přesvědčení o příští Antikristově bylo tak živé, živější a ať díme palčivější než u jiných. Život Milíčův stojí po delší dobu pod vlivem onoho přesvědčení.

V proroctví o Antikristovi[115]) vypráví Milíč, jak „duch“ k němu mluvil, aby četl místo v evangeliu Matoušově (kap. XXIV.), kde se mluví o příchodu Antikristově: Když uzříte ohavnost zpuštění..., a aby uvažoval o ohavnostech, jež viděl v církvi, a aby přemýšlel o létech Danielových.[116]) Oko Milíčovo pozorovalo, že předpověděná ohavnost zpuštění naplnila lidstvo a především církev. Nenasvědčovalo-liž vše tomu že Antikrist už přišel? Milíč měl před očima stále proroctví Danielovo, a hlas vnitřní ho nutkal, aby o něm přemýšlel.

Milíč se bránil dlouho bránil; ten hlas zdál se mu pokušením; nuže, vysílal nejžhavější prosby k nebesům, aby bůh pokušení od něho odňal. Ale vniterné ono nutkání bylo stále mocnější. Nedalo se ničím přemoci, nedalo se zaplašiti ani — modlitbou. Přesvědčení, že Antikrist přišel, bylo stále živější. Milíč se lekal svých myšlenek, odložil i bibli i knihy, které o tom psaly, a sáhl po nich teprve tehdy, když se s úzkostmi svými utekl ke zpovědníkovi a ten mu dovolil čísti. Milíč zahloubal se do tohoto předmětu a zpytoval leta Danielova. A nespokojil se pouze knihami. Utekl se k učencům křesťanským, aby od nich nabyl žádaného poučení, a když se mu ho nedostalo, neostýchal se navštíviti rabbi židovské ale nepochodil ani u nich.

Přesvědčení, že Antikrist přišel, se Milíč nezbavil. Jeho výpočet mu pravil že Antikrist má přijíti r. 1365 neb 1367.

Tu však naskytala se ihned také otázka, kdo by tím Antikristem mohl býti. Kdo? Císař Karel IV.? Ano, on jest jím! Obohatil církev a zahrnul ji leskem a slávou světskou, ale tím i porušil ji! Je spoluvinen mravní korupcí ve společnosti církevní.

I rok se dobře shodoval s výpočtem Milíčovým.

---

[115]) Menčík, Věstník spol. nauk, 1890, 328.

[116]) Matouš 24, 15: Protož, když uzříte ohavnost zpuštění, předpověděnou od Daniele proroka, ana stojí na místě svatém . . . atd. — Daniel 12, 11—12: Od toho pak času, v němž odňata bude obět ustavičná, a postavena ohavnost zpuštění, bude dnů tisíc dvě stě a devadesát. Blahoslavený však, kdož dočeká a přijde ke dnům tisíci, třem stům, třidcíti a pěti.

Vojenské roty, které kdysi bojovaly ve vojsku papežském a francouzském a po skončení válek pustošily papežské území, vtrhly r. 1365 do Německa, kde strašně řádily. Vinu toho svalovalo veřejné mínění na císaře Karla IV., jenž s nimi dříve vyjednával za tím účelem, aby vyslány byly do Palestiny. Nic neprospělo Karlovi, že proti nim rázně zakročil. Odium jejich vpádu do Německa zůstalo lpěti na něm.

Milíč sdílel názor veřejného mínění, vpád rot vojenských do Německa byl mu počátkem vlády Antikristovy, Karel sám — Antikristem![117])

Milíč v přesvědčení svém jest pevně utvrzen. Už neváhá, nekolísá. Jde na kazatelnu a káže o Antikristovi. Tu spatří mezi posluchačstvem císaře Karla. Milíč, jenž tak velice se podobá proroku Eliášovi, vztáhne ruku a ukáže na Karla, na císaře, a volá pln prorocké neohroženosti přede všemi: Ty jsi ten veliký Antikrist.

Představíme si snadno, jaký asi rozruch vyvolala slova kazatelova. Doslechne o nich také arcibiskup Jan Očko z Vlašimi a káže Milíče, jemuž přece jest nakloněn velmi sympathicky, potrestati žalářem.[118])

Milíčovi odpůrci jásají. Ten, jenž tak bezohledně kázal proti jejich nekřesťanskému, bezuzdnému životu, jest v žaláři. A zatím co Milíč jsa ve vězení hájiti se nemůže, pokoušejí se uvrhnouti Milíče v podezření bludného učení. Dokáží-li mu bludy, zbaví se ho tak nejsnáze. Umlčí ho. Donutí tedy arcibiskupa, aby dal theologům prohlédnouti psaná kázání Milíčova (Abortivus). Úlohou pověřen pražský školastik Vojtěch Raňkův a děkan vyšehradský Vilém z Lestkova.[119]) Jejich úsudek zněl pro Milíče nanejvýš příznivě. Vojtěch Raňkův prohlásil dokonce, že mu nesluší kázání těch opravovati, ježto jsou vnuknuta milostí ducha svatého.[120])

Tento výrok a pak i velikomyslnost Karlova otevírají Milíčovi brány žaláře. Jistě nepochyboval Karel ani na okamžik o nejčistším úmyslu Milíčově a pak i musil si býti vědom, že jeho přízeň k církvi, bohatství a privilegia, která

---

[117]) Novotný, Lidová čítanka moravská, 86. — Menčík, Věstník Spol. nauk, 1890, 330.

[118]) Prameny . . ., I., 423.

[119]) Zemřel r. 1369.

[120]) Prameny . . ., I., 408.— Tomek, Dějepis Prahy, III., 300.

jí dal, opravdu přispěla ku zkáze církve, proti níž bojoval Milíč.

Milíč jde tedy na svobodu. Ale není prost pochybností. Nezmenšily se s jeho propuštěním, nevzrostly-li.

A přece těm úzkostem musí učiniti konec! Však kterak? Kdo jej může poučiti? Jest ještě na světě někdo, kdo by to mohl? Učenci? Věda? Nikoli! — Papež snad? Ano, navštíví Řím, půjde do Říma a svěří se papeži se vším, otevře mu své srdce a učiní, co rozkáže otec křesťanstva.

Sotva kdy spěchal někdo do Říma s takovou důvěrou a oddaností v pravdě dětskou jako Milíč. Papež repraesentuje rozum lidstva, ba rozum božský, od něho dostane se mu poučení. Důvěra v pravdě středověká, které nezná doba naše.

A důvěra Milíčova byla tím větší, ježto papež Urban V. měl pověst člověka svatého a odhodlal se přenésti sídlo papežské z Avignonu opět do Říma.

První cesta Milíčova do Říma.

Na cestu do Říma vydal se Milíč v průvodu svého služebného duchovního, tuším Štěpána a pak svého přítele, poustevníka a kněze Dětřicha.[121])

Bylo právě jaro, když Milíč konal tuto dlouhou cestu. Pražští přátelé plni zájmu a i starosti o svého učitele provázeli jej v duchu na jeho cestě. Bylit si vědomi, že záští jeho nepřátel bude mu hledět škoditi i v Římě. A jak bývá snadno vzbuditi proti někomu předpojetí, a tak rozhodnouti jeho osud předem! Bylo jen přirozeno, jestliže přátelé jeho se obávali, aby se jeho odpůrcům nezdařilo přesvědčiti římské kruhy o vině Milíčově, že je kacířem a rušitelem církevního pořádku!

Jestliže pak máme na mysli příznivý průběh záležitosti Milíčovy u papežského dvora, můžeme považovati za pravděpodobné, že vynikající přátelé Milíčovi hleděli svým zakročením, informací, získati mu přízeň vlivných osob kurie. Zvláště vidíme, jak odůvodněno jest mínění Klicmanovo,[122]) že Konrad Waldhauser dopsal kardinálu alban-

---

121) Prameny . . ., I., 411 a 412.

122) O. Sl. N., XVII., 339.

skému a bratru papežovu Angliku Grimaudovi, jenž byl původně také jako Waldhauser řeholním kanovníkem, dopis, v němž jej hleděl získati pro Milíče.

Do Říma přibyl Milíč v měsíci dubnu 1367 a čekal tu na příchod papeže Urbana V., jenž se měl vrátiti z Avignonu. Papež odhodlal se k návratu do Říma mimo jiné i na snažné nalehání Karlovo, jenž kromě toho slíbil papeže jakožto nejvyšší ochránce církve slavně doprovoditi do Říma, ale slibu svému prozatím dostáti nemohl.

Po celý jeden měsíc zdržoval se Milíč všeho kázání, maje za to, že jest lépe, pokáním se očistiti, aby neupadl do bludu. Proto tedy se horoucně modlil, mši častěji sloužil a různé pokání činil.

Při tom však vidina Antikristova stále zaměstnávala jeho mysl.

V mysli Milíčově odehrával se dále zápas, palčivý zápas, jenž už v Praze sžíral jeho nitro.

A zase se s horoucími modlitbami obracel Milíč k bohu, aby mu v této otázce udělil světla.

Jeho duše modlila se takto: „Pane bože můj, divím se, že to nenalézám zjeveno v knihách a od učitelů se toho dověděti nemohu, poněvadž jsi to chtěl skrýti před opatrnými a moudrými tohoto světa a zjeviti to maličkým. A jakkoli mnoho mezi tím bylo maličkých, přece snad nebyl čas k zjevení. Nyní však, jest-li čas, zjev někomu v církvi svaté mimo mne, a mne bídného zavrhni na místo pokání či na smetiště, kamkoli chceš, toliko odejmi ode mne pokušení. Chceš-li však mě k tomu způsobilým učiniti, můžeš tím spíše ku větší slávě své, čím já jsem pošetilejší, nižší a hříšník větší nad ostatní, a poněvadž by nebyla tak veliká tvoje sláva před lidmi, jestliže bys tak učinil skrze spravedlivé a osvícené jako skrze pošetilého a opovrženého hříšníka. Chceš-li tedy tak, pohlédni na mne ubohého, zkormouceného studem a nesmírně se třesoucího před slovem tvým, a třeba bych mnohým byl vydán na posměch a ku pohoršení a především oněm, kteří by tobě, kdybys třeba v lidské podobě sestoupil, nevěřili; však pro spásu mou a církve učiň v tom se mnou milosrdenství, pokud třeba mně a svaté církvi tvé, a tak utvrď mně, abych nemohl v tom činiti jiného, leč co ty chceš, buď že jsem pohaněn či chválen v tobě.“

A tak se zdálo Milíčovi, že záhadě, která se mysli jeho namanula v Čechách, v Římě porozuměl jasněji. A když papež ještě nepřicházel, ba když se Milíč vzdal naděje, že by přišel, chystal se na cestu do Avignonu, kterou chtěl nastoupiti na svátek Nanebestoupení (27. května). Tu však uchvátil jej duch, tak že mu odolati nemohl, řka sám k sobě v srdci: „Jdi, ohlas veřejně listem, jejž přibiješ na dvéře kostela sv. Petra, jako jsi byl zvyklý ohlašovati v Praze, když jsi měl kázati, že chceš kázati, že Antikrist přišel, i budeš napomínati duchovenstvo i lid, aby se modlili za pána našeho papeže a za pána našeho císaře, aby řídili tak církev svatou ve věcech duchovních i časných, aby věřící bezpečně sloužiti mohli stvořiteli; a napíšeš řeč tu, aby nemohla býti překroucena slova tvoje, a aby obsah jejich byl uveden ve známost, aby zlé pojala hrůza a dobří bohu sloužili horlivěji. Nejtajnější však věci toho se týkající jediné pánovi svému papeži sdělíš.“ [123])

Milíč učinil tak, jak mu duch velel. Sotva však list jeho na dveřích chrámu svatopetrského byl přibit, bylo po něm ihned pátráno od inkvisičního úřadu římského, spravovaném členy řádu dominikánského. Jeho pražští odpůrci náležející řeholím mnichů žebravých podali o něm zprávu do Říma a osočili ho pro jeho kázání, jimiž káral svatokupecké přijímání do řádu, vlastnictví řeholníků i řeholnic a jich málo vzorný život vůbec, mužů i žen.

Brzo byl dopaden a to u sv. Petra, kde se modlil. Byl spoután těžkými okovy a vržen k rozkazu inkvisitorovu do žaláře. Tentýž osud potkal jeho druha poustevníka Dětřicha. Tento, když do vězení byli vedeni, začal reptati, ale Milíč napomenul jej, aby byl trpěliv.

Milíč byl dán do vězení v minoritském klášteře v Lateraně, kde se říká „ad aram caeli“, Dětřich pak v klášteře dominikánském.“

O zatčení podána zpráva do Prahy. Milíčovi nepřátelé jásali. Nedovedli jí ani potlačiti, a tak se s kazatelen žebravých mnichů ozývalo škodolibě: „Nejmilejší, ejhle již bude Milíč upálen!“

Zatím ale tento jásot byl předčasný. Milíč ovšem prožíval v žaláři několik trpkých měsíců. Milíč však útrapy

---

[123]) Proroctví o Antikristovi. Menčík, Věstník Spol. nauk, 1890, 329, 330.

žaláře snášel klidně a svoji askesi stupňoval až k úžasu. Jedl a pil ještě méně než dříve, ba od čtvrtka před svatodušními svátky až do hodu svatodušního nejedl docela nic. Vyhladovění přivodilo nové ekstase. Když Milíč klečel pohřížen v modlitbu, v polosnu a polobdění, ukázal se mu anděl uprostřed nesmírné záře; anděl potěšil jej a Milíč viděl, jak padly s něho okovy, jimiž byl pevně připoután ke kůlu, a spolu jak kalamář, inkoust a papír, jež daleko od něho ležely, tajemnou silou neseny k němu se přiblížily.

Jeho odříkání plnilo obavami samy jeho strážce, mnichy, kteří mu do vězení přinášeli chléb, víno a jiná jídla a kteří vidouce, jak Milíč se jídlu vyhýbá, upozorňovali na to duchovního Štěpána, jenž mu ke službě ponechán, tak aby jim snad nebyla dávána vina, kdyby Milíč následkem nemírné zdrželivosti zemřel.

Stravu pro Milíče i pro Dětřicha připravovala jistá vdova, která v latinském textu životopisu Milíčova sluje Anka Behemit — zdá se, že možno ji považovati za Češku. Milíč dbal toho, aby se mu nedostávalo lepších jídel než Dětřichovi, a často jí to po svém žáku Štěpánovi vzkazoval. Když však v kterýsi postní den z ohledu na churavost Milíčovu mu poslala sušené či spařené hrozny, a Dětřichovi pouze kaši, dovtípil se Milíč ihned, že Dětřich má asi něco špatnějšího, velice ho litoval a požádal Anku, aby podruhé toho nečinila.[124])

Je pochopitelno, že se mnichové velmi o Milíče zajímali, a když poznali, že mají činiti s mužem neobyčejné askese a mravní opravdovosti, toužili tím dychtivěji poznati blíže jeho mínění o Antikristu. Ba Milíč měl své názory přednésti před praelaty chrámu svatopetrského a jinými učenými muži. K jeho žádosti dán mu papír a jiné potřeby ku psaní a spolu vrácena mu bible, jež mu při zatčení byla odňata. A tak Milíč v žaláři, jsa jako dříve spoután okovy, počal sepisovati svoje kázání.[125])

V určený den vyvedeni Milíč i Dětřich ze žaláře a vedeni do shromáždění kapitoly svatopetrské. Kázání učinilo na posluchače dobrý dojem, jak možno souditi z toho, že

---

[124]) Prameny . . ., I., 412.

[125]) Pravděpodobně asi totéž, jež v rukopisu universitní biblioteky pražské (X. A 2., list 66—69) je zachováno pode jménem Sermo de die novissimo.

Milíč i Dětřich, ač byli znovu uvězněni, přece již dosáhli značné úlevy, třeba Milíč i napotom musil nositi pouta.

Poněvadž však Milíč asi dal na jevo, že v kázání nepověděl o Antikristovi vše ale že některé věci odhodlal se sděliti jediné papeži, očekávaje od něho naučení, byl donucen od inkvisitora, aby plně svůj názor o Antikristovi vypsal. A tak povstalo jeho „Proroctví a zjevení o Antikristovi", čili Knížky o Antikristovi.

Milíčovy názory o Antikristu.

Milíč především hleděl vypátrati čas, kdy Antikrist měl se na světě objeviti. Poučení o tom mu dalo ono místo z proroka Daniele (kap. XII.),[126]) kde se čte, že od času, kdy bude odňata neustálá oběť a nastane ohavnost zpuštění, uplyne dní 1290. Dále se praví tamtéž: Blahoslavený však, kdož dočeká a přijde až ke dnům tisíci třem stům třicíti a pěti. Na základě těchto výroků uvažoval Milíč takto: Neustálá oběť byla odňata v roce utrpení Kristova, ježto oběti židovské smrtí Kristovou pozbyly své účinnosti, nebo že podstoupil smrt Kristus, jenž jest neustálou obětí ve smyslu obrazném.

Ohavnost pak zpuštění počala rovněž v roce smrti Kristovy kdy Pilát umístil sochu císařovu ve chrámu jerusalémském a byla dokonána tehdy, když Titus a Vespasian zbořili Jerusalém s chrámem. Milíč počítá, že se to stalo 42 léta po smrti Kristově.

Vezmeme-li pak v obojím počtu den za rok — tkal Milíč předivo svých myšlenek dále — tu prvý počet Danielův, totiž rok 1290., počítáme-li jej od zboření Jerusaléma, byl dokonán v r. 1365., totiž dvě léta před dobou, kdy Milíč se těmito myšlenkami obíral, tedy v době, kdy císař Karel vojenské roty vyvedl do Německa, chtěje je rozprášiti.

Druhý počet, totiž číslo 1335, třeba počítati od utrpení Kristova, kdy přestala neustálá oběť, a tak se objeví, že dokonán jest roku letošního od narození Kristova 1367., poněvadž 1335 a to, co uplynulo od narození Ježíšova až do jeho smrti, dává číslo 1367.

---

[126]) Menčík, Věstník Spol. nauk, 1890, 330.

Než příchod Antikristův má se uskutečniti v době, kdy ohavnost zpuštění zavládne na místě svatém. A Kristus v evangeliu Matoušově vybízí ku pozorování oné ohavnosti. Nuže, co ukazuje přítomná doba? Ač církev oplývá pokojem a bohatstvím časným, oloupena jest přece o bohatství duchovní. A tak naplnilo se slovo evangelia: oplývati bude nepravost, a ustydne láska mnohých. Či neochladla láska a nerozmnožila se nepravost?

Viděti to především v kněžstvu. Někdo má mnoho praebend neprávě nabytých, čímž jiní jsou nuceni žebrati, krásti a svatokrádeže páchati. Proto se prodávají a kupují místa ku pohřbům, svátosti, odtud svatokupectví, ve mnohých řádech a majetek, ač se bohatství výslovně zřekly, odtud zjevní souložníci. Tak pustne chrám boží, ač pokrytectví to skrývá, jež skorem v každém panuje, tak že něčím jiným se chce zdáti než jest. Všude plno lakoty, horlivosti málo. Řeholníci také bez rozdílu skorem na celém světě bez dovolení biskupů zpovídají. Tedy je patrno, že přišel Antikrist.

Však kdo jest tím Antikristem? „Duch", jenž mluvil k Milíčovi, mu odpověděl: Jest mnoho Antikristů. A kdo rozvazuje a zapírá Krista, jest Antikrist.

Ale tato odpověď nestačila Milíčovi; tázal se, kdo jest tím velikým Antikristem, jehož příchod se očekává na konci světa? „Duch" mu odpověděl: Není ti dáno věděti to nyní dokonale, ale jen dle domyslu.

Už jsme slyšeli, že Milíč se dohadoval, že tím Antikristem jest sám císař Karel. Zdá se však, že mínění toho se vzdal velmi brzo, ještě před příchodem do Říma. Řeč o dnu posledním (sermo de die novissimo) svědčí, že v čas, kdy Milíč toto dílko psal, pojímal Antikrista sice ještě zcela hmotně, ale že zaň Karla IV. považovati nemohl. Patrno to z pojednání o osobě a činnosti Antikristově, jež ihned sdělíme. —

Ostatně, pokud se týče mínění o tomto velikém Antikristovi, chtěl se Milíč úplně podříditi naučení papežovu.

Vyvolení poznají Antikrista.

Milíč dovede nám o Antikristovi sděliti četné a zajímavé podrobnosti. Jeho vidina o Antikristu je velmi určitá.

Antikrist, toť osobní spojení ďábla a člověka. Jest vlastně postulátem křesťanství. Víra v bohočlověka má nutné analagon ve víře v ďábla-člověka

V ten okamžik,[127]) kdy bude počat tento „syn zatracení“, ihned bude odpoután ďábel a vstoupí do chlapce. Dle Glossy na proroctví Danielovo narodí se v Babyloně, t. j. na místě zmatku, bude synem starších rodičů z pokolení Danova. Když pak dospěje rozumných let, ukáže mu ďábel tajnosti srdce svého a všechen um a všecky poklady tohoto světa. U věku 30 let uchvátí vládu nad světem a bude mu vlásti tři a půl léta. Tehdy dostane se volnosti židům, synagogy budou jim vráceny, i přiběhnou k němu se všech stran v domnění, že jest pravým bohem a že vykupitel přišel. Tehdy bude moc jeho nesmírná po vší zemi a svět bude se ho báti, ježto vykoná mnoho podivuhodného. Křesťané, spatříce to, budou uvedeni ve zmatek. Jeho přátelé budou mluviti rozličnými jazyky, dá řeč sochám, uhlí poroste a rozkvete. Mnohými divy svedeni budou lidé vrátcí. Svede i lakomce mnohými dary zlata a stříbra.

Tehdy pošle bůh na svět dva proroky, Eliáše a Henocha, aby utvrzovali vyvolené a kázali svatým. A když to zpozoruje Antikrist, vyšle posly, kteří je zabijí a těla jejich povrhnou na ulicích, aby je sežrali psi a draví ptáci. Ale tito se jich netknou, načež mrtví po třech dnech povstanou a uslyší hlas, zvoucí je ke vstupu do nebes. Když to uvidí jejich nepřátelé, pojme je závist, nenávist a veliký strach. Na to přijde Antikrist do Jerusaléma a dobude chrámu Hospodinova, spálí knihy naší víry a zákon náš odsoudí. Tu pak řekne židům: Co více mám učiniti vám, hle, celý svět jde za mnou. Tu řeknou židé: Pane, chrám náš obnovíž a zákon náš vyvyšiž. Tu shromážděn bude kolem něho všechen lid židovský a všichni svedení křesťané a tu stane Antikrist na místě svatém, totiž ve chrámě a všechen lid padne před ním na zemi a budou se mu klaněti v domnění, že jest pravým vykupitelem. Na to volati budou k němu Židé: Pane bože, vystup na nebesa a nás vezmi s sebou. Tehdy oklamán od ďábla, maje za to, že opravdu může vstoupiti na nebesa, odejde na horu olivetskou, stane s rozprostřenýma rukama přede vším lidem, jako pták připravený k letu a všecken lid bude očekávati jeho nanebevstoupení. Tu však ukáží se na všech údech jeho hříchy a shledá, že vznésti se nemůže. I pojme jej hněv a

[127]) Srv.: Sermo de die novissimo. Rkp. univ. kn. pr., X. A 2, fol. 66 sequ.

skřípati bude zuby a v rouhání bude volati: „O, jest-li jaká moc na nebi silnější než já, nechť přijde a bojuje se mnou!“ I vyslán bude Michael, jenž jej zabije. Když uzří zástupové, že byli oklamáni, budou naříkati a volati: Běda nám, pane co učiníme, bídní? Myslili jsme, že jsme na dobré cestě, ale byli jsme svedeni. I náhlédnou do knih prorockých obrátí se a kázati budou převráceným křesťanům pokání.

Na to nastane konec světa, jenž se uskuteční za patnáct dní, z nichž každý bude provázen hrozným úkazem přírodním.

Prvý den vzedme se moře do výše 40 loket nade všecky hory a bude státi jako zeď a vody všecky podobně. Druhý den vznese se moře až po samé nebe. Třetího dne klesnou všecky vody na svá místa dřívější jako před tím byly. Čtvrtý den shromáždí se všecky ryby a obludy mořské nad vodami a vydají ze sebe volání a řev, jehož významu neporozumí nikdo leč bůh. Pátého dne hořeti budou vody od východu slunce až do západu, tak že nezůstane po nich ani kapky, ani vlhkosti žádné. Šestý den všecky byliny a všecky stromy vydají rosu krvavou. Sedmý den sřítí se veškery stavby. Osmý den budou bojovati skály navzájem; skála na skálu bude narážeti. Devátý den nastane takové zemětřesení, jakého nebylo od počátku světa. Desátý den vyjdou lidé z jeskyň a pobíhati budou jako šílení, aniž bude moci druh druhu odpovídati. Jedenáctý den obrátí se hory v roviny. Dvanáctý den všichni lidé zemrou hrůzou a bolestí. Třináctý den slunce se zatmí a měsíc nevydá světla. Čtrnáctý den shromáždí se všecky kosti mrtvých a spojí se, aby čekaly na ducha oživujícího. Patnáctý den hořeti bude země až do základu pekel.

Na to shromážděni budou všickni národové v údolí Josafat kde Kristus nad nimi vykoná soud, jejž Milíč rovněž živě dle názorů středověkých líčí.

Kdy se tak stane, určitě nikdo neví. Ale jistě lidstvo žije v poslední hodině, nastává poslední soud. Křesťané odstoupili od zákona božího, od víry, od lásky, je mnoho bludů kacířství. Rovněž odstoupili lidé od císařství, jež jest každodenně více a více rváno, takže by z něho císař neměl chleba, kdyby mu ho nedaly Čechy.[128])

[128]) Menčík, l. c., str. 333 násl.

Milíč uvažoval dále, jak by se dalo křesťanům pomoci. Tu promluvil k němu „duch“: Jdi a řekni papeži, aby vyslal kazatele, kteří by z království božího vyplenili koukol, totiž kacíře, falešné proroky, pokrytce, beghardy, bekyně a rozkošníky, aby se uskutečnil jeden ovčinec a jeden pastýř a aby žili v takové lásce, třeba ne všichni aspoň mnozí, tak aby vše jim bylo společno. A dále mu šeptal „duch“: Raď papeži, aby svolal koncil obecný do Říma, kde by všichni biskupové dostali ponaučení, jak napraviti nedostatky své i podřízených, a aby se postarali, by vysláni byli způsobilí kazatelé z duchovenstva řeholního i světského, kteří by pracovali o reformu mravů. „Nestane-li se tak,“ praví Milíč, „bojím se, aby největší hněv boží nesestoupil a rána nezhojitelná....“

Kromě toho, učiní-li tak papež, otevře mu Kristus smysl Apokalypsy Janovy, aby jí porozuměl se zřetelem na dobu přítomnou.

Připomínáme, že Milíč náleží mezi první, kdož volali po svolání všeobecného koncilu za účelem provedení reformy církve, ač není-li, jak myslí Novotný, vůbec prvním.

Návrat papeže Urbana V. do Říma. Osvobození a rehabilitace Milíčova.

Dne 16. října 1367 vrátil se konečně papež Urban V. do Říma. Jeho příchod přinesl Milíčovi vykoupení ze žaláře. Ve sboru kardinálském zasedal též bratr papežův kardinál, biskup Albánský Anglicus Grimaud. Ten především se ujal Milíče a jeho záležitosti. Smíme se domnívati, že byv informován Konradem Waldhauserem, přinášel Milíčovi vstříc své sympathie dříve, než jej poznal. Na jeho zakročení Milíč i Dětřich mohli ihned opustiti svoje žaláře, načež byli ubytováni a vším opatřeni v domě kardinála Albánského.

Není pochyby, že Milíčovi, jak si toho tolik vroucně přál, se dostalo slyšení u papeže a že před ním Milíč mohl úplně své srdce otevříti. Při tom asi dostalo se mu také poučení, co v jeho názorech dle mínění církevního bylo bludného neb přehnaného a Milíč v důsledcích toho svůj názor

o Antikristu modifikoval. Přestává Antikrista chápati materielně a pojímá jej obrazně, symbolicky.

Že Milíč s papežem mluvil, souditi můžeme také z důvěrného a otevřeného způsobu, s nímž v pozdějším dopise svém vykládá mu o mravním úpadku církevní společnosti a činí návrhy na reformaci církve. Dopis tento takořka předpokládá osobní známost Milíčovu s papežem.

Za to proti nepřátelům Milíčovým bylo zakročeno dosti přísně; byliť zbaveni svých hodností a příjmů, dokud by si nevyprosili od Milíče prominutí. A tak navštěvovali ho a prosili za odpuštění, které jim ovšem dobrý Milíč ochotně dal —

Návrat z Říma. Kazatelská škola Milíčova.

Uklidněn a posílen, hlavně morálně posílen, vrátil se Milíč do své vlasti k nevylíčitelné radosti všech svých přátel a se svěží myslí pustil se znovu do práce. Jeho životopisec praví významně, že jal se udatně slovo boží hlásati. Není pochyby, že jeho úspěch v Římě zjednal mu jen ještě větší autority doma. Jevilo se to mezi jiným také tím, že býval velmi často zván na kázání také mimo ony chrámy, kde kázal obyčejně; a Milíč neodříkal nikomu, ale rychle a vesele spěchal z kázání na kázání.

Také bývalí jeho posluchači z duchovenstva přihlásili se opět, a počet jejich stále vzrůstal. Vstoupili s Milíčem ve styky ještě užší: Milíč stal se jim učitelem, mistrem, oni jeho žáky. Tak vznikla v pravém smyslu slova Milíčova škola kazatelská, jejíž členové pokračovali pak v díle mistrově unášeni jsouce jeho duchem a řídíce se jeho zásadami. Nic nevadí, že nikdo z nich nedostihl mistra. Ale mají alespoň tu zásluhu, že uchovali dílo Milíčovo, až se ho ujal Matěj z Janova a po něm Hus se svými druhy.[129])

Jako učiteli přibyla Milíčovi již jinak dosti zaměstnanému nová práce a nová starost. Bylo na něm, aby se jeho žákům vedle Abortivu dostalo nové, rozsáhlé pomůcky kazatelské. Počal tedy Milíč sepisovati kázání nedělní a sváteční, při tom počínal si tak, že co jednoho dne napsal,

[129]) Tomek, Dějepis Prahy, III., 302. — Prameny . . ., I., 408, 413, 414, 435, 436. — Vl. Kybal, M. Matěj z Janova, 8.

druhého nadiktoval svým žákům, jichž bývalo na dvě až tři sta. Nelze upříti, že tato práce byla novým značným úkolem pro Milíče a pochopíme snadno, že an ze dne na den určitou část vypracovati musil, není tu vše propracováno a prohloubeno tak, jak bychom si přáli. Byla to však neocenitelná pomůcka kazatelská pro jeho žáky, kteří tam nalezli sestavené doklady ze spisovatelů církevních k lepšímu objasnění míst Písma a vedle toho ovšem i myšlenky Milíčovy, jež byly jako tmelem, který ona místa patristická v jeden celek pojil. Tak vznikly jeho Gratiae dei, po česku Milosti boží, sbírka kazatelská ve dvou dílech.

Tím však jeho učitelská práce se nevyčerpávala. Milíč půjčoval svým žákům své knihy, ba i peníze, aby si knihy koupiti mohli. Dával jim návod, jak by kázati měli. Jeho horlivost v tomto směru šla tak daleko, že přišel-li na něco pozoruhodného či užitečného v bibli, často i v noci posílal pro kněze, jenž u sv. Jiljí na jeho místě kázal, aby to s ním sdělil a jej poučil, jak by o tom lidu kázati měl.

Místa z bible, jichž se dalo při kázání užiti, vůbec si pilně zaznamenával připojuje vedle nich na okraji slůvko „Nota“, načež s velikou radostí na to jiné upozorňoval, ježto chtěl, aby každý kázal co nejlépe a bylo-li by možno, ještě lépe než on.

Jeho duše byla u jeho žáků stále. Pochopíme, že Milíč ani nemohl jinak, než že se denně za své žáky, za všechny věrné kazatele modlil. Nebyl by to Milíč, aby někomu záviděl kazatelských úspěchů, jeho smyšlení bylo vyjádřeno slovy: „Kéž by byl prorokem (kazatelem) všechen lid.“ Přál si upřímně, aby jeho žáci pronikli, úspěchů se dodělali, a proto je i s kazatelny lidu doporučoval. Ba když pozoroval, že někdo poněkud v kázání prospívá, vynášel jej před lidem, nad sebe vychvaloval. Říkával při tom: „Nejmilejší, takový a takový bude vám poprvé kázati; jest velmi statečný ve slově božím, i budete jej s pomocí boží mnohem rač poslouchati než mne.“ A když přišel do kruhu svých duchovních přátel, mnoho dobrého o něm vyprávěl a říkal: „Přejte mi štěstí, že bůh tak statečného kazatele lidu svému ustanovil.“ Kromě toho prosíval nábožné lidi, aby se za něho bedlivě modlili, ba i sám na kazatelně s lidem tak činíval.“ A tak v jeho posluchačstvu rostla vážnost a úcta ke kazatelům, ovšem k věrným kazatelům, následovníkům Milíčovým. Vychoval je Milíčův život a návod. Jeho životo-

pisec praví prostě: „Jeho bedlivou snahou a stálou činností kazatelskou povzbuzeni mnozí studenti a jiní prostí kněží vidouce, kterak v prostičkém člověku takový dar ducha svatého se objevuje, také vzrostli na velké kazatele.“

Tato kazatelská škola Milíčova byla důležitým článkem v rozvoji české reformace. Přirozeno, že hněv zastanců starých nepořádků a zlořádů obracel se také proti těmto kazatelům, vyvolával jejich pronásledování a trestání, jež častěji spočívalo v odnětí jurisdikce ke kázání a ve vypuzení z arcidioecese, jak brzo uslyšíme. Ale símě, jež jednou vzklíčilo, nedalo se více udusiti.

Lze říci, že Milíč založením své školy kazatelské pro vzrůst opravného hnutí vykonal nejvíce. Zabezpečil tak další trvání a rozvoj svých ideí.

Mezi jeho žáky, snad kdysi po obrácení nevěstek a založení Jerusaléma byl i slavný M. Matěj z Janova po nějaký, nepříliš dlouhý čas.

List k papeži Urbanovi V. Druhá cesta Milíčova do Říma.

Ani při nejusilovnější práci Milíč po svém návratu z Říma nezapomínal na reformaci církve. Stále se jí v mysli obíral, stále intensivně pociťoval její potřebu. Mravní spousta, kterou viděl kolem sebe, nedala myšlence o potřebě reformace usnouti. A pak reformace byla přímo věcí jeho srdce, nejen chladného rozumu. Proto po ní toužil právě tak horoucně, jak palčivě jej bolely mravní neduhy církve, které byly jeho vlastními ranami.

Není pochyby, že již za prvého svého pobytu v Římě předložil papeži potřebu reformace a že ve smyslu svého spisku o příchodu Antikristově naznačil papeži, jak by se reformace dala provésti. Vždyť jeho vniterný hlas jej k tomu přímo nutkal, a nemáme důvodu mysliti si, že by Milíč onoho hlasu nebyl uposlechl.

Teď v Praze vzpomínal a čekal, kdy Řím ujme se díla, k němuž jej vyzval.

Ale Řím mlčel, neozýval se.

Všeobecný koncil svolán nebyl. Papež nepospíchal s vyplněním rad Milíčových, aby si získal odměnu, které se mu

dle vniterného hlasu Milíčova mělo za to dostati a která měla spočívati v porozumění Zjevení Janovu se zřetelem na dobu přítomnou.

A Řím nebyl ochoten přikročiti k reformě ani tehdy, když hlasy, které po ní volaly, se množily a ozývaly se mohutněji.

Ale Milíč nenadál se této neochoty a — čekal.

Měsíce se zdály zápalu Milíčově věčností.

Snad nutno Římu připomenouti jeho povinnost znovu? Ano, učiní tak...

Milíč ulevil svému srdci dopisem, jejž napsal papeži Urbanovi V.[130]) Dobu jeho sepsání nemůžeme určiti přesně. Ale uvážíme-li všecky okolnosti, můžeme se dohadovati, že dopis ten byl napsán r. 1368, snad asi v jeho polovici.[131]) Do doby prvého pobytu Milíčova v Římě nedá se vznik jeho dobře položiti jak učinil Menčík.[132])

V tomto dopise jeví se Milíč mnohem klidnější než ve spise o Antikristovi.

Rozhlíží se již klidněji kolem sebe a poměrně klidně, třeba otevřeně a dosti neohroženě vypisuje papeži zkázu, kterou vidí.

Rovněž s představou o Antikristu jakožto osobě se už nesetkáváme.

V dopise svém líčí Milíč především život a chování knížat: stali se druhy zlodějů, milují úplatky, o církev nedbají, dopouštějí ve své zemi přebývati kacířům, trpí lichváře a cizoložníky. Pustoší kláštery a domy chudých i bohatých, vydírají na křesťanech dávky, trýzní je.

Papež by měl vyslati kazatele, kteří by proti nepravostem zakročili. Ježto však papež sám k tomu nestačí, dáni jsou mu ku pomoci biskupové.

Ti však jsou nedbalí, nevyhlazují kacíře, svatokupecky světí duchovní, kostely, kalichy, trpí za odměnu neb dle smlouvy souložné kněze, přejí lichvářům, nezastanou se svého stáda proti útiskům pánů, synod nesvolávají neb jen zřídka.

Třeba tedy, aby papež zakročil a to pokud přítomný mír trvá.

---

[130]) Vydal Menčík, Věstník Spol. nauk, 1890, 318 a násl.

[131]) Novotný, Lidová čítanka moravská, 82.

[132]) Věstník Spol. nauk, 1890, 311.

Zvláště však lituje Milíč, že biskupové nekáží, nestaví se až do krve proti „tyranům“.

Příčinou toho všeho jest, že málokdo je kanonicky volen, ale stává se biskupem buď na prosbu, za odměnu, k vůli příbuzenství a nejčastěji snad pro lichocení.

Papež však má se postarati, aby věřící lid byl svěřen mužům způsobilým.

Kanovníci spíše se věnují bojům a turnajům, než hodinkám a bohoslužbě ve chrámě. Někteří mají své praebendy založeny na lichvě, půjčují peníze na úroky, jiní mají více praebend, čímž olupují jiné duchovní, žijí zhýrale.

Pokud se týče řádů, svatokupectví a majetek se v nich nepokládá za hřích, podstatou řádu jest lichva, řeholníci zneužívají evangelia ku svému povznesení a obohacení, zpovědí slyší bez dovolení svého biskupa, dávají odpustky, kterých nemají, k vůli hmotným výhodám dokonce i slovo boží v lež proměnili.

Řeholnice nežijí v klausuře, některé z nich běhají ke dvorům knížat, k turnajům, tančí se svými milenci v klášteřích a vodí je do svých cel.

Beghardi a bekyně podvrátili veškeren řád v církvi, ale pro jejich domnělou svatost mnozí věřící věří jim více než evangeliu.

Plebáni jsou buď souložníky neb svatokupci, spíše kazí než vzdělávají církev svatou.

Nechť tedy povstane papež pro dobro lidu božího.

Bude mu ovšem bojovati proti četným nepřátelům evangelické pravdy, mezi nimiž jsou i někteří Minorité, kteří, když Milíč kdysi kázal, v počtu osmi veřejně v chrámě volali, že cokoli káže, nejsou evangelium a epištoly.

Ale papež se jich nemusí báti. Andělé a všecka církev oslavená mu přijde na pomoc.

Také Orel černých křídel (císař) mu pomůže; nechť jen požádá o to.

A opět setkáváme se s myšlenkou všeobecného koncilu. Jinak prý oprava církve provedena býti nemůže. Volání po všeobecném koncilu z úst Milíčových nemá ovšem žádného ostnu snad proti papežství. Milíč není stoupencem theorie konciliarní, která autoritu koncilu chce povýšiti nad autoritu papežovu. Přeje si koncilu jediné v zájmu reformy církve a jest jedním z prvních, ne-li vůbec první ze všech, kdož po všeobecném koncilu za tím účelem volali.

V takovém smyslu tedy psal Milíč papeži.

Životopisec Milíčův připomíná,[133]) že Milíč r. 1369 opět navštívil Řím, aniž by však uvedl příčinu této cesty; poznamenává pouze, že se tam tentokrát nezdržel dlouho. Uslyšev o smrti svého přítele Konrada Waldhausera pospíšil Milíč do Prahy.

Zachované prameny nedovedou nás zpraviti bezpečně o účelu této druhé cesty Milíčovy do Říma. Nevíme, zda snad šel tam bránit se proti novým obžalobám, či zda ho tam vedla jeho horoucí touha reformátorská. Zdá se, že tato druhá možnost je pravděpodobnější a že snad tato cesta souvisela s listem zaslaným papeži Urbanovi.[134])

Ostatně je možno připustiti obě příčiny, právě jmenované. V té asi době nalézal se Milíč v prudkých bojích s řeholníky. V dopise k papeži Urbanovi V. věnoval jim delší odstavec, v němž neúprosně odhaloval jejich převrácenost a ke konci dopisu je vyhlašoval za útočníky na evangelickou pravdu. To vše jest asi ohlasem oněch zápasů s řeholníky, kteří kázáními Milíčovými proti vadám života klášterního byli popuzeni tak, že se nespokojili s obranou na kazatelnách, ale šli na kázání Milíčovo, a hleděli jeho slova zlehčiti, ba Milíče samotného pohnali před soud arcibiskupův. V rukopise dvorní knihovny vídeňské č. 4607 je zachován zlomek výslechu svědků ve při mnichů pražských řeholníků proti Milíčovi. Zlomek uveřejnil Menčík [135]) a jak můžeme z něho usuzovati, ža'ovali naň mnichové mimo jiné, že je nazýval klamači a svůdníky. Vyšetřování vedl tehdy Jenec probošt sv. Kříže ve Vratislavi a official arcibiskupův, jménem mnichů žaloval bratr Jakub Svachův. Máme za to, že pře tato vedena byla pravděpodobně někdy v roce 1369. Za svědky proti Milíčovi vedeni a vyslýcháni pražští měšťané Pertlin Kocumtir, Mikuláš Pancer, Henzlin Zeidner, Otto Possenbach, Sighart, mistr kuchyně markraběnčiny a Mikuláš, správce dvora markraběnčina. Výpovědi svědků byly si velmi podobny. Vypovídali celkem souhlasně, že Milíč kázal, že každý se má zpovídati svému faráři a tomu, kdo může rozhřešovati; bratří prý říkají, že mají moc ku slyšení zpovědí, ale nechtějí příslušné listiny ukázati; kdy-

---

[133]) Prameny . . ., I., 416.

[134]) Novotný, Lidová čítanka moravská, str. 90.

[135]) Věstník spol. nauk, 1890, 317 a 318. Srv. tamže str. 309 a 310.

by však tak učinili, že je rád bude v tom podporovati. Svědek neslyšel, že by je byl Milíč jmenoval klamači a svůdníky. Tato poslední otázka byla předložena všem. Někteří odpověděli, že toho neslyšeli, jiní, že se nepamatují. Proti Proti bratru Jakubu Svachovu byli za svědky vedeni a vypovídali někteří členové pražského kléru, totiž Martin, plebán od sv. Martina „ve zdi", Oldřich písař zemských daní, Petr oltářník od sv. Michaela, a klášterní kaplan jeptišek od sv. ducha ve Větším městě pražském.

Milíč těžce nesl, že mnichové se vměšují do jurisdikce farářův, shledával v tom jednu z příčin uvolnění církevní církevní kázně a hleděl proto ji odstraniti. Snad za svého druhého pobytu v Římě hleděl v této věci nabýti authentického poučení na místech směrodatných. Jeho pražská pře skončila proň asi příznivě. Že by byl mnichy s kazatelny urazil, nebylo prokázáno a v právní otázce o oprávněnosti mnichů ke zpovídání stál celkem na stanovisku správném.

Vrátiv se do Prahy ujal se Milíč díla, které opustil Waldhauser. Byl již dosti v německém kázání sběhlý a proto, když nastal advent (1370), kázal v Týně každodenně, tak jako kdysi Konrad Waldhauser činíval, po německu, načež totéž kázání přednesl po česku u sv. Jiljí. Jeho každodenní kázání v Týně trvala po tři léta (1370—72), a u sv. Jiljí po dvě léta. Založení Jerusaléma, jímž Milíčovi přibylo nových a těžkých povinností, vyžadovalo změnu v jeho denním programu.

Při této příležitosti třeba se ještě zmíniti, že Milíč vždy po kázání konal s lidem kratší modlitbu a že od počátku tyto modlitby konané česky i německy sepisoval, tak že z nich vznikly knížky, kterých jeho žáci za podobným účelem používali.[136])

Tyto modlitby Milíčovy se však později ztratily, tak že nyní jsou nám úplně neznámy.

Obrácení nevěstek. Jerusalém. Život v něm.

Největšího úspěchu svého působení dosáhl Milíč obrácením četných nevěstek pražských.

Nemyslíme, že by byl Milíč pojal po této stránce určitý

[136]) Prameny . . ., I., 416.

plán a že by dle něho byl postupoval a nějaká zvláštní kázání za účelem obrácení nevěstek konal. Tím ovšem nechceme říci, že by si byl Milíč otázky této nevšímal. Tak jako proti jiným neřestem, bojoval v kázáních i proti necudnosti a prostituci a to tím důrazněji, čím větší zlo v nich viděl. Soudíme však, že věc se vyvinula dosti přirozeně a že ji třeba považovati za ovoce jeho činnosti kazatelské a mocné přitažlivosti jeho vzorného života.

Zdá se, že tímto způsobem správně vykládáme tyto věty z delšího životopisu Milíčova:[137]) Nejvíce zaskvěla se moc jeho kázání tím, že také zatvrzelá srdce posluchačů k obrácení obměkčil a málokdy s prázdnou domů se vracel: potom k á z á n í m i š ť a s t n ě p o k r a č u j í c í m i a p ř í k l a d e m d o b r é h o a d o k o n a l é h o o b c o v á n í síť slova božího v rukou božího rybáře tak četné množství ryb rozumem obdařených objímati počala, že po každém lovu lodička jeho zdála se býti plná. T a k t o s t a l s e z á z r a k v ě t š í v š e c h, jež přispěním milosti boží kázáním vykonal, ž e i v e ř e j n é n e v ě s t k y z h a m p e j s ů p ů s o b e n í m k á z á n í j e h o n a p o k á n í s e d a l y.

Až do brlohů neřesti zaléhal podmanivý zvuk jeho slova a padala záře jeho života.

Snad některé z těch nešťastných duší slyšely jeho kázání, snad pouze doslechly o nich a o kazateli. A tím, co slyšely, byly dojaty a zmateny. Dojem šíří se někdy nevyzpytatelnými cestami a zasahuje i ty, kdož zdají se státi daleko z dosahu toho, jenž dojem vyvolal. Jest nám tu počítati s psychologií davu. Proto lze zaznamenati nejen jednotlivá obrácení, a i konverse přímo hromadné.

První četnější obrácení stalo se někdy z jara 1372.

Vida Milíč první úspěchy po této stránce, obrátil sem bedlivější zřetel, aby úspěch usnadnil, rozmnožil a zabezpečil.[138]) Milíč, jenž nikdy neponechával ideám, aby se vý-

---

[137]) Prameny . . ., I., 417, 418.

[138]) Václav Novotný (Lidová čítanka moravská, 94) nadhazuje zajímavou otázku, zda na Milíče působil italský mravokárný kazatel Šimon Fidatus de Cassia († 1348), a to jak v otázce častého přijímání tak pokud se týče péče o obrácené kleslé ženy, pro něž zakládal zvláštní ústavy. Otázka ta vtírá se nevyhnutelně, ježto spisy Šimonovy byly v Čechách známy, Milíč pak byl aspoň dvakrát v Italii a stál s ní i ve spojení. Dle dosavadního bádání nelze bezpečně vyšetřiti, zda Milíč nějak na Šimonovi závisel. Vliv nějaký připustiti můžeme, ale není toho nevyhnutelně třeba.

hradně jen svou vlastní silou uplatňovaly, byl ihned pohotově také se svou pomocí praktickou. Měl pro obrácené nejen slova, ale i účinnou pomoc.

Milíč postaral se jim nejprve o přístřeší a ubytoval je, dokud jich bylo ještě málo, v domku zvaném Pochově na Starém městě pražském (č. 448) naproti kostelu sv. Jiljí, Bydlely tu pod dohledem jisté panny z Moravy, jménem Kateřiny. Nebylo jich vždy stejně, jejich počet kolísal mezi dvaceti a osmdesáti. Některé z nich totiž brávány byly od spořádaných paní do služby, jiné se vracely k rodičům, jiné se vdávaly. O stravu, oblek a jiné potřeby se jim postaral rovněž Milíč.

V útulku jejich sloužila se pro ně s povolením arcibiskupovým mše na oltáři přenosném a konáno každodenně české i německé kázání.

Poněvadž mnohé z oněch žen k domům nepravosti připoutány byly také tím, že od svých přechovavatelů měly vypůjčeny peníze, snažil se Milíč za ty, které chtěly hříšného zaměstnání zanechati, zaplatiti jejich dluhy.

Někdy v létě r. 1372 onemocněla na smrt jedna ze svůdnic a přechovavatelka nevěstek, jménem Keruše Hofartová, majitelka domu v ulici Benátské (č. 309.). Také ona pocítila na sobě vliv působení Milíčova a jala se činiti pokání aspoň na smrtelné posteli a dům svůj odkázala Milíčovi. Milíč jej přijal a hlavou jeho kmitla myšlenka, aby vystavěl útočiště a místo pokání pro obrácené nevěstky tam, kde hřešívaly. Krátce na to dal císař k podnětu Milíčovu a jeho druhů v kazatelství zbořiti starý hampejz zvaný Benátky. Místo takto získané daroval císař Milíčovi, jenž se mu svěřil, jak s ním hodlá naložiti.

Na získaném takto místě jal se Milíč stavěti svůj slavný Jerusalém. Tanulo mu na mysli ono místo z Apokalypsy Janovy, kde se praví: „Padl Babylon", a potom slova: „Viděl jsem město svaté, Jerusalém nový." Stavba dála se za souhlasu a takořka protektorátu Karlova, a v tom asi smyslu píše Beneš z Veitmile,[139]) že Karel tam dal zbudovati kapli.

---

[139]) Prameny dějin českých, IV., str. 546: Eodem anno et mense dominus imperator ductus consilio quorundam presbiterorum secularium, qui pro illo tempore verbum dei predicando in civitate Pragensi multa bona faciebant; et de quorum operibus bonis post mortem eorum di-

Jerusalém ostatně neměl býti pouze místem, kde by jen přebývaly a se kály obrácené nevěstky. Měl tu býti také dům pro kněze, kteří se svěřili Milíčovu vedení.

Náklad na stavbu vyprosil si Milíč od dobrodinců. Nejprve vystavěl dům pro kající ženy spolu s jinými staveními potřebnými, vedle kapli sv. Maří Magdalény, Afry a Marie Egyptské a kromě toho na druhé straně kaple dům pro sebe a pro kněze čtyřicet loktů dlouhý. Všechny tyto stavby obehnány byly zdí. Se stavbou počalo 19. září 1372 na svátek evangelisty Matouše; na hromnice 1373 byla stavba zhruba hotova a Jerusalém dostal své obyvatele. Jakkoli Milíč dům pro kajicnice vystavěl v rozměrech dosti značných, přece bývaly doby, kdy se místa nedostávalo.

V Jerusalémě konány pobožnosti dnem i nocí. Každého dne slouženy zde byly alespoň dvě mše, jedna za jitra k panně Marii, druhá za dne zpívaná; jindy však 6, někdy 8, až i 16 mší. Při hodinkách večerních i ranních býval přítomen sám Milíč. Také kázání tu s dovolením arcibiskupovým konána, každého dne alespoň jedno, ve svátky však bylo kázáno až i pětkrát, česky, latinsky a německy. Ku slyšení zpovědí byli ustanoveni tři kněží, kteří někdy nemohli ani návalu kajicníků postačiti. Pokání tu konáno s horlivostí, kterou bychom mohli nazvati se svého stanoviska fanatismem. Slyšme, co o tom čteme v životopise Milíčově:[140]) „O, kolik proléváno tu slzí bez ustání! Jak bičováno se každé noci! Brzy duněla prsa četnými ranami, brzy umdlévala kolena přílišným klečením, brzy vztahovány ruce a pozdvihovány zraky k nebesům. Kdo by byl za onoho času do kaple vešel a to uslyšel, byť měl srdce kamenné, v slzách by se byl rozplynul.“

Mezi obrácenými předčila kající myslí zvláště jedna z nich, jménem Anka, která se obrátila první a svůj pád nepřestávala oplákávati. Tělo své mrskala tak, že přílišným sebetrýzněním ztratila všecek tělesný cit. Milíč velmi se obdivoval kajícnosti této ženy a častěji říkával:[141]) „Kdykoli snáším sebe větší pronásledování, vzpomenu-li na kajícnost

---

cetur, fecit destrui lupanar antiquum in civitate Pragensi, qui locus Venetiae dicebatur. Et eiectis inde mulierculis, fecit fieri oratorium in honore beatarum Marie Magdalene, Affre et Marie Egyptiace etc.

[140]) Prameny . . ., I., 419.

[141]) L. c., 420.

této ženy tak bedlivou, zdají se mi všecky trpkosti příjemny a sladky, neboť pronásledování moje neváží tolik, kolik pokání ženy této.“

Stalo se někdy, že některá z kajících žen opustila Jerusalém a vrátila se k bývalému zaměstnání. Milíč nerozhněval se, neodsoudil ji, ale vyhledával ji trpělivě a shovívavě a s mnohými prosbami, ba se slzami, snažil se ji pohnouti, aby se opět vzchopila k životu mravnějšímu.[142])

Milíč přebýval v domě kněžském společně s kněžími, jež dle zásad svých řídil a vedl, aby se vzdělali na dobré kazatele. Měl tedy dům ten lecos podobného se školou, jak jej také M. Matěj z Janova nazývá.[143])

Správcem kaple Jerusalémské s potřebnou jurisdikcí byl ustanoven Milíč, jemuž také příslušelo právo podací.

Založením Jerusaléma a jeho správou přibylo Milíčovi starostí a práce v několikerém směru.

Mladý ústav neměl dosud pevných důchodů i bylo tedy na Milíči, aby se staral sám o jeho vydržování. Lze si představiti, jakým břemenem pro člověka úplně chudého bylo, když někdy až pro 83 osoby musil sehnati stravu, šatstvo, a když vedle toho pokračování ve stavbách, jež k Jerusalému náležely, vyžadovalo stále nových a nových nákladů. Také nesmíme zapomenouti, že Milíč nepřestal tak, jak dříve činil, udíleti almužnu širokému kruhu chudých.

Tíhu tohoto břemene předhazovali mu někdy i jeho přátelé, tážíce se ho, odkud že chce tolik sebrati. Milíč odpovídal, že člověk nemá nikdy zoufati nad milosrdenstvím božím.[144])

O tom, jak Milíč to vše podnikl, vypravuje M. Matěj z Janova [145]) takto: „Když k vůli tomu všecky své knihy, jež měl k vlastnímu vzdělání (knihy byly tenkrát drahé! Pozn. spis.) prodal a vše vynaložil, vypůjčoval se a žebral u bohatých, a to ne beze mnohých utrhání a často i odepření, a často běhal celý den sem a tam namáhaje se, aby ty chudé a slabé ženské bez nedostatku mohly se nasytiti. A takto bez omrzení, ano s velikým potěšením, ačkoli téměř denně o vše byl ve smrtelných ouzkostech, nuzoval se s ni-

---

142) L. c., 432.
143) L. c., 434.
144) L. c., 420.
145) L. c., 433.

mi mnohá léta a nikdy neváhal přijímati jich víc a více, laskavě jim připravoval útočiště u sebe a u Ježíše Krista; a v tom setrval až do své smrti.“

Vedle starostí, jež měl Milíč s vedením a vydržováním Jerusaléma, pracoval také na kazatelně, ve zpovědnici i mezi svými žáky stejně bedlivě a úsilovně jako dříve. Pouze své každodenní kázání od sv. Jiljí přenesl do Jerusaléma.

Odpůrci vytýkali Milíčovi, že zavedl proti zřejmému zákazu církevnímu jakousi kongregaci kněží, kterým prý dal zvláštní oděv a nový řád. Také prý obrácené nevěstky zvláštním šatem jakoby klášterním přioděl a stal se jejich superiorem, čili že také novou kongregaci ženskou zavedl.

Na tyto žaloby odpověděl nepřímo životopisec Milíčův,[146]) když ohledně společnosti kněží Milíčových napsal, že nebyli vázáni žádnou poslušností řeholní ani duchovní, že šat pro ně nebyl ustanoven, ale každý oblékal, co mu bůh poskytl. Nebylo prý dvou, kteří by byli měli stejný oblek, a také shromáždění jejich nemělo zvláštního jména. Podobně píše tentýž životopisec o ženách, řka, že cokoli nábožného v kajícnosti své vykonávaly, nevykonávaly pod řeholí nějakého řádu, ani v poslušenství jakého řádu nového, nýbrž z vlastního popudu. Rovněž zvláštního šatu řeholního neměly, ale oblékaly se tím, co právě měly.

Přes to však můžeme připustiti, že sám sebou vyvinul a ustálil se jakýsi domácí řád, že následování příkladu Milíčova všecky obyvatele Jerusaléma pojilo v jeden celek, že tedy alespoň na venek jevil Jerusalém jakousi podobnost s řádem či kongregací.

Jerusalém skvěl se v očích vrstevníků Milíčových jako cosi nadlidského, podivuhodného. Kromě toho viděli v něm takořka symbol. Slyšme co o tom píše Matěj z Janova:[147]) „Aby se ukázalo,... že Kristus pán Milíčem aspoň základ položil k tomu, aby z Prahy, babylonského to města, plného zmatku a zármutku, stal se Jerusalém, slavné město položené na hoře, učiní to náš nejsvětější pán a nejvěrnější bůh, že byť i mírně a zvolna, jak výše bylo řečeno, všemohoucím svým duchem nechá skrze kazatele dílo to do-

---

[146]) L. c., 419, 420.

[147]) L. c., 434.

konati, jako již k počátku tohoto ducha nejvěrnějšímu knězi Milíčovi propůjčiti ráčil.“

Ve své víře, že reformační hnutí české si podrobí Prahu, Matěj z Janova se nesklamal.

Však to byl právě Jerusalém, jenž přivodil Milíčovi protivenství na jiné straně.

Vzorná farnost. Spory s faráři.

Milíč rozhodl se vykořeniti prostopášnost nejen v ulici Benátské, ale i v okolí Jerusaléma. Jerusalém se svým sousedstvím měl se státi sídlem a jako ohniskem ctnosti, ať tak díme, vzornou farností. K tomu cíli získal Milíč koupí 27 domků; několika z nich byl rozšířen vlastní Jerusalém a do ostatních uvedeno pravděpodobné spořádané, důvěryhodné obyvatelstvo.[148]) Celkem mimo vlastní Jerusalém zůstalo 21 domků; z těchto domků náleželo 14 k farnosti sv. Štěpána ve zdi, ostatních sedm k farnosti sv. Filipa a Jakuba. Milíč dosáhl zvláštními smlouvami vynětí (třeba neúplného) těchto domků i vlastního Jerusaléma z pravomoci dosavadních farářů a jich přivtělení spolu s právem pohřbu ke kapli Jerusalémské. Porovnání o to mezi Milíčem a příslušnými faráři se stalo v měsíci červnu r. 1373 před pražským generálním vikářem Mistrem Boršem.

Úmluva s plebánem od sv. Štěpána uzavřena 18. června a měla následující obsah. Farář Jan prohlásil, že dal souhlas, jejž nyní obnovuje, k tomu, aby na místě, kde už stojí, v obvodu jeho farnosti, byla zbudována kaple Jerusalémská. Dále vyslovil souhlas, aby 14 míst neb domků od domu varhaníkova až k domu Vojslavovu s právem farním a právem pohřbu přivtěleny byly ku kapli Jerusalémské právě tak jak dříve patřily k farnosti jeho. Stala se vzájemná dohoda, že nikdo z osadníků svatoštěpánských si nesmí vyvoliti místo pohřbu v kapli Jerusalemské; pakliže by však přece tak učinil a farář dal k tomu své svolení, měla všecka oběra sebraná při tom pohřbu dána býti faráři od sv. Štěpána. Naproti tomu zavázal se Milíč v náhradu škody vzniklé odstoupením zmíněných domků ku své kapli, platiti faráři

---

[148]) Prameny . . ., I., 418. — Tomek, Dějepis, III., 305.

sv.-štěpánskému 3 a půl kopy grošů ročně a zápisem do desk zemských mu je pojistiti.[149]) V úmluvě s farářem Václavem od sv. Filipa a Jakuba dne 22. června prohlásil tento, že souhlasí se zřízením kaple jerusalémské, pokud tato leží v obvodu jeho farnosti a s přivtělením sedmi domků z jeho farnosti od domu opata kladrubského až k domu Hoškovu ku kapli jerusalemské. Jestliže by se souhlasem jeho některý z farníků jeho dal se pohřbíti v kapli jerusalemské, mělo mu dáno býti vše, co se při pohřbu splatilo na poplatcích a oféře. V náhradu škody vyfařením vzešlé a v náhradu dvou kop ročního platu, jež farář od sv. Filipa a Jakuba z oněch domků bral, zavázal se Milíč vykázati mu pět kop ročních důchodů.[150])

Tak tedy Milíč třeba ne dle jména, ale fakticky přece dosáhl vlastní takořka farnosti, v níž bylo přímo závoděno o ctnost a svatost. Byla to tedy vzorná farnost a poměry, které vládly ve farnostech jiných, musily se oku pozorovatelů právě následkem přirovnávání s povzneseným mravním stavem v Jerusalémě jeviti ve světle hrozném, hroznějším než dříve. Milíč a jeho osada byla stálým žalobníkem ostatních duchovních správců pražských.

Postačí, abychom se zamysleli třeba jen na chvilenku, bychom seznali, jaký asi účinek to mělo, ba musilo míti na faráře a praelaty života neřestného. A k tomu třeba si přimysliti ještě stálé horlení s kazatelen proti nepravostem duchovenstva vyššího i nižšího od Milíče i jeho druhů.

Životopisec Milíčův užívaje obratů biblických vystihl situaci velmi věrně. Napsal: „To vše viděl hříšník, i hněval se, zuby skřípal, závistí usychal; spravedlivý pak maje důvěru v boha slavil vítězství nad světem.“ [151])

Jerusalém byl slavný, jeho jméno se chvělo na rtech všech. „Vešel-li tam (do Jerusaléma) kdo, vida a slyše, co se tam dělo a mluvilo, jako o křesťanech Korintských praví apoštol Pavel, i velebě boha a vzývaje, že opravdu bůh jest v nich, buď sám k jednotě se přidal, aneb odcházeje plakal sám nad sebou, je pak blahoslavil.“ [152])

Milíč byl velikánem, vyvoleným páně. Prorok, Eliáš.

---

[149]) Ferd. Tadra, Soudní akta konsistoře pražské, pg. 38, 39.

[150]) L. c., pg. 40, 41.

[151]) Prameny . . ., I., 422.

[152]) L. c., 423.

Prostý muž, který se všeho zřekl. Bez bohatství, bez hodností církevních. Ale čím byli proti němu hodnostáři se skvělými odznaky svých důstojností, bohatými příjmy, nádherně zařízenými příbytky, se životem plným rozkoší? V srdcích těch, kdož zahanbeni byli velikostí Milíčovou, vzrůstala nenávist, záští, závist, nepřátelství, úhlavní nepřátelství.

Praelati a faráři stali se Milíčovi odpovědnými nepřáteli, kteří od té doby usilovali ze všech sil, jak by se ho a jeho žáků zbavili, či aspoň pokud možno největší příkoří mu způsobili.

Hledali tedy záminky. Těch však jim život Milíčův neposkytoval. Proto vrhli se na jeho řeči. Ty se daly snadno překroutiti; snadno bylo podložiti některým jeho výrokům smysl jiný, případně ostřejší, než jim dával Milíč. Jejich snahou bylo postaviti Milíče do takového světla, aby lidu i nadřízeným se jevil jako člověk nebezpečný církevnímu řádu, ba jako kacíř. Shledali jsme už dříve, že některých jeho výroků mohlo se zneužiti velmi snadno. Uvrhnouti někoho v podezření kacířství nebylo jen pouhým utrháním na cti; takové obvinění znamenalo přímo bojkot veřejného pracovníka, abychom se vyjádřili moderně, a pak vyšetřování, soudy, a konečně snad i — hranici.

Vedle toho se zasadili o znemožnění vzorné osady Jerusalémské.

Milíč tyto úklady svých nepřátel a pohany od nich snášel klidně, trpělivě. Ale přece se ho dotýkaly velmi bolestně. Když se ho kdosi z jeho přátel otázal, jak těžká byla jeho pouta v žaláři, odpověděl: „věru mi bylo tenkrát líp než nyní na svobodě.“ [153])

A sítě, jež hrozily Milíčovi, počaly se náhle zatahovati i kolem jeho žáků.

Počalo se úředně proti nim zakročovati již začátkem roku 1373.

Soudní akta konsistoře pražské nás zpravují, že dne 19. ledna 1373 [154]) vyslýchán byl generalním vikářem arcibiskupovým M. Boršem kněz Vojslav, český kazatel v Praze, jenž se přiznal, že kázal o obcování praelátů, a že své jmění rozhazují s nevěstkami. Následek byl, že mu gene-

---

[153]) L. c., 423.

[154]) Pg. 4.

ralní vikář zapověděl kázání na tak dlouho, dokud by mu arcibiskup neudělil dispense. Dne 4. dubna téhož roku vyšetřován byl před týmže ouřadem církevním kněz František, kazatel v Jerusalemě, který při výslechu prohlásil, že se mu zdá násilím, když M. Boreš mu zakazuje kázati latině. Byl proto suspendován s úřadu kazatelského na tak dlouho, dokud by se mu nedostalo prominutí od arcibiskupa.[155])

Bouře, dlouho proti Milíčovi se chystající, hnala se stále blíže a blíže.

Mravokárce totiž popudil proti sobě jistého praelata, jehož jméno životopisec Milíčův zamlčel. Praelat onen oddával se ku pohoršení mnohých neřestem pohlavním, a aby lehké ženské měly k němu snažší přístup, dal za tím účelem zříditi v zadní části svého domu zvláštní tajná dvířka; vedle toho pořádal hostiny, k nimž zval praelaty sobě podobné a při nichž se dály různé neplechy. Milíč zaslal praelatovi dopis, v němž mu tyto věci otevřeně vytýkal. Když bylo psaní praelatovi čteno, vytrhl je tento čtoucímu z rukou, počal se vztekati a Milíčovi a jeho druhům klnouti lupičů a sodomitů. Milíč byv poslem zpraven o tom, co se v domě praelatově sběhlo, byl pln radosti, že mohl trpěti pro pravdu. Někteří z jeho přátel, kteří byli právě přítomni, byli nadávkami praelatovými velice dojati, ale Milíč dodával jim zmužilosti a řekl: „Pro takové věci se mrzíte? Měli byste je přijímati jako slívy.“[156])

Pikhart, pokrytec, sodomita — bývaly ostatně nadávky, jimiž nepřátelé častovali Milíče rádi a často.

Bylo to někdy počátkem léta 1373, kdy k vůli umluvení vzájemného postupu proti Milíčovi konána schůzka, k níž se dostavili snad všickni pražští faráři. Poradu a vůbec akci proti Milíčovi řídil bohatý farář Dětleb Stormer od sv. Mikuláše na trhu kurném. Společný postup smluven; souhlasili s ním všickni, vyjímajíc několik málo chudých farářů, kteří následkem toho byli z porady vypuzeni. Dětleb totiž obořil se na ně volaje: „Odstupte, vy, přívrženci Milíčovi.“[157])

O tom, co bylo proti Milíčovi usneseno, nevíme sice podrobností žádných, ale celkem se můžeme z dalšího vývoje domýšleti, že mělo býti překaženo zřízení vzorné

---

[155]) L. c., pg. 21.
[156]) Prameny . . ., I., 424.
[157]) L. c., 424.

farnosti při kapli Jerusalemské, a že u arcibiskupského dvora se měla proti Milíčovi a jeho druhům v kazatelství podati žaloba.

Za pomocníka proti nenáviděnému mravokárci podařilo se získati farářům plebána od sv. Štěpána ve zdi. Tento začal proti Milíčovi proces, který se týkal pravděpodobně práv, jež Milíčovi při vyfaření zmíněných již 14 domků byla postoupena.[158]) K tomuto procesu, jak patrno z Akt konsistorních, připojili se i faráři s různými žalobami. Naproti tomu farář Václav od sv. Filipa a Jakuba vytrval věrně při Milíčovi a tento si pospíšil, aby plat při uzavírání smlouvy dne 22. června slíbený mu také skutečně vykázal.[159]) Stalo se to dne 2. srpna, kdy už proces byl v plném proudu. Současně ustanovil Milíč za své zástupce při vedení sporu kazatele Martina Doubravského od sv. Havla, a Vojslava nám již známého, spolu s veřejnými písaři Petrem Lodéřovým a Držkem z Plešnic.[160]) Zástupcem farářův byl zvolen Jan Pecník, kanovník vyšehradský a svatojilský, zároveň advokát konsistoře pražské,[161]) o němž vypravuje Tomek, že byl otcem dvou nemanželských dcer, z nichž jednu právě v den visitace ve farnosti svatojilské provdal za jistého krejčího.[162])

Bylo to, tuším, při jednom z prvých stání, když faráři předstihujíce se v žalobách na Milíče, jenž byl osobně přítomen, a nešetříce vůči němu slov hanlivých, křičeli naň: „Cos počal kázati, nemáme pokoje, ale pořád samé mrzutosti.“ Milíč jim odpověděl klidně sice, ale se skrytou ironií: „Jakož bylo na počátku, nyní a na věky věkův. Amen.“[163])

Ježto zápisy o procesu Milíčově v Aktech soudních konsistoře pražské jsou velmi stručny, není nám možno průběh procesu sledovati ve všech podrobnostech. Tolik však můžeme tvrditi, že už na samém počátku situace Milíčova byla značně nepřízniva, což patrno z toho, že se musil Milíč

---

[158]) Tomek, Dějepis Prahy, III., 308. Ze stručných zápisů v Aktech konsistorních podstata procesu jasně nevysvítá.

[159]) Akta konsistoře, I., pg. 51.

[160]) Akta . . ., I., pg. 51.

[161]) Tomek, Dějepis Prahy, III., 308, 182.

[162]) L. c., 246.

[163]) Prameny . . ., I., 424.

dne 2. srpna vzdáti patronátního práva ke kapli Jerusalémské a svěřiti je M. Boršovi, arcijáhnu Bechyňskému a generálnímu vikáři.[164])

Soudcové Milíčovi, zdá se, nebyli dosti nestranní a nadržovali pravděpodobně nepřátelům jeho, s nimiž je poutaly stejné vady a slabosti i odpor vůči bezohlednému mravokárci. To bylo asi příčinou, proč se Milíč od kurie arcibiskupské odvolal k papeži.

Zdá se, že toto odvolání dotklo se nemile arcibiskupa a proto se snažil, nemýlíme-li se, i osobním zakročením pohnouti Milíče k tomu, aby od odvolání upustil. Příslušné prohlášení učinil Milíč dne 2. listopadu. Stalo se to nikoli v obyčejné úřední místnosti pražské konsistoře, ale ve velkém sále dvora arcibiskupského. U přítomnosti arcibiskupa Jana Očka, biskupa strassburského Lamberta, Jence, probošta od sv. Kříže ve Vratislavi a oficiala arcibiskupského děkana Jana od sv. Apolináře a kazatele od sv. Havla Martina. Milíč prohlásil, že bez přinucení a dobrovolně jménem svým a svých soudruhů odvolává svou appellaci k papeži, jakož i že jak on sám, tak i jeho druhové úplně podrobí se tomu, co arcibiskup s ohledem na kapli Jerusalémskou milostivě ustanoví.[165])

Máme za to, že Milíč neučinil tak bez podmínek. A jednou z podmínek bylo jistě i to že Milíč požadoval rozhodně od úředníků arcibiskupových vůči sobě větší nestrannost a že arcibiskup zavázal se dáti v tom směru pravděpodobně svým úředníkům příslušné rozkazy.

O několik dní později (dne 15. listopadu) dostalo se kapli Jerusalémské daru nemovitého. Záležel pak tento dar ve vinici s rybníkem, jejž kapli Jerusalémské věnovala paní Ela, vdova po pražském kožešníku Fridlinovi.[166])

Zatím spor Milíčův s faráři se protahoval a vlekl se jen pozvolna v před, což ovšem plnilo faráře rozmrzelostí, tak že jali se přemýšleti o jiné cestě, jež by je k cíli dovedla rychleji a bezpečněji.

Kdysi, počátkem prosince, sestavili proti Milíčovi dvanáct žalobných článků a poslali je k římské kurii do Avi-

---

[164]) Akta . . ., I., pg. 51.

[165]) Akta . . ., I., pg. 65, 66.

[166]) L. c. pg. 66, 67.

gnonu. Jménem jich předložil papeži články mistr písma Klenkoth.

Zástupce farářův u pražské konsistoře, Jan Pecník, marně mezitím se namáhal, aby Milíč byl donucen odpověděti na žaloby, které proti němu a jeho druhům faráři podali ke konsistoři. Milíč a jeho zástupci jednali zcela správně, ježto pře mohla se týkati jen Milíče a faráře od sv. Štěpána a nikoli také ostatních farářů. Písemné prohlášení Milíčovo v tomto směru nazýval však Pecník frivolním a neplatným a žádal, aby přes to byl Milíč přinucen farářům odpověděti, ježto prý žádost farářů je rozumná a oni žádají věci, na právu spočívající a spravedlnost nikomu se odpírati nemá.

Byly stanoveny nové a nové termíny, ale Milíč se svými přáteli vytrval na stanovisku, které zaujali. Jan Pecník chováním tímto pobouřen, žádal, aby Milíč byl odsouzen za své nepřítomnosti.[167]) Taková byla asi situace koncem prosince 1373 a počátkem roku 1374.

Kromě toho vypukl současně spor mezi faráři od sv. Štěpána a od sv. Filipa a Jakuba o to, v obvodu které farnosti vlastně leží kaple Jerusalémská. Podnětem tohoto sporu byla ta okolnost, že Milíč uspořádal o vánocích ve své kapli koledu a její výtěžek odvedl v penězích faráři od sv. Filipa a Jakuba Václavovi, jak se tento veřejně prohlásil před soudem arcibiskupovým dne 17. února.[168])

V tom však už v záležitosti Milíčově nadešel úplný obrat, a to zakročením samé kurie římské.

Bulla papežova. Články pražských farářů.

To, z čeho faráři obviňovali ve svých artikulech do Avignonu poslaných Milíče, bylo takového rázu, že u kurie římské vzbudilo značné znepokojení i podivení. Znepokojení proto, že artikule a podání je provázející stavěly Milíče do takového světla, v němž se jevil jako člověk nebezpečný církevní kázni a řádu, jako bludař a kacíř, jehož učením byla nakažena církevní provincie pražská i její sou-

---

[167]) Srv. l. c., pg. 71, 73, 75.
[168]) L. c., pg. 77.

sedství na severovýchodě. Podivení pak proto, že vrchní církevní úřadové čeští o čemsi podobném zprávy žádné nepodali, a tak se při nejmenším musili jeviti jako nedbalí v péči o čistotu učení a zachování kázně.

V článcích pražských farářů, jejichž doslovný překlad podáváme,[109]) bylo na Milíče žalováno:

„Předně, že měl za to a tvrdil, že l. páně 1366 Antikrist se narodil a protože téhož mínění vzdáti se nechtěl, byl panem Janem, arcibiskupem pražským, uvězněn.

Rovněž že učil a veřejně kázal, že všickni, kdož kupují jakoukoli obec, jsou zatraceni, a že ti, kdož kupují vesnice neb kterékoli věci a prodávají je dráže, měli by býti z chrámu vyhnáni a ze společnosti věřících vyloučeni.

Rovněž že platy kněží, jež mají na domech a také na vinicích, třeba považovati za lichvu.

Rovněž že každý člověk jak právem tak nutností spásy jest vázán každý den aneb aspoň dvakrát v témdni přijímati svátost těla Kristova. A tak někteří lidé následkem onoho kázání dospěli k takové pošetilosti, že také někteří na svátek Narození páně třikrát přijímali a přijímati chtěli, tvrdíce, že, je-li dovoleno kněžím téhož dne třikrát sloužiti mši, také jim je dovoleno třikrát svátost těla páně přijímati, dodávajíce, že jako kněží jsou ke konání bohoslužby posvěceni zevně, také oni sami jsou posvěceni vniterně ku trojímu přijímání svátostí páně téhož dne.

Rovněž že některým za pokání ukládali (Milíč se svými druhy. Pozn. spis.), aby buď každodenně, neb i, a to nejméně, dvakrát za týden přijímali.

Rovněž že na místě nevěstince zbudoval chrám, jejž Jerusalémem pojmenoval, a tamže jednu kongregaci žen-nevěstek zavedl, kteréžto nevěstky zvláštním ženským oblekem na způsob klášterního přioděl, stal se jejích superiorem a je pod nejpřísnější klausurou držel, tak že kdykoli z nich některá z domu onoho bez jeho zvláštního svolení vyšla, hned ji jako superior uvěznil a jí nad to zvláštní trest za takový přečin uložil, jakož i ji sám metlami za pokání bil a také těmže ženám každodenně přijímání

[169]) Jsou zachovány v rukopise archivu kapitoly pražské, sign. I. 40, 142, a vydány Palackým ve Formelbücher, II., str. 183—4. Týž historiograf otiskl jejich německý překlad ve svém spisku Die Vorläufer des Husitenthums, str. 39—43.

podával tvrdě, že těmto ženám třeba dáti přednost přede všemi posvátnými pannami. Tamže také zřídil jakousi kongregaci kněží, kterým dal zvláštní šat a řád nový uložil, jejž pojmenoval řádem života apoštolského.

Rovněž že tutéž kapli, kterou vystavěl, chtěl a chce povýšiti na chrám farní a za souhlas k tomu povýšení žádal pražskou kapitolu a ve své žádosti nový řád a dům nahoře řečený, místo literátů, uvedl. Ale poněvadž kanovníci a kaplani v tom s ním souhlasiti nechtěli, povstal a veřejně kázal, že v papeži, kardinálech, biskupech, praelátech a jiných kněžích není žádné pravdy, a že nikdo z nich nepřivádí na cestu pravdy, že však sám se svými stoupenci káže pravdu: a pro to že všichni praeláti a plebáni jsou ničemní a že jim nelze v ničem věřiti.

Rovněž, když mu praveno bylo, že pro onu kongregaci kněží a žen společně žijících a pro vynalezení nového řádu proti ustanovení svatých kanonů a zvláště oné Extravaganty papeže Jana, která začíná „Svatá Římská", je z církve vyloučen: odpověděl, že kdyby jej vyloučil papež, bude se hájiti císařem.

Rovněž že veřejně kázal, že nikdo svobodná umění studovati nemá, jinak, že všichni, kdyby umění studovali, smrtelně hřeší. A tak do té míry lid proti studentům svobodných umění popudil, že oni studenti nejen v nenávist lidu upadli, ale i jako kacířům jim klnuto bylo.

Rovněž že slušný a počestný oděv ženský zakazuje a zavrhuje pokud na něm jest, by měl (sic!). A na dotvrzení svého mínění kteréhosi dne, když kázal a spatřil jednu z panen sedící s ozdobou či vínkem na hlavě při jeho kázání, ihned přistoupil a té panně ozdobu či vínek s hlavy veřejně s násilím strhl a roztrhav jej na kousky po zemi rozházel.

Řekl také, že vykonal mnohem více, než Kristus, ježto prý dle svého domnění více lidí, než Kristus, obrátil. A cokoli ze svých úmyslů a bludů dle své vůle provésti nemůže, to rukou knížat a mocí ramene světského provádí, a svým bludným vábením nad to popuzuje je proti stavu všeho kléru.

Kázal také se svými: že žádný kněz nemá nic vlastního míti a že by vše měli míti do spolku." —

Články těmito očerněn Milíč u římského dvora nad uhlíře, poznamenává neznámý životopisec Milíčův.[170])

Předložení artikulů pražských farářů papeži mělo za následek, že tento vydal dne 13. ledna 1374 několik bull, a to k arcibiskupovi pražskému, biskupům vratislavskému, litomyšlskému a olomouckému. Vedle toho psal současně i císaři Karlovi.

Bulla k arcibiskupovi [171]) a biskupům oznamovala, že papeži dostalo se od věrohodných lidí zpráv, že „jakýsi kněz Milíč, kdysi pražský sakrista, pod rouškou svatosti obléknuv ducha zpupnosti a opovážlivosti a přijav úřad kazatelský, mnohé bludy nejen opovážlivé a nehodné, ale i kacířské a rozkolnické a spolu velmi pohoršlivé a nebezpečné věřícím a zvláště prostým“ veřejně kázati se opovážil, že některé osoby obojího pohlaví ke své sektě, kterou založil, a do ohavných bludů na škodu katolické víry a na potupu církevních zákonů, svedl. Dále vyjádřuje papež lítost a podiv nad nedbalostí arcibiskupovou a jiných biskupů a inkvisitorů, že proti Milíčovi a jeho soudruhům — ač-li jest pravda, co papeži bylo doneseno — dle své povinnosti nezakročili, a vyzývá arcibiskupa a biskupy, aby se o celém případu bedlivě informovali a pak dle předpisů kanonických zakročili. Jako prostředek k vyvrácení bludů Milíčových doporoučel papež vyslání zkušených kazatelů řeholních i světských. Bylo-li by třeba měli se biskupové obrátiti o pomoc k rameni světskému. S bullou odeslal papež zároveň opis artikulů podaných pražskými faráři.

Zároveň o svém kroku zpravil papež také císaře Karla IV. a žádal jej jakožto horlitele za víru katolickou, aby arcibiskupovi a biskupům při jejich zakročení proti Milíčovi byl nápomocen, jestliže jej za to požádají, „aby království tvé a země tvá“ — praví papež — „od takových skvrn rychle a úplně byla očištěna a (jakož tomu bylo až dosavad) setrvaly ve světle víry“.[172])

---

[170]) Prameny . . ., I., 424.

[171]) Zachována v originále v archivu kapitoly pražské, I. 40, fol. 336 b. Otiskl Palacký, Formelbücher, II., str. 182, nro 225.

[172]) Bulla otištěna v Raynaldi Annales ecclesiastici, Tomus XVI., pg. 526.

Odvolání Milíčovo k papeži. Cesta do Avignonu.

Když bulla papežská došla do Prahy, vyvolala v kruzích církevních veliké vzrušení. Zvláště arcibiskup byl událostí touto dotčen velmi nepříjemně. Milíčovi, jakkoli sám byl obžalovaným, nezbývalo jiného, než aby sám arcibiskupa těšil. „Ctihodný otče," řekl mu Milíč, „neračte se proto mrzeti; jakkoli obžalován jsem pro mnohé věci u dvora římského, důvěřuji pevně v boha, že pravda vysvitne nad slunce jasněji a že ji žádná lež zatemniti nedovede."[173])

Ale důvěra, kterou měl Milíč ve spravedlivost své věci, nemohla zastaviti vyšetřování, jež dle příkazu papežské bully bylo proti němu zavedeno. Poněvadž Milíč žalobou pražských farářů byl uvržen v podezření kacířství, byla záležitost postoupena pražskému inquisitorovi, jenž obdržev rovněž v bulle výtku nedbalosti, hleděl nyní pravděpodobně postupovati s dvojnásobnou horlivostí. Netrvalo dlouho a od úřadu inquisičního vydána na Milíče obsílka. V tu asi dobu povstali také články, v nichž tuším theolog úředně pověřený pokoušel se o vyvrácení jednotlivých thesí, z nichž byl Milíč obviněn v žalobě pražských farářů.[174]) Milíč znal svou situaci velmi dobře a netajil si, že bude lépe, když proces svůj přenese přímo ke kurii římské do Avignonu.

---

[173]) Prameny . . ., I., 425.

[174]) Uveřejnil je Palacký ve Formelbücher, II., pg. 184—6. V překladu znějí takto: Artikule vysvětlující proti témuž Milíčovi (následují v rukopise kapitolním [I.. 40] ihned po článcích pražských farářů), kanovníku pražskému, kacíři: Především týž Milíč jakožto kníže temnosti přetvořuje se v anděla světla, rouchem ovčím přikrývaje krvelačnost vlka a chytrost lišky a pod sladkostí medovou jed, pod rouškou svatosti čili pokrytectví více doleji psaných článků bludných, nepravých, opovážlivých, rozkolnických a kacířských v církvi svaté jako koukol v pšenici nasel. Kterýžto jako kanovník pražský vzdav se praebendy i kanonikátu a řka, že by chtěl v duchu pokory sloužiti pánu, nechtěl přece vstoupiti do žádného řádu svatou římskou církví schváleného, ale jako nevzdělaný, lesní divoch, neučený ve svatém písmu, přijal na se úřad kazatele, nikoli doktor, poněvadž nesluší doktorům učiti a tvrditi dole jmenované nebezpečné články, jimiž věřící Kristovy svedl a prosté vtáhl do svých bludů.

Předně leta páně 1366 kázal, že Antikrist se narodil, pročež byl tehdy ctihodným otcem panem Janem, arcibiskupem kostela pražského, do vězení vsazen, kterýžto článek byl opovážlivý, poněvadž se nedal svědectvím svatého písma, ani potřebnou samozřejmostí dokázati.

Po druhé po svém propuštění z vězení kázal tentýž Milíč, že kdo by kupoval platy z nějaké obce, nalezá se na cestě k zatracení. Kte-

Učinil tedy veřejným notářem před generálním vikářem, officiálem a inquisitorem a pak i veřejně v chrámech sv. Jiljí a sv. Havla při kázání za velikého účastenství posluchačstva odvolání k papeži a připravoval se ihned na dalekou cestu. Už v prvé polovici března opustil Milíč Prahu — tentokráte naposled.

Jeho přátelé opatřili jej na cestu všemi potřebami v té míře, že ač měl ve svém průvodu čtyři jezdce, mohl vedle vydržování jich udíleti dle svého srdce chudým hojné almužny, a to, aniž by čekal, až za to bude požádán, ale jakmile spatřil na cestě člověka, jenž se mu zdál býti chudobným, vysílal svého žáka Jakuba, by se ho zeptal, zdali by nechtěl přijmouti almužnu. Na cestě do Avignonu jej doprovázel jistý Vlach z Lombardska; Milíč se mu odměnil velmi štědře. Když po příchodu do Avignonu se chtěl vrátiti do vlasti, rozdělil Milíč všecky peníze, jež mu ještě zbyly, na pět dílů, načež jeden díl a koně, na němž Vlach seděl, mu dal za odměnu. Když Milíč konal cestu do Avignonu, byla právě doba postní, kdy ukládají se kněžím delší modlitby. Milíč nedbal námahy cesty a vykonal svoji povinnost velmi nábožně. Rovněž každodenně s jedinou pouze výjimkou, sloužil Milíč mši.

Od své dobročinnosti neustal ani v Avignonu. Právě jako na cestě i tu rozdával almužnu, pokud mohl, soudruhům z Moravy, kteří s ním bydleli v jednom domě, dával,

---

režto tvrzení jest nepravé a bludné, kdyžtě zákon boží, kanonický i světský, dovoluje a schvaluje bráti plat z obcí, měst, hradů, vesnic a ze služebností lidí a důsledně také jest dovolen jeho kup a prodej.

Po třetí chtěje proto popuditi lid proti stavu veškerého kléru učil, že všecky platy kněží, jež mají na domech a vinicích, třeba považovati za lichvu. Kterýžto výrok jest nepravý a bludný, poněvadž zákon boží dovoluje, ba přikazuje, dávati platy desátkové sluhům božím a levitům z vinic a za kterékoli práce spravedlivé. Takovými a podobnými platy za úchvaly kanonických předpisů jsou beneficia církevní nadána a patroni, zakládající chrámy, kláštery a jiná beneficia, dovoleně si vyhrazují z oněch chrámů, klášterů a beneficií platy, kterézto platy se vším majetkem řečených patronů dovoleně se prodávají a kupují. Podobně i všecky služebnosti, jež se prodávají a pro něž platy se zvyšují, byly by dle tohoto učení nedovolené, proti čemuž však stojí zákon boží, kanonický i světský.

Za čtvrté učil tentýž, že každý člověk z nutnosti spásy při nejmenším dvakrát za týden přijímati má svátost těla páně. Kterýžto výrok jest bludný a odporný ustanovení přesvaté církve a učení svatých doktorů, jak dosti patrno ze spisů a každodenní praxe, jíž učí svatá církev boží. A dle toho bludu někteří prostí lidé chtěli přijímati a také

dokud měl, týdně jeden zlatý. Chudí vycítili brzo jeho dobrotivé srdce a provázeli jej na pochůzkách jeho Avignonem v zástupech.[175]) Ba i později ještě, když už nemocen na lůžku ležel, a dostalo se mu daru nějakého, posílal chudým almužnu.

Když se Milíč objevil u dvora papežského, dovedl snadno svým osobním vystoupením rozptýliti mračna předsudků, jež se proti němu nakupila následkem žaloby odpůrců. Kouzlo jeho osoby osvědčilo znovu svoji sílu, všecky dovedl si získati, i protivníky. Mluvil s mistrem Klenkothem

---

přijímali v den narození páně třikrát svátost oltářní, pravíce, že jsou vniterně posvěceni jako kněží zevně ku přijímání eucharistie.

Za páté kázal týž, že kdokoli by dráže prodával, než by koupil, vydává se v nebezpečí zatracení. Tento výrok jest bludný a nepravý, poněvadž obchodování, pokud se děje bez podvodu, dovoleně se děje s povinným užitkem prodávajícího, jenž z toho žije, také někdy pro okolnosti času a místa a pro nebezpečí, jemuž se vystavuje prodávající převážeje věc s místa na místo, věc dráže se prodává, než byla koupena, jak svatí doktoři stanovili a zákony kanonické.

Za šesté učil týž, že nikdo nemá studovati umění svobodných, ježto prý jich studium jest hříchem smrtelným; a tak popudil lid proti kléru do té míry, že studenty a profesory svobodných umění nazýval kacíři. Tento výrok jest bludný a nebezpečný a příležitost mnohých kacířství, poněvadž, jak píše Jeroným ve výkladu epištoly k Titovi a uvádí se v Kanonu v distinkci třetí: Jestliže by někdo z křesťanů neznalý mathematiky a filosofie disputovati měl proti mathematikovi a filosofovi, může (studium takové) býti k užitku a dokazuje totéž příkladem Danielovým a druhů jeho i Mojžíšovým, kteří vědy Chaldejských a Egypťanů studovali. Totéž plyne z Glossy interlinearní na II. kap. Levitika, kde se dovozuje, že základy věd a jiné věci, jež filosofové vynalezli, slovu božímu jsou potřebny a uzavírá, že třeba učiti se umění, aby potom písmo jakoby za jejich přísluhy bylo vykládáno (postea scriptura quasi in ministris proferatur). Rovněž Augustin ve XIV. knize o Trojici, kap. I. a v knize XVIII. o Městě božím, kap. 52, kde o uvedeném bludu praví Augustin, že jest jakýmsi druhem pronásledování církve, ježto zapovídá studium umění a plyne to z postupu všech učitelů, kteří o písmu jednali za pomoci svobodných umění.

Po sedmé týž Milíč, když vykonal čin, jejž třeba považovati za dobrý, některé veřejné hříšnice ku pokání veda, jim kostel a bydliště na místě, kde hřešívaly, buduje, se zdánlivě dobrým činem kvas fariseů, jenž všecku podstatu ctnosti pronikl, spojil. Podávaje ženám zmíněným každodenně tělo Kristovo, řekl, že jim třeba dáti přednost přede všemi posvátnými pannami; kteréžto tvrzení jest horší než kacířství Jovinianovo, jenž praví, že ty, kdož uzavřeli manželství, nikoli neprávem, třeba na roveň postaviti s pannami, pročež sv. Jeroným proti témuž kacíři Jovinianovi uzavírá, že jak vdovám, tak manželství (uzavřevším?...) (Ostatek chybí.)

[175]) Prameny ..., I., 425, 426.

a setkání učinilo na tohoto veliký dojem. Přišel tak klidně a s takovou důvěrou, aby se zodpovídal. A po nějakém hněvu, či záští, jež by bylo platilo nepřátelům, nebylo ani potuchy.

Vedení pře Milíčovy svěřeno kardinalovi Albanskému a tento osvědčil vůči obžalovanému právě takovou blahovůli jako před sedmi lety v Římě.

Milíč při rozprávce s kardinálem mohl klidně poukázati, že některé články pražských farářů jsou zcela bezpodstatny. Záležitost týkající se příchodu Antikristova byla dávno vyřízena, výtka, že založil nové kongregace kněží a žen, byla neoprávněna, obvinění, že si rouhavě připisoval větší zásluhy, než Kristus, bylo očividně vymyšleno. Žaloba, že ty, kdož by kupovali vesnice, považuje za zatracené a že ty, kdož prodávají dráže než koupili, chce míti vyloučeny z církve, mohl prohlásiti za přehnané a podobně i tvrzení, že platy odváděné z domů a vinic kněžím považuje za lichvu, a že by kněží neměli míti nic vlastního, ale vše do spolku. Překroucením skutečnosti mohl nazvati výtku, že chce proti papeži se brániti císařem, že studium svobodných umění považuje za hřích, jakož i že zakazuje ženám nositi počestné šperky a ozdoby, že v praelatech a kněžích není žádné pravdy.

Litovati třeba, že se nedochoval protokol o výslechu Milíčově. Byli bychom zpraveni authenticky o stanovisku jeho vůči artikulům pražských farářů. Nelze si představiti, že by Milíč, jenž tolik toužil po pravdě, byl lhal neb užíval slov dvojsmyslných, aby od sebe odvrátil nebezpečí odsouzení. I přes nedostatek písemných zpráv můžeme si představiti Milíče, jak přímo a upřímně vyslovil své mínění o věcech, jichž se týkaly články farářů. V pojednání o názorech Milíčových pokusíme se vyložiti, jaké asi pravděpodobně v inkriminovaných bodech Milíč názory měl. Prozatím podotýkáme jen, že kardinal nenalezl příčiny, proč by proti Milíčovi dále měl zakročovati, a zvláště též proto, že i mistr Klenkoth své mínění o Milíčovi změnil úplně. Byv předvolán od kardinála, prohlásil, že nic zlého na Milíčovi neshledává a že pouze k písemnému vybídnutí kteréhosi pražského faráře články papeži předložil. Milíč tedy zvítězil.[176])

---

[176]) L. c., 426.

Zevnějším pak projevem vítězství Milíčova bylo, že byl pozván kázat o letnicích před kardinálem Albanským, načež při hostině vykázáno mu čestné třetí místo po boku kardinalově.

Za krátko na to roznemohl se mistr Klenkoth. Milíč jenž nebyl schopen chovati v srdci hněv, modlil se vroucně za jeho uzdravení a k témuž vybízel i své přátele. Když pak mistr zemřel, oznámil Milíč dojemnými listy jeho smrt císaři Karlovi i arcibiskupovi pražskému. Významný jest zvláště počátek listu. Milíč píše: „Jasnosti vaší oznamuju, že jeden z těch, kteří jeviště vší ctnosti a podobu krásy království Českého pomlouvajíce mne zatemniti hleděli, z tohoto světa vykročil, totiž mistr Jan Klenkoth, jehož duše kéž jest u boha!“ [177]) Milíčovi jsou Čechy jevištěm vší ctnosti a ti kdož viní jejich příslušníka z kacířství, dopouštějí se na nich křivdy. Vidíme tu v zárodku husitský názor, dle něhož jest národ český přesvatým národem českým; viní-li kdo člena jeho z kacířství, jest to urážkou národa celého. —

Milíčova smrt.

Milíčovi nedostalo se již štěstí spatřiti svoji vlast.

Sebezapírání, nadlidská práce, těžké starosti a neustálé vzrušení a rozčilování podťaly kořeny jeho života.

Kázání o letnicích v Avignonu (21 kv.) bylo jeho kázání poslední.

Myšlenka na smrt nebyla Milíčovi hrozná. Věřil, že za jejími branami dostane se mu rozluštění všech záhad, věčného radostného pokoje, štěstí plynoucího ze spojení Kristem.

Vidina tato udržovala Milíčova ducha čilým až do posledního okamžiku. Tělo jeho kleslo již na lůžko, ale mladistvá svěžest a zimničná chuť a touha po práci ho neopouštěly ani tu. Rozjímal a diktoval. Dvěma dopisy dva dny před smrtí rozloučil se s pány z Rožmberka a kardinálem Albánským. Rožmberky citáty z písma povzbuzoval ke skutkům nábožným a kladl jim na srdce, že vše kolem nich jest pouhé nic. Dopis zaslaný kardinálovi Albánskému

---

[177]) L. c., 427.

dojal tohoto nesmírně. Četl jej takořka s nábožnou úctou a se slzami, ukazoval jej, řka, že třeba bratr jeho Urban zázraky se skvěl, Milíč by před ním měl býti za svatého prohlášen.[178])

A přece slovo, které kanonisuje, se neozvalo.

Proroci se nekanonisují, ale kamenují. M. Matěj z Janova ukázal správně úděl, patřící Milíčovi, těmito slovy: „Běda vám, vy zákonníci a pokrytečtí fariseové, kteří stavíte prorokům hroby a pomníky okrášlujete spravedlivých, pravíce, kdybychom byli žili za dnů otců svých, byli bychom se nestali vinni krví proroků. A ejhle, já posílám k vám proroky, mudrce a zákonníky, a vy některé z nich usmrcujete, jiné křižujete a jiné v chrámích svých bičujete, a od města k městu je pronásledujete. Smrt spravedlivých přijdiž na vás.“ [179])

Milíč zemřel, jak praví neznámý jeho životopisec, na den sv. Petra apoštola r. 1374.[180])

Historikové jsou v rozpacích, zda se tu myslí na den 29. června, či prvého srpna. Kloní se spíše k názoru, že to bylo dne 1. srpna.[181])

Když o úmrtí velikého muže došla do Prahy zpráva, nastalo tu veliké pohnutí.[182]) Jeho přátelé naplněni hlubokým žalem, jeho nepřátelé jásali a s lepší nadějí na dobrý zdar pokračovali v potlačování ideí Milíčových pronásledováním jeho žákův.

Pronásledování žáků Milíčových.

Jak už výše jsme pověděli, směřovala akce pražských farářů nejen proti Milíčovi, ale i proti jeho žákům.

Po vůli farářů zakročili generální vikářové proti těmto už počátkem r. 1374, tedy po zaslání článků žalobních

[178]) L. c., I., 428, 429.

[179]) L. c., 436.

[180]) L. c., 429.

[181]) Tomek, Dějepis Prahy, III., 311. — Novotný, Lidová čítanka moravská, str. 96. — Mínění tohoto se nikterak nechci dotýkati, ale není třeba proto, že se nepraví v textu, že Milíč zemřel na den sv. Petra a Pavla, mysliti ihned na 1. srpen. Den 29. června spíše se připočítával Petrovi, kdežto den 30. června Pavlovi.

[182]) Prameny . . ., I., 429.

proti Milíčovi do Avignonu a ještě před dojitím bully papežské ze dne 13. ledna.

Vyšetřování se dálo celkem se zřetelem na obsah článků žalobníků Milíčových. Zajímavý jest už výslech kněze Václava z Klatov, předsevzatý dne 2. ledna 1374. Musil pod přísahou odpovídati na otázky předložené, při čemž, byv otázán, zda slyšel odpovědi žen v kapli Máří Magdalény v Jerusalémě, odpověděl, že ano a to se svolením plébána od sv. Filipa a Jakuba. Na otázku, zda jim podával přijímání, odpověděl, že ano. Další otázkou mělo býti zjištěno, jak často přijímání podával, zda jednékaždé každodenně. Václav odpověděl, že nikoli každodenně, ale že třem či čtyřem ženám podával tělo Kristovo třikrát v témdni. Nejzajímavější otázka však týkala se toho, kdo jej k tomu navedl. Vyslýchaný kněz přiznal, že tak činil z návrhu Milíčova, jenž ho o tom poučil na základě výroku sv. Augustina, dle něhož se prý tak může díti každodenně.[183]) Dne 13. ledna povolán k výslechu oltářník od sv. Havla Jan, jenž se přiznal, že slyšel zpovědi žen v Jerusalémě.[184]) Ve výslechu pokračováno pak v důsledcích bully papežské i po odchodu Milíčově do Avignonu. Počátkem druhé polovice měsíce března souzen byl kněz František z Benešova, snad týž, o němž již výše zmínka se stala. Žalovali naň totiž minorité prostřednictvím bratra Matěje, lektora u sv. Jakuba v Praze, že prý řekl že menší bratří v Benešově káží nerozumné odpustky, že nemají oprávnění ku zpovídání, že řeholníci jsou svůdci, že prý vyzýval lid k modlitbě za Milíče, jenž právě na cestě do Avignonu se nalézal, nazýval ho mužem svatým, jenž bojuje za katolickou víru, a že podával v Benešově přijímání. Na tyto obžaloby prohlásil kněz František, že řekl že, kdo by kázal nerozumné odpustky, zle činí, dále že řekl, že bratří nemají jiné právomoci ku slyšení zpovědi, než tu, která jest jim církevními zákony dána; popřel úplně článek, jenž mu kladl za vinu, že řeholníky nazýval svůdci. Pokud se týče Milíče vyzýval prý pouze k modlitbě za Milíče, aniž by jej byl nazýval mužem svatým. A ohledně podávání přijímání v Benešově doznal pouze že je podal jen jednou a to pouze jediné ženě. Prohlásil také, že od vydání „rozkazu a ustanovení“, totiž — jak se domníváme — od

[183]) Tadra, Soudní Akta konsistoře pražské, I., str. 72.
[184]) L. c., str. 73.

té doby, co bylo zapovězeno kázati těm kněžím, kteří k tomu nejsou zavázáni svým úřadem, anebo, kteří za tím účelem nedosáhli povolení arcibiskupova, nekázal jinde, než v Benešově.[185]) Přes to gen. vikářové Jenec a Jan mu zakázali veškero kázání v arcidioecesi pražské, ba nařídili mu ji opustiti na tak dlouho, dokud by jemu arcibiskup potřebné dispense neudělil.[186]) Současně dostal laik Bohuslav z Křečovic rozkaz, aby se do tří dnů vystěhoval z Jerusaléma, jinak že bude stižen kletbou.[187])

Mimo to úřad inquisitorský v Praze zabýval se stále záležitostí Milíčovou a inquisitor Johlin předvolal (25. kv.) kraječe suken Machutu a tázal se ho, zda chce vypovídati v záležitosti Milíčově. Machuta odpověděl, že by sice byl ochoten vůli inquisitorově vyhověti, ale že se bojí pražských konšelů, kteří zakázali vypovídati před inquisitorem, leč toliko před generálním vikářem. Inquisitor vyžádal si od Machuty písemný průkaz o tom.[188]) Z tohoto posledně uvedeného fakta můžeme usuzovati, že Milíč měl mezi pražskými konšely oddané stoupence.

Dne 16. června 1374 konána byla synoda duchovenstva pražské arcidioecese. Záležitost Milíčova a jeho stoupenců zavdala podnět ku kroku, jímž mělo býti čeleno nepohodlným kazatelům. Ježto dřívější nařízení arcibiskupovo omezující svobodu kázání neukázalo se býti dosti vydatným, bylo nyní slavně prohlášeno. Příslušný kanon o kazatelích zní v překladě takto: Mimo to jsou někteří, jímž z úřední povinnosti neb výsady to nepřísluší, kteří však úřad kazatelský si osobují proti naučení apoštolovu, jenž praví: nebudou kázati, leč budou-li vysláni; jejichžto kázání jak nebezpečno bylo prostým, nejen písma svědčí, ale i zkušenost, účinná učitelka, ukazuje. Aby tedy srdce prostých neprozřetelným kázáním takových v budoucnosti nebyla urážena: stanovíme, aby napotom se nikdo neopovažoval (kázati) leč by dříve si od nás neb našich vikářů dovolení vy-

---

[185]) Zákaz takový byl prohlášen na synodě dioecesní konané dne 16. června, ale z výpovědi kazatele Františka plyne, že zákaz tento byl dán už dříve a na zmíněné synodě opětován. Srv. Höfler, Concilia Pragensia, 18. — Tomek, Dějepis Prahy, III, 313.

[186]) L. c., str. 80, 81.

[187]) L. c., str. 81.

[188]) L. c., str. 88.

žádal a dosáhl, jinak těm, kdož by bez listiny naší kázati se odvážili, po předchozím kanonickém napomenutí tímto listem vstup do chrámu zakazujeme. Plebáni pak, kteří by takovým bez vysvědčení ve svých chrámech kázati dovolili, za každé jednotlivé připuštění budou potrestáni pokutou patnácti grošů, jež vybrány budou zúplna od arcijáhna." [189])

Ustanovení toto nás poučuje, jak církevní autorita staví se proti reformačnímu hnutí českému hned v jeho počátcích. A stanovisku, jež právě zaujala, zůstane věrna i v budoucnosti. Nesnáší se se samostatným myšlením českého lidu, jenž dospěl a nechce dále poslouchati poručníka. A to bylo v čas, kdy v Praze již měli nepochybně zprávy o tom, jak Milíč, jenž ono hnutí vyvolal, v Římě skvěle obstál.

První, kdo z kněží po skončení synody byl vyslýchán, byl farář Jaroměřský Mikuláš. Výslech týkal se jeho kázání v Praze a v Kladsku. Před výslechem dne 23. června byl farář nejprve vyzván, aby se zavázal pod přísahou, že bude mluviti plnou a pouhou pravdu. Farář k vyzvání tomu odpověděl generálnímu vikáři, radí-li se mu to a je-li to spravedlivo, že bude přísahati. Na to prohlásil vikář: nejsem vám povinen raditi, ježto jste vázán přísahati. Tu farář žádanou přísahu složil. Otázán byv, v kterém kostele kladském kázal, odpověděl, že v klášteře kanovníků řeholních. Na otázku, zda kdy ve své řeči jmenoval Milíče, odpověděl, že nikoli. Když se ho vikář otázal, zda mluvil v kázáních o pražském arcibiskupovi a praelatech kostela pražského, pravil, že vyzýval lid, by se modlil k bohu, aby dobří biskupové stali se lepšími, a zlí aby se polepšili. Mezi jiným řekl že, bude-li se líbiti arcibiskupovi, bude kázati, pakli ne, že nikoli. Také se nepamatoval, zda nekázal o praelatech tohoto království. Na otázku, zda někdy kázal o ozdobách ženských, odpověděl, že nekázal v Kladsku, ale v Praze, a to dobře, že všecky ženy, jež nosí perly a zlato mimo přinucení, špatně jednají, bez rozdílu, zda dobře či špatně žijí. Když mu byla předložena otázka, zda kázal, že se má tělo Kristovo přijímati denně, odpověděl, že ne, ale že radil, že třeba přijímati vícekráte za rok. Byv otázán, zda kdy na kázání neb jinde řekl, že se Milíčovi děje křivda, odpověděl, že řekl ne sice na kázání, ale soukromě, že artikule proti

[189]) Höfler, Concilia Pragensia, pg. 18.

Milíčovi podané nejsou pravé. Výsledek výslechu byl prozatím ten, že generální vikář přikázal Mikulášovi, aby se z Prahy nevzdaloval, dokud by neprohlásil své mínění o článcích proti Milíčovi. Podruhé byl farář Mikuláš zavolán před generálního vikáře dne 1. července, kdy mu bylo přikázáno, aby pod trestem vyloučení z církve pozítří předložil listinu, jež mu prý od vikářů byla vydána a zároveň byl suspendován s kazatelství. Dne 3. července nařídil mu gen. vikář, aby nazítří Prahu opustil na dobu jednoho roku a nevracel se po ten čas sem bez přivolení arcibiskupova. Vedle toho dal mu vikář napomenutí, aby neutrhal na cti praelatům neb komukoli jinému, ať veřejně nebo v soukromí, jak prý byl zvyklý činiti při svých kázáních. Při této příležitosti byl přítomen také inquisitor Johlin.[190]) Pro faráře, jenž, tuším, za účelem studií dlel v Praze, byl to trest dosti krutý.[191])

V pátek na to, dne 7. července, stál před pražskou konsistoří kněz Mikuláš z Nového Jičína. Na otázku vikářovu zda se kdy ve svých kázáních dotkl biskupů neb praelatův, odpověděl, že řekl, že někdy praelati a biskupové svěřují duchovní správu nad mnoha tisíci lidmi takovým, jimž by sotva kdo svěřil pět hrušek. Byv otázán, zda něco kázal o Milíčovi, řekl, že pravil na kázání: dobré děti, proste boha za Milíče, aby mu pomáhal, v čem je spravedliv, a v čem není spravedliv, aby ho potrestal. Tázán dále, zda snad druhové jeho něco kázali o této věci neb o jiném, co by se nehodilo před lidem, odpověděl, že neví nic jiného, než že jistý jeho soudruh jménem Štěpán z Moravy, snad z Kroměříže,[192]) kázal: dobří lidé, slyšel jsem, že Menší bratří říkají, že papež poslal sem do dioecese pražské proti Milíčovi osm bull; dobří lidé, nevěřte jim, jelikož je ustanoveno, že nikdo nemá věřiti listům papežským, dokud se jim nedostalo schválení od arcibiskupa, a proto jim nevěřte, dokud neuslyšíte od arcibiskupa. Konečně na dotaz vikářův sdělil, že mimo Štěpána má ještě dva soudruhy, z nichž jeden slove Jan a druhý Mikuláš. Generální

---

[190]) Soudní Akta . . ., I., pg. 90, 91, 92.

[191]) Tomek, Dějepis Prahy, III., 313.

[192]) Pravděpodobně týž, jenž byl služebným duchovním Milíčovým·

vikář mu zapověděl vykonávati funkce kněžské a přikázal mu by se vrátil do své dioecese olomoucké.[193])

Kazatel v Nové Plzni Milota při výslechu dne 14. července se přiznal, že věděl, že bylo zakázáno kázati těm, jimž to nepřísluší z povinnosti úřední neb z privilegia a že kázal, že nikdo nemá si voliti místo pohřbu mimo svoji farní osadu leč na smrtelné posteli a za přítomnosti kněze následkem čehož vikář arcibiskupův zapověděl mu kázati.[194]) Téhož času suspendován byl s kazatelství kněz Mikuláš z Hvozdnice. Byv otázán, zda kázal o Milíčovi, odpověděl, že když lidé reptali k vůli článkům proti Milíčovi, jež papež se svou bullou poslal, řekl: nestarejte se o to, dokud praelati o tom nerozhodnou.[195])

Dne 19. července byl vyslýchán kněz Jan z Nové Plzně. Byl tázán především, zda nemluvil na kázání o biskupech a praelatech vůbec neb o někom z nich zvláště, odpověděl že se nepamatuje. Jak s ním naloženo, není poznamenáno.[196])

Ježto dne 10. července došlo generalního vikáře Jana psaní od Milíče,[197]) domníváme se, že vrchní církevní úřad pražský byl dobře zpraven o tom, jak Milíč v Avignonu pochodil. To však nezměnilo stanovisko konsistoře pražské vůči směru opravnému zahájenému Milíčem. Ba nepřízeň tato patřila i teď, právě tak jako dříve, především samému Milíčovi. Nedivili bychom se, kdyby vrchní církevní úřad byl zakročil proti skutečným přehmatům stoupenců Milíčových. ale to přes úspěchy, jež sklidil Milíč u kurie římské, učinil krok, jenž nepřímo musil přispěti k tomu, aby na Milíčovi i dále tkvělo podezření z bludařství a kacířství, a aby tak nejen on sám, ale i hnutí jím vyvolané byli v očích lidu skompromittováni. Poznání, že duch Milíčův naplnil četné kněze české i moravské, ponoukalo k horlivosti tím větší.

Na den 19. července svolána do refektáře dominikánského kláštera u sv. Klimenta schůzka pražských farářů, praelatů mistrů a jiných duchovních. Ve shromáždění tomto

[193]) Soudní akta . . ., I., pg. 92, 93.

[194]) L. c., 93.

[195]) L. c., 94.

[196]) L. c., 95.

[197]) L. c., 93.

generální vikáři Jenec a Jan přečetli bullu papeže Řehoře XI. ze dne 13. ledna i artikuly podané kurii proti Milíčovi, a přikázali farářům, aby artikuly ty na kázáních v kostelích vyvraceli a vyvraceti dali a varovali věřící, aby jim nevěřili, ježto některé z nich jsou bludné, některé kacířské, jiné opovážlivé a některé rozkolnické, i aby těm, kdo by něco takového kázali, nevěřili, aniž jakoukoli přízeň projevovali, jelikož „pan papež ve zmíněné bulle nařizuje, aby proti stoupencům řečeného Milíče a jejich příznivcům, jestliže by takové věci kázali, bylo zakročeno dle ustanovení církevního práva a aby proti nim bylo dožádáno o pomoc rameno světské.“ [198])

Kdyby tento krok se byl stal před osvobozením Milíčovým v Avignonu, pochopovali bychom jej. Ale proč nyní ještě měly býti čteny před lidem a vyvraceny artikule sepsané pražskými faráři proti Milíčovi, tak jakoby obsahovali bludy jeho vlastní? Nemělo-liž býti jméno jeho vláčeno po kazatelnách, aby touto chytrou taktikou udržováno bylo nesoudné množství v přesvědčení o vině Milíčově? [199])

Přátelům Milíčovým uložen takovým způsobem úkol velmi nepříjemný, jenž v nich budil odpor. Za krátko po vypsané schůzce doneslo se na kněze Václava z Budějovic, kazatele u panny Marie na Louži, že když četl artikule proti Milíčovi a přišel ke čtvrtému, že knížku zavřel a řekl, že články jsou nepravé. To sice kněz Václav popřel, ale přiznal se, že vynechal článek čtvrtý o vínku, jejž prý Milíč veřejně jisté panně strhl s hlavy. [200])

Zajímavo jest, že církevní úřad se staral, aby výpovědi svědků v záležitosti Milíčově nedostaly se do veřejnosti. Vysvítá to z výslechu kněze Otty z Prahy dne 27. října 1374. Byla mu předložena otázka, zdali měl, neb má nějaké zápisky o výpověděch svědků proti Milíčovi; odpověděl, že nikoli. Na další však otázku, zdali snad neviděl něco z toho poznamenáno v zápiscích dotčených svědků, odpověděl, že něco viděl, že se však nepamatuje, u koho. Generální vikář mu dal lhůtu do 30. října, aby se rozpomenul. [201])

---

[198]) L. c., 95.

[199]) Srv. Tomek, Dějepis Prahy, III., 315.

[200]) Soudní Akta . . ., I., 96, 97.

[201]) L. c., pg. 104.

Bylo však těžko vypuditi ducha Milíčova ze srdcí, jež naplnil. Nelze upříti, že přísné zakročení proti Milíčovým stoupencům mělo aspoň ten účinek, že nemohli idee své pronášeti tak zjevně, a že si musili uložiti jistou opatrnost. Ale to neznamená ještě vyhubení snah ve smyslu Milíčově ani v duchovenstvu, ani mezi věřícími.

Dne 2. dubna 1375 byl plebán Mikuláš z Nové Plzně, vyslýchán pro své nepřátelské smýšlení vůči mnichům žebravým [202]) a dne 26. října 1378 předvolána před generálního vikáře Kunše z Třebovle jistá žena jménem Kačka ze služebnictva paní ze Šternberka zvláště v záležitosti častého přijímání. Byvši otázána, jak často chodí ku přijímání, odpověděla, že vždy v neděli, když se domnívá, že se nalézá v milosti boží. Na otázku, zda kázává, odpověděla, že ne, ale když přijde z kázání, že o něm s některými paními a družkami rozpráví. Také sdělila, že složila jednu modlitbu, jejíž opis slíbila gen. vikářům zaslati. Po výslechu přikázal vikář Kačce, aby chodila ku přijímání pouze na svátky Kristovy, marianské a apoštolské.[203])

Duch Milíčův tedy dále žil v národě českém, čili jinými slovy, duch národa probuzený Milíčem, nemohl býti přiveden k tomu, aby se opět ponořil ve spánek. Nemohl nemysleti a necítiti dle své vlastní přirozenosti.

Pouze zevnější dílo Milíčovo, ať tak díme, ztroskotáno. Máme na mysli Jerusalém. Po odchodu Milíčově z Prahy a zvláště po jeho smrti nebylo naděje, že by bylo možno jej udržeti. Jeho pád uvítali, jak se můžeme domýšleti, odpůrci Milíčovi s jásotem. Nebylo už tohoto němého jejich karatele a znepokojovatele.

Jerusalém nedočkal se ani konce roku 1374; byl zrušen a darován císařem Karlem IV., jak svědčí listina jeho ze dne 17. prosince 1374, řádu cisterciáckému k tomu cíli, aby tu měli bydliště členové tohoto řádu, kteří byli na pražské universitě za účelem studií theologických. Jako nové obyvatele obdržel Jerusalém také nové jméno; bylť nazván kolejí sv. Bernarda, ale lid jmenoval jej Jerusalémem i nadále. ——

---

[202]) L. c., pg. 119.
[203]) L. c., pg. 311, 312.

II.

SPISY MILÍČOVY.

Poznámky všeobecné.

Milíč nepovažoval za svůj úkol věnovati se spisovatelství: chtěl býti apoštolem a prostředkem k tomu mu bylo kázání a život. Přece však okolnosti zavdaly mu podnět, že se chopil péra a že spisování musil věnovati mnoho času i sil.

Spisovatelská činnost v životě Milíčově byla, ať tak díme, čímsi vedlejším, a proto nedostihuje svým významem významu jeho slova živého a života. Nemyslíme tu v prvé řadě ani na nepropracovanost, kterou trpí z největší části jeho spisy a která byla nutným následkem spěchu, s nímž musil své spisy skládati. V největších svých spisech, sbírkách kazatelských, totiž, jeví se ponejvíce jako kompilátor a to v mnohem vyšším stupni, než jeho druh Konrad Waldhauser. Jest tu poměrně málo míst, která vytryskla přímo z duše Milíčovy, i takových, jež by přispívala k seznání současných poměrů kulturních.

A přece, jak svědčí jeho menší spisky (Knížky o Antikristovi, List k papeži Urbanovi V.) a některé vzácné partie ze sbírek kazatelských, nechybělo Milíčovi ani nadání spisovatelské a byl by po této stránce jistě podal věci mnohem dokonalejší, kdyby jeho činnost nebyla tolik roztříštěna.

Přes to však čtou se práce Milíčovy mnohem příjemněji, než na př. Waldhauserovy. Sloh Waldhauserův jest často neurovnaný, drsný, latina chatrná: Milíč píše řečí velmi plyn-

nou a latinou, která jeví značné školení, snad vlivem humanismu, jehož ohniskem byla, jak jsme slyšeli, kancelář Karlova. Některé části vykazují takořka malbu slovní.

Že spisy Milíčovy nedostihují významu jeho kázání a života, litovati třeba především také z toho důvodu, že nás nepoučují dostatečně zvláště o sociálních názorech Milíčových, jež nás u Milíče zajímají hlavně, aspoň mnohem více než názory theologické, poněvadž v těchto byl Milíč závislý na autorech, kteří mu byli učiteli, kdežto v oboru sociálním byl mnohem původnější, ať tak díme, češtějším. Tu nám poskytuje bezpečné vodítko především praxe Milíčova.

Řeč o dnu posledním.

Tento latinský spisek zachoval se, pokud mi povědomo, pouze v jed'ném exempláři chovaném v universitní knihovně pražské, a to v papírovém kodexu z konce XIV. neb počátku XV. stol. (sign. X. A. 2.). Spisek, jenž nese nadpis „Sermo de die novissimo“, nalézá se na fol. 66a—69a.

Dílko zabývá se vyšetřováním doby, kdy má přijít Antikrist, jeho životem, slávou a koncem, jakož i skonáním světa a posledním soudem.

Spisek založen na výrocích písma i spisovatelů církevních. Vedle toho však fantasie má tu velmi široké pole.

K tomu, co jsme z obsahu tohoto dílka sdělili při vylíčení názorů Milíčových o Antikristovi, připojujeme výčet těch znamení, která mají ohlásiti blízký příchod Antikristův.

Prvním znamením jest ohavnost zpuštění na místě svatém, rozmnožení se nepravostí, rozkol a rozbroje. Nastane odstoupení národů od římského císařství a odstoupení církví od duchovního poslušenství. Ale „již zajisté v mocnějších, totiž v kardinálech, arcibiskupech, kněžích . . . odstoupení se spatřuje. Již králové bez milosrdenství, soudcové bez spravedlnosti. Již praeláti Piláty jsou, kněží svůdci a proto se naplní, což jest předpověděno, jak praví Pavel, a tehdy bude zjeven, t. j. ničemný Antikrist . . . Rovněž řád a počet nebeských andělů, kteří padli, bude naplněn. Když pak tento čas se přiblíží, když počet bude naplněn, tehdy narodí se syn zhouby . . .“

Je-li tento spisek totožný s kázáním o příchodu Antikristově, které Milíč sepsal v žaláři římském r. 1367 a potom přednesl před praelaty chrámu sv. Petra v Římě, nelze rozhodnouti bezpečně; kloníme se však spíše k odpovědi kladné.

Názor Milíčův o Antikristovi jest v tomto spise zcela materiální. Milíč věří v osobního Antikrista, ale dle bližšího určení jeho narození a dle života nemohl zaň už považovati v této práci císaře Karla. Stopujme nyní vývoj názorů o Antikristovi u Milíče. Hmotně, osobně jej pojímal Milíč v prvých dobách svého přemýšlení o tomto předmětě. V listě k papeži Urbanovi V. se s tímto pojetím hmotným už neshledáváme. Karla IV. považoval Milíč za Antikrista jistě před první cestou do Říma a snad ještě v první čas pobytu svého v Římě. Když chtěl v Římě kázati poprvé o Antikristovi, umiňoval si povzbuzovati lid, aby se modlili za papeže a císaře, aby dobře řídili církev ve věcech duchovních i světských. To zdá se mi předpokládati, že již přestal míti Karla za Antikrista. Máme tedy za to, že spisek povstal po této době, ale ještě před rozpravami o Antikristovi s papežem a jinými theology, kdy pravděpodobně se Milíč hmotného pojímání Antikrista zřekl. Úvaha naše tedy ukazuje, že náš spisek mohl povstati jediné v čas, kdy Milíč byl ve vězení na Aracoeli.

Knížky o Antikristovi.

Máme několik exemplářů tohoto traktátu. [1]) Vydal jej Ferdinand Menčík pod titulem Prophetia et revelatio de Antichristo (Proroctví a zjevení o Antikristovi). [2])

[1]) Rukopis českého musea v Praze, XIII. E. 13. — Rukopis obsahuje dílo M. Matěje z Janova De regulis veteris et novi testamenti, do něhož pojal autor spisek Milíčův. Vídeňská dvorní biblioteka má dva exempláře tohoto dílka a to v rukopise č. 4062, kde se vyskytuje na fol. 81—84, a v rukopise č. 3971 fol. 258—261, kde přichází rovněž jako součástka jmenovaného díla M. Matěje z Janova. Srv. Menčík, Věstník Spol. nauk, 1890, 325. Čtvrtý rukopis je v městské bibliotece vratislavské č. 1752, z r. 1395. Srv. Klicman, Zpráva o cestě po knihovnách v Rakousku. Věstník České Akademie, 1893, str. 68. — Rukopis univ. bibl. pražské, X A. 2, neobsahuje, jak na uvedeném místě píše Klicman, Knížky o Antikristovi, ale nám známou již Řeč o dnu posledním.

Traktát tento byl psán v římském žaláři a v poutech. V prvé části obsahuje vlastně kus autobiografie Milíčovy, v níž nám tento odhaluje svoje nitro tak otevřeně a pravdivě, že se s něčím podobným ve středověké literatuře setkáváme jen velmi zřídka. První stránky knížek o Antikristovi jest snad nejlepší věc, kterou Milíč napsal. Pro zajímavost i důležitost [3]) podáváme tu Knížky o Antikristovi v doslovném překladě:

„Ve jménu Krista, jenž jest svědek věrný, amen. Kdo slyší, řekni také amen a nestrachuj se slyše tato slova, ale uvažuj a zkoušej ducha, jenž zde mluví, zda z boha jest.

Já (Milíč) byl jsem u vytržení ducha a slyšel jsem to, co psáno jest v Apokalypse: „Tomu, kdo zvítězí, dám jísti se stromu života, jenž jest v zahradě boha mého.“ A srozuměl jsem, že, přemohu-li v sobě hřích, měl bych potom okusiti z chleba života, čili vyrozumění svatému písmu, a modlil jsem se často, aby bůh všemohoucí dal mi ducha svatého a pomazáním jeho mne pomazal, abych nepociťoval žádného zápachu a bludu, ale chutnal smysl a vůni pravé moudrosti, bych nikoho neoklamal a sám od nikoho oklamán nebyl; a ne více abych rozuměl, než co jest potřebí mně a církvi svaté. A brzo zavznělo do vniterného ucha srdce mého: Jako jsi kdysi pojídal se stromu vědění dobrého i zlého, chtěje věděti i rozuměti nad síly, — an jsem se považoval za největšího horlitele pro čisté výroky boží.

A třeba proto častěji obrátiv se v sebe sama pokání jsem činil, přece jsem toho dokonale nepoznal, jak jsem slepý a nahý, tak jako nyní poznávám. A proto řekl mi duch v srdci, bych vzal kříž svůj a křižoval tělo své, a opustil a zapřel sebe sama, a vstoupil do řádu a již o sobě nic nemyslel, ani nekázal, kdyžtě nejsem k tomu způsobilý. A zakázali mi všickni, kdož mně radili, abych nevstupoval do do řádu a neopouštěl kázání. Ale od kázání přes odpor

---

[2]) Ve Věstníku Spol. nauk, 1890, str. 328—336. — Část mylně jako zlomek ze spisů Husových otištěna v díle Historia et monumenta Joannis Hus atque Hieronymi Pragensis. Tom. I., pg. 626. V Norimberce 1715. — Kromě toho část spisu buď doslovně, buď v parfrasi pojal do životopisu Milíčova neznámý jeho žák. Emler, Prameny dějin českých, I., 410, 411.

[3]) Václav Novotný (Lidová čítanka moravská, str. 87) nazývá Knížky o Antikristovi jedním z nejpoutavějších spisů náboženské naší literatury.

všech svých řádců jsem se zdržel po mnohý čas. Mezitím přišel na mysl mou příchod Antikristův, a uvažoval jsem, odkud by to bylo, a odpověděl duch, jenž mluvil ve mně: „Čti evangelium Matoušovo: Když uzříte ohavnost zpuštění, a popatř na ohavnost, jež jest v církvi a přemýšlej o létech Danielových.“ A když nechtěl jsem to slyšeti, jsa přesvědčen, že to jest pokušení, a modle se velmi vroucně, aby bůh odňal to od srdce mého, počalo to rozmáhati se ve mně. A neodvážil jsem se od té doby nahlížeti do knih, leč se svolením zpovědníkovým. Konečně takovou úzkostí jsem byl sevřen, že jsem s dovolením zpovědníkovým text bible a jiné knihy o této látce čísti počal a o létech Danielových jsem přemýšlel. A když mne o tom nedovedl nikdo poučiti ani z křesťanů ani ze židů, řekl jsem svému zpovědníkovi: „Hle, nikdo nemůže z mého srdce odstraniti tuto věc, leč pan papež. A proto půjdu do Říma, a tam otevru jemu srdce své, a cokoli přikáže, učiním.“

A vyčkával jsem více než jeden měsíc v Římě, nechtěje ani o tom, ani o jiném kázati, maje za to, že jest lépe, očistiti se pokáním, abych snad neupadl v blud. A začal jsem se postiti postem Danielovým, nejísti chléb žádoucí a modliti se snažně, oběť Kristovu častěji obětovati a pokání činiti v popelu a žíněné košili, řka: Pane bože můj, divím se, že to nenalézám ve knihách zjeveno, ani od učitelů toho zvěděti nemohu, poněvadž jsi to chtěl skrýti především před (opatrnými) a moudrými (tohoto světa), a zjeviti to maličkým. A třeba mnoho bylo mezi tím maličkých, přece snad doba ke zjevení nebyla. Nyní však, jest-li čas, zjev někomu v církvi svaté, kromě mně, a mne bídného vrz na místo pokání, či hnojiště, kamkoli chceš, toliko odejmi od srdce mého pokušení. Pak-li však chceš mne k tomu způsobilým učiniti, můžeš tím spíše k větší slávě své, čím jsem já pošetilejší, povrženější a hříšník větší než ostatní, a protože by nebyla tak veliká sláva tvá před lidmi, kdybys to učinil skrze spravedlivé a osvícené, jako skrze pošetilého a povrženého hříšníka. Chceš-li tomu tedy tak, pohlédni na mne ubožáčka zkormouceného duchem a velmi se třesoucího před řečmi tvými, a třeba bych mnohým byl vydán ku posměchu a pohoršení, a zvláště těm, kteří by tobě, i kdybys v lidské podobě sestoupil, nevěřili, přece pro spásu mou a církve učiň se mnou milosrdenství v tom, pokud třeba mně a svaté církvi tvé, a tak upevni mne, abych nemohl v tom

činiti jiného, leč, co ty chceš, buď že budu zahanben či chválen v tobě.

Tak tedy, co jsem pojal do mysli o této látce v Čechách, počal jsem tehdy v Římě jasněji (a jasněji) pochopovati: A když již jsem přestal doufati v příchod pána našeho papeže, tu připravil jsem se, chtěje v den nanebevstoupení páně vydati se z Říma na cestu do Avignonu. Mezitím vstoupil ve mně duch tak, že jsem odolati nemohl, řka mně v srdci: „Jdi, oznam veřejně listem, který přibiješ na dvéře kostela sv. Petra, jako jsi byl zvyklý oznamovati v Praze když jsi měl kázati, že chceš kázati, že Antikrist přišel, a budeš napomínati duchovenstvo i lid, aby se modlili za pána našeho papeže a za pána našeho císaře, aby řídili tak církev svatou ve věcech duchovních i časných, aby věřící bezpečně sloužili stvořiteli; a napíšeš řeč onu, aby nebyla překroucena slova tvá a aby látka se dostala ve známost, aby zlé pojala bázeň a dobří horlivěji bohu sloužili. Nejtajnější věci o tom pánu svému papeži vyhradíš.“ Nekázal jsem tedy tak v kapitole kostela sv. Petra jako tuto píši, ba ani panu inquisitorovi, ani jinému byl bych neřekl, leč donucen úřadem pana inquisitora, očekávaje poučení a svolení v té věci pána našeho papeže.

Kap. 2. Toto tedy vyrozumívám z ducha, jenž ve mně mluvil, že Antikrist přišel, z let Danielových (kap.) 12., kde se čte, že od doby, kdy odňato bylo neustálé kněžství, a postavena byla ohavnost v zpuštění, dní MCCXC: Blahoslavený, kdož dočeká a přijde až ke dnům MCCCXXXV. Neustálá oběť byla odňata v roce utrpení Kristova, poněvadž oběť židů smrtí Kristovou tak byla odňata, že potom účinku neměla, nebo že tehdy smrtí tělesnou odňat byl Kristus, jenž jest neustálou obětí nikoli v obraze.

Ohavnost pak zpuštění či zpuštění budoucí označující začala v témže roce utrpení Kristova, kdy Pilát postavil obraz císařův (čili sochu) v chrámě; a dokonána byla, když Titus a Vespasián zbořili Jerusalém s chrámem XLII. roku po utrpení Kristovu. Vezmeme-li tedy den za rok v obojím počtu dle onoho den za rok: Tu prvý počet Danielův, totiž rok MCCXC, počneme-li ho počítati od zboření Titova a Vespasiánova, dokonán jest v roce po narození Kristově MCCCLXV. čili před dvěma léty, kdy pan císař roty z Avignonu odvedl do Německa, chtěje je rozprášiti, jak se vypravuje. Druhý pak počet, totiž MCCCXXXV. budiž po-

čítán od roku utrpení Kristova, kdy odňata byla neustálá oběť, a tak se shledá, že byl dokonán léta přítomného, od narození Kristova roku MCCCLXVII. — Neboť rok MCCCXXXV. a ta léta, jež byla od narození Kristova až do jeho utrpení právě dělají roků MCCCLXVII. Blahoslavený tedy, jenž až k tomuto roku blahoslavenství přijde, nikoli aby blahoslaven byl v pokoji, který dává svět, poněvadž takový nepřinesl Kristus, a Ezechiáš předpověděl o něm, že jest zlý, řka: Hle, v pokoji hořkost moje přehořká; ale blahoslavený dle onoho slova evangelia: Blahoslavení kteří protivenství trpí pro spravedlnost a nejvíce pro slovo boží, a to pod Antikristem, jenž přichází.

O tomto blahoslavenství Lukáš praví: Až se toto počne díti, pozdvihněte hlavy své, poněvadž se přiblížilo vykoupení vaše. A v Genesi, kde Antikrist pod podobenstvím Danovým se popisuje, dokládá Jakob řka při požehnání jeho: „Spasení tvé očekávati budu, pane.“ To jest tedy, co Kristus v evangeliu Matoušově praví: „Když spatříte ohavnost zpuštění“ atd., kde však i praví: „Kdo čteš, rozuměj.“ Povzbuzuje nás k pozorování ohavnosti zpuštění atd., kde praví, jak nedbalostí pastýřů zpustošena jest církev jako kdysi nedbalostí fariseů byla zpustošena synagoga poněvadž, ač církev právě má pokoj a oplývá bohatstvím vezdejším, oloupena jest za to o bohatství duchovní. A tak naplňuje se slovo evangelia: Rozmnoží se příliš nepravost, totiž pro mamon nepravosti, a ustydne láska mnohých. Zdaž neustydla láska a nerozmnožila se příliš nepravost? Od té doby co jeden má mnoho praebend buď za službu, neb za podporu, neb svatokupecky, nebo ze žádostivosti; a mnozí tím jsou přinuceni žebrati a krásti a svatokrádeže páchati, chudí totiž údové Kristovi, jimž odnímá se, co jim patří. Odtud prodej a kupování svátostí a pohřbu odtud svatokupectví v řádech mnohých odtud majetek těch, kteří bohatství se odřekli, odtud souložníci zjevní.

Když tedy uvidíte ohavnost zpuštění atd. Zda nejsou to ohavnosti a modly a boří Jerusalém a pustne tak chrám páně třeba pokrytectví to přikrývalo, jež takořka ve všech panuje, tak že jsou něčím jiným a něčím jiným býti se zdají? Naplněno jest tedy ono evangelium: Povstanou mnozí falešní proroci a Kristové, kteří v penězích vládnou. Od proroka zajisté až ke knězi a od největšího až do nejmenšího všickni jdou za lakomstvím, a neodporují, ani se

nestaví za zeď pro dům israelský, aby stáli v boji v den páně. Řeholníci rovněž bez rozdílu slyší zpovědi nevyžádavše si svolení neb milosti dioecesního biskupa, a to takořka v celém světě. Z toho všeho patrno, že Antikrist přišel a jakož se píše v Genesi: Budeť Dan jako had podle cesty, jako had rohatý podle stezky, štípaje kopyta koně, aby spadl jezdec jeho zpět. Dan, t. j. Antikrist, had starý, v člověku Antikristovi uctívaje stín slepoty štípal kopyta koní, totiž falešných proroků, t. j. žádosti jejich pravé jedem nepravosti nakazil, tak aby spíše si žádali býti nasycenu jedem nepravosti než sladkosti lásky, tak že duch svatý, jenž byl jezdcem jejich jakoby koní statečnějších v kázání, o němž čteme u Habakuka: Jenž jel na koních svých ..., již padl zpět, je zanechávaje chladnými, poněvadž ustydla v nich láska, aby nedbali o spásu lidí, a rozmnožila se v nich nepravost, poněvadž i mlčí-li jako psi němí, přece, aby plat nebyl odňat, káží, aby jim plat byl dán.

O jak hrozné slovo praví pán skrze Ezechiele: Hledaje pak někoho z nich, kterýž by udělal hradbu, a postavil se v mezeře před tváří mou za tuto zemi, abych jí nezkazil, žádného nenacházím! Ejhle, odňata jest neustálá oběť! A poněvadž modlářství stojí na místě svatém, tedy, kdo čte, nechť rozumí, jak postavena jest ohavnost zpuštění. Tito jsou obrazně z pokolení Danova. A proto třebas by soudili pře a soudy spravedlivé a nespravedlivé a měli požehnání z tučnosti země, tak přece nenalézáme je v Apokalypsi pod jménem Dan popsány, čili mezi 144 tisíci vyvolených znamenaných, poněvadž Dan se svým pokolením, to jest Antikrist, se svými protikřesťany tam není. Radno tedy, aby činili pokání, napravili nedostatky své i svých a první činy lásky konali, aby skrze mřížoví Kristova kříže — kříž svůj za Kristem nesouce — do knihy života na věky byli zapsáni, jako Manasses s pokolením svým skrze mřížoví rukou Jakubových na místě Danově do knihy Apokalypse obrazně jest zapsán. A jak králové a knížata země, vznešení, pánové, měšťané, obchodníci, řemeslníci, rolníci, a všechny vrstvy lidu nejtěžším hříchům mnohým a velikým jsou oddáni! Ježto pohansky žijí, v pýše a marnosti, nespravedlivě soudí, chudé utiskují, mezi sebou válčí, církve neposlouchají, ba ji pronásledují, lichvy a kupčení či obchody lichvářské uzavírají, veliká cla a chodné vymáhají, lhou, křivě přísahají, lestně jednají, falešným svědectvím a vypovídáním spra-

vedlivost a soud podvracejí, hádání a vykládání karet více než evangeliu věří, a tak v cizoložstvech, smilstvech a sodomitství lakotě a obžerství slouží, desátky neplatí a víru bohu a lidem slíbenou nezachovávají. Pročež, jestliže je (jiné?) obraceti chtějí, sami nejdříve od hříchů a bludů nechť se odvrátí!

Kap. 3.: Uváživ toto, řekl jsem duchu, jenž ve mně mluvil: Kdo jest Antikrist? A odpověděl: Antikristové mnozí jsou, a kdo rozvazuje a zapírá Krista, Antikrist jest. A jak někteří vyznávají, že jej znají, ale činy zapírají, a pak jiní zapírají ho, když mlčí a neodvažují se ho a jeho pravdu před lidmi vyznávati kteřížto pravdu a spravedlinost boží v zajetí drží.

Dle toho suď, kdo jest Antikrist, o němž pravil Jan ve své kanonické epištole: Poněvadž přijde a nyní již jest ve světě. Zda nevidíš jeho vojsko, společnost a jiné tyrany a utiskovatele chudých? kteříž tak utiskováni jsou, že bývají nuceni s mnohými hříchy lichvy, zlých obchodů, lží, křivých přísah atd. výživu hledati, bořitelé klášterů a katani mocní, kteří kladou a klásti dávají křesťany pro peníze na mučení. Tito všickni kobylkami korunovanými v Apokalypsi se naznačují, abys porozuměl jeho moci, jak vládne s mocí velikou, an nikdo mu nepřekáží. A řekl jsem, kdo je dle jména a zdali to jest onen veliký, jehož příchod se očekává na konci světa? A odpověděl mi duch: Není tobě v této chvíli dáno věděti dokonale, ale dle domyslu.

Co však, jsa tázán od pana inquisitora města Říma řekl jsem o onom velikém Antikristovi, jenž na konci světa se očekává, že přijde, to odpověděl jsem, poněvadž ve mně vstoupil duch páně, abych tak řekl;: a to držím a držeti budu do nálezu pána našeho papeže, jemuž dáno jest zkoušeti duchy i písma; v tomto i ve všem jiném jeho napravení jsem se podřídil a podřizuji. Ti pak, jenž řídí církev, nechať vidí; kteří pak z nich zbožně chtějí žíti a pronásledování i záští trpěti pro Krista, porozumějí, když zkušeni budou jsouce jako oheň vyvoleni a obíleni a tak Antikrist bude odhalen vyvoleným a od vyvolených, poněvadž dle Daniela tomu neporozumí nikdo bezbožný.

Ty pak věz, že poslední hodina jest, a den soudu nastává od té doby, co přišlo odstoupení předpověděné od apoštola jež se popisuje v modlitbě Danielově, která začíná: Prosím, pane bože...! kterou kdo čte, nechť roz-

umí. Poněvadž jako ohavnost zpuštění u židů učiněná znamená naše duchovní zpuštění, tak odstoupení křesťanů od soudů a přikázání božích znamená odstoupení a odvrácení naše od víry a lásky evangelické, jakož praví apoštol: V posledních časích odstoupí někteří od víry, totiž provázené láskou nebo prostě od víry, dávajíce sluchu duchům bludů a učením ďáblů mluvících v pokrytectví lež. Z čehož vznikají kacířstva, sekty, Beghardi, bekyně, vykládání karet, hádání a jiná bratrstva, v nichž jsou vrahové, kteří mají i mnohé druhy bohaté a mocné, a v té naději zabíjejí, poněvadž druhové jejich s nimi položíce peníze, by je vysvobodili buď penězi neb mocí. Jsou také některá bratrstva, která kostelům škodí, testamenty a jiné výhody, jež ředitelům chrámů odnímají svou mocí, ač některé z nich věnovala zbožná odanost. Což vůbec nelze snadno naznačiti.

A chcete-li věděti, odstoupení od císařství stalo se od té chvíle, co tak jest roztrháno a každodenně se trhá, že pan císař nemohl by z něho chleba míti, kdyby ho neměl z Čech. A v jak mnohá království a císařství jest rozděleno císařství římské? A zdaliž nenastalo odstoupení od církve od té doby, co nikoho nebylo z tolika synů církve, králů a knížat, jenž by byl církev ochránil před pronásledováním rot, jež tolik let trpěla!

Ejhle, odstoupení přichází a zjeven bude Antikrist, a tak nastane den soudu! Proč však skryt jest stanovený čas soudu a toho všeho, leč protože lidé jsou bezbožní a nerozumějí a rozuměti nechtějí? Kteříž nepřijímají lásku pravdy, ale věří lži, aby tak jim přišel onen den náhlý; pokrytectví také Antikristovo způsobí, aby sám nebyl poznán, dokud nebude odhalen, jak se v předu praví atd.

Kap. 4.: Konečně jsem počal uvažovati, co by bylo činiti pro dobro a spásu křesťanů. A stoje s úžasem jsem slyšel ducha ve mne mluviti v mém srdci: „Jdi, a řekni nejvyššímu biskupovi, jenž od ducha svatého vyvolen jest, aby navrátil církev do stavu spasitelného, aby vyslal anděle čili kazatele s troubou kázání a hlasem velikým, aby odstranili vypsaná pohoršení z království božího čili z církve, aby, poněvadž žeň, totiž skonání světa přichází, již vytrhali koukol, to jest, kacíře, lžiproroky, pokrytce, beghardy a bekyně a rozkolníky, kteří všichni jsou Gogem a Magogem naznačeni, odkryli, poněvadž proto Gog a Magog slovou, což jest totéž co kryt a od krytu, poněvadž ukryti pod střechou svého

pokrytectví Krista uvnitř čili na poušti své skryté nepravosti ukazují; a nechť tak je kazatelé ukáží aby vytrhajíce koukol pšenici věrných shromáždili do stodoly církve svaté, a tak plnost národů aby vstoupila a všechen Israel spasen byl, a tak stal se jeden ovčinec a jeden pastýř, a aby v takové lásce žili, a ne-li všichni, přece mnozí, aby jim vše bylo společno, podle toho, jak tehdy duch sv. vnukne."

„Raď tedy nejvyššímu biskupovi, aby svolal s n ě m v š e o b e c n ý v Římě, na němž by se všem biskupům dostalo naučení, jak by měli napraviti své i svých nedostatky, a aby jmenovali určité osoby školní i světské, které by byly vyslány kázat, a ježto z nich mnozí jsou mocni ve skutku a ve slově stateční, aby obklíčili lůžko Šalamounovo všichni držíce meče slov božích a jednoho každého meč na bedrech jeho, jímž by žádostivost tělesnou přepásali. Kdežto jedni se rozejdou do světa,*) druzí budou doma kázati a bojovati, jsouce připraveni spíše umírati než zabíjeti pro Krista. Ti přemohou šelmu a Antikrista pro krev beránkovu a bezpečný přístup otevrou do země zaslíbení věčného. Sotva zajisté přehojná jejich krev vylitá pro Krista neb útrapy utrpení, jež by podstoupili, stačí k očištění hříchů, v něž přetěžce zapleten lid křesťanský." Pakli by se tak nestalo, bojím se, aby převeliký hněv boží nesestoupil a pohroma nevyléčitelná, poněvadž, budou-li tito mlčeti, budou volati kameny, o nichž mluví Ezechiel: „Vyšlu kameny převeliké padající svrchu a vichřici rozprašující, a dám buráceti duchu bouře v rozhněvání svém." Smrt zajisté syna božího, jenž znovu jest křižován a na podiv jest v celém světě, svět bude volati, že snésti nemůže, a bojovati bude pro něho okrsek země a teprve ani budou jísti a píti, ženiti se a vdávati, přijde den hněvu čili soudu tak nenadále, že kteří již voláni k pokání káti se odpírají, tehdy ku pokání

*) Hii facient passagium generale, aliis domi praedicantibus ... K tomu poznamenává Neander (Allgemeine Geschichte der christlichen Kirche ..., VI., 342, pozn. 1): Die Worte des Milič sind etwas undeutlich ausgedrückt, wie in dieser ganzen Schrift (v Knížkách o Antikristovi. Pozn. spis.). Man könnte sie etwa so verstehen, dass von einem eigentlichen Kreuzzug die Aussendung der Prediger unterschieden werden sollte; aber schwerlich entspricht es dem Geiste des Milič, an eine Bekämpfung der Ungläubigen mit Waffengewalt zu denken, und vielmehr scheint alles nur dahin zu zielen, dass das Gegentheil buchstäblich zu verstehenden Kreuzzug nur ein geistlicher bezeichnet werden soll.

místa a času míti nebudou, kteří nyní příchod soudce nekáží, tehdy pocítí jeho nejkrajnější přísnost v trestu odsouzení věčného.

A to nad to znamenám v srdci, že když pan papež učiní dle rady již jsem předeslal, tehdy klíč Davidův (t. j.) Kristus otevře mu Apokalypsu, aby jí porozuměl, pokud se vztahuje na přítomnou dobu církve. Toto podávám církvi svaté pokud mohu skrytě. Zkusiž to církev, jež jest místem, kde zlato se tříbí a co nepravého tu, budiž vyvrženo; pakli tu něco zlata, budiž přijato od toho, jenž obětuje, a spíše od toho, jenž dává ducha dobrého všem, kdož ho žádají. Jenž psal v žaláři a v poutech v úzkostech duše očekávaje vysvobození Israele čili svaté církve, aby řekl pan papež: staniž se a stane se. Prohlašuje také, že nezamlčel, co měl na srdci, ale církvi řekl a hotov jest držeti v této látce cokoli pan papež či církev svatá rozkáže.

Přinucen pohrůžkou kletby a protože inquisitor města Říma mě chtěl dáti na mučení, toto jsem tak napsal, proti své vůli — — —

(Následuje věta nedokončená, nedávající smyslu.)

List k papeži Urbanovi V.

Dopis tento napsal Milíč, jak za to máme, r. 1368.[4]) Je zachován ve dvorní knihovně vídeňské č. 4403 fol. 217a—221a, odkud jej vydal Menčík[5]) (s některými chybami). Lze říci, že dopis tento nás seznamuje s ovzduším, v němž uzrál Milíč a vyrosl v ohnivého kazatele-reformátora. Po stránce kulturně historické jest dopis tento dokumentem důležitým, proto jej otiskujeme v doslovném překladu:

„Ve jménu Kristově k tobě, svatému otci a pánu obzvláštnímu, papeži Urbanovi, kročeji srdce svého s důvěrou přistupuji, poněvadž klín milosrdenství svého jsi rozevřel, abys mne a všecky osiřelé syny církve v jejich zkormoucení útěchou spasitelnou lékaři duší, vyléčil. Vykročil jsi zajisté ku spáse lidu svého a neušetřil jsi duše své, abys úzkosti svého rodu přispěl: ‚pohnul jsi zemí a otřásl jsi jí, uzdrav

---

[4]) Srv. výše str. 79.

[5]) Věstník Spol. nauk, 1890, str. 318—325.

soužení její, poněvadž se pohnula". Aby však nebylo tajno tvé svatosti, která a jak veliká jsou soužení země, jež jakožto své rány nesu před tebe, jenž sám máš lék spasitelný, povím.

Ejhle nejprve! Knížata tvoji druhové zlodějů, všickni milují úplatky, jdou za odměnami, sirotkům neposkytují spravedlnosti a pře vdovy, totiž církve svaté, nevstupuje k nim. Ač z veliké části dostalo se církvi útěchy, přece psáno jest: „Dosud ruka vztažena." Viz, čí ruka jest vztažena! Kdo jest, jehož přízeň dovoluje, aby kacíři na zemi bydleli podobně i lichváři a cizoložníci? A tak nalezneš Behemotha spícího ve stínu v úkrytu lůžka na místech vlhkých, kdež stínové chrání stín jeho. Kdož zajisté chtěje takové napraviti, by se odvážil vyhledávati, navštíviti, či dokonce vyburcovati Behemotha spícího pod takovou ochranou stínů, pod ochranou ukrutných knížat? Kdož jest, pravím, jenž kláštery a domy chudých i bohatých pustoší, ne pouze jako Roboam, jenž pro vymáhání daní ztratil deset pokolení, ale jako Achab, jenž nejen statky odnímá ale i křivě ze zločinu viní, a na mučení křesťany dává, aby statek odňal pod záminkou falešnou nevěda, že psi by měli lízati krev jeho, jenž tak vůči lidské, křesťanské krvi jest ukruten? Tento jest, jenž praví: „Vezmi kořisť a lidi pohlť. Učiněn jest tedy lev; naučil se činiti vdovy a města v pouště obraceti, a zpustošena jest země a plnost její od hlasu jeho řevu." Toto jest Leviathanovo chrápání, jež z dutiny prsní vzhůru vystupuje a dotýkajíc se mozku hlavy celým jeho tělem otřásá, tak že nyní v úplné jeho moci všecko shromáždění zlých se otřásá.

Zatím co jiným apoštolům praví pán: „Rozestřete sítě k lovení" tobě samojedinému praví: „Vez na hlubinu sítě." A věru dosti jsi vezl na hlubinu sítě z avignonské rozkoše do římské strohosti! Tu tedy opásán mocí duchovní, pohni hlubokostí mořskou, ať tak Leviathana uchopíš! Ale především je třeba, abys vyslal kazatele, kteří i bleskové jsou proti němu a uzříš, že nezbloudí na jiné místo. Tak zajisté celou tůň světa obsadil, že kdekoli by blesk uhodil, nemůže zasáhnouti nikoho leč jeho sama. Ale poněvadž k tomu sám nestačíš, dáni jsou tobě bratří biskupové, kteří svět od moře k moři odevšad naplnili.

A proto vyslal tebe starý Jakub k témže bratřím tvým, abys viděl, zda dobře se jim vede. Viz jejich nedbalost a

obžaluj je před otcem ze zločinu nejhoršího jako Josef, a ne ze zločinu jednoho, ale ze zločinů více. Oni zajisté kacíře nevyhlazují, duchovní svatokupecky světí, svatokupecky světí kostely, kalichy, ornáty atd. za odměnu neb dle ujednání, souložné kněze někteří z nich za peníze trpí, lichvářům tak přejí, že někteří jim ve svých dioecesích dovolili, aby místo jedné brali deset hřiven až do splacení jistiny hlavní. Tak lestně jsou pod jejich vládou uzavírány mnohé smlouvy lichvářské a jménem platu se zakrývají, nepasou stáda svého ani nenavštěvují, ač přece panování a ohavností jest plna země.

A proto tedy Ty, navštiv je v spasení svém! Synodu pak sněm, málokteří velmi zřídka a někteří nikdy nesvolávají. Ty však, chceš-li církev učiniti svatou, aby neměla poskvrny a vrásky, věz, že nutně to třeba učiniti, pokud tento mír trvá. Nastanou-li bouře pozemské říše, bude nemožno všecky v jednotě víry shromážditi. A nikoli již proti jediné sektě, ale proti veškeré moci ďábla zároveň třeba jest církvi ihned na pomoc přispěti.

Nade vše zarmoucen pravím, že stálá oběť slova božího od biskupů, bratří tvých, jest odňata. Již zajisté nikdo z nich nekáže po způsobu apoštolů, aby stáli až do krve proti vladařům, ba dokonce se jim poddávají jako kněží Faraonovi, aby zemi svou měli svobodnou a pokojnou; tím horšími se stali, čím důvěrněji s vladaři obcují. Proto naplnilo se slovo Jobovo: „Pod ním budou paprskové slunce.“ Oni zajisté jakožto mocní v řeči i skutku mají knížata i poddané shora jako sluneční paprskové světlem pravdy osvěcovati. Když však lichocením svým pánům se poddávají správně jako paprskové slunce potupně pod jejich nohami jsou šlapáni. A tak naplněno jest to, co praví Daniel: „A povalena bude pravda na zemi.“

A e co jest příčinou toho? Zajisté, poněvadž zřídka kdo řádně jest volen, ale buď jest volen neb přijat k prosbám, za plat, pro příbuzenství a nejobyčejněji, kdo umí nejlépe lichotiti, bývá vyvolen od knížete svého. Jak však takový bude svému knížeti kázati pravdu, když jest vyvolen k tomu, aby neříkal leč to, co jest milo poslouchati? Odtud jako psi němí mlčí neumějíce štěkati.

Přichází však čas, kdy bude řečeno: „Venku psi a traviči a nestoudní a ochotní ke službě model,“ aby ne kterýkoli kníže tak prodával zemi a dával darmo svým, jež

tělesně miluje, ale království církve budiž dáno lidu svatému, jejž k tomu duch jednomyslným souhlasem lidu vyvolí. Ale Farao ku svému dobytku hledal učitele či muže bedlivé, takže němou tvář nechtěl svěřiti leč lidem způsobilým; čím více tvé svatosti náleží, abys ne jiným, ale způsobilým a boha se bojícím, v nichž je pravda, nutně stádo páně svěřil, aby nikdo nikomu z nich se Zachariášem nemohl říci: „O pastýři, a modlo, opouštějící stádo!“

Mnozí věru s tebou zdánlivě stojí, pokud je plníš statky pozemskými, ale jestliže by neviděli darů a odměny a doráželo těžké pokušení, málo by jich stálo, kteří by bez zbraně, ale slovem božím ozbrojeni s tebou v boji stáli. Opatř tedy sobě v čas ty, kdož by, až nastane hrůzný zmatek, bouři žádné neustoupili. Pomazal tebe bůh tvůj olejem radosti před účastníky tvými, pomaž i jiné pomazáním ducha na místo sebe, jako Eliáš pomazal Elisea, Azehela a Jeu a učinil je po sobě mocí ducha svatého největšími horliteli, aby jako ti, jež pomazal Eliáš, hubili násilníky a zvláště kněze model a lakoty, tak tito pomazáni jsouce tebou horliti mohli pro zákon boží a vyhubiti pokrytectví a svatokupectví, a ty, kdož nemají znamení boha živého, aby darmo berouce darmo dávali, ale mají spíše znamení šelmy na čele, zřejmě zločin pokrytectví a svatokupectví páchají rukou pravou, zatím co levicí čin skrývají, jakoby byl pravý a přímý. Kdyžtě zajisté káží, mše slouží, zpovědi slyší, svátosti podávají, domnívají se, že službu prokazují bohu; když však méně přijmou, jestliže by kdokoli co nevložil v ústa jejich, hlásají proti němu válku.

Ejhle! Pole tvé naplněno jest koukolem, ejhle! zahrada plna kopřiv. Vytrhej zlé a vsaď dobré, aby neřekl někdo o tobě a poli tvém: „Polem lenivého člověka jsem prošel a hle, všecko naplnily kopřivy!“

Co mám říci o kanovnících?

Někteří více válčí a v turnajích závodí, než zpívají v kostelích, někteří mají praebendy své založené jediné na lichvě neb na úmluvách lichvářských; někteří půjčují peníze, a co se jim nad jistinu vrátí, dává se na získání mší. Jiní krutější nad vlky uchvacují mnohé praebendy olupujíce mnoho chudých, to jsou, kteří dědictví majetku ukřižovaného celý den si přivlastňují, ať přijímají cokoli, o oděv páně los metajíce. Takoví obyčejně, cožkoli chudým náleží, nad míru beneficia uchvacujíce, v rozmařilosti zhu-

sta rozhazují. Potřiž tedy zpupnost jejich, aby se naplnilo slovo Šalomounovo, jenž praví: „Bude rozptýlen kaparník“; kterážto bylina, jakož vášeň vyvolává, tak i tyto mnohoobročnictví podporuje, aby byla síla jejich v bedrech jejich s Behemothem, otcem jejich.

Přejdu nyní k těm, kteří se zdají okrslek světa nésti, kteří mezi hvězdami umístili soudnou stolici svou a kráčí jako Cherub rozpiatý a stínící uprostřed kamenů žhavých, kteří se sobě zdají býti sloupy nebes, na nichž jest založena církev, a přece zdá se, že se ve mnohém jako bláto v nivec rozplynuli. Toť jsou řeholníci a především žebraví, jdoucí za almužnou, mezi nimiž svatokupectví a majetek není hříchem; nyní podstata řádu lichva, nad to i výdělek platí za zbožnost u nich, poněvadž i sami dávají na lichvu, a menší jeptišky jejich řádu mají důchody osobní a společné. To však nad míru hubí církev svatou. A jho Hospodinovo čili evangelium na sebe přijali a tak ho zneužívají, že jediné ku svému povýšení a zisku obracejí, o čemkoli se jim hodí kázati; tiť jsou, kteří vnikají do chrámů a svědomí a zpovědi slyší bez dovolení a zkoušky svého dioecesního biskupa, a tak přivlastňujíce si opovážlivě moc trhají sukni nesešitou — horší těch, kdož křižovali Krista, kteří ji nechali celou; odpustky dávají, jichž nemají, k vůli výdělku lhouce lidu, pro krajíc chleba a míru ječmene opouštějí pravdu, ba pravdu boží v lež proměnili. Tyto hvězdy jsou hvězdy, které ve svých krajích kdysi daly světlo na stanovištích svých, a když volány byly řekly: „Tu jsme“, a radostně svítily tomu, jenž je učinil. Nyní však nestojí pevně na obloze nebes, ale padly s nebe před tváří šlehajícího ocasu draka.

Panny také bohu zasvěcené nejsou uzavírány, ale některé běhají světem ke dvorům knížat, k tancům, turnajům, některé v místnostech klášterních s milenci tančí a bez uzardění své do cel vodí milovníky či spíše nevěstkáře, a kde Kristus-beránek panenské lože měl neposkvrněné, tam na lůžko přichází ďábel nevěstkář, kde třeba, aby jeden odpadl, bůh či ďábel, beránek či vlk, poněvadž tam beránek vlka nesnese a krátký plášť oba přikrýti nemůže.

Beghardi a bekyně svět naplnili a není, kdo by učinil opatření. Tito všichni řádu převracovatelé a nepořádku a sekt vynálezci, co jsou než lžiproroci, kteří dávají taká znamení zdánlivé svatosti, tak že mnozí věřící více věří

jejich svodidlům než evangeliu svatému. Ty pak, kníže náš, povstaň v této době tak nebezpečné a stůj za lid boží, aby před oněmi svodidly byli varováni vyvolení. Z nich zajisté vyrostl všeliký zlořád a ničemnost a pokrytectví, jež jest ve městech veškeré země, o nichž, totiž občanech, pánech a obyvatelích zemských raději pomlčeti jsem se rozhodl, než něco pověděti. Jestliže bych zajisté všecky nepravosti a ohavnosti, jimiž nyní přirozenost i milost jest podvrácena, popisoval, velmi bych uši tvé svatosti urážel.

Ředitelé pak chrámů, jimž tihle jsou svěřeni či spíše s nimi smíšeni, jsou buď souložníci, buď svatokupci, spíše boří než zvelebují církev svatou. Nic zajisté jiného nedělají než líčí na ptáky, a jako lišky Samsonovy vespolek svázané již ne žeň Filištínských, ale synů božích napadají a poskvrňují, kterou by zlepšovati měli a zapalují nikoli ohněm ducha svatého, ale ohněm zhýralosti a všeliké marnosti. Proto nediv se tedy, kníže, proč společnost schází, proč vladaři nad ní se vší mocí panují, ale spíše se div, že mezi tolika tisíci kněžími není, jenž by se postavil pro dům boží, jakož praví Pán skrze Ezechiela: „Hledal jsem mezi nimi muže jenž by se postavil za hradbu a stál proti mně pro zemi, abych ji nezahubil, a nenalezl jsem."

Ejhle na všech stranách světa buď válka, neb mor či hlad, a již proti všemu lidu hněv boží zuří. Vezmi kadidelnici srdce a naplň ohněm nejhoroucnější lásky, a obětuj sebe stoje mezi bohem a lidem, aby rána ustala. Jest blízko pád Jerusaléma a jestliže nepřispěješ, jenž pod takovým (pánem) prospíváš a bojuješ, všechen stroj církve jedem ohavnosti a pokrytectví bude porušen. Kdož dá mi tebe nyní jako kámen bez rukou vytesaný z hory, abys potřel sochy pýchy a modly babylonské, a ty jimž dí Job: „Řád prozřetelenosti boží a všeliký rod lidí nevypověditelným úřadkem se spravuje."

Ejhle proti božímu hněvu Jerusalém položil naději v Damašek, aby bylo zbořeno město, které proti jeho vůli bezbožným poskytuje pomoc; Juda doufal v Egypťany, aby Egypt byl zničen; Egypťané rovněž důvěřovali v Ethiopské; proto i Ethiopští buďtež přemoženi od Assyrských; Assyršti se pyšnili ne božími, ale svými silami, považujíce vítězství za své, nuž buďtež překonáni od Babyloňanů; Babylonie povznesla hlavu proti bohu, a budiž sama od Médů a Peršanů přemožena; Peršané také a Médové z části

pronásledovali lid boží a kozel nejzuřivější na východ i západ všecky národy promísil: Přijdiž kozelec Alexandr a potřiž jej nohama svýma. Také tento nad míru se povýšil; nechť zhyne jedem a království jeho budiž rozděleno v části, a když za dlouhou dobu v sobě samém ztráveno bude budiž Římanem vítězným spustošeno; Říman sám železnými zuby a drápy těla svatých krvavými ústy rozsápal. Budiž odseknut kámen z hory bez rukou a nejmocnější prve království železné a potom vratké a nepevné na způsob střepin nechť potře.

Tak šelmy země, tak surovost království radou a mocí božskou potři, aby proti křesťanům svatým neprovozovali tyranství.

Povstaň tedy kníže náš, a stůj za lid boží! Budiž kamenem tím, na nějž kdo by upadl, byl by potřen, ale na koho bys ty padl, potřiž jej. Tehdy naplní se slova Kazatelova, jenž praví: „Pohnou se strážcové domu," to jest, biskupové a ředitelé chrámů jimž svěřena jest církev svatá; tehdy kolísati budou muži nejsilnější, knížata totiž země a králové národů aby jejich tyranství bylo potřeno; tehdy budou meloucí a u zmenšeném počtu řeholníci, totiž dokud ku hlasu jestřába, to jest kazatele, jenž od noční temnoty čas rozeznává, církve nepovstanou v pokoře slova, mlýti nezačnou kteříž nyní v pýše Krista káží, zatím co jeho životem, k němuž se přiznali, pohrdají. Tehdy se zatemní vidouce otvorem jiné, od nich pozorováni nejsou, a kážíce Krista v úkrytech, věří, že jej vniterně drží a uzavírají dvéře písma, jakoby byla v zákoutí, ač jest na ulici pravda, jež nyní bude otevřena tím světleji, čím úsilněji bude od tebe požadována. Tehdy ohluchnou všeliké dcery písní, učitelé, všickni, kdož pohanu Kristovu nositi nechtějíce mlčí spíše než káží; tehdy ohluchnou, čím více budou chtíti ve své pýše setrvati, než aby od prostých slyšeli pravdu. Neuslyší zajisté hlas Páně poněvadž se budou hanbiti, že jsou prostých kazatelů učenníci kteří se sobě samým zdáli vůdci slepých světlem nevědomých i chybujících hříšníků.

Ejhle, nikoliv proti sektě a tyranství tobě válka nastává, ale proti tolika bojům, kolik je útoků na evangelickou pravdu, z jichž počtu jsou někteří bratří Menší, kteří proti mně v Čechách veřejně na kazatelně stojícímu — a bylo jich počtem osm — volali, že cožkoli kážu, není evangelium a epištoly. Ty pak neboj se jich, poněvadž jich

více s tebou jest, než s oněmi. Všecka zajisté vojska andělská jsou s tebou, všecka vítězná církev, která podlehnouti nedovede, vyjímajíc bezčetné sekty církve bojující. Kteříž jsou k válce nejvycvičenější a mečové dvojseční v rukou jejich ku vykonání pomsty v národech, ku trestání skrze kázání a moc v národech, aby svázáni byli králové jejich v poutech, a vznešení jejich v okovech železných.

Povstaniž tedy, kníže náš, jenž stojíš za lid boží, tisíce tisíců budou sloužiti tobě a desetkrát, tisíckrát sta tisíce budou provázeti tebe. A ejhle, Orel černavých křídel stojí po boku tobě a bude chrániti tebe. Volej k němu a rozprostře křídla nad tebou a kuřaty tvými všemi, aby nezahynula. Budeš-li pak se modliti za něho, bude tobě k ochraně; vzývej ho a vyjde vyřčení od něho, aby pod jeho ochranou a pokojem popsán byl všecken svět, což jinak nemůže se státi, leč obecným sněmem církevním, abys tak ty zplodil sobě syna mužského, aby potom už nikoho nebylo zženštilého v církvi boží, aby tak pastýři, kteří nyní mají noční stráže nad státem svým, přešli k tobě a viděli Slovo zplozené, a chválili pána na výsostech, a nikoli světa, ale Kristův pokoj kázali, že není pokoje bezbožným, poněvadž přichází soudce strašlivý, jenž krev svatých pomstí.

Toto pravím poddávaje se opravě svatosti vaší a církve svaté, aby i sama církev ženichu svému Kristu se ukázala nemajíc poskvrny, ani vrásky. Amen.“

Kázání Milíčova.

Jak již z vypravování o životě Milíčově víme, pocházejí od Milíče dvě sbírky kázání nedělních a svátečních, z nichž dříve napsána byla ta kázání, která autor sám pojmenoval Abortivus, Nedonošené, Nedochůdče. Máme za to, že tato sbírka povstala z kázání přednesených studujícím bohosloví, kněžím a jiným vzdělaným mužům u sv. Mikuláše ve Větším městě pražském. Neboť, když byl pověděl neznámý životopisec, že Milíč kázání konaná u sv. Mikuláše dával studentům a jiným, kdož si přáli, opsati dokládá, že jest jich jeden svazek. To však nemůže býti míněno o druhé sbírce kázání jež Milíč sám pojme-

noval Gratiae Dei, poněvadž tato má svazky dva, dosti obsáhlé, tak že by bylo velmi nesnadno, vtěsnati obsah jejich do svazku jednoho.

Pochází tedy Abortivus někdy z let 1365—1366. Mohlo by připadnouti badateli na mysl, aby určil čas vzniku Abortivu dle počtu neděl po Třech králích. Abortivus má kázání na pět neděl po jmenovaném svátku, což by poukazovalo k roku 1367, ale v ten rok právě sotva mohl Milíč na knize té pracovati, ježto počátkem tohoto a snad už koncem předcházejícího roku zachvácen byl duševní depresí, pochybnostmi, zda je ke kazatelství způsobilý, ekstasemi, a potom počátkem jara konal cestu do Říma, z níž se vrátil kdysi pozdě na podzim. S druhé strany však nejpravděpodobněji v dobu před prvou cestou Milíčovou do Říma můžeme položiti rozkaz arcibiskupův, aby theologové M. Vojtěch a děkan vyšehradský Vilém prohlédli Abortivus. Tento rozkaz nemohl býti vydán po r. 1369, ježto v ten rok děkan Vilém zemřel, ba stěží v roce 1368, kdy Milíč po nedávném svém návratu z Říma byl ještě jakoby ozářen leskem vítěze na těmi kdož dříve jej obviňovali z kacířství. Skvělý jeho úspěch v Římě zdá se naprosto vylučovati možnost, aby arcibiskup ihned potom dával kázání Milíčova prohlížeti pražským theologům. Ale to vše právě svědčí ve prospěch našeho tvrzení, že Abortivus musil býti sepsán již před první cestou Milíčovou do Říma. A pak i jméno samo, Nedochůdče, Nedonošené, zdá se mluviti ve prospěch naší domněnky; byla ta kázání plodem prvních let Milíčovy činnosti kazatelské. Konečně rukopis Abortivu ve víd. dv. bibl. č. 1684 byl napsán už r. 1370. [6])

Abortivus obsahuje kázání nedělní i sváteční, dohromady celkem 106, jež jsou rozvržena ve dvě části, zimní a letní.

Část zimní počíná I. nedělí adventní, a končí obyčejně kázáním na boží tělo. V rukopisech univ. kn. pražské I. D. 37 a VIII. B. 26. končí část zimní úterkem po letnicích. Část letní počíná I. nedělí po trojicí a končívá kázáním na sv. Kateřinu. Ve jmenovaných kodexech pražské bibliothéky univ. má zimní část mimo prolog 54 kázání; část letní v rukopise uvedeném na prvém místě čítá 52

[6]) Menčík, Věstník Spol. nauk, 1890, 312.

kázání. Mezi jiným shledáváme tu také kázání na svátky světců českých jako Václava, Vojtěcha, Prokopa.

Některé kodexy vykazují různé odchylky od původní redakce. Tak na př. u rukopisu universitní knihovny vratislavské I. F. 489 jsou nedělní kázání oddělena od svátečních. [7])

Sbírce je předeslán úvod, prolog, v němž Milíč prosí za udělení moudrosti, jež by s ním byla, s ním pracovala, učila ho konati vůli boží a modliti se, jako naučila Augustina: Prosím tebe, pane, aby přilnula slova tvá k srdci mému....; obřezej ode vší pošetilosti a ode vší lži vnitřní i zevnější rety mé, aby čistou rozkoší mou byla písma tvoje, abych se nemýlil v nich a jimi (nesprávným výkladem Pozn. spis.) neklamal... Zjev mi vniterné rozkoše písem, hlas tvůj radostí mojí!... Viz touhu mou. Viz, otče a pohlédni! Viz a svol, nechť se líbí před zraky milosrdenství tvého, bych nalezl milost před tebou, by mně tlukoucímu se otevřely tajnosti řečí tvých...

Uvádím myšlenky tyto, aby znovu dokumentována byla touha Milíčova po správném pochopení písma a jeho mystická úcta k této knize. Bible od prvních počátků české reformace těší se neobyčejné vážnosti, z níž plyne neúnavná její četba, která pozorovatele pozdější plnila obdivem.

V dalším žádá Milíč boha, aby mu dal slovo, by mohl odpověděti těm, kdož utrhají jeho učení dle výroku Augustina nejsladšího, jenž v listu k Marcellovi (VII.) takto praví: Já vyznávám, že náležím k těm, kteří prospívajíce píší a píšíce prospívají. Pročež jestliže něco buď méně opatrně či méně učeně ode mne napsáno jest, co nejen od jiných kteří to viděti mohou, by mohlo býti pokáráno, ale i ode mne samého, poněvadž i já aspoň později nahlédnouti musím, zda prospívám, není třeba se diviti ani litovati, ale jest spíše odpustiti a radovati se, nikoli že bylo pochybeno, ale že doznalo odsouzení. Neboť příliš zvráceně sebe samého miluje, kdo chce, aby jiní bloudili, by jeho blud zůstal ukryt.

O vzniku Abortivu sděluje Milíč v prologu se čtenářem toto: Ty tedy věz, že jsa žádán od studentů svatého učení

[7]) Klicman, Zpráva o cestě po knihovnách... Věstník České Akademie, II., 1893, str. 70.

pražského veřejně, pro boha, abych ku vzdělání stánku podivuhodného, domu totiž božího čili církve svaté, řeči přítomné, jež jsem tehdy kázal, napsal, což jsem i s pomocí boží učinil.

Byl tedy původ Abortivu Milíčova podobný, jako původ Postilly Waldhauserovy. Jako tento byl i Milíč požádán o sepsání svých kázání. A jest pravděpodobno, že oba mistři pracovali na svých knihách současně.

O ceně svého díla smýšlí Milíč skromně a praví: Cokoli se ti tedy v nich zalíbí, připočti bohu jako původci. Cokoli však neprávě položeno jest, to nechť jest opraveno od těch, kdož opraviti mohou. Neboť i já sebe a všecka slova má předkládám k opravení k nohám církve svaté... Nalezneš-li také slova bible přehozena neb změněna, neopravuj mne, ale učitele, jehož slova uvádím, jenž je často mění následuje jiného překladu. Nediv se však že této knize dávám jméno Nedochůdče, Abortivus. Chtěl bych zajisté s pomocí boží, abych nebyl jedním z těch, o nichž praví Job (21,10): Bos eorum concepit, et non abortivit — Býk jejich počal a nepotratil, kteří se mají za moudré a za plnokrevné syny Abrahamovy. Ale kéž bych byl nedochůdčetem, jímž si přál býti Job řka: Či jako nedochůdče skryté bych neobstál, neb, kdož počati byvše, nespatřili světla. Kéž by zajisté všeliké zlo pýchy ve mně počaté zahynulo, a světlo, v něž se přetvořil Satan, by za ním šli, bych neviděl. Ale abych zavržen jsa světem byl obživen v Kristu, jenž by mne pošetilého vyvolil mezi své pošetilce, jejichž pošetilým kázáním se mu zlíbilo spasiti věřící...

Z pokory tedy nazval Milíč svou prvou sbírku kazatelskou Nedochůdče. Byl to Abortivus, o němž Vojtěch Raňkův maje jej k rozkazu arcibiskupovu prohlédnouti prohlásil: „Nesluší mi je (kázání v Abortivu obsažené) opravovati, ana jsou vnuknuta milostí ducha svatého.“ [8])

Abortivus zachován až dosud v četných exemplářích v bibliothekách českých i jiných ve střední Evropě. [9])

Zajímavo je, že bibl. Jagellonské univ. v Krakově chová v rukopise č. 1. také tuto sbírku Milíčových kázání, o nichž z nedorozumění poznamenáno, že vydány byly pa-

---

[8]) Prameny . . ., I., 408.

[9]) Kromě bibliotek pražských chová se Abortivus ve Vratislavi, v Krakově, ve Vídni, v Mnichově atd.

nem Abortivem, pročež prý kniha je pojmenována Abortivus.[10])

Druhá sbírka kázání Milíčových slove Gratiae Dei, Milosti boží.

Jsou plodem spisovatelské a kazatelské činnosti Milíčovy v době od návratu z prvé cesty římské až asi do r. 1372. Doba pozdější nezdá se mi býti pro sepsání knihy tak rozsáhlé jako jsou Gratiae dei, dosti příhodnou. Zabíralať vedle obyčejných kazatelských a kněžských povinností pozornost Milíčovu především kaple Jerusalémská a starosti, jež mu vzešly vydržováním Jerusaléma, vyžádaly si mnoho od něho času i energie.

Gratiae dei mají mimo prolog celkem 170 kázání, jež jsou podobně jako Abortivus rozvrženy ve dvě části, zimní a letní, z nichž každá vyplňuje jeden svazek. Jsou tedy značně rozsáhlejší než Abortivus. Zimní část v rukopisu pražské univ. knih (B V. 13) má 99 kázání. Krásný pergamenový kodex téže knihovny XII. D. 1., jenž býval majetkem rodiny Rožmberské, obsahuje 71 kázání.

Úplných exemplářů postilly Gratiae dei jest jen několik. Z pražských třeba jmenovati zvláště oba kodexy universitní právě uvedené. Mimo Prahu nalezl Klicman jen jediný úplný exemplář, a to ve vratislavské městské knihovně č. 1187 a 1188.[11])

V různých rukopisech část zimní různě končí a letní různě začíná. Obyčejně zabírá část zimní výklady na neděle a svátky od I. ned. adventní až do neděle křížové (Rogationum), letní začíná obyčejně kázáním na nanebevstoupení a končí nedělí 24. po sv. Trojici.

Četné exempláře této postilly jsou různým způsobem kusé. Někde jsou vynechána kázání postní, jindy pojata do sbírky pouze kázání nedělní, nebo jen kázání sváteční, jiný kodex obsahuje pouze prothemata, kázání postní a pak kázání na svátky Kristovy a svatých. Některé rukopisy mají kusy, jež tam nepatří, z čehož patrno, že postilla byla při opisování přizpůsobována potřebám země,

---

[10]) Dudík, Archive im Königgreiche Galizien . . ., pg. 68.

[11]) Klicman, Zpráva . . ., str. 69. Vedle knihoven pražských a vratislavských shledáváme se s touto Postillou Milíčovou také v bibliotékách: olomoucké studijní (3. III. 3), krumlovské (pouze část), vídeňské dvorní, dvorní a státní v Mnichově atd.

v níž opis pořízen. Naproti tomu setkáváme se s kázáními Milíčovými opět ve sbírkách jiných kázání.

O sobě z postilly Gratiae dei setkáváme se s Výkladem na utrpení Kristovo a s kázáním na boží tělo.[12])

Jako Abortivu předeslal Milíč i druhé sbírce svých kázání prolog, z něhož sdělujeme tyto významnější věty:

Alpha et omega, začátku a konci, bože všemohoucí, jenž jsi od počátku moudrost při sobě měl a ji lidem dal, o nichž jsi pravil: rozkoš má jest býti se syny lidskými. Hle, ohýbám kolena mysli své, volaje z nejvnitřnějších útrob těla i duše své, nezataj mi, aniž skrývej přede mnou slovo spásy, poněvadž jsi se rozhodl mne s mými druhy spasiti. Hrozným zajisté hlasem hřmíš v srdci mém řka: Nezadržuj slovo v čas spásy a neskrývej moudrost v srdci jeho (snad svém! Pozn. spis.). A opět: za spravedlnost bojuj, za duši svou. a až k smrti jisté zápasiž za spravedlnost a bůh bude za tebe bojovati proti nepřátelům tvým.

Víš, pane, že statečnosti ve mně není, a písem jsem nepoznal. Jak tedy vejdu v moc tvou a za spravedlnost budu bojovati, leč budeš-li mne poučovati od mladosti mé a až do staroby mne neopustíš, aby stáří mé bylo v milosrdenství hojném a abych neumdlel hlásaje spravedlnost tvou a pravdu, když zemdlí síla moje: aby sluly tyto řeči mé Gratiae dei (Milosti boží), bez mých předchozích zásluh, ale za pomoci předchozího milosrdenství tvého, aby se nevloudil Satan přepodobňuje se v anděla světla a nevnukl mi blud místo pravdy, a aby mi nepoložil temnotu za světlo a světlo za temnotu, dobré za zlé a zlé za dobré...

Tvá láska nechať způsobí, abych byl prost všeho porušení zevně a nebyl proměnlivě přístupen neřesti ničí. Ale povznesený nade vše, co se miluje tělesně, žádostivý božského rozjímání, pronásledovatel hříchů horlitel ctností, vyhledavatel a reformátor dobrých zvyků a mravů.

Jest otázka zda kázání obsažená v obou kazatelských sbírkách Milíčových byla přednesem v té formě, ve které se nám zachovala. Otázku třeba zodpověděti záporně.

---

[12]) Klicman, l. c., 69.

Lze říci, že ona kázání byla sice ve hlavních rysech přednesena, že však ústní kázání bylo mnohem živější, barvitější, že více hledělo k životu, že v nich Milíč pronesl více vlastních myšlenek, že tedy to nebylo pouhé sestavení míst z písma a otců, délkou svou někdy přímo únavných, čili že to nebyla pouhá postilla, s níž individualní síla a ráz autorův jsou co nejvíce setřeny. Velmi správně napsal o nich M. Matěj z Janova: Na těch postillách a kázáních může každý viděti, že nejsou přebohaty myšlenkami, ale spíše místy svatého písma, bible a otců. Jak užitečny jsou ty knihy věřícím, kazatelům a posluchačům, v příčině té nechť se čtenářové moji obrátí k těm knihám samým a k těm, kteří jich užívají.

Byly tedy kazatelské sbírky Milíčovy pomůckami určenými kazatelům, jimž dávaly návod, jak by si na každou neděli a svátek kázání snadno sestaviti mohli. Za tím účelem byl sebrán v každém kázání bohatý material biblický i patristický. Jsou tedy kázání Milíčova takořka naučným slovníkem kazatelů.

Mimo celkový ráz svůj vykazují kázání Milíčova povahu kazatelské pomůcky také rozličnými poznámkami, s nimiž se tu a tam na místech sbírek setkáváme. Na př. v Gratiae dei (rkp. univ. V. B. 13) po kázání velkopátečním následuje kratší výklad na slova Et ecce velum templi scissum est (A, hle opona chrámová roztrhla se) s poznámkou: To, co následuje, může se kázati po obědě neb o kompletáři. Při vigili svatodušní je poznamenáno: kdo chce kázati, má evangelium následující, jež o hodu letničním může se kázati snad užitečněji. A proto jest položeno po tomto evangelium o duchu svatém neb o slavnosti letnic evangelium: Utěšitel pak duch svatý. Při kázání o sv. Trojici nalézáme poznámku: Chceš-li evangelium o sv. trojici kázati od slova k slovu, hledej evangelium o nalezení sv. kříže: Byl člověk mezi farisei... neb o neděli po nanebevstoupení páně: když pak přijde utěšitel.

*

Za doplněk Abortivu lze považovati obě kázání synodální, o nichž jsme již na svém místě promluvili. Je pravděpodobno, že přednesena byla tak, jak se nám zachovala.

Jsou zachována v četných spisech buď ve spojení s A-bortivem neb i zvláště.[13])

Jiným kazatelským spisem Milíčovým jest Quadragesimale [14]) Kázání postní. Jako jmenované veliké sbírky Milíčových kázání povstalo i toto zcela přirozeně. Ježto Milíč v postě kázal každodenně, co bylo přirozenějšího, než že také tato svoje kázání sepsal?

Quadragesimale pražské univ. knihovny (IX. A. 5) obsahuje kázání počínající řečí na popeleční středu a končící výkladem na bílou sobotu. Rukopis IX. D. 5. téže knihovny obsahuje pouze prothemata a úvody k postním kázáním.

Prothemata ke kázáním o panně Marii shledáváme v ruk. I. E. 20. prožské knihovny univ.

Kulturně historický význam kázání Milíčových.

Jak přirozeno, dotkl se Milíč ve svých řečech někdy i názorů v jeho době platných a poměrů a faktů z různých oborů života. Okolnost, že řeči Milíčovy jsou vlastně homiletickou pomůckou, měla za následek, že o těch věcech nezmínil se tak často, jako by se bylo stalo v řečech k širokým vrstvám lidu.

Přes to mají některá kázání značný zájem kulturně historický. Jak na př. v kázání synodálním podal nám výmluvný obraz o životě tehdejšího duchovenstva!

Zaznamenáme některé drobnosti z kázání Milíčových, jež oživí nám aspoň částečně obraz jeho doby a přispějí k vysvětlení počátků české reformace.

Z oboru života církevního:

K důstojnostem pak církevním, ach, žel, nyní mnozí, ne aby trpěli pro Krista, ne aby spravovali či osvěcovali církev svatou jsou voláni, ale vlastní opovážlivostí se vnucují,

---

[13]) Kázání prvé zachováno na př. v rukopise universitní knihovny pražské: I. E. 20, list 181 b—185 a; IV. C. 15, list 98 b—102 a; VIII. E. 25, list 50 a—5; VIII. G. 34, list 8 a—16 a; X. D. 5, list 132 b—13 a; X. D. 10, list 120 a—122 b; kázání II. v rukopise univ. pražské: I. E. 20, list 185 a—190 a; I. D. 9, list 82 a—85 b; I. D. 37, list 287 a—290 b; VIII. E. 25, list 5—57 b; X. D. 5, list 131—141 b. Kromě toho lze se s nimi setkati i v jiných knihovnách.

[14]) Quadragesimale. Rukopis pražské university, IX. A. 5, atd.

nebo lhou, že jsou hodni povýšení, tu pomocí úsluh, tu darů, tu tělesného příbuzenství vstupují. Abortivus, řeč na sv. Ondřeje.

Supové jsou ctižádost a svatokupectví řeholníkův a duchovních, ježto jako sup nejprve chytá ptáky ušlechtilé a potom se obrací na červy, tak tito nejprve berou tučné praebendy a hodnosti, potom pak i to, co náleží červům, totiž chudým, ožírají ničeho chudým nezanechávajíce. Abort., I. ned. po Trojici.

Takoví jsou praelati, kanovníci a kazatelé, kteří nestojí ani nepracují v církvi boží, leč když jsou porce, rozdílení požitků, sbírky, výdělky a tučné praebendy, kteří, když se nenasytí, reptají a nepřicházejí ke kanonickým hodinkám a ku vzdělání vinice svaté... Jeden zajisté provádí obchod, druhý shání ohavný zisk, jiný lichvaří, jiný kupuje platy, aby se lestně vyhnul lichvě..., jiný s Giezim prodává milost ducha svatého prodejem pohřbu... jiní rozhazují své jmění s kejklíři, aby byli chváleni od nich. Druhé kázání synodální.

Nyní pak mnozí pokrytci jsou voleni k hodnostem církevním, kteří se zdají býti čistými, ale uvnitř jsou plni špíny a zápachu. Abort., na sv. Matěje.

Již nyní ach žel, nedají se nutiti, ale jak menší, tak větší praelati nyní... nestoudně uchvacují důstojnosti. Ne však, aby stáli v den páně, ale aby prchli jako nájemníci, až by spatřili přicházeti vlka. Abort., na sv. Řehoře.

Mnozí praelati pasou samy sebe, jakoby nebyli zavázáni pásti stádo páně. Gr. dei v oktávu sv. Petra.

Mikuláš .... své jmění dal pannám, aby se neprostituovaly. .... To jest proti těm, kteří nejsou jako sv. Mikuláš, aby vlastními penězi vykupovali panny, by se neprostituovaly, ale spíše za peníze ne vlastní v tomto případě, ale svatokrádežné z dědictví ukřižovaného urvanými, kupují panny neb jiné osoby a souložnice. Gr. d. na sv. Mikuláše.

Darmo jste vzali, darmo dávejte. Ale co mám říci o těch, kdož jsou soudci ve vlastní při a podřízeným zabraňují přijímati svátosti a především přijímání pro svoje práva, A o těch, kteří, když nemají naděje, že by něco dostali, odpírají zpovědi a ... svátosti? Tito jsou tak druhy zrádce a horšími pro lakotu svou. Co zajisté jest ohavnějšího u kněze než lakota? — praví Basil. Gr. d. na sv. Šimona a Judu.

Nejen rovní nemají se svářiti mezi sebou, ale i vyšší mají nižším s mírností vlásti, jak praví Bernard... Nechť to slyší praelati, kteří chtějí sobě podřízeným býti vždy jen ku strachu, zřídka k užitku. Gr. dei, na sv. Bartoloměje.

Jak může se někdo chlubiti, že jest křesťanem, jenž ani nepátrá jak písmo se vztahuje ku Kristu, ani netouží slávy, kterou s Kristem míti si žádá, utrpením dojíti? Gr. dei na pondělí velikonoční.

Ctnosti a nepravosti.

Kdo v Kristu jest, nemůže patřiti na marnosti, kdyžtě je Kristus ukřižoval na těle svém. Odvraťme tedy oči své, aby, co by oko uzřelo, duch nepožádal. Jest marnost dívati se na hry divadelní, ba i na zápasníky, jež vidíme za laciný věnec zápasiti. Abort. na II. neděli po Devítníku.

Poslyš Zlatoústého, jenž o skákajících v tanci takto mluví: v takových skáčou démoni, v takových se radují služebníci démonů. Gr. dei, na sv. Jana Kř.

Kdysi skrze pošetilost ženy vzniklo odsouzení, až konečně skrze moudrost ženy-panny spása vzešla. Proto zbožnost květla nejvíce v ženách. Odtud i pějeme slavné panně: oroduj za zbožné pohlaví ženské. Což jest proti novodobým ženám, jimž pýcha brání, býti zbožnými. Gr. dei, na sv. Jakuba.

Kolik jest dnes matek, jež nepočestnou okrasou dcery zdobíce a je k tancům a do divadel vodíce, činí z nich nevěstky a cizoložnice, kolik jest také dnes dvorů knížat a pánů, na nichž nalézá se více špíny než v nevěstincích, a kde se chlubí nepravostí svojí nejhorší. Citát z Remigia. Gr. d., na Stětí Jana Kř.

Slyšte, ženy, jak máte se chovati, když jdete na veřejnost, neb do kostela, abyste nešly s tváří veselou a lascivní se vzpřímenou šíjí, ale cudně. Gr. d., na hromnice.

Buď pokorný jako údolí a zachytíš mnoho vody milosti a písma. Gr. dei, na sv. Martu.

Takoví jsou lidé, kteří i činiti chtějí zlé a přísahati lež a rouhati se proti bohu a opíjeti se a cizoložiti a amuletů užívati a choditi k hádačům. Někteří zlomyslní a převrácení vražedníci vrhají se v plameny, vrhají se střemhlav do vody, narazí a hynou. Tomu Kristus neučil... Gr. dei, na sv. Vavřince.

Jsou, kteří budoucí věci předpovídají a po nich pátrají pomocí věštby z mrtvol, ohně, země, vody, vzduchu, a to se děje od mnohých zvláště v den narození Kristova. Tehdy zajisté takový vstupuje do chrámu, dýchá, a jestliže dech vystupuje vzhůru do vzduchu, tu hádá, že bude žíti po ten rok; pakli však dech jeho padá k zemi, tu věří, že toho roku zemře a nepozoruje pošetilec, že se to vystupování a padání dechu — děje pohnutím vzduchu neb větru, neb i pohnutím jeho samého vzhůru či dolů. Někteří pozorují dobu narození a běh hvězd, za nichž se kdo rodí. Někteří na rukách neb na údech znamení vyšetřují. Někteří tajné krádeže pověrečně vyhledávají, někteří pozorují, co se jim při otevření knihy naskytne, někteří z letu neb zpěvu ptáků budoucí věci předpovídají, to vše jest pověrečné, neb k tomu patří také všechny amulety a prostředky, jež také lékařské umění zavrhuje, nechť záleží ve slovech neb písmu, či v zavěšování, vázání neb rozvazování některých věcí, nebo kdo věří v setkání s vlkem, se zajícem, neb člověkem, nebo kdo má naději v začátek soudu či smluv.. Někteří se klaní měsíci a počítají o nový měsíc peníze, aby jich přibylo. Někteří pozorují dny egyptské, a dávají pozor na čas, aby nezačínali dílo, práci a cestu v pondělí, neb v kterýkoliv jiný den vyjímajíc pozorování přírody, jež konávají rolníci, když mají síti neb stromy sázeti, nebo, když chtějí vyhlédnouti čas k žatvě, poněvadž to se děje dovoleně. Někteří hádají ze snů. Někteří píší proti horečce neb bolesti zubů, hlavy či očí na jablku, na bobku, na olovu, na hostii, na nichž píšou: Bláto učinil ze sliny pán, nebo Ježíš pak přecházeje atd., když se čte evangelium, vyřezávají kříže, když se čtou pašije: což jest proto pověra, že se klade naděje v to, že se to děje právě v ten čas, a ne jiný, a že by jindy nemohlo to míti účinku, anebo se při tom děje cosi pověrečného, což se s úctou k bohu nesnáší; také poněvadž se říká: Kdokoli toto písmo u sebe bude nositi, toto se mu přihodí a nepřihodí. Všechny takové věci jsou pověrečny.

Někteří zaklínají hady, a to jest nebezpečno, poněvadž ďábel obyčejně skrze hada více, než čímkoli jiným klame a svádí. Před zažehnáváním bab neb jiných lidí pověrečných, jimiž lidi i zvířata jakákoli uzdravovati se pokoušejí, mějte se na pozoru, poněvadž obyčejně připojují

něco, jako na př. měření člověka neb zvířete, neb plvají či dýchají. nebo dotýkají se palcem či určitým prstem a ne jiným, jakožto něco, co k tomu náleží.

A takové věci ve svých chrámech a osadníkům vašim činiti zapovídejte.

Cokoli také lidé věří o Perchtě, poučte je, aby nevěřili. Ďábel zajisté mysli takových lidí tak v zajetí drží a přetvořuje, že věří, že jsou, neb že vidí některá tělesná fakta, jež existují pouze v mysli. Někteří také pověrečným uměním značek chtějí vědění nabýti.

O tomto umění praví Tomáš Aquinský (v Summě bohoslovecké), že není dovolené a že křesťan má se ho varovati.

Hadači a čarodějnice dle zákona by měli býti sťati, a když vejdou do domu druhého, měli by býti spáleni a statky jejich konfiskovány. Jsou-li duchovními, měli by býti s úřadu složeni a do kláštera uvrženi. Jsou-li laici, měli by býti zbaveni kůže a metlami mrskáni. Abort., na sv. Šimona a Judu.

Dnes babky neb kteříkoli hadači a pověreční lidé žehnáními nepravými nebo jestliže dobrými, přece nějakou úmluvou s ďáblem, výslovně neb mlčky uzavřenou porušenými, neb jinými prostředky a opatřeními někdy zdají se uzdravovati děti, dobytek neb lidi, ač jiného v tom není, než že ďábel pro nevěru takových lidí ustává od pouštění na ně nemocí... Abort., na sv. Bartoloměje.

Bylo by lépe, aby se sedlák nebo selka se naučili Věřím v boha, neb Otčenáš nebo i něco z církevních hodinek, nežli, aby se učili ohavným říkáním ďábelským a lásku budícím a si je pamatovali. Abort., na sv. Šimona a Judu.

Jan se svými žáky byl večer mnohem střízlivější, než my ráno. My pak, i když jsme snad ráno byli trochu střízliví, brzy se naplnivše, jsme celý den obtíženi a sotva druhý den vystřízlivíme. Gr. d. ve vig. sv. Ondřeje.

Masopust nás velmi poskvrnil... Nuzný se postí, ježto nemá ne tak boháči, kteří od hodiny deváté až do večera jedí, mnohem více vydávajíce při jednom jídlu v postě, než při dvou před masopustem. — Lakomec se postí, aby neutrácel a více šetří peněz, než žaludku. — Žráč se postí, aby tím lépe mu později chutnalo; proto i tací říkají: ještě nemůžeme jísti, jděme na procházku, bychom vyhladověli. Takoví jsou, kteří dlouho spí, aby měli kratší čas k postění se. O jak dlouhý půst bude v pekle, nebudou-li

činiti pokání; kde nebudou moci spáti, ježto pod ně prostře se mol a pokrývkou jim budou červi... Proto dobří křesťané rádi se postí, aby nemuseli se postíti na věky. Quadragesimale, na popeleční středu.

N á z o r y p ř í r o d n í.

Jiní škodliví lidé jsou zhýralci, cizoložníci, smilníci, násilňovatelé panen, sodomité, kteří napouštějí moře světa jedem svého zhýralství, jako činí zmije, která murenu k souložení vyvolává, jak praví sv. Ambrož v Hexaemeronu (kn. 4.). Tak tihle, ač jedovatí, volají a ponoukají duši křesťanskou čili církev k souložení. Abort., na sv. Ondřeje.

Na třetím místě jsou lidé lakomí, kteří požívají statky jiných jako krabové. Krab zajisté, jak praví sv. Ambrož, činí úklady rybě mořské, jež slove plž, jehož krví se barví nach. Poněvadž plž má sladké maso a opatřen jest silnou skořápkou, nemůže býti uchopen krabem, ale když otevře vnitřek svůj proti slunci, aby se kochal rozkoší vzduchu, tu krab ze zálohy vrhá naň oblázek či kamének, tak že potom zavříti skořápku nemůže, a tu krab pojídá maso jeho. Tak lakomec, lichvář... nemoha zjevně zmocniti se statku bližního, vida, jak se oddává rozkoši a štěstí, vrhá naň kamének tvrdosti své a zatvrzelosti, nemaje s ním žádného soucitu, ale.... požírá. Abort., na sv. Ondřeje.

Shledáváme, že včely bez souložení mají plod a plodiny polní všecky. Abort., I. ned. po Třech králích.

Kdo jest marný a lehký v mluvení, jest také lehký a marný ve všem životě svém. Právě jako když spatříme, že jazyk vepře jest malomocný, shledáváme, že všecko tělo jest nakaženo. Abort., ned. II. po Třech králích.

Vlašťovka, jestliže její mláďata jsou slepá, má jistý léčivý prostředek, jímž může jim zrak navrátiti. Abort., na sv. Tomáše.

V y p r a v o v á n í o s v a t ý c h (z l e g e n d).

Když žena kterási, majíc muže vraha, poroditi nemohla a tázajíc se Diany, nedostala odpovědi jiné, než aby navštívila Ondřeje, tu pravil apoštol k přicházející: Právem to trpíš, poněvadž jsi uzavřela zlý sňatek, lstivě jsi počala a démonů jsi se o radu tázala. Ale konej pokání, věř v Krista, vydej plod. Když pak žena uvěřila, plod vydala a bolest pominula. Abort., na sv. Ondřeje.

Kdysi ďábel v podobě velekrásné panny přišel ku kterémusi biskupovi, jenž byl oddaným sluhou bl. Ondřeje a k vůli čistotě opustil královský dvůr svého otce, aby tak biskupa svedl ke smilstvu. A když biskup při obědě patře na ďábla, maje za to, že jest to panna byl již blízek hříchu a takořka již souhlas k tomu dával, přišel sv. Ondřej ku bráně, a byv otázán. který jest největší zázrak, odpověděl: tvář, v níž jsou všecky smysly položeny. Otázán podruhé kde země jest výše než nebe, odvětil: kde jest tělo Kristovo v empyreu. Otázán po třetí, aby, odpověděl-li by, byl vpuštěn, jaká jest vzdálenost nebe a země, odpověděl: ptejte se oné panny, jež jest ďábel; on padaje s nebe změřil onu vzdálenost. Tu zmizel ďábel... Abort., na sv. Ondřeje.

Korespondence Milíčova.

Lze se domýšleti, že korrespondence Milíčova byla dosti hojna. Jeho činnost zavdala jistě velmi často příležitost a podnět k tomu, aby se dopisy na různé osobnosti obracel. Zvláště asi častěji zpravoval za svého pobytu v Římě i v Avignonu císaře Karla a arcibiskupa Jana Očka o postupu své záležitosti. Škoda jen, že z korrespondence Milíčovy zachovalo se tak málo.

Zachovány jsou pouze dva listy Milíčovy, k papeži Urbanovi V. totiž a k císaři Karlovi IV. (část.)

O dopisu k papeži Urbanovi, jenž má ráz samostatného pojednání, jsme už promluvili.

Dopis k císaři Karlovi IV. napsal Milíč, podávaje zprávu o úmrtí mistra Jana Klenkotha, svého odpůrce při kurii. Životopisec Milíčův pojal jej do své práce o Milíčovi.[15])

Podobný dopis psal Milíč arcibiskupovi, jak výslovně praví jeho neznámý životopisec.[16])

Dva dny neb něco málo déle před svou smrtí diktoval Milíč dvě psaní jedno pro pány z Rožmberka (Oldřicha a Jana) a druhé pro kardinála Albánského.[17])

---

[15]) Prameny, I., 427.

[16]) Tamže.

[17]) L. c. 429.

Ungar v dodatcích ke spisu Balbínovu Boh. docta (II. 183) mluví ještě o dopisech k papeži Řehořovi XI. a arcibiskupu Arnoštovi, o nichž právě tak jako o těch, které jsme již uvedli, píše, že „supersunt“ — jsou dosud zachovány. Neudává však, kde jsou zachovány. Co se týče dopisu k arcibiskupu Arnoštovi, pochybujeme, že by jej byl psal, ježto Arnošt zemřel už v té době, když se Milíč v Horšově Týně připravoval na činnost kazatelskou. Je však možno, že psal Milíč dopis k papeži Řehořovi XI., snad tehdy, když se roku 1374 odvolal od soudu inquisitorova k papeži.

*

Jako dodatkem zmiňujeme se ještě o spisech Milíčových, jež se ztratily, neb mu neprávem byly připisovány.

Ku ztraceným připočísti dlužno české a německé modlitby, které si Milíč sestavoval k tomu cíli, aby je po kázání lidu předříkával. Jiní kazatelé opsali si modlitby tyto a činili podobně jako Milíč [18]) Dnes neznáme ani jediného exempláře těchto modliteb.

Dle některých následkem nedorozumění byl Milíč považován také za autora české Postilly. Jos. Jireček [19]) domníval se, že zlomkem české Milíčovy Postilly jsou kázání česká v ruk. olomoucké stud. bibl. (d. 7), o nichž podal zprávu v Čas. č. musea r. 1861. Zatím však se ukázalo, že zlomek ten obsahuje překlad kázání Waldhauserových.[20])

Rovněž nesprávně po staletí byly Milíčovi jako autorovi připisovány Knížky o zarmouceních velikých církve svaté a každé duše věrné..., jejichž autorem je M. Jan z Příbramě. Původcem tohoto omylu jest kněz Pavel Bydžovský, farář u sv. Havla v Praze, jenž k vydání jich připojil předmluvu, v níž praví, že „poctivý kněz Milíč“ neb jak jinde praví, „slavné paměti poctivý kněz Jan někdy Pán Milíč“ napsal knihu po vzdání se všech hodností „k svému vzdělávání i jiným potom k naučení a následování... pro kři-

---

[18]) Srv. Prameny..., I., 416.

[19]) Rukovět..., II., 33.

[20]) Klicman, Studie o Milíčovi z Kroměříže (Listy filologické, XVII., 33 a násl.) a Zpráva o cestách... Kázání s originálem Postilly Waldhauserovy blíže srovnal spisovatel této knížky.

žování a mrtvení zlých žádostí a o cvičení snášení protivenství." [21])

Také kázání německých Milíč nenapsal; jeho přípravy na německé kázání byly náčrtky, které se nehodily k uveřejnění.

Kdyby Milíč byl nějaká česká či německá kázání složil, nebyl by to jistě jeden či druhý jeho životopisec opomenul poznamenati.

---

[21]) Klicman, Studie o Milíčovi z Kroměříže . . ., 37.

III.

UČENÍ MILÍČOVO.

Chceme-li vyjádřiti obecnou charakteristiku učení Milíčova můžeme napsati, že obsahuje zárodek toho, co později vypěstilo husitství a českobratrství.

Podrobnou soustavu theologie, morálky a sociologie Milíčovy v rámci tohoto spisu ovšem podati nemůžeme, bude se nám tedy spokojiti pouze věcmi nejdůležitějšími.

V theologii dogmatické, totiž v učení o bohu, trojici, kristologii, mariologii angelologii a eschatologii, tedy v oboru čistě theoretickém, stojí Milíč zcela na stanovisku tradic církevních v jeho době platných. Jeho theologie spočívá tedy zcela na středověkém názoru světovém. Proto Kristus, opustiv zemi trůní i se svým tělem v empyreu, pád hříšných andělů pojímá Milíč lokálně ne mravně (Abort., na sv. Ondřeje), Kristus vyvýšen jest....., aby triumfoval nad ďábly, kteří ve vzduchu válku připravují (Gr. dei, na sv. Filipa a Jakuba). Milíč věří v možnost různých styků mezi ďáblem a člověkem, ďábel může se zjevovati v lidské podobě (Abort., na sv. Ondřeje) a může škodlivě působiti na člověka, jeho zdraví atd. (Abort., na sv. Bartoloměje).

Důležito jest vyšetřiti názory Milíčovy o církvi.

Dle Milíče církev bojující zahrnuje čisté i nečisté, kacíře i tyrany, falešné služebníky či pokrytce s dobrými, nevědouc, kteří náležejí ku království, dokud trvá pozemský život poněvadž mnozí jsou dnes v církvi, kteří později hříchem odstoupí a mnozí dnes mimo se plaví, kteří pokáním později vstoupí do ní. Dosud koukol se pšenicí, dosud zrní s plevami jest smíšeno. Pán bůh, aby zkusil vyvolené,

dopouští aby zlí mezi nimi bydleli, a to naznačil tím že Jidáš byl na lodi tehdy, když bouří byli zmítáni. (Abort., ned. III. po třech králích.).

A vykládaje slova: Podobno jest království nebeské desíti pannám, praví Milíč: Podle Řehoře zde královstvím nebeským svatá církev se označuje, v níž jsou smíšeni zavržení vyznačení pannami pošetilými s vyvolenými kteří pannami opatrnými se značí. (Gr. d. na sv. Markétu.)

Církev tedy pojímá ve svém lůně předurčené ke slávě i k zatracení.

Oni tvoří církev vyvolených k věčné spáse, tito církev zavržených, synagogu Satanovu. Církev vyvolených jest shromážděna duchem svatým pomocí lásky a lítosti. [1]) Jen mimochodem poznamenáváme že nemenšící se zkaženost církve a potom schisma způsobily že zraky nespokojených se upíraly častěji k oné církvi vyvolených ku věčné spáse, a že ku pravé církvi počítali někteří pouze praedestinované.

Není to však kdokoli ze členů církve, prostřednictvím jehož se dostává člověku milosti, na př. odpuštění hříchů; mocí k tomu potřebnou jsou opatřeni pouze kněží řádně vysvěcení a v jednotě s církví stojící. Tak na př. píše Milíč: Ke knězi tedy zřízenému, jenž má moc rozvazovati, jdi; nikoli k laikovi, nikoli k tomu, jenž si (neprávem) osobuje klíče rozhřešování, ač jich nemá, nikoli ku vyloučenému z církve Nechoď k fariseům odděleným od Krista a od církve svaté. (Abort., ned. II. po třech králích.)

Neučí tedy Milíč všeobecnému kněžství, třeba několikráte tvrdil: ne každý kněz je svatým, ale každý svatý knězem. (V obou kázáních synodálních a v Abort. na den kathedry Petrovy.) Chce tím Milíč říci že čest, které se dostává knězi, není jen jeho vlastní výsadou, ale že má na ni nárok každý svatý křesťan. Ba, jestliže přednost knězova jeví se v tom, že denně přijímá tělo Kristovo, nemůže se téže cti odepříti ani svatému laikovi. Ale tím právě stává se Milíč připravovatelem půdy k reformační a evangelické myšlence všeobecného kněžství.

V čele církevní organisace stojí nástupce Petrův, jemuž, jak dle Řehoře připomíná Milíč, církev jest svěřena především. (Gr. dei, středa po velikonocích.) Že však vůbec jest

---

[1]) Blíže názory Milíčovy o církvi s příslušnými doklady uvádí V. Kybal ve spise M. Matěj z Janova, str. 154 a násl.

rozdíl mezi svatými co do důstojnosti, tak že jeden jest apoštolem druhý biskupem, či sluhou neb laikem působí tvrdošíjnost těla a tajné působení ďáblovo, pokud člověk v tomto životě hnutí tělesnému podléhá. (Gr. d., XII. D. 1. fol. 69.)

Současná církev trpí nesmírně nepravostmi svých členů, zvláště duchovenstva světského a řeholního. V listě k papeži Urbanovi V. načrtal Milíč obraz úpadku církevního. — Příčinou jest, že mezi správci církve se vtírají lidé nepovolaní, kteří mají na mysli jen svou pýchu, obohacení a požívavost, a proto se domáhají úřadů prostředky nezákonitými. Také řeholníci a zvláště žebraví svým působením rozmnožili úpadek církve. [2]) Třeba nápravy, které nelze dosíci jinak, než sněmem všeobecným a vysláním způsobilých kazatelů. Toť pointa knížek o Antikristovi i listu k Urbanovi V.

Mimo to opřel se Milíč proti tehdejší církevní vědě (scholastice) a svobodným uměním která místo aby se snažila poctivě pátrati po pravdě, spokojovala se zevnějším leskem a okazalostmi, vtipnými disputacemi, a zabývala se často věcmi malichernými, neužitečnými. Milíč na tehdejší obvyklé, ať díme, vědecké hračkářství se díval očima mravokárce a apoštola, a jeho názor o věcech těch byl velmi pessimistický. Slyšeli jsme že byl svými odpůrci obviněn, že studium svobodných umění považoval za hřích a že kaceřoval ty, kdož se mu věnovali, professory i studenty. Obvinění to bylo nesprávné sice, ale výrazy, jichž o těch věcech Milíč užíval, snadno mohly vésti k nedorozumění, i kdybychom odmýšleli úplně od zlé vůle jeho nepřátel. Tak na př. v Gratiae dei [3]) píše: A jestliže bůh zavrhl starý zákon jako zastaralý a daný dětem, čím více filo-

[2]) Mimo to rozličné zmínky o mniších a jejich kritiku nalezáme na některých (nečetných místech) Milíčových kázání. Pozornost budí zvláště toto místo z Gratiae dei (rukopis pražské university XII. D. 1, fol. 141 b): Kdekoli tedy v řádu se nazývají chudými Kristovými a přece bohatství mají, totiž co jest společným majetkem, si přivlastňujíce, jsou lupiči dědictví Ježíše Krista, zloději a lotry. Lichá jest tato chudoba a vadná, kde pokrytectví předstírá chudobu a skrývá nepravost. Odtud jest, že jedenkaždý opovažuje se vlastní večeři jísti, t. j. před ostatními béře, jeden hladoví, druhý opilý jest, jeden ve dvojím šatě, druhý bez šatu chodí. Zdaž by takovým nebylo lépe ve světě zůstati a míti domy k jedení, než tupiti církev a činiti trhlinu, nesešitou suknici jednoty trhati?

[3]) Rukopis univ. pražské, XII. D. 1, fol. 58 b.

sofii, logiku a sofistiku, přednášenou od modlářů, a třeba ne ve všem, přece aspoň v některých věcech, v nichž mnozí slabikující hledají zaneprázdnění a hrají si jako chlapci až do věku stařeckého, ale základy či počátky theologické pravdy zanedbávají, ač je znají chlapci i báby. Vědouce mnohé věci, sami sebe neznají. Jest nesmírně pošetilé bádati o čemkoli jiném a hlubokém a sebe neznati, zda jsme lidmi z důvodu ctnosti či šelmami z důvodu hříchu.

Odpor proti svobodným uměním bývá Milíčovi častěji [4]) od některých historiků a zvláště katolických vytýkán. Jest proto nutno této otázce věnovati bližší pozornost.

Svůj názor na svobodná umění vyjádřil Milíč přesně v řeči o sv. Augustinu. [5])

Milíč názor svůj sestrojuje na základě historické zkušenosti života Augustinova totiž. Táže se: Odkud se dostalo světla světlu církve sv. Augustinovi? A odpovídá: Nikoli od zdánlivého světla naduté rhetoriky, ani od předstíraného světla filosofické pošetilosti, ale od pravdivého lesku vědy theologické, jak sám svědčí ve III. knize svých Vyznání. Když byl Milíč uvedl příslušné místo z Augustina, praví: Hle, jak sv. Augustin světlo vědění a moudrosti obdržel od theologie, a jak je obdržeti nemohl leč pomocí pokory. Dokud zajisté z pýchy theologii s jinými uměními srovnával a za nehodnou považoval, dotud ji poznati nemohl.

Obrátiv se však k víře, počal Augustin (následující praví Milíč se zřetelem na slova proroka Isaiáše: Cizinci stavěti budou zdi tvé, Jerusaléme) ne již jako cizinec, ale jako obyvatel Jerusaléma budovati zdi, a to vědy svaté theologie, kterou měl ze zjevení ducha svatého.

A to jest proti těm, kdož praví, že nelze rozuměti theologii bez (svobodných) umění. Hle, Augustin, jakož sám praví ve IV. knize Vyznání, uměním porozuměl bez učitele. Praví tamtéž: A co mi prospělo, že jsem všecky knihy umění, jež svobodnými zovou, a jež se mi do rukou dostaly, jsa nejničemnějším otrokem zlých žádostí, sám četl a rozuměl! A doleji: Co mi tehdy bylo platno nadání oněmi vědami zbystřené, a že bez pomoci lidského učitele tolik

[4]) Na př. K. Höfler, Concilia Pragensia, XXXIII., Burdach, Zur Kenntnis altdeutscher Handschriften . . . Centralblatt, VIII. atd.

[5]) Gratiae dei, pr. univ., XII. D. 1, fol. 91 b sequ.

nejzavilejších knih jsem rozluštil, když svatokrádežně a ohavně ve vědě zbožnosti jsem bloudil. Anebo co škodilo maličkým tvým daleko zdlouhavější nadání, kdyžtě se tebe daleko nevzdalovali aby v hnízdě církve tvé bezpečně peří dostávali a křídla zdravé víry listinou zdravé víry živili! Tak tedy onen.

Tento výrok Augustinův vede Milíče logicky k závěru, jenž vlastně není ničím jiným než parafrásí myšlenek Augustinových:

Ejhle, sám (Augustin) svým důvtipem uměním rozuměje, bloudil ve vědě zbožnosti totiž ve vědě katolické, aniž dovedl pomocí umění theologii porozuměti. Neboť když mu Ambrož podal Isaiáše, opomenul ho čísti, poněvadž prvnímu čtení z něho nerozuměl. Později však porozuměl theologii pomocí zjevení ducha sv.

Byli také největší theologové, jako na př. Abraham, Isaak a Jakob, kteří ve svých požehnáních mnoho synům o příchodu Kristově a zařízení církve prorokovali. Mojžíš, podobně veliký theolog, jenž mluvil s bohem jako přítel s přítelem, byl před Aristotelem a jinými filosofy. Nu, a co z toho uzavírá Milíč?:

Možno tedy jest, aby byli dobří theologové bez vycvičení ve zbytečných disputacích a šalbách (kličkách) aneb v nových logikách, jež čím více se jich nově vynalézá, tím více lidé upadají ve zmatek. A ona logika, jež předchozí boří, od následujících sama bořena bývá.

To pak zde mám v úmyslu říci, že subtilnost výrazů nadbytečně tvořených a barvou nevěstky klamně předstírajíc pravdu, mnohé zavedla do bludů. A proto i Ambrož praví, že všecku sílu svého jedu kacíři kladou v dialektiku.

Jestliže bychom soudili dle toho, co zde dosud Milíč pověděl, musili bychom usuzovati, že jeho mínění o svobodných uměních bylo velmi nepříznivé, že je považoval při nejmenším za zbytečné ne-li za škodlivé. Než vizme, co praví ihned potom:

Prosté však vědy od boha zjevené, jestliže jich užijeme prostě a bez dvojakosti, a jež ku spasení jsou potřebny jakožto živly positivní k lepšímu porozumění theologii, nehaním. Tak třeba vyložiti všecka slova moje, jichž v této postile a řečech svých jsem použil a s pomocí boží použiju. Pravím se sv. Bernardem, jenž v řeči 37. na Vele-

píseň takto praví: Kolik jich vypočítává apoštol v listu svém k Židům, že se stali milými (bohu) nikoli pro vědu, ale pro svědomí čisté a víru nepředstíranou! Všichni se líbili bohu v životě svém, zásluhou života a ne vědy. Petr a Ondřej a synové Zebedeovi a ostatní spoluučenníci všichni nikoli ze školy rhetorů neb filosofů jsou povoláni — ale nicméně prostřednictvím jich spasitel vykonal spasení uprostřed země. Nikoli v moudrosti, jíž snad měli více než ostatní živí, jakož sv. Augustin o sobě samém přiznal, ale ve víře a mírnosti jejich spaseny je učinil, i svatými a učiteli. Konečně známy učinili ve světě cesty života a to nikoli v povýšenosti řeči neb v učených slovech lidské moudrosti; ale jakož se zlíbilo bohu skrze pošetilost kázání jejich spasiti věřící poněvadž svět ve své moudrosti ho nepoznal.

Zdálo by se snad že příliš hanlivě mluvím proti vědě a jakobych káral učené a zakazoval studium umění! Daleko jest to ode mne!

Jest mi velmi dobře známo, jak církvi prospěli a prospívali vzdělanci její buď k vyvrácení odpůrců neb k ponaučení prostých. Konečně jsem četl: Poněvadž jsi zavrhl vědu zavrhnu já tebe, abys nezastával mého kněžství. Četl jsem: Kdož učeni budou jako hvězdy na věčné věky. — Ale i vím, kde jsem četl: Vědění nadýmá; a opět: Kdo přidává vědění, přidává bolesti. Vidíš, že z vědy jedna jest, jež nadýmá druhá. která zarmucuje.

Názor Milíčův jest tedy tento: Theologie jest nepoměrně vyšší než svobodná umění. Ona jest zjevena duchem svatým čili jí rozumíme — osvícením ducha svatého.

Nemají pravdy ti kdož tvrdí, že theologii nelze rozuměti bez vědy.

Milíč není proti vědám, ani proti jejich studiu: ale jest proti přeceňování jich, zneužívání, šarlatánství a vědecké okázalosti. Chce aby věda byla prostou.

Milíč stanoví cíl, proč studovat a ve kterém pořádku. Kárá ty, kdož pro studium světské vědy nemohou se dostati k theologii.

Písmo neschvaluje mnohého vědění ještliže jest neznám způsob vědění. „Vidíš, pravím že ovoce a užitek vědy klade ve způsob vědění. Co však chce způsob vědění než abys vědě v jakém pořádku, s jakou žádostivostí a za jakým cílem poznávati třeba. V jakém pořádku to znamená,

by se studovalo dříve to, co jest v bližším poměru ku spáse. S jakou žádostivostí to znamená, že s tím větší horoucnosti má se studovati čím mocněji co pudí člověka k lásce. Co do účelu aby se studovalo ne pro marnou slávu, nebo ze zvědavosti či k vůli něčemu podobnému ale toliko ku vzdělání sebe sama neb blížního. Jsou zajisté, kdož chtějí věděti jen proto, aby věděli, a to jest ošklivá zvědavost. A jsou, kdož znáti chtějí, aby sami byli známi a to jest ohavná marnivost... A jsou, kdož chtějí věděti, aby vědu svou prodávali jako na př. za peníze a za čest, a to jest ohavná chamtivost. Ale jsou také, kdož chtějí věděti, aby vzdělávali, a to jest láska. A jsou, kdož věděti chtějí, aby se vzdělali, a v tom jest moudrost. Ze všech uvedených pouze dva poslední nezneužívají vědy, ježto chtějí věděti proto, aby činili dobře. Ostatní všichni nechť slyší: znáti dobro, ale nekonati, jest hřích. Tak jakobychom řekli v podobenství: Tomu kdo pojídá pokrm, ale netráví, jest jídlo zhoubné. Pokrm totiž neztrávený a dobře neuvařený, tvoří špatné šťávy a porušuje tělo, neživí.... S velikým bolem pravím, že celý svět bloudící v různých hříších a nevědomosti potřebuje světla evangelické pravdy a že tolik učeníků má moudrost světská a tak málo moudrost božská. To jest však trestem těch, kdož praví, že chtějí studovati umění k vůli theologii, poněvadž mnozí až do smrti nezačnou studovati theologii, ani sebe poznávati, a vynakládají všecky svoje dny na sofismata, o nichž praví Augustin (II. kniha de doctrina christiana): Jsou mnohá sofismata a falešné závěry, které mají takové zdání pravdy, že nejen nedovtipné, ale i lidi bystrého ducha oklamou. ... Někdo studuje k vůli bohatství... ne jako sv. Augustin, jenž ve knize proti Faustovi píše: ... Jest tomu skorem čtrnáct let co jsem si tohohle (bohatství) přestal žádati, mimo to co jest potřebno k živobytí. Toto jest řečeno také proti řeholníkům jeho (Augustinova) řádu i také těm kdož mají svůj majetek v řádech jiných, neboť sám praví v prvé řeči o společném životě kněží: Blažené paměti stařec Valerius dal mi zahradu onu v níž jest nyní klášter. Tu počal jsem sbírati bratry své druhy nic nemající jako jsem já nic neměl... Následovali mne v tom, že jako já skrovný majetek prodali a chudým rozdali. Tak učinili, kdož se mnou chtěli býti abychom ze společného jmění žili. Dosáhl jsem biskupství, viděl jsem, že jest třeba bi-

skupovi osvědčovati lidskost, jinak že by se o něm řeklo, že jest nelidský... A chtěl jsem ve svém biskupském domě míti klášter duchovních. Ejhle, jak žijeme, nikomu není dovoleno v naší společnosti míti něco vlastního... Potud Augustin.

Toť tedy názor Milíčův o vědách světských a jich studiu. Vyplynul zcela jeho křesťanského názoru jako nutný důsledek. Ti, kdož Milíčovi tento názor vytýkají, měli by také poukázati na tento zdroj a měli by vůči Milíčovi míti aspoň tolik objektivnosti aby Milíče nevyhlašovali za odpůrce kultury a kulturního snažení.

Milíčův názor na vědu podobal se názoru Českých Bratří zvláště prvých. Bratr Řehoř bál se učených lidí a varoval před nimi ještě na smrtelné posteli; ne z nenávisti ku vědě, ale na základě smutné zkušenosti — právě jako Milíč. Později pěstovali Bratří vědu velmi horlivě, ale věda jejich byla reformovaná, v tom asi smyslu, jak si přál Milíč.

Mravní zkáza církve a rozpoložení mysli Milíčovy zplodily u něho přesvědčení, že přišel Antikrist. Vývoj této myšlenky u Milíče jsme vypsali úž výše. Zde podotýkáme pouze že Milíčova představa v Antikristovi se líšila od představ jiných mužů, kteří též mluvili o příchodu Antikristově tím že Milíč zaň nepovažoval papeže ale císaře a že když i tohoto hmotného a ať díme pavlinského pojetí Antikristova se vzdal viděl antikristství v současném stavu církevním jenž se vyznačoval mnohoobročnictvím, svatokupectvím smilstvem kněží i řeholníků. [6]) Třeba také výslovně poznamenati, že idea Antikrista u Milíče byla následkem četby bible, jak patrno z knížek o Antikristovi.

Důležitým článkem učení Milíčova jest jeho přesvědčení o nutnosti častého přijímání svátosti oltářní. K přesvědčení tomuto dospíval Milíč jen znenáhla, na základě vlastní zkušenosti, a — můžeme říci otevřeně — čím silnější stávala se jeho autosuggesce že přijímání té svátosti člověku prospívá a že tedy se doporučuje, přijímati ji hodně často až i denně. Autosuggesce pravila Milíčovi že nelze snadno člověku postrádati přijímání častého. A mínění to bylo živeno názory některých spisovatelů církevních zvláště Augustina.

---

[6]) Srv. Knížky o Antikristovi, Věstník Spol. nauk, 1890, str. 331; Kybal, M. Matěj z Janova, str. 205.

Soudíme tak z okolnosti, že v kázání o božím těle v Abortivu [7]) tedy v létech 1365—66, o častém přijímání se nezmiňuje, aspoň zjevně ne, řka pouze, bychom milovali Krista z celé duše a na památku jeho utrpení svátost oltářní přijímali (hoc sacramentum venerabile frequentantes), kdežto v kázání, které je obsaženo ve sbírce Gratiae dei [8]) tedy asi z let 1369—72 podrobně svůj názor o častém přijímání odůvodňuje. [9])

Milíč vykládaje slova Kristova: „Kdo jí mé tělo a pije mou krev, ve mně přebývá a já v něm,“ klade si tyto tři otázky: 1. zda často, či denně tohoto pokrmu jest požívati; 2. zda třeba pokárati ty, kdo jej zřídka jedí; 3. jest poznamenati, jak kdo sebe sama má zkusiti ku požívání tohoto pokrmu, aby každý viděl, zda zůstává v Kristu a Kristus v něm. Na otázku prvou dle Glossa ordinaria odpovídá Milíč v ten smysl, aby každý činil, co uzná dle svého svědomí za dobré. Neboť prý i Zacheus i setník, když jeden z nich do svého domu radostně přijal Krista a druhý řekl: Nejsem hoden, abys vešel pod střechu mou, Spasitele uctili, ač způsobem různým a přímo protivným. Vedle tohoto podobenství vzpomíná Milíč i na biblické vypravování o manně, jež prý v ústech každého dle vlastního jeho přání chutnala; tak prý v ústech křesťanových tělo Kristovo buď denně, buď v určitých dnech přijaté. Neboť prý někdo z úcty nechce přijímati každodenně, a jiný z úcty neodvažuje se někdy opomenouti. Pouze pohrdání si nepřeje onen pokrm, jako manna zošklivení.

Rozhodujícím pro otázku, má-li se eucharistie přijímati denně, jest Milíčovi výrok Augustinův, jenž v listě k Januariovi praví: Jestliže hříchy nejsou tak veliké, že by se někdo musil považovati za hodna vyloučení, nemá se od každodenního léku svátosti těla páně odlučovati. Ještě určitěji se vyslovuje Augustin ve svém výkladu na evangelium Matoušovo (kap. 6. Chléb náš vezdejší . . .), kde praví: Přijímej každodenně, co každodenně ti prospívá; tak žij, abys denně zasloužil přijímati. Kdo nezasluhuje denně přijímati, nezasluhuje ročně přijímati. Tomu rozuměj tak, že bude méně způsobilý, když si nezvykne často přijímati. Na výrok Augustinův

[7]) Rukopis univ. pražské, I. D. 37.

[8]) Rukopis univ. pražské, XII. D. 1, fol. 21 a—24 b.

[9]) Srv. Kybal, M. Matěj z Janova, str. 300 a násl.

kladl Milíč důraz největší. Když jeden z jeho žáků byl v otázce častého podávání přijímání volán k pražské konsistoři, vypověděl na obhájení své praxe, že Milíč ho poučil slovy Augustinovými, že se to může díti každodenně, jak jsme slyšeli výše.

Na otázku druhou odpovídá Milíč, že zasluhují pokárání ti, kdož přijímají zřídka, uváděje slova Zlatoústého ze XVII. řeči jeho výkladu na list k Židům, kde praví: Jsou velmi mnozí, kdož tuto svátost přijímají jednou za rok; jiní dvakrát, jiní častěji... Nuže, kterým spíše se dostane našeho souhlasu? Zda těm, kdo jednou, či těm, kdo častěji, nebo těm, kdož zřídka přijímají? Ani těm, kdož jednou, ani kdož častěji, ani těm, kdož zřídka, ale těm, kdo.... často přistupují! Další výklad dokazuje, že opravdu jsou hodni pokárání, kdož nepřijímají často. Vedle Zlatoústého dovolává se Milíč znovu a znovu Augustina, aby dovodil potřebu a prospěch častého přijímání.

Přistupující mají míti lásku a touhu býti rozdělenu a býti s Kristem, kdo tak ku přijímání nepřistupuje, zdánlivě přistupuje. Kdo je ve hříchu, má se vyzpovídati, je-li po ruce zpovědník. Jinak by hřešil, jda bez zpovědi ku přijímání. To jsou některé myšlenky z odpovědi Milíčovy na otázku třetí.

Patrno, že na základě četby církevních otců a zvláště Augustina a vlastní zkušenosti či vlastně autosuggesce o užitku přijímání dospíval Milíč až k požadavku velmi častého přijímání.

Milíč býval za dřívějších dob, jak blíže ve IV. díle tohoto spisu bude vypravováno, považován za zastance přijímání svátosti oltářní pod obojí způsobou. Omyl tento odstraněn teprve v době nedávné. Milíč nepodával kalichu, dle něho toho vůbec nebylo třeba, ježto, jak praví[10]) „laikové... zároveň s tělem a v těle Kristově přijímají jeho krev“. Proto se jim nepodává z kalicha, aby, když množství lidu přijímá, snadno něco z krve Kristovy se nerozlilo.

Je zajímavo, že časté podávání přijímání nalezlo mezi duchovenstvem prudké odpůrce, a to mezi těmi, kdož se vůbec proti reformnímu směru Milíčovu postavili. Bylo proti častému přijímání horleno s kazatelen, ba byly proti němu i psány různé pošetilosti na stěnách chrámů. Tak se kněž-

[10]) Gratiae dei, Rukopis university pražské, XII. D. 1. fol. 23 b.

stvo vzpíralo aby „plebejci tělo a krev pána Ježíše Krista každodenně neb často přijímali“.[11]) jak praví M. Matěj z Janova. A názor proti častému přijímání sdílela pražská konsistoř, jak jsme viděli ve vylíčení pronásledování žáků Milíčových.

Přistupujeme k morálce Milíčově. Snad o ní řekne někdo, že je církevní. Ale není; je křesťanská a lidská. Normy, kterými se řídí jednání Milíčovo, zná sice církev a hlásá je; ale v ústech jejích se staly pouhými hesly.

Církev slavila chudobu, ale hnala se za bohatstvím. Velebila pokoru, ale vyhledávala výsady a moc, líčila krásu čistoty, ale necudnost byla v ní domovem. Kázala lásku, ale srdce její zůstávalo chladno.

Považovala se za hlasatelku morálky Kristovy. Ale vývoj historický a život nutily církev ke kompromisu jenž vždy více se vzdaloval ideálu evangelického, až dospěl k jeho negaci, či aspoň zapomínání.

Každá reforma ukázala se povrchní a pomíjející.

Církev počala znovu smlouvati se životem a zachovávajíc literu evangelia, neváhala provésti apostasii od něho.

Jí stačila orthodoxní dogmata a mravnost zcela vnější, jevící se přijímáním svátostí a modlením.

Vystoupení Milíčovo značí reakci proti kompromissu církve se zkažeností a proti její apostasii od evangelia.

Život měl býti postaven na základ biblický, smlouvání s hříchem mělo přestati.

Kdyby byl Milíč zásady tyto pouze hlásal, nebyl by vykonal mnoho. Ale on se pokusil je realisovati svým životem s důsledností a energií podivuhodnou ba úžasnou.

Zásady evangelické mu přestávají býti hesly; jeho praxe propůjčuje jim živoucnost.

Milíč je důsledný křesťan důsledný, ať tak dím, evangelický křesťan a v tom spočívá jeho význam morální a konec konců i historický.

Důsledný evangelický křesťan toť pronikavý protest proti církvi odpadlé od evangelia, protest, jejž dovedl Milíč vdechnouti v duši národa.

Význam Milíčův vyplývá z jeho morálky.

Mimo bezkompromisnost má morálka Milíčova ještě jinou přednost: není jednostranná. Milíč nemá na mysli jen

---

[11]) Kybal, l. c., str. 214, pozn. 1.

zdokonalování sebe sama ale myslí zároveň na jiné. Proto nepěstuje pouze askesi, ale také pracuje.

Jeho askese i práce budí úžas.

Jak se liší na př. od Jana z Jenštejna, jenž chtěl ideálu mravního dospěti pouze sobeckou askesí, vyhýbaje se práci.

Jeho morálka je tedy sociální a to v takovém stupni, v jakém ji shledáváme jen u málo velikánů mravních.

Ku mravní velikosti Milíčově ovšem přispívalo v prvé řadě i to, že si byl jasný o smyslu života a že v tom, jsa člověk středověcky věřící neznal naprosto žádného tápání a zmatku.

Milíč základním principům své morálky učil především svým životem. A jeho posluchači a následovníci je od něho přijímali a ukládali do svých srdcí, až v českobratrství se národ ve značné míře přiblížil k ideálu Milíčovu.

Do jednotlivostí nelze se mi tuto pouštěti. Poznamenávám pouze, že jako jinde, tak i v tom byl Milíč důsledný aby člověk volil si takové zaměstnání, jež by nepřekáželo dosažení jeho ideálu mravního. Odtud vyplývá odmítavé stanovisko Milíčovo k obchodu a doporučování na př. orby. V kázání na sv. Ondřeje (Gr. d. ruk. čes. mus. XV. C. 4.) praví: Lépe a bezpečnější tedy jest pole vzdělávati rukama pracovati... než vésti obchod, kdyžtě jest mnoho lží, šaleb a falešných přísah v obchodě. Čeští Bratří později tento názor Milíčův uplatnili.

Hluboký a vážný Milíč chtěl, aby i zevnějšek člověka byl vážný. Týkalo se to také, a především, šatu.

Mezi žalobami jež pražští faráři podali na Milíče ke kurii římské, čteme také, že kdysi při kázání veřejně strhl jisté dívce ozdobu s hlavy a roztrhav ji, vrhl ji na zem. Stalo-li se něco podobného opravdu, nelze nám rozhodnouti, ale není vyloučeno, že ve své horlivosti mravokárné mohl dojíti Milíč až tak daleko. Jestliže jeho protivníci tvrdili, že horlí i proti slušným a počestným šperkům ženským, bylo to jistě přehnáno, ač nelze upříti, že Milíč v této věci byl rigoristou a že ho provokoval i méně počestný oděv a vůbec vše co v ústroji zvláště ženy bylo vypočteno na vzbuzení obdivu neb smyslnosti. Odtud české hnutí reformační vyznačuje se požádavkem vážného, počestného oděvu.

Je přirozeno, že morálka Milíčova měla vliv i na jeho názory sociální. Na tomto poli, kde detailních předpisů práv-

ních a norem dogmatických bylo co nejméně, mohla se česká individualita Milíčova projeviti nejzřetelněji.

Milíč pociťoval živě nespravedlnost a útisky, které bylo trpěti poddaným a jeho cit se bouřil. Život pánů a kruté zacházení s poddanými vnukly mu o nich úsudek velmi příkrý. Psi by měli jako Achabovi lízati krev každého, kdo proti lidské křesťanské krvi jest ukrutný. Jemu panování a ohavnost jsou následkem vlastního pozorování skorem totožné pojmy, a biskupové by měli častěji navštěvovati své stádce, aby se ho proti pánům ujali.[12]) To znamená, že si Milíč přál, aby moc duchovní bděla nad vykonáváním moci světské ovšem v zájmu lidskosti. Milíčovi království světa jest skrze pýchu jeho králem jest ďábel. Jest také skrze nespravedlnost a loupež a proto všickni králové, ať duchovní, ať světští, kteří nepěstují spravedlnost, nemají býti zváni králi, ale lupiči, kteří spravedlnost jakoby proskribovanou pronásledují.[13])

Patrno, že logické důsledky tohoto tvrzení Milíčova jsou dalekosáhlé, a že odtud k popření vladařské autority těch králů, kteří nevládli spravedlivě, byl už jen jediný krok.

Poddaní mimo berně královské a povinnosti zemské odváděli svým vrchnostem platy ze svých pozemků buď v dávkách peněžitých neb naturálních. Jestliže Milíč pozoroval rozmařilý bujný život vrchností a vedle nich pracující a strádající třídu poddaných, pochopujeme velmi snadno, že v odvádění těch platů viděl něco ať tak díme, nekřesťanského, a že ten, kdo platy takové kupuje, nečiní dobře, ba že se nalézá na cestě k zatracení. Nemáme sice k dotvrzení tohoto svého mínění vlastního výroku Milíčova; ale máme zá to, že druhý článek pražských farářů, jenž takový názor Milíčovi vytýkal od pravdy příliš se neodchyloval.

Rovněž je dosti pravděpodobno, že platy, jež se kněžím odváděly z domů a vinic, považoval za lichvu. Žalují tak naň ve čl. III. jeho odpůrci, ale i sám Milíč se vyjadřuje podobně v listě k Urbanovi V., když praví, že někteří kanovníci mají své praebendy založeny jediné na lichvách, čili na kontraktech lichvářských.[14])

---

[12]) V dopise k papeži Urbanovi V. Věstník Spol. nauk, 1890, 320.

[13]) Abortivus, I. D. 37., fol. 191 b.

[14]) Menčík, Věstník Spol. nauk, 1890, 321.

že Milíč názory, jež jsme právě uvedli, ač aspoň jim podobné opravdu měl, patrno také z toho, že jeho přáním, vysloveným v Knížkách o Antikristovi bylo, aby byl zaveden ideální stav, by křesťané žili v takové lásce, by třeba ne všichni, aspoň někteří měli všecky věci společné.[15]) Ovšem pronáší toto přání v domnění, že není daleko skonání světa, čili představuje si, že by tento dobrovolný komunismus měl býti přípravou na příchod Kristův. Poněvadž ho však ani pro onu dobu neukládá jako přikázání, ale jen jako radu, patrno, že nebyl zásadně proti vlastnictví soukromému.

Ostatně však jest dosti pravděpodobno, že také chtěl, aby kněží neměli majetku vlastního, ale vše měli do spolku. Tento poslední článek žaloby pražských farářů nabývá výkladu i jakéhosi potvrzení životem samého Milíče a pak i požadavkem, jejž za několik desítiletí po něm vyslovilo určitě a jasně husitství, aby totiž kněží světsky nepanovali.

Jestliže se konečně tážeme, kde nutno hledati zdroj pro tyto názory Milíčovy, nutno říci, že v písmu, líčícím poměry prvokřesťanské. Ty byly Milíčovi ideálem, jejž nikdy, ani na okamžik s mysli nespustil. On sám je realisoval na sobě s konsekvencí neúprosnou a pracoval přirozeně k tomu, aby je na sobě samých realisovali i jiní.

Cestou k tomu ovšem nemělo býti násilí, revoluce, ale reforma, přerod mravní lidského pokolení.

Byly tedy, připomínáme opět, sociální názory Milíčovy lidské a křesťanské, ale se zřetelem na dějinný vývoj proticírkevní.

Milíčovi tanula na mysli societa zcela jiná, než jak ji vytvořila církev a její kultura.

*

Tento stručný nástin učení Milíčova nás poučí, že zdrojem názorů jeho bylo učení tehdejší církve, Milíčova povaha a zkušenost, jakož i nálada doby.

Praxe, zkušenost jeví se býti ve vývoji názorů Milíčových činitelem velmi důležitým. I kdyby Milíč byl chtěl při

[15]) L. c., pg. 335.

názorech tou dobou tradovaných setrvati naprosto praxe a zkušenost ho dovedla, že si utvořil názor vlastní, třeba odchylný od běžného názoru církevního, jak to nejjasněji vidíme v otázce častého přijímání. Formálním principem víry jest Milíčovi církev, ale jeho život jest pravým opakem toho, co spatřujeme v životě tehdejší církve. A nedá se upříti že jeho praxe má vliv i na samu theorii Milíčovu.

Zajímavá by byla jistě odpověď na otázku, jak daleko by byl asi Milíč dospěl, kdyby jeho vývoj byl nebyl přerušen poměrně tak brzo. Milíč zemřel asi v padesáti letech svého věku, a pro jeho vývoj po stránce reformační přichází v úvahu jen poslední desitiletí jeho života. Kde bychom ho asi spatřili v 60. a 70. roce jeho věku.

Stál by husitství jistě mnohem blíže.

IV.

MILÍČ V HISTORII.

Jest zajímavo sledovati zmínky a úsudky o velikých mužích v literatuře historické. Poznáme tak, jak mohutnou ozvěnu vyvolala činnost jejich u pokolení, jež přišla po nich, která stránka jejich působení, která idea budila zvláštní pozornost a zájem a jak byla oceňována.

Se jménem Milíčovým setkáváme se v historických dílech velmi zhusta, mnohem více, než se jménem Konrada Waldhausera. Pokolení, jež se zrodila po Milíčovi, nepřestala se nikdy zajímati o otce české reformace.

Beneš z Veitmile byl první, jenž do své kroniky pojal zmínku o Milíčovi a jeho druzích, třeba by jich byl zřejmě nejmenoval. Snad psal právě v době, kdy proti Milíčovi bylo vystupováno příkře od farářů pražských i od kurie papežské a proto asi považoval za vhodnější vypsati blíže činnost jeho až po jeho smrti. Nedostal se však již k tomu. Jeho zmínka se obmezila na zaznamenání fakta, že Karel IV. r. 1372 „na radu některých kněží světských, kteří tehdy kázáním slova božího v Praze mnoho dobrého působili, dal sbořiti starý hampejs v městě pražském“ a ve zmínku tuto vsunul poznámku, že „o dobrých skutcích a chvalitebném obcování oněch kněží po jejich smrti bude zpráva podána“. [1])

Mnohem podrobněji činnost Milíčovu a jeho život po jeho obrácení popsal neznámý jeho žák, jehož práci vydal tiskem nejprve Bohuslav Balbín (Misc. Lib. IV. pars

[1]) Prameny . . ., IV., 546.

II., 44—64) a v nové době dle vydání Balbínova Josef Emler v Pramenech dějin českých, I., 403—430. Životopis tento, ač-li jej můžeme tak nazvati, má sice ráz elogia, oslavného spisu, jak jich ze středověku známe více, ale přece obsahuje veliké množství faktů a detailů beze vší pochyby správných, tak že se nám jeví jako nejvydatnější pomůcka k nakreslení podobizny Milíčovy. Neznámý tento žák Milíčův mimo své zkušenosti užil jako pramenu také Milíčových Knížek o Antikristovi a měl k disposici i dopis Milíčův poslaný z Avignonu císaři Karlovi.

Svého učitele a mistra líčí především se stanoviska askety a světce.

M. Matěj z Janova neopomenul se častěji o svém mistru zmíniti ve svém proslulém spise De regulis veteris et novi testamenti (O pravidlech starého a nového zákona). Matěji z Janova jest Milíč Eliášem vedle Konrada Waldhausera „ctihodným knězem a kazatelem mocným ve skutku i řeči, jehož slovo plálo jako pochodeň“. Milíč a Waldhauser jsou dle Janova „Eliáš a Henoch, dva svědkové, jako dvě olivy a dva svícnové, (kteří) přišedše, ono mlčení zhoubné (o příchodu Antikristově) a spánek škodlivý přerušili a křik učinili, volajíce: hle, ženich přichází, vyjděte vstříc“.[2]) Vedle kratších zmínek, podal však Matěj z Janova také poněkud obšírnější vypsání života Milíčova v témže spise svém (ruk. mus. č. XIII. E. 13 list 199—200), odkud je otiskl Emler v pramenech, I., 431—436 ve znění původním a českém překladu. Pouze v originále latinském je otiskl Höfler ve své sbírce Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen II. pg 40 sequ. Palacký podal je v německém překladu ve svém spisku Vorläufer des Husitenthums in Böhmen, str. 32—39.

Jako neznámý životopisec, tak i Matěj z Janova jest pln nadšení pro svého bývalého učitele.

S neobmezenou pochvalou a nadšením zmiňuje se o Milíči ve svých spisech častěji také jeho posluchač a ctitel Tomáš ze Štítného. V knížkách O připravení srdce[3]) píše: „A jistě žeť jest tak bylo proti knězi

---

[2]) Regulae, list 204 a 205 rukopisu XIII. E 13. v českém museu.

[3]) Karel J. Erben, Tomáše ze Štítného knížky šestery o obecných věcech křesťanských, úvod VIII Přepis Erbenův liší se v některých věcech od textu ruk. univ. kn. pražské. 17. C. 18, list 297 b.

Kunratovi a knězi Milíčovi, jenž sta v Praze byla ctná, věrná a statečná kazatele slova božího, jeden Němcom a druhý Čechom: že mluvili proti tomu, že u svatých staviech neposvátně bydlé, mnozí řečmi hrdými a nepravými jako hromem proti nim bili a i ještě zle mluví o nich ti, ježto zlému řkú, by nebylo zlé, a pak jim dobrým řkú, že zlé byli". — V řečích nedělních a svátečních píše Štítný dotýkaje se mnichů: „Tak za mé paměti bieše (je ďábel) vzbudil proti Kunratovi, šlechetnému pravdy boží kazateli, řkúc, by byl apostata...; tak i protiv dobrému Milíčovi; a ještě zlí zle o nich mluví, ale křivdu." A jinde v témže spise vzpomíná si Štítný se zanícením: O, s kakú žádostí kazáše jednú šlechetný Milíč u sv. Jilje u Prázě slovo toto! toť plápoláše silný duch z něho v boží milosti; mnohoj' to vydal ohňových slov!" [4]) I s těmi kdož se nesrovnávali s Milíčem v názoru o prospěšnosti častého přijímání, polemisuje Štítný takto: „I divím se múdrým lidem mnohým, ježto sú pilně vstali protiv tomu, aby nepřijímali lidé často božieho těla: a čím by to lépe bylo, by tak pilni byli, učiec v dobrotě, kak se mají jmieti ti, ježto chtíc často tělo božie přijímati! Ale ješto kakýms hněvem hyzdie bez rozmysla všem, kdož často, nejsúc kněžie, tělo božie přijímají: a snad žej' jim byl Milíč těžek v oči, jenž jest učil lid boží vóli a pravdě a v jednotě křesťanské viery, nic se svatým písmem neděle: kak těm mohu za dobré mieti? neb očitě jsú protiv pravdě svatého písma." [5]) Velmi důležito však pro ocenění vlivu Milíčova na Štítného, jest jeho přiznání, že to vlastně byl Milíč, jenž Štítného pohnul k tomu, aby psal české knihy pro lid. Milíč praví významně: „byť nebyl on, snadť by i těch všech knih nebylo, kteréť sem já psal." [6])

Zajímavý jest úsudek neznámého současníka, jenž spisovateli traktátu Apparuit..., zachovaného v rukopisu univ. knihovny pražské, [7]) zmíniv se nejprvé o Waldhauserovi, takto mluví o Milíčovi: „Také znáš jeho následovníka a spolukazatele (Milíče), jenž vedl život přesvatý a také velmi nábožně kázal. Ale věz, že jednu vadu měl, že totiž jakož neznal míry v trápení svého těla a hlavy, tak

[4]) Erben, l. c. VII.

[5]) L. c. IX.

[6]) L. c. XVII.

[7]) Sign. I. A. 35, list 270 b.

ani střední cesty neznal v napomínání ve svých kázáních, nekáže toliko proti sobě, ale proti sobě i praelaty své ku hněvu popudil, kteří ho pronásledovali a donutili odebrati se ke dvoru papežovu, kdež zemřel.“

M. Ondřej z Brodu ve svém listě k Husovi zmiňuje se o Milíčovi, řka, že třeba jako Konrad (Waldhauser) a Štěkna a jiní proti duchovním kázal, přece se jmenovanými druhy svými církevní kletbou stižen nebyl.[8]) Má tedy Ondřej z Brodu Milíče jen za pouhého horlitele o mravní nápravu.

Nebyl však v počátcích husitského hnutí Milíč považován pouze za obyčejného mravokárce; jeho příbuznost a souvislost s hnutím, jemuž v čele stál Hus, byla dobře známa na straně církevní, čehož důkazem jest, že r. 1410 s knihami Vikleřovými, Husovými a Jeronyma Pražského byly také knihy Milíčovy ve dvoře arcibiskupově spáleny.[9])

Mistr Jakoubek si Milíče velmi vážil a jeho svatost byla mu autoritou, která zjednati měla jeho slovům víru, jak ihned uslyšíme.

U kališníků, ale zvláště u českých bratří byla památka Milíčova vždycky živá. Ovšem známost o povaze jeho působení počala se kaliti. Milíč byl považován za obhájce přijímání pod obojí způsobou proti přijímání pod jednou, které v oné době prý bylo zaváděno. V tomto světle jeví se nám Milíč nejprve v Kronice české, sepsané od kališnického kněze Bohuslava Bílejovského z Hor Kutných.[10])

Bohuslav Bílejovský mluvě o době Karlově, pokračuje:[11]) Než za toho počali někteří divně uvoditi, aby pod obojí způsobou lehce rozdáváno nebylo, zvláště často, a ovšem každý den vůbec. Potom každý, kdo by chtěl přijímati, aby sobě list povolení od arcibiskupa zjednal, a bez toho, aby kněz žádný, žádnému neposluhoval. Měli také Němců pomoc, nebo ti již pod jednou byli, a císař Karel tehdy do Prahy učení zřídil, a na to přišlo Němců mnoho, a ti pomáhali. I umřel arcibiskup Arnošt léta bož. 1364.

---

[8]) Cochlaeus, Historiae Hussitarum libri duodecim, str. 42.

[9]) Thobaldus Jun., Bellum hussiticum . . ., pg. 9.

[10]) Zachována je v četných rukopisech, na př. v českém museu. Tiskem byla vydána r. 1536 v Norimberce, r. 1817 v Praze.

[11]) Ruk. mus. V. E. 6. list 10 b.

Toho času byl kněz Jan Milíč počestný, jehož kázání znamenitá, kteráž činil lidu na hradě a před Tejnem u Matky boží, trvají až posud. Ten učil lid věrný a napomínal, aby často přijímali tělo a krev boží pod obojí způsobou. A toho háje mnoho od protivníkův protivenství i pohanění nesl i po smrti, jakž svědčí Mistr Vojtěch. Umřel jest pak Milíč Jan 1377.“ Letopočet tento je ovšem nesprávný.

Pavel Bydžovský, farář u sv. Havla v Praze, napsal r. 1542 v předmluvě ke Knížkám o zarmoucení církve..., že tyto knihy jsou slavné paměti poctivého kněze Jana, někdy Pána Milíče, kterýž, maje slovo a čest mezi slavnými pány, kteříž při císaři Karlovi slavné paměti byli, a opustiv dobrovolně svět i slávu jeho, dal se v svaté kněžství, tím svaté církve řádem, kterýž pošel od sv. apoštolův, a slova božího v upřímné kázání, svatých mší sloužení a tělem a krví lidu božímu v posluhování, tak, jakž pod obojí způsobou ustanoviti ráčil hospodin, a v křižování těla svého a těchto knih v spisování k svému vzdělání a jiným potom k naučení a následování.“ Klicman, Studie o Milíčovi z Kroměříže, Listy filologické XVII., 39.)

Br. Vavřinec Krasonický[12]) píše o Milíči na několika místech. V jeho sepsání o tom, co se dálo předešlých let mezi Římany a Čechy, čteme: „Nejprve dotknu krátce, co bývalo prvé než Bratří shromáždění učinili a z toho pořádku až k Bratřím se vztahovalo, co sem slýchal i doktorské některé spisy čítal, že sou bývali v římské církvi lidé a osoby některé a ještě mohou býti bohabojící, zprostní i učení: učení pohanského a z přirozeného vtipu naučivše se a nad to ovšem křesťanského došedše v písmích sv. jsouce vyučeni, z bohatých i chudých etc., ježto poznávali zavedení církve sv. v císařství římském od pravdy víry spasitedlné a když který se zjevil, musil trpěti.“ Když na to Krasonický uvedl citáty několika autorů, jako Roberta Lincolnského, Bernarda, Petrarky a Savonaroly, pokračuje: „Item mistr Milíč, Čech dávní, kněz nábožný a učený, ten v sobě veliké myšlení a nucení míval, aby šel do Říma a svědčil, že již Antikrist ve vší moci přišel a on se modlíval i s postem, jest-li to myšlení a vnuknutí od boha, aby ráčil oznámiti skrze kohokoli jiného hodnějšího

---

[12]) Ruk. mus. českého. V. F. 41, Fol. 3 a, 4 a.

a když toho nemohl zbýti, musil jíti do Říma a na dveřích psal: „Antikrist jest již v církvi,“ jakož o něm to svědectví napsal mistr Jakoubek, že hodné jest jemu věřiti pro jeho svatý život.

Na listě 315. b. píše: „V první psaní [k faráři třebickému] pověděl sem, kdo jest tobě oči i uši opak obrátil, dokud Bratří na jevo nevyšli, čti kroniky, čti staré Čechy mistra Milíče, mistra Jana Husi, mistra Pařížského a mistra Jakuba o Antikristu a zůstávání chleba, opět mnicha Bernarta dávného...“ — A ve výkladu Zjevení Janova (9, 20) čteme (list 348 a): „Než nejspíš ty obrátíš na pikharty, jako sekta římská jakéhosi Antikrista vymyslila, že se teprv má naroditi a na východních krajinách bojovati, neb na Turky, ale na sebe, na své! va leč by se kdo z nich vybral a ukázal na ně na pány, jako bývali nějaký pán Linconiensis, František Petrarcha, Jan Wigleff, mistr Matěj Pařížský veliké knihy udělal mistr Milíč, mistr Jakoubek a mnozí Čechové, až i nedávno mistr Koranda.“

Br. Jan Blahoslav ve své práci O původu Jednoty Bratrské a řádu v ní (kap. třetí) vypravuje toto: Jest tomu již více než dvě stě let, jakž někteří muži učení netoliko v umění pohanském (kteréž sedmero slove), ale také v písmech svatých — — v soud brali jsou mnohé věci z náboženství křesťanského, kterého papež hlavou v Římě se činil a takovým mnohým a pilným a častým usuzováním na to jsou přicházeli, aby o papeži a spolu pomocnících jeho sjednocených zlé smýšlení měli... a římské mravy, ustavení, řády rozličné vidouce vůli boží odporné a proti ní čelící, je seznávali... Protož ti dobří muži tyto i jiné mnohé věci vidouce ... nemohli toho nijak v srdcích svých a v svědomích chovati, ale psali jsou rozličné a mnohé knihy o církvi římské, papežích, kardinálích, a o všem tom komonstvu mnoho dotykali, zavedení při ní ukazujíce [13])... Byl pak to především Robert Likonyenský, František Petrarka, a dále náš mravokárce, Blahoslav píše [14]): „Mistr Milíč, Čech dávný, kněz nábožný a učený, ten v sobě mnoho myšlení a nucení míval, aby šel do Říma a svědčil, že již antichrist ve vší moci přišel, on pak s postem se modlíval, jestli to vnuknutí a myšlení od

[13]) Ruk. mus. č. IV. H. 8. list 8–9.

[14]) L. c. list 10.

Boha, aby ráčil oznámiti skrze kohožkoli jiného hodnějšího, nemoha pak zbyti toho musil jíti do Říma, a tam psal na dvéřích, antichrist jest již v církvi."

Bratr Jan Jafet (zemřel 1614), v Historii o původu Jednoty Bratrské a oddělení se jejím od církve zavedené a při tom o vyzdvižení v ní a zřízení služebníků církve atd., vypravuje, že bratří Cyrill a Methoděj zavedli do Čech náboženství pod obojí a že tak bylo až do císaře Karla, který prý byl pravý otec České země a vysoké školy založil. Ale Němci ve vysokých školách počali prý uvozovati přijímání pod jednou. I arcibiskup z poručení papežova k tomu vedl a císař napomáhal. Proti tomu kázali a psali Milíč, Matěj z Janova atd.[15])

Podobně píše Br. Jafet také v Hlasu strážného.[16])

Jakkoli představa Br. Jafeta o Milíčovi je dosti nesprávná, přece, zdá se nám, vykazuje mu správně místo v dějinách české reformace: Na otázku, jakým způsobem stalo se oddělení Jednoty Bratrské od církve římské, odpovídá: Jedno skrze ty, kteří zavedení církve oznámili jako Milíč, M. Jan Pařížský, druhé skrze ty, kteří Babylon bořili, jako Hus, Jeroným.[17])

Stejný názor o působení a činnosti Milíčově nalezáme též v Historii o těžkých protivenstvích církve české, sepsané z nařízení starších Jednoty Bratrské v letech 1632—47.[18])

---

[15]) Jar. Goll, Archiv ochranovský, Č. Č. M., 1876, roč. 50. str. 734.

[16]) Ruk. č. mus. IV. A. 6. str. 37 a 27. Na místě posledněji uvedeném píše dokonce toto: Potom mistr Jan Milíč, kněz a někdy pán Milíče okolo téhož času jsa vyhnán a vypověděn pro pravdu boží od císaře Karla IV. z rozkazu a poručení papeže, kterýž psal císaři Karlovi, aby těch kacířův potrestal, nebo k němu s císařským přímluvčím psaním byli se vypravili, žádajíce za obecné koncilium. I takž císař Karel z poslušnosti otce svatého musel Milíče s jinými vypověděti, jakž týž Milíč o sobě píše v počátku knihy své, kterouž vypověděn jsa sepsal o protivenství církve svaté a křižování věrné duše od Antikrista a jeho posledních sedmi ran a některé více vypisují se v postilli bratrské první tištěné na str. 814 jako Arnolfus ve Vlaších, Almaricus v Frankrejchu, Petr z Aragonie, Petr Jan Piranensky.

[17]) Srv. Úvod str. 7, pozn. 1.

[18]) Spis tento byl vícekráte tištěn. Srv. na př. Vydání pražské z r. 1870, str. 12, 13 a 14.

Dle traktátu Jakoubka ze Stříbra O příchodu Antikristově píše o Milíčovi krátce, ale výstižně Catalogus testium veritatis (Seznam svědků pravdy).[19])

M. Daniel Adam z Veleslavína v Kalendáři historickém[20]) krátce ale celkem správně zmiňuje se o působení Milíčově. Několika slovy jej připomíná také M. Prokop Lupáč.[21])

Pavel Stránský ve svém znamenitém spise Respublica Bohemiae[22]) se domnívá, že do Čech prvotně zaveden byl obřad řeckoslovanský, jenž tu prý trval až do založení biskupství pražského; na to prý k naléhání papežovu, ale proti vůli lidu počato se zaváděním obřadu latinského. R. 1176 k pravoslavým přibyli Valdenští a odpor proti církvi katolické trval v té míře, až vlivem cizinců v universitě arcibiskup Arnošt jal se zapovídati všeliké odchylky. Ale ani tak nedosáhli po čem usilovali mnichové, rušitelé veřejného pokoje, kteříž nejvíce se namáhali o odstranění úchylek. Zákaz arcibiskupský narazil na odpor mužů, jako byl Jan Milíč, Konrád Waldhauser a Štěkna a jiní mužové učení a zbožní. Ti nižádným způsobem nedali se navésti, aby se zdrželi svých posvátných shromáždění, jež dle svého způsobu tu na hradě královském, tu v Týně neb na kterémkoli místě vhodném konali.[23])

Orthodoxii Milíčovu horlivě dokazuje Bohuslav Balbín T. J. Přivlastňují si ho prý sice četní kacíři (Bílejovský, Stránský, Theobaldus, Lupáč, Žalanský, Hus atd.), také ví Balbín, co o Milíčovi napsal Veleslavín dle Flacia Seznamu

---

19) Vyšel v Strassburku 1562. Autorem je Math. Flacius Illyricus. „Jacobus Misnensis, cujus superius in historia Hus mentionem feci, scripsit inter caetera et de adventu Antichristi, in eo scripto facit mentionem cujusdam docti viri, nomine Militzii, quem famosum ac venerabilem praedicatorem appellat. Fuit ille concionator Pragensis. Floruit circiter ante annos 200, longe ante Hussium. Citat et ex scriptis ejus quaedam satis prolixe. In illis dictis narrat admodum pie bonus ille Militzius, quonam modo sit invitus impulsus a spiritu sancto, ut ex sacris litteris quaereret de adventu Antichristi comperitque eum jam suo tempore venisse. Idemque se ait Romae coactum a Spiritu, publice concionatum, et postea coram inquisitore affirmasse. Magnum scilicet Antichristum, de quo Scriptura prophetisant, venisse etc.

20) Ke 2. únoru.

21) Rerum bohemic. Ephemeris ke dni 9. března.

22) Vydána na př. v Lüttichu, 1634.

23) Kalousek, O historii kalicha v dobách předhusitských. str. 5—6.

svědků. Ale to prý Balbínem nepohne. Mají prý kacíři ten zvyk, že aby se nezdálo, že první proti církvi vystoupili, všecky ty muže si připisují, kteří kněžím chyby vytýkali. Než ale Milíč byl dvakrát do Říma obeslán, ba jednou sám se dokonce k papeži odvolal, a vždy byl očistěn. Také bulla papeže Řehoře prý nic nedokazuje, než aby, jestliže jest kacířem a odpíral by do Říma jíti, byl stížen kletbou. A pokud se týče spálení knih Milíčových od arcibiskupa Zbyňka, bylo to prý buď z nevědomosti Zbyňkovy, neb že byl od kacířů za jejich autoritu vykřičen. Kromě toho příznivě o něm píše Beneš z Veitmile a blud de laxandis libidinibus (o uvolnění vášní) připisuje se mu neprávem, ježto jest jeho život s ním v naprostém odporu.[24])

Jindřich Krüger T. J. ve svých Sacri pulveres (Svaté prachy... část prvá, str. 165[25]) vypravuje k r. 1374, že slavným pohřbem u sv. Víta byl poctěn Jan z Milíčovské rodiny, jež dnes Taľmberskou slove, pán a k tomu mistr Karlova studia... Udání tato, mimo letopočet, jsou jak už víme, zcela nesprávná. V dalším vypisuje Krüger jeho mravokárnou činnost a podotýká, že si ho bludaři neprávem připisují z toho důvodu, že horlil proti neřestem i nejvyšších hlav duchovenstva římského.

Jindřich Spondan[26]) k r. 1374 rovněž se zmiňuje krátce o Milíčovi, hlavně však jen na základě bully, kterou v záležitosti Milíčově papež Řehoř XI. poslal arcibiskupovi pražskému a císaři Karlovi. Na to pokračuje: Milíče tohoto uvádí kacíř Illyricus ve svém Seznamu (Catalogu) dle Jakoubka ze Stříbra rovněž fantastického novotáře a druha Jana Husa a umísťuje ho mezi předchůdci svého Luthera, ježto prý už tehdy příchod Antikristův oznámil a tvrdil, že v papeži kardinálech, biskupech a jiných duchovních žádné pravdy není, ale že on sám se svými stoupenci učí cestě pravdy: a že se mu přičítají ještě některé jiné články, o nichž je podezření, že o něm byly od odpůrců vymyšleny. Takovým prý způsobem toho druhu mluvkové, když

---

[24]) Epitome rerum bohemicarum, str. 407—409. Miscellanea, Dec. I. l. IV. pg. 43 sequ. Kromě toho psal o Milíčovi Balbín ve spisu Bohemia docta I. pg. 108, a obšírněji v díle II. téhož spisu hlavně dle životopisu neznámého žáka Milíčova.

[25]) Vydáno v Litomyšli r. 1669.

[26]) Annalium ecclesiasticorum... Tomus I.

nemohou prý ohavnost svých svědků jinak vyvrátiti, snaží se je vymlouvati. Podobně píše o Milíči Abraham Bzovius [27])

Odoricus Raynaldus, vypravuje o Milíčovi představoval si, že těžiště jeho činnosti spočívalo v Polště, ač ovšem zasáhla i Slezsko a Čechy, a že papež bullu, která skutečně platila v prvé řadě arcibiskupovi pražskému, poslal arcibiskupu Hnězdenskému. Vedle toho otiskuje i bullu, kterou ve sporu Milíčově poslal papež Řehoř XI. císaři Karlovi IV.[28])

Jan Tomáš Berghauer, ve svém spise Protomartyr Paenitentiae [29]) I. pg. 91. a násl. zastává se pravověrnosti Milíčovy a opravuje některá nesprávná dáta, vyskytující se u jiných autorů. Významná jsou jeho slova (str. 91): Oba, Konrád i Milíč, musili vytrpěti od zlomyslných lidí těžká pohanění, dle velmi starého pravidla světa ve zlém postaveného: pronásledovati ty, kdož zločiny kárají.

Jaques Lenfant ve spise Histoire de la Guerre des Hussites et du Concile de Basle [30]) mluví o Milíčovi dosti obšírně nejprve dle Balbína a poznamenává, že Milíč platí za předchůdce reformace. Cituje Flacia Illyrica a připomíná názor Pavla Stránského o působení a významu Milíčově.

Adauctus Voigt z řádu Pobožných škol ve spise Acta Litteraria Bohemiae et Moraviae [31]) sděluje Milíčův životopis dle vydání Balbínova, analysuje problém orthodoxie Milíčovy a přidává se k názoru těch, kdož mají Milíče za pravověrného.

R. 1786 vyšla v Praze knížka s nadpisem: Lebensbeschreibungen der drey ausgezeichnetsten Vorläufer des berühmten M. Johannes Hus von Hussinec, benanntlich: des Konrad Stiekna, Johannes Milicz und Mathias von Janov; nebst einer kurzen Uebersicht der böhmischen Religionsgeschichte bis auf seine Zeit. Autorem byl světský kněz Augustin Zitte, jenž tu na str. 104-168 vylíčil bombastickým slohem život Milíčův na základě názorů spisovatelů česko-

---

[27]) Annalium Ecclesiasticorum. Tomus XIV. Coloniae Agrippinae, 1675.

[28]) Odorici Raynaldi Tarvisoni . . . Annales Ecclesiastici, Tomus XVI. Coloniae Agrippinae, 1691.

[29]) Augustae Vindelicorum et Graecii. MDCCXXXVI.

[30]) Amsterdam, 1730, str. 14—18.

[31]) Svazek I. Praha, 1775, str. 216 a násl.

bratrských a své vlastní fantasie živené ideami josefinistickými.

J. H. von Wessenberg ve II. sv. svého díla Die grossen Kirchenversammlungen des 15ten und 16ten Jahrhunderts in Beziehung auf Kirchenverbesserung geschichtlich und kritisch dargestellt...,[32]) str. 121 správně poznamenává, že kázání Milíčova byla založena na hlubokém bádání v bibli, k jejímuž čtení každého vybízel.

Jos. Ign. Ritter v „Handbuch des Kirchengeschichte [33]) věnuje Milíčovi jen několik řádek.

Opravdu tedy historie zvláště česká nepřestala si nikdy všímati Milíče, ale do polovice XIX. století nedovedla ho ukázati národu ve světle patřičném a vystihnouti správně povahu jeho působnosti.

Milíč byl hvězdou, jejíž lesk jen matně pronikal hustými mlhami. Její krása se pouze tušila.

Teprve František Palacký započal vědecky bádati o životě a působení Milíče z Kroměříže. Výsledky své práce uveřejnil ve spisku Die Vorläufer des Husitenthums in Böhmen.[34]) Ku svému náčrtku života a působení Milíčova připojil i vypsání jeho života od M. Matěje z Janova z jeho spisu De regulis Veteris et Novi Testamenti a žalobné artikule pražských farářů v překladě německém.

Nesprávně připisuje Palacký Milíčovi Knížky o zarmouceních velikých církve svaté a každé duše věrné ... a českou Postillu.

Bádání Palackého podobně jako o Waldhauserovi bylo základem, na němž budovali historikové budoucí, z nichž uvádíme Karla L. Gieselera [35]) Friedricha Böhringera,[36]) L. Krummela, jenž píše, že Konrad Waldhauser byl prvý, jenž český národ přesvědčil o nutnosti reformace. Že však prvé kroky k ní byly skutečně podniknuty, tato větší zá-

---

[32]) II. sv. vyšel v Kostnici, 1840.

[33]) II. sv. 2. vydání v Bonnu, 1836.

[34]) Vyšel pod pseudonymem Dr. J. P. Jordan, v Lipsku, 1846.

[35]) Lehrbuch der Kirchengeschichte IIen Bandes dritte Abth., II. Anflage, Bonn 1849.

[36]) Die Kirche Christi und Ihre Zeugen. IIer Band. Mittelalter. Vierte Abth.: II. Hälfte (Die Vorreformationen des vierzehnten und fünfzehnten Jahrhunderts ...) Zürich, 1858.

sluha přísluší jeho bezprostřednímu nástupci v kostele Týnském, Milíči z Kroměříže.[37])

Augustin Neander ve své Allgemeine Geschichte der christlichen Religion und Kirche (VI. sv. 330—348) správně poznamenává, že veliké reformační hnutí v Čechách vede zpět k Milíčovi jakožto tomu, jenž dal k němu prvý podnět. „Vidíme, že jeho vliv působí jeho žákem Matějem z Janova a Janem Husem dále.“ Studie Neanderova psána jest ve značné míře na studiu Pramenů.

Z let čtyřicátých století minulého, kdy práce Palackého neposkytovala ještě badatelům o předchůdcích reformace bezpečného vodítka, pochází dílo M. Kristiana Peška: Geschichte des Gegenreformation in Böhmen, které pojímá Milíče zcela ve smyslu vypravování v Historii o těžkých protivenstvích církve české, ba dovolává se i Augustina Zitteho.

Bernard Czerwenka, evangelický farář ve Štýrsku, autor spisu Geschichte der Evangelischen Kirche in Böhmen,[38]) zná už výsledky bádání Palackého a píše o Milíčovi, že jeho duševní směr vykazuje jednak ráz asketicko-mystický, jednak že postavil postulát praktického křesťanství. Po obojí pak stránce nemohly ho prý scholastické subtilnosti uspokojiti ba zdá se, že ho svedly k názorům o Antikristovi.

Konstantin Höfler ve svém spise C o n c i l i a P r a g e n s i a[39]) píše že provedení reformy církevní v Čechách v polovici stol. XIV. naráželo na dvojí překážku, z nichž jednu kladlo prý duchovenstvu zapomínající na své povinnosti, a druhou přílišní horlivci, Konrad Waldhauser a Milíč z Kroměříže. Když se byl Höfler zmínil o činnosti Waldhauserově, přechází k Milíčovi, aby jeho působení podrobil přísné kritice a vedl parallelu mezi ním a Waldhauserem, jemuž je mnohem více nakloněn než Milíčovi. V Milíčovi se prý jevila česká blouznivost, která se nespokojovala s dosažitelným, ale usilovala o přivodění poměrů ideálních. Mystické pojímání křesťanství se mu prý zamlouvalo více, než jednoduché, jasné, rozumné pojímání Waldhauserovo. Konrád prý působil v církvi a církví, tento prý činnost svoji omezil

[37]) Geschichte der böhmischen Reformation in fünfzehnten Jahrhundert. Gotha, 1866.

[38]) Erster Band, Bielefeld und Leipzig, 1869.

[39]) Praha, 1852. Úvod XXXI. a násl.

na svou, od sebe závislou církvičku v církvi a vše mimo Jerusalém musilo se mu prý zdáti jako naplněné Antikristem. Jen jeho církvička zdála se mu prý vyňata ze zatracení nikoli však Praha, která mu byla prý apokalyptickou šelmou. Praha byla prý svatou od té doby, co její obyvatelé slýchali denně 3—5 kázání. Milíč prý hnutí reformní zavedl na dráhu, kterou prý v Němcích už překonali, ježto proti mystice a přesvědčení o příchodu Antikrista postavili vědeckou opposici. Přesvědčení o příchodu Antikristově prý svedlo Miliče, že vše viděl černějším, a že se přidržel mravního rigorismu. Dále vytýká Höfler Milíčovi, že zaváděl časté přijímání svátosti oltářní a že myslil na zavedení nového řádu, a když prý nemohl dosíci povolení církevního, že začal opposici proti papeži, kardinálům a všemu kléru.

Dále klade Höfler Milíčovi za vinu, že studium svobodných umění považoval za smrtelný hřích. Co následuje, je přímo výsměch, kterým předpojatý autor stíhá Milíče; píšeť: Antikrist se neobjevil, třeba svět kupoval a vedl obchody, studenti studovali, kněží jako laikové platy vybírali a přijímání jen docela svatým lidem bylo podáváno.

Srovnáme-li to, co Höfler napsal o Milíčovi, s tím, co víme o tomto z pramenů a jeho vlastních spisů, shledáváme jak postavu Milíčovu skreslil, třeba že z toho, co jsme z názorů Höflerových uvedli výše,[40]) je patrno, že význam Milíčův v opravném hnutí českém plně uznává.

Názory Höflerovy přešly potom i do jiných spisů.

Myšlenky Höflerovy byly celkem vzorem, dle něhož svůj názor o Milíčovi upravil Anton Frind ve spise Die Kirchengeschichte Böhmens.[41]) Také Frind po Höflerovi opakuje mezi jinými i to, že Milíč tvrdil, že studium svobodných umění není k ničemu.

Gotthard Lechler ve svém spise Johann von Wiclif und die Vorgeschichte der Reformation [42]) (str. 118-122) píše, že Milíč v sobě nesl všecku vroucnost a mravní žár svého národa má za to, že s počátku měl mezi jiným proto málo posluchačů, že kázal po česku, což se prý zdálo evangelia nedůstojným. Správně poznamenává Lechler, že jeho re-

---

40) Str. 11. a 59.

41) IIer Band. Prag 1866.

42) IIer Band, Lipsko, 1873.

formní myšlenky vyvíjely se pod vlivem apokalyptického nazírání a mystického založení myšlenkového.

Jan Loserth [43]) líší se od Höflera a Frinda větší objektivností vůči Milíčovi a mluví pouze o zdánlivé nenávisti jeho k uměním svobodným, zná dosti dobře jeho kázání a uznává jejich vysokou úroveň mravní.

Konrad Eurdach v pojednání Zur Kenntnis altdeutscher Handschriften und zur Geschichte altdeutscher Litteratur und Kunst,[44]) nemaje smyslu pro reformní působení Milíčova jde ve své předpojatosti vůči němu ještě dále než Höfler a nemá proň jiného než hrubé odsouzení. Dle něho objevují se již v Milíčovi ony neblahé mocnosti, jež dílo Karlovo proměnily v zříceniny. Karel uznal prý sám nutnost reformy, ale jakmile třeba jen na čas podal pomocnou ruku k pokusům reformních blouznivých lidových řečníků jako Milíč, tu prý tím rozpoutal demagogii, jež podemlela půdu kultuře království českého a vyvolala náboženský, národní a sociální fanatismus. „Blouznivý Apokalyptik plný obrazotvornosti a vášně, vede ve svých českých kázáních útoky na to, co Karlovi bylo nejsvětějším: proti přísné stavbě církve, uctívání ostatků, církevní okázalosti, akademickým studiím... Jako zakladatel nedovolených domů bekyň, v něž pražské hříšnice shromažďoval, ... propadl soudu inquisitorovu a zemřel právě v čas, aby unikl trestu... A jako Milíč vší světské vědě vypověděl boj postřehujeme hned na samém počátku reformačního hnutí tyto daemonické, kultuře nepřátelské choutky...."

Jak patrno, Burdach Milíče přímo zkarikoval, sníživ reformátora na demagoga bořícího vymoženosti kultury. Stranictví národní (či neznalost?) projevilo se tu způsobem velmi nepěkným.

Značný krok v před v bádání o Milíčovi vykonal Václav Vladivoj Tomek ve III. dílu Dějepisu města Prahy,[45]) kde práci Palackého částečně korriguje a částečně doplňuje, a to především zprávami ze Soudních akt konsistoře pražské, jimiž osvětlen především spor Milíčův s pražskými faráři a potom pronásledování žáků Milíčových.

---

[43]) Hus und Wiclif, zur Genesis der husitischen Lehre, str. 150 a násl.

[44]) Uveřejněno v Centralblatt für Bibliothekswesen VIII. Leipzig 1891.

[45]) Druhé vydání r. 1893, zvláště str. 295—316.

Zatím přistoupeno také k vydávání pramenů, týkajících se Milíče.

Josef Emler vydal v Pramenech dějin českých díl I.[46]) Život Milíčův pocházející z péra jeho neznámého žáka, který byl už kdysi Balbín otiskl, a Zprávu o Milíčovi, kterou uložil ve spisu Pravidla St. a Nov. Zákona M. Matěj z Janova.

Vypravování Matějovo jednající o Milíčovi z téže knihy otiskl již Konst. Höfler v Geschichtschreiber der husitischen Bewegung (II. Theil).[47])

Ferdinand Menčík ve Věstníku král. České spol. nauk (tř. filos.-hist.-filolog.) [48]) str. 309.—336. vydal studii o Milíčovi, kterou opatřil zajímavějšími výňatky z jeho spisů a otiskl Zlomek o výslechu Milíčově, List k papeži Urbanovi V. a Knížky o Antikristovi.

Ladislav Klicman ve své Zprávě o cestě po knihovnách v Rakousku a Německu...,[49]) ale zvláště ve své studii o Milíčovi z Kroměříže [50]) podal vzácné příspěvky, týkající se Milíče z Kroměříže. Kromě toho v Ottově Slovníku Naučném (sv. XVII., 337 a násl.) uveřejnil stručný, ale výstižný jeho životopis.

Vlastimil Kybal ve svém díle M. Matěj z Janova [51]) dotkl se velmi často Milíče a vylíčil jeho názory týkající se církve a otázek s ní souvisících, jakož i otázky častého přijímání svátosti oltářní. Nejdůležitější kusy theologie Milíčovy podány tu důkladně s příslušnými doklady z jeho spisů.

Výsledky dosavadního bádání o Milíčovi ve zhuštěné formě sdělil Václav Novotný ve článku Jan Milíč z Kroměříže v Lidové čítánce moravské [52]) poukázav na některé okolnosti dosud nepovšimnuté a oceniv Milíčův význam pro českou reformaci.

Jak patrno, pokračovalo bádání o Milíčovi dosti zvolna. Teprve novější doba počíná nahražovati nedostatek pozornosti, které si Milíč zasluhuje pro svůj epochální význam v českých dějinách.

---

[46]) V Praze, 1873.

[47]) Ve Vídni, 1865.

[48]) V Praze, 1890.

[49]) Věstník České Akademie, roč. II., 1893.

[50]) Listy filologické, roč. XVII., 1890.

[51]) V Praze, 1905.

[52]) Vyšla redakcí Bílého r. 1907.

DOSLOV.

Sledovali jsme život a působení Milíčovo, poznali jsme jeho spisy, slyšeli jsme ho vlastními slovy mluviti a spřádati své velkolepé sny.

Pozorování naše potvrdilo to, co jsme napsali již na počátku svého spisu, že Milíč je hluboce český člověk.

Jeho češství hlásí se v něm neodbytně k životu a k zápasu o svá práva.

Na horských svazích ležívá sníh hluboko do jara; ale v záři slunečních paprsků pučí květiny ještě pod sněhem. Po zimě brzo následuje léto se svojí úchvatnou krásou.

Tak u Milíče. Pod chladnou, život dusící korou středověku rušně pučí jeho češství, aby se za krátko nádherně rozvilo v husitství a českobratrství.

Po Milíčovi přichází brzo žárné léto české reformace.

A jestliže po tomto létě následoval podzim a zima se svými pustošícími mrazy, Milíčův příklad nám praví, že jest v naší moci, by přišlo zase jaro.

Seznam užitých spisů.

Anonymus Polonus: Apparuit enim gloria dei. Rukopis univ. kn. pražské. I. A. 35.

Balbín Boh. S. J., Miscellanea historica regni Bohemiae. Dec. I. lib. IV. (Bohemia sancta). Pragae, 1682. — Epitome rerum bohemicarum. Pragae, MDCLXXVII. — Bohemia docta. I., II. Vyd. v Praze, 1777-8.

Berghauer Joannes Thomas, Protomartyr poenitentiae. Tom. I Augustae Vindelicorum et Graecii, MDCCXXXVI.

Bílejovský Bohuslav, Kronika česká. Ruk. kn. musea král. českého. V. E. 6.

Blahoslav Jan, O původu Jednoty Bratrské a řádu v ní. Ruk. musea král. českého IV. H. 8.

Böhmer J. F. — Huber Alfons, Die Regesten des Kaiserreiches unter Kaiser Karl IV., Innsbruck, 1897.

Böhringer Friedrich, Die Kirche Christi und ihre Zeugen. Zweiter Band. Mittelalter. Vierte Abthlg.: II. Hälfte. Zürich, 1858.

Borový Klement, Dějiny diecése pražské. Praha, 1874.

Burdach Konrad: Zur Kenntnis altdeutscher Handschriften und zur Geschichte altdeutscher Litteratur und Kunst. (Centralblatt für Bibliothekswesen, VIII.) Leipzig, 1891.

Bzovius Abraham: Annalium eccesiasticorum —. Tomus IV. Coloniae Agrippinae, MDCXXV.

Cochlaeus Joannes, Historiae Hussitarum libri duodecim. Apud S. Victorem prope Moguntiam, MDXLIX.

Crugerius Georgius S. J., Sacrorum pulverum inclyti regni Bohemiae . . pars prima. Litomyslii, MDCLXIX.

Czerwenka Bernhard: Geschichte der Evangelischen Kirche in Böhmen. Erster Band. Bielefeld und Leipzig, 1869.

Denis Ernest, Huss et la guerre des Hussites. Paris, 1878.

Dudík Beda, Statuten des ersten Prager Provincial-Concis. Brünn, 1872. — Archive im Königreiche Galizien. Wien, 1867.

Emler Josef, Prameny dějin českých. Díl I. V Praze, 1873. — Libri Confirmationum. Libri I. pars altera. Pragae, 1874.

Erben Karel Jaromír, Tomáše ze Štítného knížky šestery o obecných věcech křesťanských. Praha, 1852.

Flacius Illyricus Mathias, Catalogus testium veritatis. Argentinae, 1562.

Fleury M., Histoire ecclésiastique. Tome vingtième. Paris, MDCCLVIII.

Friedjung Heinrich, Kaiser Karl IV. und sein Antheil am geistigen Leben seiner Zeit. Wien 1876.

Frind Anton, Die Kirchengeschichte Böhmens. II. Band. Prag, 1866.

Gieseler Joh. Carl Ludw., Lehrbuch der Kirchengeschichte. IIen Bandes dritte Abtheilung. Bonn, 1849.

Glafey Adam Fridericus, Anecdotorum S. R. I. historiam ac jus publicum illustrantium collectio. Dresdae et Lipsiae. MDCCXXXIV.

Goll Jaroslav, Archiv ochranovský. Č. Č. M. roč. 50. Praha, 1876.

Hergenröther Josef Kardinal, Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte. Vierte Aufl. neu bearbeitet von J. P. Kirsch. IIer Band. Freiburg im Breisgau, 1904,

Höfler Const., Prager Concilien in der vorhusitischen Periode. Prag, 1862. — Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung, II. Wien, 1866.

Jafet Jan Br., Hlas strážného. Ruk. mus. král. čes. IV. A. 6.

Jelinek Jan Nep: Záhady ze života Jana Amosa Komenského. Č. Č. M. r. LXXXIV. Praha 1910.

Jireček Josef: Drobnosti k historii literatury české. Časopis Mus. král. českého. Roč. XXXV. Praha, 1861. — Postilla Milíčova. Čas. kat. duch. Roč. V. Praha, 1864. — Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku. Sv. II. Praha, 1876.

Kalousek Jos., O historii kalichu v dobách předhusitských. Praha, 1881.

Klicman Ladislav. Milíč Jan, Ottův slovník naučný XVII Praha. — Studie o Milíčovi z Kroměříže. Listy filologické, XVII. Praha 1890. Zpráva o cestě po knihovnách v Rakousku a Německu. Věstník České Akademie. Roč. II. Praha, 1893. — Acta Clementis VI. Pontificis Romani Pragae, 1903

Komenský Jan Amos (?): Historie o těžkých protivenstvích církve české. Nákl. české evang. ref. církve pražské. V Praze, 1870.

Krasonický Vavř. Br., Sepsání o tom, co se dálo předešlých let mezi Římany a Čechy. Ruk. musea král. českého V. F. 41.

Krummel L., Geschichte der böhmischen Reformation im fünfzehnten Jahrhundert. Gotha, 1866.

Kryštůfek Fr. X., Všeobecný církevní dějepis. Středověk. Část druhá. Praha, 1889.

Kybal Vlastimil, M. Matěj z Janova. Praha, 1905. — M. Matěj z Janova a M. Jakoubek ze Stříbra. Srovnávací kapitola o Antikristu. Český Časopis Historický, XI. Praha, 1905.

Lechler Gotthard, Johann von Wiclif und die Vorgeschichte der Reformation. Zweiter Band. Leipzig, 1873.

Lenfant Jaques, Histoire de la guerre des Hussites et du Concile de Basle. Amsterdam, MDCCXXXI

Loserth Joh., Hus und Wiclif. Prag-Leipzig, 1884.

Lupacius Procopius, Rerum bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum. Pragae, MDLXXXIII.

Menčík Ferd., Milíč a dva jeho spisy z r. 1367. Věstník král. české společnosti nauk, tř. fil.-hist.-filologická. Praha, 1890. — M. Vojtěcha Rankova dopis Konradu Waldhauserovi Č. Č. M. 1880.

Milíč z Kroměříže: Sermo de die novissimo. Rkp. pr. univ. X. A. 2. — Proph tia et revelatio de Antichristo (Knížky o Antikristovi). Vydal Ferd. Menčík, Věstník král. č. spol. nauk, 1890, pg. 328–336. — List k papeži Urbanovi V. Vydal Menčík ibidem pg. 318–325. — Abortivus. Rukp. pr. univ I. D. 37; VIII. B 26 — Kázání synodální. Rukp. pr. univ. I. E. 20. — Gratiae dei. Ruk. pr. univ.. část zimní: B. V. 13; část letní: XII. D. 1. — Quadragesimale. Rkp. pr. univ. IX. A. 5. — List k císaři Karlovi IV. V Pramenech dějin českých, I., 427–8.

Neander August, Allgemeine Geschichte der christlichen Religion und Kirche. Sechster Band. Aus den hinterlassenen Papieren herausgegeb. von K. F. Schneider. Hamburg, 1852.
Novák Joannes Frid., Acta Innocentii VI. (Monumenta Vaticana. Tom. II.) Pragae, 1907.
Novotný Václav: Jan Milíč z Kroměříže. V Bílého Lidové čítance moravské. Telč, 1907.
Palacký František, Die Vorläufer des Husitenthums in Böhmen (pod pseud. Dr. J. P. Jordan). Leipzig, 1846. Česky v „Radhošti" sv. II. — Dějiny národu českého I. a III. — Über Formelbücher zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte II. Praha, 1847.
Pescheck Christian Adolph: Geschichte der Gegenreformation in Böhmen. Erster Band. Dresden und Leipzig, 1844.
Podlaha Antonius, Statuta metropolitanae ecclesiae Pragensis. Pragae, 1905.
Raynaldus Oder. Tarvisinus C. O., Annales ecclesiastici. Tomus XVI. Coloniae Agrippinae. MDCLXXXXI.
Ritter Jos. Ignaz, Handbuch der Kirchengeschichte. Zweiter Band, II. Aufl. Bonn, 1836.
Spondanus Henricus, Annalium ecclesiasticorum . . . Caesaris Baronii continuatio. Tom. I. 1678.
Stránský Pavel M., Respublica Bohemiae. Lugduni Batavorum, 1634.
Šembera Alois Vojtěch: Paměti a znamenitosti města Olomouce. Vídeň, 1861.
ze Štítného Tomáš, Knížky o připravení srdce. Ruk. univ. bibl. pražské 17. C. 18.
Tadra Ferdinand, Soudní akta konsistoře pražské. I. (Historický archiv). Praha, 1893.
Theobaldus Zachar. M. Jun., Chronologica Bohemicae ecclesiae adumbratio. Wittenbergae, MDCXI. — Bellum hussiticum. Francofurti, MDCXXI.
Tomek Václav Vladivoj, Dějepis města Prahy. Díl III. (II. vyd.) Praha, 1893.
z Veleslavína Daniel Adam M., Kalendář historický. Praha, MDXC.
Vlček Jaroslav, Dějiny české literatury. Prvního dílu část prvá. Praha, 1897.
Voigt Adauctus P. Sch., Acta litteraria Bohemiae et Moraviae. Vol. I. Pragae, 1775.
von Wessenberg J. H., Die grossen Kirchenversammlungen des 15ten und 16ten Jahrhunderts. Zweiter Band. Constanz, 1840.
Wolkan Rudolf, Böhmens Antheil an der deutschen Litteratur des XVI. III. Theil (Geschichte der Litteratur). Prag, 1894.
Wolný Gregor P., Kirchliche Topographie von Mähren. I. Abtheilung. Olmützer Erzdiöcese (II. Band). Brünn, 1857.
Zitte Augustin Lebensbeschreibungen der drey ausgezeichnetsten Vorläufer des berühmten M. Johannes Hus von Hussinecz. Prag, 1786.

OBSAH.